

చెన్న పట్టణము, అక్టోబరు ౧౯౩౧

సంపుటము ౮

ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరము ఆశ్వయుజమాసము

సంఖ్య ౧౦

ప్రభాత స్తవము

జి. జామువగారు

కుంకుమపంకముం బులుముకొన్నవి తూరుపుగొండనెత్తముల్,
పంకజబొంధపుం డగుణపాదముల న్నిగిడించె మింట, నే
ణాంతుడు చిన్నవోయి, చరమాచలసానుతటంబు లెక్కి, మై
జంకయుఁ దాను గడ్డి గలచెఱ, బెనుచీకటు లార్చెఁ గాకులై.

*

*

*

*

విత్తనంబున మహావృక్షంబు నిమిడించి, చిత్రించి, గారడీ చేయువాడ!
కడుపులో శిశువును గల్పించి, పదినెలల్ మోయించి, యూపిరిజోయువాడ!
పొటమరింపక ముందె పుష్పసంతతులకు వింతగా రంగులు వేయువాడ!
నదృక్పవరులకు సాక్షాత్కరించియు, నున్నచో ఔషిగింప కున్నవాడ!
చెలువ మొప్పఁ బుడమి నృప్తించి నా కిచ్చి-అనుభవంపు మనుచు నాన తిచ్చి
ఁలువ నీడ లేక నిల్చిన కలవాడ!-కడుపు నిండ నన్ను గన్నవాడ!

నాకుం దోడయి నిద్ర మేలుకొని యుంట న్నిదు కన్గోనల
రేకెల్లె జగురాకువన్నె లవి, నిండెం బూర్వదిగ్భిత్తుల
నీ కేకానుక లీనమర్థం దగు నీ నిర్భాగ్యుఁ డీదేహము
న్నీ కిత్తు దల వాల్చి పో మ్మెలమి దండ్రీ! నామనశ్చయ్యల.

గాలికిఁ దూఁగియూడు గిజిగాని కులాయముఁ జూపి నాకు, నీ
పోలిక లాత్మలోఁ గరఁగిపోసితి, ధన్యుడ నైతి, గొండులం
దేలిన మల్పులోన నెలుఁ గెత్తి శరీరము పుల్కరింప, రా
గాలపనం బొనర్చితివి, యర్థము గా దది యేమి యీశ్వరా!

కరమున నీవు సున్నితముగాఁ జికిలీ లొనరించి, పుష్పవ
ల్లరుల నలంకరించుచు, దిశంబులు మోడిచి, వాడి వత్తులై
తొరగిన వృద్ధపుష్పముల దుఃస్థితికిఁ గరుణించి, యశ్రువుతో
గురియదె? యట్టి నీకనులలోనఁ జెమర్చు నజాండ్ భండముల్.

అలసట లేక హోదమని యార్చుచుఁ బారెడు నమ్మహానది
గులుకు తరంగమాలికలకుం గిలిగింతలు వెట్టి, ఫేనపం
క్తుల నటనావిలాసములకుం వల యూచుచు, నేను మ్రొక్కిన
గిలకిల నవ్వి, నన్నుఁ దిలకింపని కారణ మేమి యీశ్వరా!

నన్నుఁబోలు కోటివరుల మృత్తికనుండి-వెలువరింప శక్తి గలిగియుండి
నన్ను విడువలేక కన్ను మూయ వదేల? -యెట్లు దీర్చుకొందు నీబుణంబు?

గీర్వాణాలంకారశాస్త్రమునఁ గాలానుసారముగ నొక్కొక్కపుడు కొన్నికొన్ని కావ్యాంగములకుఁ బ్రాధాన్యము కలుగుచు వచ్చెడిది. అందుఁ బ్రాచీనుఁడగు భామహాచార్యులును, దదనుసారులగు నుద్యుటరుద్రులును నలంకారములకే ప్రాముఖ్యము నొసంగి యున్నారు. అట్లే ధ్వనివాద మానందవర్ధనునితోఁ బ్రారంభమైనది. కుంతకుఁడు వక్రోక్తిని, మహిమభట్టునుమానమును ప్రధానము లని నిర్వచించియున్నారు. ఇందు వక్రోక్తిజీవితకారుని (కుంతకుని) మహిమభట్టునుమాత్రము మతేవ్వరు ననుసరింపలేదు. తక్కినవారి ననుసరించినవారుమాత్రము కొలదిగనో యెక్కువగనో యున్నారు.

ఈమీఁద చెప్పఁబడినవారు స్వతంత్ర మార్గముల నవలంబించినరీతినే పదునొకండవ శతాబ్దమునందలి డే. మేండ్రుఁడను కాశ్మీర దేశ పండితుఁడుకూడ 'ఔచిత్య' మను నొక క్రొత్త దారిని తీసెను. ఆమార్గముకూడ సమంజసమై యుక్తియుక్తమై సర్వపండితాదరణీయమై యున్నది.

కావ్యమున జీవితభూతమగు రసమును, దదుత్కర్షిత నాపాదించు గుణాలంకారాదికములు నెన్ని యున్నను, ఔచిత్యము లేనిదో

నవి నిష్ఫలము లనియు, ననఁగా నవి యుండి యు లేనివానిలోనే లెక్కయనియు, గవులు బాగుగ నాలోచించి యాచిత్యదూరములు కాని వర్ణనములనే యొనర్పవలెననియు డే. మేండ్రుని యభిప్రాయము. దేని కెయ్యది తగియుండునో యట్లు జితగుర్చుటయే యాచిత్య మని

“ఉచితం ప్రాశు రాచార్యాః
పద్యకం కిల యస్య యత్,
ఉచితస్య హి యో భావ
స్త దౌచిత్యం ప్రచక్షతే.”

అను నతని లక్షణమువలననే తెలియుచున్నది. దేని కెయ్యది యనుగుణముగ నుండునో యారీతి వర్ణింపక తగనిరీతిని నిబంధించిన కవి హాస్యాస్పదుఁడుకాక మతేమగును? ఈవిషయమునే కవి దృష్టాంతపూర్వకముగ నిట్లు చెప్పినాఁడు—

“*చ. మెడ మొలనూలునం గట్టిని
మేలిమిహారమునం, గరణులకొ
గడియము బాజబంధు పద
కంజమునకొ ఘటియింప, నన్నుపై
పడినా కార్యముకొ రిపుని
పైఁ గరుణకొ బ్రకటింప—హాస్యమా
గడగి యలంకృతుకొ, గుణము
కల్లరె, యాచిత్యలేక యున్నవాకొ.”

* డే. మేండ్రుని పద్యమునకు నా యాంధ్రానువాదము.—బు. వేం. ర.

కొందఱు కవు లిట్టి సర్వోత్కృష్టమును, ముఖ్యమును నగు నాచిత్యమును బాటింపక పోయిరి. అట్టివారి పద్యములతోఁగూడ నాయ నాచిత్యముం జూపించి డేమేంద్రుఁ డట్టియెడ నెట్లు సరిచేయవలెనో సోదాహరణముగఁ దన యాచిత్యవిచారచర్చయందు నిరూపించి యున్నాఁడు.

కాఁగా నాచిత్య మనఁగాఁ దేలివ విషయ మేమన-తగినరీతి నేగాని తగనిరీతిని వర్ణింపకుం డుట-అని. దీని సంగీకరింపనివారు సామాన్య ముగ నుండరనియే చెప్పవలెను. కాన నెపుడు కావ్యరచన మారంభమైయుండెనో యంతటి నుండియు నీయశాచితి కావశ్యకత యుండనే యున్నది. కాని “బాచిత్య ముండవలె” నని చెప్పినవారు తక్కువ. అట్లు చెప్పనిమాత్ర మున వా రాచిత్యమును బాటింపలేదని చెప్పట సమంజసము కానేరదు. అట్లేయైనచో రామా యణాదిమహాగ్రంథము లాచిత్యవిరహితము లని చెప్పవలసివచ్చును. అట్లు చెప్పట సరి కాదుకదా?

ఇంచుమించుగ సాహిత్యశాస్త్రమునం దలి విషయములకు భిక్షపెట్టి మార్గదర్శకుఁ డైనవాఁ డొక్క యానందవర్ధనాచార్యు లని చెప్పవచ్చును. అతఁ డితరులు చెప్పని ధ్వనిమార్గమును నిరూపించుటయే గాక, అతని తరువాతివారు నూతనమార్గములు నిరూపించుట కెంతయు సాయపడినాఁడు. కుంతకుఁడు ముఖ్యముగఁ దీసికొనిన వక్రకో క్తికి భామహుని తర్వాత దారిచూపి,

దానిని బోపించి కుంతకుని కెక్కు దుపచ రించిన దీయానందవర్ధనుఁడే కాని వేటాకఁడు కాఁడు. మరియు నాచిత్యము ముఖ్యముగఁ బాటింపఁబడవలె నని దానికిఁ బ్రాధాన్య మొనఁగి డేమేంద్రునికి దారిచూపినదియు నీయానందవర్ధనుఁడే. ఇంతకంటె బ్రాచీను లాచిత్యవిషయమున నేమియుఁ జెప్పియుండ లేదు. అతఁడు

“అనాచిత్యా వృతే వాన్య ద్రుభంగస్య కారణమ్,
ప్రసిద్ధాచిత్యబంధస్తు రసస్యోపనిషత్పురా.”

అని కావ్యజీవితమగు రసము నాచిత్యమే పోషింపవలెనని నుడివియున్నాఁడు. విభావభా వాద్యాచిత్యమును నిరూపించినపిదప నతఁడు చెప్పిన

“ఇతి వాక్యార్థవివేకో యోఽయం

చేత్తత్పమత్కృత్రివిషయా,

మరిభి రమస్తుతసారై

రస్యదుపశ్లో న విస్తార్యః.”

అనుశ్లోకముంబట్టి యాచిత్యము పాటింపఁబడ వలెనని చెప్పినవాఁ డాతఁడేయని స్పష్ట మగు చున్నది.

ఆనందవర్ధనుని యీయాశయము సంగీక రించి యతని తర్వాతివారును, డేమేంద్రుని కంటె బ్రాచీనులు నగు కొంద డాచిత్య ప్రాశస్త్యము ని ట్లుగ్గడించిరి. అందు ధ్వని కారుని ప్రతిస్పర్ధియగు మహిమభట్టుగ్రంథ మునుమాత్రమే యిట నుట్టంకింతును.

“అనాచిత్యబంధోహి పరంరసభంగకారణం కవయో వదన్తి, య తస్మిన్ వాచా - ‘అనాచిత్యావృతే వాన్య ద్రుభంగస్య కారణమ్.....’ ఇతి.”

క్షేమేంద్రుని తర్వాతివారు కూడ నీ యౌచిత్యము నంగీకరించిరి. ఇందులకు జగన్నాథపండితుడు మొదలగువారి గ్రంథములు దృష్టాంతములు.

పైకారణములను బట్టి క్షేమేంద్రునికంటె బ్రాచీనకాలమునందే యౌచిత్యతత్త్వము నిరూపింపబడినదికానఁ గ్రాతృగా క్షేమేంద్రుడు చెప్పలేదని తేలుచున్నది.

మఱియు నలంకారశాస్త్రమునందలి అలంకారమార్గము, రీతిమార్గము, రసమార్గము, ధ్వనిమార్గము మొదలగువానివలె నౌచిత్యమును నూతనమగు మార్గాంతరముగఁ దీసికొనుట కవకాశము తక్కువ. అలంకారప్రాధాన్యవాదులు రసము నప్రధానముగాఁ జెప్పుదురు. రసవాదు అలంకారముల నట్లే చెప్పుచుందురు. కాని యందఱును గూడ నౌచిత్యము నంగీకరింపక తప్పదు. జౌచిత్య మున్నమీఁదనే తక్కినవి శోభించును. లేనిచో నిష్ఫలము లగునని యిదివఱకే చెప్పబడినది. వ్యాపకమగు నౌచిత్యమును ప్రాప్తీకరించి వ్యాప్యముగా నొనర్చి యది నూతనమార్గమని దానికి నేనమునేయుట యంతటియుచితమైనది కాదు.

పదుగురుకవు లౌచితీ సత్కీర్తించి తమ యిచ్చకు వచ్చినట్లు కవితను సాగింపట మాచి యట్టివాని నన్నిటి నొకచోఁ జేర్చి యందలి యనౌచిత్యమును, నట మార్చవలసిన రీతిని నిరూపింప క్షేమేంద్రుఁ జౌచిత్య

విచారచర్చను వ్రాసెనని చెప్పనగును. కాని యౌచిత్యమును దానే కనిపెట్టితిమని చెప్పుకొనుట యతని యుద్దేశ్యము కానట్లు తోచుచున్నది. కావుననే కావ్యమున రసమే ముఖ్యమని యాతఁడు నంగీకరించుచున్నాఁడు.

“అలంకారా స్త్వలంకారాః
గుణావప గుణాః స్మృతాః,
జౌచిత్యం రససిద్ధస్య
స్థిరం కావ్యస్య జీవితమ్.”

జౌచిత్యములేనియెడ రసభంగ మగును గావున రసపరిపోషకమగు నౌచిత్యమున జీవితత్వవ్యవహార మాపచారికమని యెఱుంగవలెను. కాని యదియే జీవితమనిమాత్రము కర్తృహృదయము కాదు.

మఱియు నొక్కయెడల నౌచిత్యము లేక యనౌచిత్యమే యున్నను బాధకము కాజాలదని కొందఱిచేఁ జెప్పబడినది. అట్లనౌచిత్యమే యట నున్నను, అట్టిది యుత్తమమగు కావ్యముగనే పరిగణింపబడుచున్నది. జౌచిత్యమే కావ్యజీవితమని యంగీకరించినచోఁ బ్రకృతాంశము సరిపడఁగలదా?

ఎంతటి యనౌచిత్యమును నిబంధించిన రసభంగము తటస్థింపదో యంతటి యనౌచిత్యమును నిబంధింపవచ్చును. కాఁగా నౌచిత్యముకంటె రసమే ముఖ్యమని తేలినది. ఇందులకుఁ బ్రమాణముం గనుఁడు :

“యావత్ త్వహిర్యేన రసస్య పుష్టి స్తావత్తున వార్యతే, రసప్రతిహతస్యైవ తస్య నిష్కృత్యావతవీప

బ్రహ్మకా! అధ్యయనస్య నైవ సమయ
 స్తూష్ణం బహిః స్థియతాం,
 స్వల్పం బల్ప బృహస్పతే! జడమతే!
 నైవా సభా వజ్జణః; ;
 వీణాం సంహర నారద! మృతికథా
 లాపై రలం కుంభుకో!
 సీతారల్లకభల్లభగ్నస్పృహయః
 స్వప్నో న లంకేశ్వరః.

ఇతి కస్యచి న్నాటకస్య పద్యే విప్రలంఘనంగా
 రాంగీభూతవీరరసాక్షేపకపరమైశ్వర్య పరిపాక్షికతయా
 సితదౌవారికవచనస్య బ్రహ్మద్యభిక్షేపపర స్వానా
 చిత్ర్యం నదోషః."

—రసగంగాధరః, పృష్ఠం 33.

ఈమీఁది జగన్నాథపండితుని గ్రంథ
 మునుబట్టి యనౌచిత్యము బాధకము కాక
 పోవుటయేగాక రసపుష్టికి సాధక మగుచున్న
 దనికూడఁ దెలియుచున్నది. మీఁదిపద్యమున
 రావణుని దౌవారికుఁడు సీతావీరహమున
 స్వస్థచిత్తుఁడుకాని రావణునికి అధ్యయనాదిక
 మునకును, స్తోత్రములు వినుటకు నిది యదను
 కాదు; కావున నూఱకయుండవలెనని యతని
 యూచిగకాండ్రుగా నున్న బ్రహ్మాదిదేవతలను
 మందలించుచున్నాఁడు. ఇందు ద్వారపాల
 కుఁడు బ్రహ్మాదిదేవతలను నిరసనవాక్యములచే
 మందలించుట యెంతయు ననుచితము. కాని
 బ్రహ్మాదిదేవతలుపైతమురావణుని నేవించుచు
 నతని యనుగ్రహము నాకాంక్షించుచున్నా
 రనుటలోను, తన్మూలమగు రావణుని వీరము
 లోను, ఈయనౌచిత్యము మిగుల నుపకరిం
 చుటచే దీనిని జెప్పట దోషావహము కాదు.
 మఱియు రసమును బోషించును. కాన ననౌ

చిత్య మొకయెడ బాధకము కాకపోవుటయే
 గాక గుణము కావచ్చును. కావుననే హాస్య
 రసమున ననౌచిత్యము గుణ మగుచున్నది.
 ఈరీతినే యస్థానభూషణవిన్యాసరూప మగు
 విభ్రమము దూష్యముకాక గుణమే యగు
 చున్నది. ఆలంకారికు లందఱును విభ్రమ
 ము సంగీకరించియున్నారు. అస్థానభూషణవి
 న్యాసమనౌచిత్యాధాయకమే యనుచో నీవిభ్ర
 మము నిర్విషయకము కాఁగలదు. విభ్రమ
 లక్షణములఁ గనుఁడు. —

"వివిధానా మర్థానాం
 వాగంగాహార్యసత్త్వయుక్తానామ్,
 మదరాగహర్ష జనితో
 వ్యత్యాసో విభ్రమోనామ. "

—నాట్యకాస్త్రమ్, అధ్యాయ ౨౪. శ్లో ౧౩.

"వాగంగసత్త్వభీనయ
 భూషణానవిపర్యయః,
 త్వరయా కర్పితో లభ్య
 దర్శనే య స్స విభ్రమః. "

—భావప్రకాశమ్, అ ౧. పృష్ఠం ౯.

"విభ్రమ స్త్వరయా కాలే
 భూషణానవిపర్యయః. "
 —ప్రతాపరుద్రీయమ్, రసప్రకరణమ్.

"త్వరయా హర్ష రాగాదే
 ర్దయితాగమనాదిభిః,
 అస్థానే భూషణాదీనాం
 విన్యాసో విభ్రమో మతః. "
 —సాహిత్యదర్పణః, తృతీయఃపరిచ్ఛేదః.

"రాగాదినా విపర్యయః
 క్రియాణా మగ విభ్రమః "

.....నా పై నాదాతవ్యే పాదే నాదాపం, కటి యోగ్యస్య కంఠే నివేశన మిత్థాదిక శ్చేష్టాపర్యాపో విభ్రమః.....

—నాట్యదర్శణమ్, ౪ వివేకః, పృ ౧౦౫.

“విభ్రమ స్త్వరయా కాలే భూషాస్థానవిపర్యయః,”

—వత్సరాశకమ్, ద్వితీయః ప్రకాశః.

కావున విభ్రమవిషయమునమాత్ర మనొచి త్యమును బరిగణింపరాదు. అట్లు విపర్యయమే యుచిత మగును. ఉదాహరణమును గనుడు.

“య శ్చాప్సరో విభ్రమమంజనానాం

సంపాదయత్రీం శిఖతై ర్భిభ్రత్తి,

వలాహక చ్చేదవిభక్తరాగా

మకాలసంధ్యామివ ధాతుమత్తామ్.”

—కుమారసంభవమ్, ౧ పద్యః.

ఇచట నాకాశము నంటుచున్న హిమ వంతుని శిఖరములందుఁ గల గైరికాదిధాతువులు సంజకెంజాయ నొప్పుటచే సాయంకాల మైనదని భ్రాంతిఁ గొని యప్పురసలు తొందరగా నలంకరించుకొనుచుండుటచే నాయలంకారములు తారుమారగుచున్నవని భావార్థము. అనుకొననియంతటి వేగముగ సాయంకాల మగుటచే-ఇంక నలంకరించుకొనుటకుఁ జాల వ్యవధి యున్నదని యుపేక్షాభావమును వహించిన యచ్చరలు, తొందరపడుటచే నలంకారములు తారుమాలుచేసికొనుట యెంతయు సహజము. ఇట్టియెడ నామారు పెంతయు నుచితముగ నున్నది.

ఇట్టి విభ్రమము తే మేంద్రుని మతానుసారముగ నెంతయు ననుచితమని కొందఱు భ్రాంతిగొని “యశ్చాప్సరో విభ్రమ” అనుశ్లోక

మునందలి విభ్రమపదమునకు విలాసమని యర్థము నెంచి యచ్చరమచ్చకంటులు విలాసముకొఱకైన యలంకారములు ధరించుచున్నారని చెప్పవచ్చును. కాని విలాసార్థములగు మండనములను ధరించుకొనుట యెల్లపుడును పొసంగవచ్చును. గైరికాదిధాతువుల చాయఁ గని సంజ మైనదని బ్రమసియే ధరింప నక్కఱలేదు. కాన నిచటి విభ్రమపదమునకు విలాసమనియే యర్థము చెప్ప నెడల “సంపాదయత్రీం, అకాల సంధ్యామివ, ధాతుమత్తామ్,” అనుపదములు నిష్ప్రయోజనములు కాఁగా రసభంగము కలుగవచ్చును. కావున విభ్రమపదమున కలంకారశాస్త్రప్రసిద్ధవిభ్రమపదార్థమే యర్థమని గ్రహించి యాచితి నాపాదించుటయే యెంతయు సముచితము. కావున రసభంజకమగు ననౌచిత్య మనౌచిత్య మనియు, రసపరిపోషకమును, రసబాధకము గానిదియు నగు ననౌచిత్య మనౌచిత్యము కాదనియుఁ దేలిన సారాంశము. సామాన్యముగ నౌచిత్యమును బాటింపవలె ననుట అందఱి యభిప్రాయ మనుటలో బాధకము లేదు.

బౌచిత్యము తే మేంద్రునికంటె బ్రాచీనమగు కాలముననే చర్చకు వచ్చినను తే మేంద్రుఁడే దానిని విశిష్యముగ విమర్శించి యుదాహరణములను మిక్కిలి కుశాగ్రమగు బుద్ధితోఁ బర్యాయించి దాని కుచితమగు స్థానము నొనంగెను. రసజ్ఞు లాతనియెడ మిక్కిలి కృతజ్ఞులను జూపవలసియున్నది.

౨

నేటి కది సత్యమగుచు ఘనీభవించె-నవ్యయావన ప్రణయసన్నాహవేళ
భావముల్లుపూయ మన్మథఃఫలకమందు-నెన్నడో నేను చిత్రించుకొన్న ప్రతిమ.

నీ కమనీయ రూప మెద నిల్చి జపించిన యిన్నినాళ్లు నీ
లోకములెల్ల జీకటులలో బడిపోయెను, నేడు నీదు లీ
లాకరుణావలోకనములక జగమెల్ల జగిర్చె బ్రేయనీ
నీకనుపాపల న్మెలగు నీడలె నాకు, జగంబు లారయక.

నాచెలి, నాడు సందనవసంబున దివ్యసుమాలిసారభ
శ్రీ చెలువార నంగుళుల జిక్కెడలించుచు నీవు నిల్వ, నే
నీచెవిజేరి నీకురుల నీడల మంతనమాడుబాడ లే
యీ చిగురాకు పూబాదరుటీరమినీడల నిల్వ దోచెడుక.

నీచిరునవ్వు మొగ్గ లవనీస్థలిపై వికసించెనేమొ నా
బూచిన దీకుజాళి ప్రతిపుష్పరసోదయలీల, లోననా
లోచన లేచి లోజపుల లోతులు, పాతులు పెల్లగించి యే
వో చిరకాలవిస్మృత శుభోద్యమలీలల ద్రవ్యయైతైడిన్.

కోయిలపాటతో నెచటికో చనుచున్నది నాడుప్రాణమీ
వాయుతరంగ డోలికలపైబడి లోకముదన్ని భావవై
హాయసపాహినీతటవిహారవిలోలతఁ జొక్కిచొక్కి యీ
పోయిన పోకగా నెగిరిపోయెడు హాయి గరంగె లోకముల్.

నీయానందము పూవులై చిగురులై నిర్వేల సమ్మోహన
శ్రీయై యేలె లతాంగి, పుష్పమయహా సింహాసనం బిందు నీ
కై యేర్పడ్డది; కొల్వదీరు మిట, నీకర్పించుచున్నాడ రా
క్షీ, యీనాప్రణయకజీవితము, న న్నేలందగున్ నీ వికన్.

తెలుగు భుక్త శేషగిరిరావుగారికి విజ్ఞప్తి

తురగా వేంకటరామయ్యగారు (కవితాసమితి).

ఆంధ్ర దేశమునందు గల విజ్ఞానలయం దొకరగు శ్రీయుత భుక్త శేషగిరిరావుగారు ఆంధ్ర గ్రంథాలయసభకు సగ్రాసవాధిపత్యము వహించుటయు, నాటి మహాపవ్యాసమువందు నవీనకవితను, ఆతరగతిని ప్రోత్సహించు భారతిని మందలించుటయు జరిగినది. అయ్యది కుభావమాము.

సత్యావ్యయము కొరకు వీరు నిష్పక్షపాత బుద్ధితో నిట్టిపనికి బూనినచో వీరి వాక్యములు నవీన కవులు తలదాల్చుచియుండును. ఏలన, విద్యావయస్సంపన్నులును, "ఆంధ్రభారతీతీర్థ"మును సంస్థను నలందినవారు నగుటచేసియును, బ్రాచ్యప్రతీచీ విజ్ఞానముల నెఱుంగగోరువారు నగుటచేసియును.

'నవకవి' యనగ నెటువంటివాడో వీరు నిర్ణయించిన విధానము ప్రప్రథమమున విమర్శనీయము.

"శ్రావ్యభందస్సును కాచని తా వేర్వరచుకొన్న భండోనియుమునై నను సరిగా పాటించినేరక భాషను భావములను విశేషపరుచుటకు గాక దాచిపెట్టి గ్రహణ విధికి రాకుండజేసి అంతయును అనవసరమును విచార సాగరములో ముంచువాడు నవకవి."

"అపశబ్దభయం నాస్తి అపృథాచార్య సన్నిహితా" అన్నట్లు, దేశమునం దొక విధమైన షేరు నాస్తిం చిన విద్వాంసు లేవిధముగ మాటలాడినను చెల్లువని ధైర్యమైన కావలెను, ఉపన్యాసకులకు నవీనకావ్యములు దృష్టిపథమున బడనివైన కావలెను, ఏమాత్రమైనను వీరికి నవీన వాఙ్మయముతో బరిచయ మున్నచో నీ న వీ న యు గ ము న నొ క రై న త మ భా వముల నుచితభాషలో వ్యక్తీకరించిన వారు పాడగట్టక పోదురా? అటుల పాడగట్టియుండిన నవకవి యనగ నిట్టి వాడని ఒక్కకర్రచెబ్బితో నిర్ణయింపగలరా యని సంది

యము వొడముచున్నది. వీరి మతమున గవిత యనగ నేదియో నిర్ణయించియు, భండోనియుములు పుట్టుకను బ్రయోజనమును బర్యాలోచించియు, నాంధ్రచ్చందో నిర్ణేతల పద్ధతుల నతిక్రమించినందువలన కావ్య ప్రయోజన మేరితని భంగమైనదో వివరించియు, నెచట భావార్థములకు విరోధము కలిగినదో పేతుపురస్సరముగ వివరించియు తెప్పినచో వీరి యుపదేశము నందలి సత్యాసత్యములను బరిశీలించుకొని నవకవులైనను, పత్రికలైనను, లోకమైనను అనుసరించునుగాని వీధిబడిపంతులు వలె ఈవై పునుండి యావై పునకు బహుమతు లిచ్చినచో శిష్యవిధానమునకు వ్యతిరేకఫలము గలుగును.

"ఆంగ్లమునందలి లిరిక్కుపద్ధతి ననుకరింప బోయి దానితో తాగోరుమహాకవి రచనల యందలి వ్యంగ్యతను బోషించేయబోయి మన నవకవులు శృంగార రచనల గావించి భావకవిత్యముని క్రొత్త నామకరణము చేసినారు. ఇది శృంగారమో, శృంగారాభాసమో, శృంగారవికారవికారమో, విప్రలభమో, శృంగారప్రేరిత కరుణమో లాక్షణికులే నిర్ణయింపజాలరు."

నవకవి యనగ నిట్టివాడని నిర్ణయించిన వారికి ఇందులకుమాత్రము లాక్షణికు లేందులకు గావలయునో? ఆలంకారతత్వము గాని, కవితాతత్వముగాని వీరికి బోధపడదా? ప్రాచ్యపాశ్చాత్య వాఙ్మయ విహారధీరు లగు పంతులుగారే రసస్వరూపనిర్ణయ మొనరించి, తదాభాసము నవకవిత యని స్పష్టీకరించి నవీన యుగమునందు దమ స్థానమును నిర్మించుకొన ప్రార్థితులు.

ఏదారీయు నిర్ణయింపక, ఇది వికారము, అది నిరాకారము నని యుద్రేకకంపితులై చెప్పినచో నవీన యుగమునకు వీరి సందేశమువలన నేమి ప్రయోజనముందును? యువకులకు వీరు గురుప్రాయు లెట్లుగడుచు?

లిరిక్కు లాంగ్లముననే కాదు, ఆస్థాయి గలవే ఆంధ్రదేశమున నెన్నియోవందల యేండ్లనుండియుపాఠం పఠ్యముగ దంబురాశ్రుతితో బాదుకొను గేయములు లేవా? తాగోరుమహాకవి సంప్రదాయమే కాదు భక్తి పరము లైనవియు, వ్యంగ్యప్రధానము లైనవియు నగు వైష్ణవ సంప్రదాయ సంబంధము లగు గేయములు లేవా? స్వభాతీయములగు నాగేయములను పంతులుగారు వినినచో నవీనకవుల గేయములును, వ్యంగ్యతయు బాతీయతను చంపుటలేదనియును, వానిమండి క్రమాభివృద్ధి నందుచున్నవనియు గ్రహింపగలుగుదురు.

అట్లు గాక నవీనరచనములు విదేశీయ విజాతీయ సంప్రదాయముల ననుసరించుచున్న వనెడి దృష్టితోనే చదివి, వానితో వ్యతిరేక మునుటచే నవీనకవులు ప్రయత్నపడి విధులులై నారని వచించుట విరుద్ధము.

అదియునుగాక యుగధర్మము ననుసరించి యుత్త మాదర్శములుగల విజాతీయ సంప్రదాయముల ననుసరించుటయు గొందరు గృతకృత్యులగుటయు, గొందఱు కాలేకపోవుటయు సరివర్తనమునకు సాధనచేయు నేదేశ మందైనను ఏకశలకైనను ఏకాస్త్రముల కైనను సహజము. వైవిధ్యములందు దము ప్రత్యక్షమభివ్యులను ధైర్యదీపలేకపోయినను వీరు చూచిన ట్లొకటి మాత్రము నిజమనిచెప్పిరి. “విచ్చివానిరాతికి నురియైనట్లు” వీరిదృష్టి పథమున నున్న యువతీమణు లెవరో “పరాకున విధి నుమ్మములో నిలబడుటచే” నవకవుల పద్యాలకు నురియై నారట. నిజముగ నట్టిదృశ్యములును, పద్యములును నవ కవులలో నున్నవని వాని మాతగొని భారతిని, నవీన కవుల నందరిని నిందించుట కంటే నట్టి కావ్యములను ప్రోదాభిరామమును, వీధిసాటకమును నేతరగతిలో వీరు చేర్చవలంతురో ఆతరగతిలో తేర్చి విమర్శించుట సమంజసము కదా!

“ప్రాబంధికశృంగారకవులు మాపిన లేజముకాని, వైవిధ్యము గాని, చిత్రకళ గాని, రసభావభాషా నాగరికత గాని, గేయలాటిత్యము గాని, కళారహస్య పాండితి గాని, కుండకు మానసతత్త్వవిశేషన గాని సరిగా కనుపడవు.”

ఈపదప్రయోగము బహుధాటిగా నున్నది కాని వీరి యూహామాత్రము సరస్వతీదేవికైన గురవగాహము: ప్రాబంధికయుగములో అలపానిపెద్దన మొదలు ముద్దు పళనివరకు వీరి హృదయమునకు, వీరి చిత్రవృత్తికి నచ్చిన రీతిని లేజము, చిత్రకళ, కళారహస్యపాండిత్యము రస భావభాషా నాగరికతలు, మానసతత్త్వ విశేషము గాన్పించినపుడు ఇందులో నొకగుణమైనా అప్పారావు నాటిమొదలు వీరియుపన్యాసము నాటివరకూ గలకవుల గ్రంథములందు గన్పించలేదా? ఈకాలపు కవుల గ్రంథ మేదియు వీరు చదువలేదా? చదివియున్నచో నేదయిన నొకపద్యము, చివర కొక్క పేరునైన నుచ్చరింప మర తురా? చదివినను కావ్యములయందలి గునుణములను మరచి యవసాములనే జ్ఞాపక ముంచుకొనిరా?—అని సందియములు గలుగుచున్నవి. ఇకనైనను వీరు నవీన రచనలను జదివి సక్రమ విమర్శనము బ్రకటించి తమ సందేహముల దీర్చుకొనుట మంచిది.

“ఇట్టి కవితలకు బ్రతికాసంపాదకుల యనుగ్రహము ప్రకాశనసాధన మునుచున్నది.”

ఇటుచుంటితీవ్రత విద్వాంసుల నావహించుట దురదృష్టము. ఆంధ్రదేశమున బ్రతికాధిపతులు మాధులు గారని వీరుగుర్తించుట ధర్మము. విరుములు గాని, పట్టములుగాని లేకున్నను బ్రతికాధిపతులును, నవీన కవులును లోకమునందు దమకు గల బాధ్యతను గుర్తరింగియే, తాము సత్యములని నమ్మియే మాతృ పథముల నవలంబించుచున్నారనియు నుపన్యాసకులు తలంచుట ముఖ్యము.

విద్వాంసుల విమర్శనలన లోకమునకు మేలు కలుగు ననెడు వాక్యము సత్యమే కాని హేత్వాభాసములును, దాతార్కికోదేకజనితములును నగు విమర్శలు పండితుల నోటిమండి వెలువడినవై నను లోకము త్రోసి పుచ్చుటకు జంకదు.

“భారతిపత్రిక సాముగరిడీ యగుచున్నది. దానంజేసి తగనిప్రచారము గలుగుచున్నది.”

సామగరిగీలకు ఆదర్శ మేమి? భారతి యాదర్శ మేమి? ఈ రెండింటికి సాదృశ్యము గూర్చిన పంతులు గారి యభిప్రాయ మేమి? ఉపన్యాసచేడికలు పర్మము డేరా లైనవా నేడు?

భారతికి అంధవిజ్ఞానప్రవర్ధన మాదర్శ ములటం లేని ప్రాచీనకవులను, కీలకకవులను, చిత్రకారులను, గావకకాళిజ్ఞులను, ప్రాచ్యకాస్త్రీయ పరిశోధకులను, పాశ్చాత్యకాస్త్రీయ పరిశోధకులను, అన్ని పక్షముల వారిని, నటునిటు శౌచనివారలను నిష్కృతపాతముగ నాడరించుచున్నది. ఏదేని యొక వాదమును మాత్ర మే సమర్థించుట పురోభివృద్ధికి కారణ మగునో విట్టియూహా కు పంతులుగారే మొదటివారు.

“1. ఇందరి నూతనత్వము పూర్వభాషను క్రొత్తధంజములలో నిరికించుట, 2. ఉత్తమ నాయక నాయకాచారభావవిశ్వాసమును మననాటి మోటుబీబిర ములకు పట్టించి వర్ణింపవలయుట, (నైకో అనాలసిసు) మానవత్వవిచారబృష్టిని చూచినయెడల, ప్రపంచములో తీరనేరని యింద్రియ శౌల్యమును భావప్రపంచములో తీర్చుకొన ప్రయత్నించుట యని శేటపదము.”

ఈబృష్టితో వీరు కవిత్వమునే తుడిచివేయగలరు. శంకరాచార్యులవారి బృష్టిలో కాస్త్రు పరిశోధకులు స్వర్ణపరిశ్రమ చేయుచున్నా రనిపించును గనుక కథా కాలలు చూపిచేయాలెనా? ఇంద్రియాతీతిమగు నానంద ము ఆనుభవై కగోచరము. ఇంద్రియశౌల్య మొక్కటియే నవీనాంధ్రవాద్యయమునం దున్నదని నుడువుట సాహ సము. రక్తుపరతులను, సంస్కర్తములయందలి బంధనములను పచ్చిగా వర్ణించిన ప్రబంధయుగమునందలి గ్రంథము లందే పంతులుగారికి శేజము, కళానాటకము బోధపడి ననో? క్రేమలేవుల భావపరిణామముల నుట్టిచింప చేయు కావ్యములును గల నవీనరచనలయందు వీరికి ఇంద్రియ శౌల్యముమాత్రమే గోచరించుటకు కారణము దురూ హ్యము.

“మన నవకవులు..... ఇట్టివారే తమ కవిత్వ లలో చలాచలీవిలాసవిలోకనములే యూర్యాద్యులైనవేమను

లుగ భావించుకొని యింద్రియలోలత్వమే కవిత్వ మని భ్రమపడి పరమేశ్వరుడు తమ కొనగిన కథా వైపుకామును, లోకకల్యాణకరములగును శ్రమశయములను వర్ణిం చుటలోను, ఉత్తమాద్యములను విశేషపరుచుటలోను విని యోగపరుపకుండుట శోచనీయము. మన యాంధ్రావని దురదృష్ట మనకలసియున్నది.”

మానవశీలితమునకు నుత్తమాదర్శ మేది యను వశ్యేష్వగుము నవకవుల కావ్యములందు ప్రదర్శింపబడు చునే యున్నది. మానవప్రాతృత్వమునకు ప్రజాళిక నవీనవాద్యయమున రిద్ధింపబడుచునేయున్నది. “పాడు నేలే లేదురా నీభావమే వీడాయెరా” యని నవీన వాద్యయము ఘోషించుచునేయున్నది. “మరళినేకాదు మ్రోడుపెడద, శిథిలశీలితమునాడ” మ్రోయింపగలరస స్వరూపుని నవీనకవి ప్రతిష్ఠించుచునే యున్నాడు. “ఏల గిరవాటువైచెన వివిషణ్ణకుటిలకర్దమ సంకీర్ణ మాపమునో కనియు, స్వర్గధూమి స్ఫులించు హస్తముల తోడ నేల రచియింప జూచెనోయీ మహోగ్రతర భయావకపరకసీమ” అనియు భగవానుని నూర్మికవి ప్రశ్నించుచునే యున్నాడు. “ఏ రాజా పంచెకో యిచట శౌర్యపుబాహుసమ్ముల” వెలుగుదురా యని యాంధ్రపౌరుషమును నవీనకవి యుత్తేజిత హృదయుడై పాడుచు నే యున్నాడు. పంతులుగారూ! నవీన వాద్యయమును మరల జూడుడు. తెనుగుతోట విర్మించినవాడు నవకవి, తొలుకరింప జేసినవాడు నవ కవి, శ్రావణమాసభోవిపండిత మీటినవాడు నవకవి, ఊహాగానమున సందేశము వినిచినవాడు నవకవి, వసంత గానము నాలపించినవాడు నవకవి, ప్రకృతి సౌందర్య మునకు యుద్ధుడై మెలుపుకన్నె దృగించలమ్ము విహ రించువాడు నవకవి, మామిడిపెట్టు నల్లకొన్న మాధవీ లతనుండ్లి మానవలోకమునకు సాదర్శము మువదేశించిన వాడు నవకవి, “ఆయేపు నోయేరు, ఈయేపు నోయేరు, యేక్ల రెంటికి నదుమ శీలితసౌందర్యమును బ్రదర్శించిన వాడు నవకవి. ఇంక నవకవి లక్షణ లక్ష్యము లెన్ని యేని గలవు. ఇంత వాద్యయమునందు స్థూలప్రపంచము

నందు తీరనేరని యుద్రియశౌల్యమే మీకు గోచరించు
వా? కవితనే కాదు, శిల్పమునే కాదు, కావ్యమునే
కాదు, ఒకజాతినే కాదు, మొత్తముమీద నేకాభి
ప్రాయము నిచ్చుట విమర్శకుని యుత్తమలక్షణ
మనునా? విద్యుత్కాంతివలన జోకమనుష్యునకు
ప్రమాదము చంభవించినచో ప్రకృతి కావ్యప్రజ్ఞలు నర
హంతకు లనుట పొడియనునా? హైందవులు మర్యాదా
హీనులని ఒక ఐరోపియనుదొడ్డికి తన కోపాదేక సమయ
మున బల్కిన పలుకులు భారతజాతీయతత్వ
నిరూపణ మనునా?

కనుక తమకు నవీనయుగవాఙ్మయముపై దయ
యించి దానిని పాఠ్యముగ జరివి పరియగు విమర్శనము
ను బ్రకటించినచో వచనకవులను, పత్రికాసంపాదకులు
ను మీజోధనల నంగీకరించి యనుసరించుటకై నను, నల
యచో వారివారి మతానుసారముగ కఠోరహాస్య వివే
చనమును మీకు బోధించుటకై నను పీలుగ నుండునని
యును, సత్యము నశ్వేషించుటకు ప్రయత్నించు లోక
సామాన్యమువలెని యుపకరించుననియును వివస్రుడైనై
విన్నవించుచున్నాను.

సముద్రుడు

సన్నిధానం సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు

ఆ మహాప్రభుదర్శనం బట్టె; గాక - అంత పొంగుచుఁ బారలునే? యాసముద్రుఁ
డా మహాత్ము పదాబ్జంబు లంటె; గాక - అంత యాడుచుఁ బాడునే సంతతంబు.

అల నదీసుందరాంగులు వలపుఁ బూని - పవలు రే నాక తనపైనిఁ బడుచునున్నఁ
దాను నెదురొత్తు లిడునట్లు కానఁబడిన - జ్ఞానగంధీరుఁ డగుట లోఁబడఁ దలండు.

వినఁబడఁగ దవ్వలందలి జనులకెల్ల - నలనట వహింపఁబోక యహర్నిశంబు
తన సహస్రముఖంబులఁ దత్త్వకథలు - పరఁగ నుచ్చైస్సర్వరమున నుపన్యసించు.

తనకడకు వచ్చు పిన్న పెద్దలను గాంచి - చెలిమి జ్ఞానంపు స్నానంబుఁ జేయఁజేయు
భక్తి నవ్వా రొనంగిన వస్తువులను - అలలచేతులఁ దాఁకి యావలకుఁ ద్రోయు.

తన విశాల మనస్కతయును గభీర - భావము నెఱింగి శుశ్రూషఁ బడయ వచ్చి
తనయడుగు లంటి కొలువ నిత్యంబు గిరులు - ఆ మహాభాగుండు సముద్రుఁ డలరుచుండు.

పదునేనవ శతాబ్దముందలి వాఙ్మయము

యస్. శ్రీకంఠశాస్త్రిగారు, యం. ఎ.

(దెనుకటి సంవిక తరువాయి)

చతుర్థశుట్టము (౧౮౮౬—౧౯౦౦)

తృతీయశుట్టమునందు సాహిత్యసరస్వతి మల్లికార్జున సర్వజ్ఞసింగమరాజుల నాశ్రయించి ప్రవర్ధిల్లినవిధము సూచించబడినది. సాశ్వ సరసింహుడు శా.శ. ౧౮౦౩ యందు చక్రవర్తి విరూపాక్షదేవు నోడించి చక్రవర్తి బిరుదుము వహించెనని శాసనాధారములచే దెలియవచ్చుచున్నది. తన సేనానాయకులగు తుళువ-ఈశ్వరదేవ, అవ్వటి బుక్కదేవులు ఉదయగిరి, భవనగిరి, ధారాపురి, జింజి, పెనుకొండ, బెంగళూరు, గండికోట, నెల్లూరుపట్టణములను సాధించి కాళీ రామేశ్వర పర్యంతము తీర్థయాత్ర జేసి రాజ్యమును సాశ్వ సరసింహుని కొనంగిరి. ఈరాజకీయవిప్లవములచే సాహిత్యలోకమునందు నూత్నోద్యమములు బయలుదేరెను. సంగమపంశీయచక్రవర్తులు దళు కర్ణాటకులగుటచే నిదివఱకు కర్ణాటక సంస్కృతసాహిత్యములకే విజయనగరమందు ముఖ్యస్థానము నిచ్చుచుండిరి. సాశ్వ, తుళువ పంశీయ చక్రవర్తులు కర్ణాటక రాజ్యాధిపతులయినను ఆంధ్రసంస్కృత మే హెచ్చుచువచ్చి తెనుగుభాషాభివృద్ధి కాన్పదమాయెను. నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్య, పిల్లలమట్టి పినవీరభద్రాదులచే ఆంధ్రకవితావనిత సాశ్వ

రాజు లాశ్రయమందు ప్రవర్ధిల్లి, పెద్దన తిమ్మన ధూర్జటికవులచే తుళువరాజులకింద నత్యున్నతస్థితికి వచ్చెను. సంస్కృత కర్ణాట ద్రవిడ గ్రంథము లెన్నియో రచించబడినను, దెనుకే ముఖ్యస్థానమును వహించియుండె ననుటకు కృష్ణ దేవరాయుని కాలమును (Augustan Age of Telugu literature) అని నిర్దేశించియుండుట సాక్షి !

ఈశుట్టమునందు ముఖ్యమయినకవు లెవరనిన, తెరకణాంబి బొమ్మరవ, కోటిశ్వర, శ్రీధరదేవ, గుమ్మళార్య, బాచరన, శుభచంద్ర, స్వతంత్రసిద్ధలింగ, గుమ్మళాపురద సిద్ధలింగ, మల్లికార్జున, నీలకంఠ, కవిలింగ, చతుర్ముఖ బొమ్మరన, విరక్త మహాలింగ, సింగిరాజు, నిజగుణ శివయోగి, సురంగకవి, ద్వితీయ చెన్నబసవ, గురునంజ, కుమార వాల్మీకి, ఈశ్వరకవి, శ్రీపాదరాయ, మాధవ, లక్ష్మణాంక, చాకరాజు నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్య, పిల్లలమట్టి పినవీరభద్రకవి, దూబగుంట నారాయణకవి, వెన్నలకంటి సూరన్న, రాజనాథ ఇత్యాదులు.

సాశ్వ సరసింహుడే కవిత్వము చేయుచుండెనని యతడు రచించిన రామాధ్యాయము చెప్పుచున్నది.

ఇత్యుక్తామనరప్రవాచకవితా
సింహాసనాధ్యాసినః
క్షోణీమీనరగంధనందయవతేః
క్షౌరకంటకోత్థండినః;
విష్ణుః శ్రీ వరసింహాద్విగ్రహభృతో
భావోర్మిసీతా ద్రృతా
శ్రీరామాభ్యుదయోఽత్ర పూర్తి
మగమ త్వర్గ కృతుర్వింశతః.

వీరనరసింహుడు భామాభిమానిగ నుండె
నని “రాయవాచకము” చెలుపుచున్నది :

“విద్యావగరమందు వీరనరసింహరాయలువాడు బ్ర
హ్మముపూర్రాసవేది, ఆరాధ్యుల వామావశులు, ఆధ్యా
త్మ సంక్షేపములును, పాండిత్యములు, గజేంద్రమోక్ష
ము, ప్రమరగీతలు, భారతపావిత్రీ గృహవాసునిస్తోత్రము,
గంగాతీరము...బద్ధసీతీ ... అన్నియును వివి విప్రజా
విలోకనావంతరం...”

ఇత్యాది. మాధ్వగురువులయిన శ్రీపాదరా
యులు వీరనరసింహునిచే బూజ గొనిరి.

కర్ణాటాంధ్రకపులు నూతనమార్గములను
పెడకుచుండి రనుటకు నిదర్శనము లనేకము
లున్నవి. ఆంధ్రసాహిత్యము దుదివఱకు పురా
ణకపులను గ్రహించి ప్రాచీన సంప్రదాయాను
సారముగ తెనుగు పరివర్తనములను గావించు
పద్ధతిని వదలుటకు పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుడే
మొదలని చెప్పవలెను. ప్రాచీన కథావస్తువును
నవీనరీతి మార్చి పెద్దన, పింగళి సూరన్నాదు
లకు మార్గసూచకుఁ డాయెను. “వాణి నా
రాణి” యని చెప్పుకొని, నరసింహునికి “నరన
సత్కావ్య నరణి వినోదించు నతిపుణ్యన
కమృతము” వర్ణించెను. కన్నడమునందును
తైమినిభారతమును పట్పదికావ్యముగ వ్రాసిన

లక్ష్మీశకవి. పినవీరభద్రునివలె భూతిగాంచి
యున్నాడు.

కన్నడవాఙ్మయమునందు పట్పదికావ్య
ములే హెచ్చుగా బయలుదేతెను. కుమార
వాల్మీకి తన “తొరవెరామాయణము”ను రచిం
చి కుమారవా్యనుని “కవిపుత్రు”డని (Poetical
Son) భూతి గాంచెను. పోతనవలె నీపట్పదీ
కావ్యకపులు ఆ శరల భేదములను, యతిప్రా
సనియమములను గణించలేదు. బామ్మరసుడు

వీరంతె శేషసరణులమీనం ప్రాసక్క-

వీరిపదవికావ్యకొకగ వర్ణకవి

శ్రీరాఘవాంకపండిత వాదియాద కప్పిగరు

నిబ్బ పెయ్యుగోడవా.

కారణం నాగవర్మం వినిర్మిసిన “లర

డైరేవ అతా ప్రయత్న యాత్” ఎవిన

చారు కర్నాటకవాక్యకరణ ముత్ర మొదలారు

పుంటునిమిత్తం.

అని వచించియున్నారు.

కాలక్రమముగ వీరశైవ కవులందును సం
స్కృత సంప్రదాయములే హెచ్చుచువచ్చెను.
తృతీయఘట్టమందు విహాసాశునికాలమున
తొంటద సిద్ధలింగయతి, గుమ్మళాపురద సిద్ధ
లింగ, స్వతంత్రసిద్ధేశ్వర గుచ్చిమల్లనార్యాదులు
గ్రంథములను వ్రాసిరి. వీరండలు సంస్కృత
పాండిత్యము గలవారగుటచే, జంగముల నచ
నము; కుపనిషత్పురాణేతిహాసములనుంచి
యాధారములను సమర్థన చేయుచువచ్చిరి.
చతుర్థఘట్టమునందును, శుద్ధకన్నడశబ్దములను
విడిచి సంస్కృతము నధికముగా గలుపుచు
వచ్చిరి.

రామదాసుచరిత్ర విమర్శనము

ఉభయభాషాప్రవీణ మిన్నికంటి గురువాధశర్మగారు

“తనాశితచే నుడిగోపుల్లంబులను సు

సాపించి రామాది వి

గ్రహముతో భద్రగిరిం బ్రతిష్ఠనలుపం

గావించు: “దానీయ” యా

గ్రహపుత్రిం తెలివేయ రాముడు చయకొ

రక్షించె నే గోపనా

ఖ్యు పోగిధ్యాపపరు న్యకంలె యతనిం

గొండాడ హిందూరమా!”

—నా ‘స్మరణము’.

ఆంధ్రమండలమున రామదాసునామము మచ్చరిం పవితారు లేరను టదికయోక్తి కాఁజాలదు. ఆయ హాధత్తుని తేవిత్వప్రాంతమును ప్రబంధములుగను, నాట కములుగను, హరికథలుగను, నుమ్మెటకథలుగను రచించి యనవరత మాండ్రులు స్మరించుచున్నారు. ప్రధానకథ వాధారము చేసికొని పెక్కురు పెక్కు తెలియని నూతన కల్పనలం జేర్చివారు. ఆప్రధానకథయొనను రామదాసు కీర్తికాయుఁ డైవసిద్ధప రమారమి తింపిండ్లకు నాగం డ్ల వరదరామదాసుచే హరికథయాపమునఁ గూర్చుటచే టచే నం చెన్నియో వామనులుంగూడఁ జేరియున్నవి. ఇటీవలివా రందఱును నాగంధమే ప్రాతిపదిక మగుటచే నేటి రామదాసుచరిత్రలయం చెన్నియో చారిత్రకదో షము లున్నవి. దానికిం దోడు కాళాభిమానముంగూడఁ దోడ్పడ రామదాసు వావరికి నీవరికి నాధునికులు లాగ మొదలుపెట్టిరి.

రామదాసుచరిత్రముం బరికిలించిన చెన్నియో సంశయములు వెల్లడును.

౧. గోపన్నయే రామదాసా?
౨. ఈయన దేశాఖ?
౩. ఈయనకు మాదన్నకుం జాట్టటిక మున్నదా?

౪. రామదాసునరు వెతరు?
౫. ఈయన చెలలోనే మృతిం బొందెనా?
౬. ఈయనకష్టములకుం గారకు లేవరు?

మొదలగు ప్రశ్నములు కుప్పలుగా బయలుదేలు ను. వీనికిం దగిన ప్రత్యుత్తరము లిచ్చుట మిక్కిలి కష్ట మైనను విమర్శకు లిందులకుం బూనుకొనఁగలందులకు నే నొకచారి దీయఁ గడం గెదను.

1. గోపన్నయే రామదాసా?

దీనికిం బ్రత్యుత్తర మవుననియే చెప్పవలయును.

“లక్కసాని” యని కొండొకనోఁ దన మాతృ దేవతను వాకొనియుంటచే బమ్మెర పోతనామాత్యుఁడు వేశ్యాకులజాఁడై యుండవచ్చునని యొచ్చకు వచ్చినట్లు పలుకుచుండు విమర్శకాగ్రేసరులకు నచ్చచెప్పుట గుల భము కాదు కాని శిష్టజన పరంపరాగతాభిప్రాయముల వలనను, ఇత్యురును భద్రగిరిచాళరథినే పేర్కొని యుండుటవలనను, రామదా సను పది మాదియందు వృత్తి వల ననే జనించున దగుటవలనను, గోపన్న యను పితృదత్త నామము క్రమక్రమముగా వాడుకలోఁ దొలగి యుండును. మఱియు నిర్దుర్గికాఖలు, గోత్రములు, సిత్రాదికాభి ధేయములు కుల్యములు, ధోర్టుసింటుబాడ్లి గెల్లెట్టులోఁ లేరు మార్పు ప్రకటించఁబడినదా? అని ను మృడిగిన నేమనఁగలము?

2. రామదా నే కాఖవాఁడు?

ప్రథమకాఖానియోగి బ్రాహ్మణుఁడని నా సమా ధానము.

- ఉ. “అల్లవ లింగమంత్రమునుఁ
- డ్రెట్టిగోత్రజాఁ దాదికాఖకం

చెల్ల కులలోద్భవుం డనఁ బ్ర
సిద్ధుడ నై."

—దాశరథిశతకము.

అని తాను స్పష్టముగాఁ జెప్పికొనియున్నాఁడు గదా!

కొంచులు రామదా సార్వేల వియోగి యని
యెంచిరి.

కంచెల్ల శరభవకవి తన యధ్యాత్మరామాయణ
ములోఁ దాను వై నగురుశిష్యుడ ననియు, నాప స్తంబ
నూత్రుడ ననియు, మంత్రికులమువాడ ననియు వివ
రించుచుఁ దనకాళువారు

గీ. "కొండపల్లిని గొంచులు గొల్లత్రాఁడిఁ
గొండ అండిరి తంజాపురందుఁ గొండ
తెలిమి వనియించి ప్రబలిరి చెలవు మిగుల
మీటి కంచెల్ల పంకేలువారు భరణి."

అని ఓ. - రై. - వ్రాతప్రతిలోఁ గల దని క్రి కేమి
లైన వంగూరి సుబ్బారావుగారు వ్రాసి, ఇంచరి
'మంత్రి' పద మాశ్వలనియోగిం చెల్పుచున్నదని
ప్రమించి, "కంచెల్లవారు కొండపల్లిలో నియోగులు
కలరని దీనివలనఁ జేలుచున్న" దని వివరించిరి. ఏకొండ
పల్లి? నేలకొండపల్లియేదా? అవునని యొప్పుకొన్న
చో, నేలకొండపల్లినివాపస్థులుఁ గంచెల్ల యింటి కేరిటి
వారు నేటికిని యాజ్ఞవల్క్యులు వాత్రేయగోత్రులు
కలరే! ఇక దీని కేమి సమాధానము? నుజియు మంత్రి
పదమును "అల్లసరింగమంత్రిసుతుడు" అని గోపన్న
యు వాడుకొనెనుజుడి.

ఇక నీ "రాదికాళు" యనుటకు సమాధాన మిద
వలసియుండెను.

౧. ఆదికాళు యనఁగా బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్య
కూట్రులలో బ్రాహ్మణుడనని చెప్పుకొనుట కట్లనె
నేమో యనియు, లేక

౨. ఆదివేదమున ఋగ్వేదములకుఁ జెందినవాడనని
చెప్పుకొనుట కట్లనెనేమోఅనియు,

౩. కంచెల్ల వారిలో శ్రేష్ఠకాళుకుఁ జెందిరి
ననుట కట్లనెనేమో యనియు వ్రాయుచు,

౪. "ఆదికాళుశబ్దము కులపరముగాఁ గవి
వాడినయెడల నది 'కాళు' యని కాని, 'కాళి'యుండ
నని కాని వ్రాయవలసియుండెను" అని వంగూరి సుబ్బా
రావుగారు శతకకవుల శీలితములో వ్రాసియుండిరి.

పై మొదటికారణము విస్ఫారితమైనది.

రెండవకారణము యుక్తమైనది కాదు. ఆదికాళు
లని యజాశ్వేపమే. అందును శుక్ల యజాశ్వే. కనుకనే
కదా వారిని 'శుక్ల యజాశ్వ' లనియు నందురు.

మూడవకారణము : యాజ్ఞవల్క్యులు, కామ్య
లు, శుక్ల యజాశ్వలు, ప్రభుకాళులు — ఇవి సమావా
ర్థకములు. వీరిలో ౫ ఉపకాళులు కలవు: ౧. ఆర్యులు,
౨. కాకులహిడులు, ౩. ద్రావిడులు (దక్షిణాదివారు),
౪. దువ్యులు, ౫. అనుమకొండలు. ఇందు మొదటిదను
నార్యకాళుకుం జెందె నన్న నాకును సమ్మతమే.
కలదుగదా

"ఆత్రేయగోత్రంబునఁ గంచె
గ్గాంధ్రాద్యుల వంశమునకా —"

అని రామదాసునరిత్రలో. ఇం 'దార్య' శబ్దము తన
తెగను చెల్పుటకే గోపన్న వాడెను గాని యాద్యులు,
ద్యులు సమకాకులను చెల్పుటకుఁ గావని మాతృముగఁ
బరికించిన గోచరింపఁగలదు.

శుక్ల యజాశ్వ, కృష్ణ యజాశ్వ నని యజాశ్వ
దము రెండుకాళులు గలదనుట, నం దాదికాళు లేనదనుట
కట్లనెనని తలంపుట యుక్తము కాదా?

వారుగవకారణము : మహాభక్తకళామణి "ఆది
కాళు కంచెల్లకులలోద్భవుండు" నను నీకవి సంప్రదానం
ప్రములఁ బ్రవేశము కలవాఁడే కాని నై యాకరణి కాదు.
అందువలన నందం దపశబ్దములు గలవు. భక్త్యుక్తిచేతముచే
నమ్మపానియుని భావములు ఛందోరూపముగా వెల్వడిన
వనియే మనము గ్రహింపవలసినది. తేకున్న బహువ్రీ
హిం జేసికొనరాదా? ఆదికాళు గల కంచెల్ల కులమునం
దుచ్ఛించినవాడని సమసింపరాదా? వ్యస్తము చేసి
తప్పు నూప నేల?

ప్రథమకాఖ్యాబ్రాహ్మణులలో వృత్తినిబట్టి, నియోగులు, వైదికులు గలరు. అనుమకొండ లచ్చయ్యగారావ్యతే.

కనుకనే గోపన్న లోకీకుఁ డగుటచే "అల్లవలింగ మంత్రిగుతుఁడు" అని మంత్రిపదమును వాడియున్నాఁ డు. మఱియు,

క. "భూమరవరుఁడు నియోగియు

భూమరకంచెల్ల కులజ భవ్యయశుండుకొ,"

అనియు,

తో. "ఆశ్రేయసగోత్రంబువఁ గంచె

ద్వాంధ్రాద్యుల వంశమునకొ

బుక్తుఁ డగుదు లింగవసుంత్రికే దాఁ

బుట్టెను గోపన యనగొక,"

అనియు రామదాసుచరిత్రమునం గలదు. ఇందలి "నియో గి" పదముంజూచి రామదా సార్వేలనియోగి యైయుండె నని తలంచి, దాశరథీశతకము బాధింప, గోపన్న వేణు, రామదాసుచే అని కొందఱు వాదించి, యదియు నిజర మిచే గోపన్న సూడ వార్వేలనియోగిం తేయ నుంకించి, లేక గోపన్న ప్రథమకాఖ్యవారు కాదనుటకేని తలపడి "ఆదికాఖ్యా"దిపదముల కన్యార్థముల నాపాదించుట సమంజసము కాదు. ఒకేచో సింగలిదాసున కీర్తన మం తయుఁ దెలియకయేని వృత్తినిబట్టి వాడియుండును. కాఖ్యాభిమానములన నృథావారము సంప్రదించక రామ దాసు ప్రథమకాఖ్యానియోగి బ్రాహ్మణుఁ డనియే విశ్వ సింఛెదరుగాక!

3. రామదాసునకు మాదన్నకుఁ

బాట్టజీకముఁ గలదా?

మ. "తమ రాటుంబును గేలఁ దిప్పునటు లు

ద్యున్నీతి నైబామరా

జ్యము మంత్రిత్వముఁ బూని త్రిప్పి యల పా

క్యాత్మప్రజాప్రార్థనీ

య మహాజ్ఞావిభవాశ్శయై వృత్తినికై

ప్రాణంబు లర్పించి రు

త్రము లయ్యక్కవమాదవాఖ్యుల నెడం
ధం గొల్లు హిందూరమా!"

—నా 'పృథగము'.

గోలకొండ వవాజు "అలూ హాసక్ కుతుబ్ మహా" యనునామముగల తానీహ దెంగట మాదన్న ప్రధానామా త్యుడుగా నుండెను. ఈయన 'మదవపంత్' అను పేరును గలవాఁడనియు, మాహాద్దేయనియుఁ గారణములు చెప్ప కయే మహారాష్ట్రుని లిఖితవీధి రహమండి రటు. అది యట్లుండె. మన తెలుగువాఁ డనుటకుం బ్రబలకారణ ములు గలవు.

"అక్కన్న మాదన్న లార్వేలనియోగు లనియు, ఋగ్వేదులనియు, వారి యింటిపేరు పింగళివా రనియు, వారి వంశికులగు పింగళివారను సిద్ధలూరివారును నిప్ప టికి నున్నారనియు, వారికి గోలకొండ వేపారులతో సం బంధబాంధవ్యము లున్నవనియు పాక్ష్యముగఁ దెలియు చున్నది." (See Local Records, Mackenzee) మఱియు, క్రీ. ౧౭౬౦-౧౭౬౭ మధ్యమన్న తిమ్మజగ పతి యాస్థానపండితుఁ డగు నేమఁగు లక్ష్మణకవి తన కుల్యామాహాత్మ్యమున

నీ. "సుల్తన్వల్ హాసక్ ఖోజీశ్వరునిచేత
మాటిమాటికి బహుమాన ముండె

మఱియును పింగళిమాదన్న భానుజీ

మంత్రిజ్ఞానలబ్ధ సమ్మాన మొందె

అక్కన్న మొదలైనయట్టి పెద్దలచేత

మేలుధూమగములు మెప్పు లందె."

అనుటవలనను, మఱియుఁ గిమ్మారుసీమ కైఫీయతులలోఁ గూడ,

"సుల్తానుకహాబాద్దరు అల్లాల్ హాసక్ అనే ప్రధు వున్న పింగళిమాదన్న గారున్న విశేషమైన బహుమతి లున్న జగపతి అనే విరుదవామమున్న ఇప్పించివారు" అని యుండవలసనను మాదన్నగారి యింటిపేరు 'పింగళి' వారనుట సుష్టము కాఁగా,

సీ. “శోభితావస్తంబ మాత్రం గౌతమినోక్తం
సుచరిత్రం వింగళి నూరకుశలి.”

—కథావ్యాఖ్యానయము.

అని స్మరణమునకు వచ్చి పింగళిమూరన్నయు మాదన్న
యు జ్ఞాతులూ అని పరిశీలింపఁ గాచనియు, మాదన్న
గారిని భారత్యజనోక్త మనియుఁ గొన్ని పురాతన
గ్రంథములవలనఁ బరిశీలించిమనియుఁ గీర్తితము లైన
క. వి. లక్ష్మణరావుగారు మహమ్మదీయమహాయుగ
మున వ్రాసియుండిరి, ఈపింగళివా రోయగంటిలోఁ గల
రలు. వా కథాఖలానివారో విచారించవలయును.

మహామాత్య శీఖరుడైన మాదన్నగారు బందరు,
తెలవాడ, చెన్నపురి మున్నగు పట్టణముల కేగియుండిరి.
అప్పుడు దానధర్మము లాచరించి శాసనములు చేయింప
కుందురా? ఈప్రీతియొకంపెనివారు మాదన్న కొడుకను
మల్లన్నకు, నరసి పినతండ్రీకి జవర కలిపి సులేదారు
నకు ననేక బహుమతు లంటి మాదన్నగారి యుగ్రహము
వడయ విశ్వప్రయత్నములు చేయుచుండిరట. ఫ్రెంచి
వారు, శివాజీ మొదలగు రాజులు వాయనయాన సభ్యులై
చుచుండిరట. నాకావ్యాపారము నుండెనట. ఇన్ని వ్యవ
హారములు జరపిన మాదన్నగారి సమగ్రచరిత్రను బ్రక
టింపఁ బ్రబుధాగారములుగల గ్రంథములు గాని, కాగిత
ములు గాని, కాసనములుగాని గోలకొండలో నైన లేక,
యేస్థానికచరిత్రలందైన లేకుండునా? పరిశోధించి
ప్రకటింపకేల యాంగ్లంబు లూరకుండిరి? చివరకుఁ బురా
ణములలోనికొంఁగూడ నె ట్లెక్కిరో చూడుఁడు:

“ఏకస్మిన్నేవ కారేతు ప్రయాగే ద్విజనత్తమః,
శిష్యవ్యయసమాయుక్త స్తప శ్చరతి దారుణమ్.
శివాసనే సమావిష్ట స్తామ్రపాత్రే పయః పిబన్,
సహస్రైకం పంచశతం పత్నరాస్తు గతే శకే,
కాలివాహనరాజస్య వేదవేదాంగపారగః,

* ఈరామదాసుచరిత్రము నాగండ్ల వరదరామదాసుచే వ్రాయఁబడినది. ఈయనయే మొదట హరికథగా
వ్రాసినది. ఈయనది కంది నివాసస్థానము. వీడవఁ దూము లక్ష్మీపృసింహదాసుగారి శిష్యుడై ౧౮౩౧-వ వర్షమున
సమీక్షించుచుగా భద్రాచలమున కేగి జీవిత శేషము (౧౮౩౪) వఱకునే గడపెను. ఈయన సర్వసమర్థులశాసనము
భద్రాద్రిదేవాలయమునఁ గలదు. ఈయన రచించిన కీర్తనల నేటికిని భద్రాద్రిం గైంకర్యావసరములఁ బాడెదరు.

తద్దోషా త్వచ విప్రస్తు బాతో యవనసంశక్తే,
ప్లేచ్ఛభాషా ప్రయుక్తేన నామ్న తానిషవామకః,
విప్రసంశే తస్య శిష్య బాతో పరమధార్మికా,
అర్కశ్చ మదనత్పైక ద్వా వేతో మంత్రిణా పుశా”.
అని (మార్కండేయపురాణోత్తరభాగము) మఱికొన్ని
ప్రతులలో

“అర్కమాధనవామానా ద్వావేతో మంత్రిణా పుశా”
అని కలదని శ్రీ కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు పెద్దా
పురసంస్థానచరిత్రవిమర్శనమున వ్రాయుచున్నారు.

కనుక శివదీగ్విజయము, లోకల్ రికార్డుస్, కంపెని
వారి ప్రతినిధియగు వీరరాఘవుడు గాని, పోడేలలింగపు
గాని జరిపిన యుత్తరప్రత్యుత్తరములు, నై జాములోని
రికార్డు మున్నగువానినిం బరిశోధించి మాదన్నగారి
చరిత్రమును సమగ్రముగ వ్రాయుటకు శ్రద్ధాగువుల సప్ర
శ్రయముగ వేడుకొనుచున్నాఁడను. ప్రకృత మమన
రింతము.

ఇట్టి సుప్రసిద్ధుడగు మాదన్నగారి యల్లుడైనా
రామదాసు? అని విచారించఁగా నొకరామదాసుచరిత్ర
మున *

“అక్కన మాదన్నయు నని యిద్దరు
నన్నవమ్ము లతిప్రియులు”

అనియు,

క. “అనఘుల శాస్త్రవిధిజ్ఞుల
నమర క్తులఁ విశ్వపితామహాక్రమమున వ
చ్చిన విప్రుల మంత్రులుగా
నొనరించెను గార్యసంప్రయోగముకొఁటకు.”

అనియుఁ గలదు.

అక్కన్న నేనాపతి, మాదన్న మంత్రి అని
చరిత్ర మడుపుచున్నది. కవి యది యెఱింగియున్నను

నిరువురు నవినాభావసంబంధము గలవా రగుటచే నట్లు పద్యమున “మంత్రులుగా నొనరించె” నని యనె నను కొందఱు, సరే. ఆమంత్ర తండ్రితాతలు మంత్రు లైనట్లు నిదర్శనములు లేవే, ఇ రెట్లు? ౧౬౧౧-౧౬౧౨ వలకు రాజ్య మేలిన అట్టుల్లా హుసేన్ కుతుబ్ షాహుద్దీన్ మిర్ జాహ్లా డివానుగా న్నండి గడవిడ చేసినట్లు చరిత్ర వలనఁ దెలియుచున్నది. పిదప ౧౬౧౩-౧౬౧౪ వలకు చేలిన తానీషుద్దీన్ మాదన్నయే మంత్రుగా నుండెను. కనుక మాదన్న తండ్రితాతలు మంత్రు లై యుండిరనుట సత్యేతరమని వాయవహము.

ఆరామదాసుచరిత్రమునకే,

క. “మామలు మంత్రులు నాకును

నే నుచ్చికఁ జూడఁ గోరి యిట్లు వచ్చితి మా
మామఁ కెఱిగింపుండని

వేయరు వేఁడెద నటందు వెన వచ్చి తమిగ్.

అనియు,

హా, “తెప్పువ లేదియు నెదురుగ వచ్చిరి

యప్పు మననిఁ జూడ

అప్పు డపరిమితసంతోషంబునఁ

గప్పిన మోహముతోడ

పంజనములు చేసిన తమ యెల్లన

వార్యమైన కృపతోడకా

సుందరాంగ రమ్మని యక్కున

నరుదండఁ జేర్చి నగతోడకా”.

అనియుఁ దమతల్లిమ్మిని గోపన్న చాటఁగా,

“.....మమల్

ఘనదుఃఖంబుననుంచి నీవరిగి లే కామమ్మ యేమమ్మ”

అని యక్కున్న మాదన్న లేడ్చినారనియుఁ గలదు.

“వరదరామదాసు రచియించెను నూచనగా

...సింగరిదా నీకథ ప్రకటనపఱచెనుబాగా”

అనియుం జెప్పుకొన్న సింగరిదాసు

“హైదరాబాదున మేనమామలు అక్కనమాదనగారు సాదృశి తానీషకు మంత్రులై నౌఖ్యముతో నున్నారు అని యొకందుని హైదరాబాదున కరిగఁగ నెన్నికతోను

అవయమువారలవలనఁ బొదు హెయధిపునమ్ముఖముగ వెను” అని లేల్పితేను. ఈసంబంధమునందలి సత్యమును నిర్ణయించుట కాధారములు వాయవ్యపృథ్వికి గోచరింపలేదు. కాని పెద్దాపురసంస్థానచరిత్రవిమర్శనమున “పోర్చుగీసువారి గ్రంథానుసారముగాఁ బ్రకటింపఁబడిన ఆర్కిలాజికల్ రిపోర్టులో దాసుగారికి నక్కున్న మాదన్నగార్లకు సంబంధము లేనట్లు వ్రాయఁబడియున్న”దని కాస్త్రి గారు వ్రాసిరి.

పైకము చెల్లించిన వదలిపెట్టెద నని తానీషు యన్నప్పడు రామదాసున కుద్యోగ మిప్పించినవాఁడును, మహలోదారుఁడును, మహాశ్వర్యవిరాజితుండును, మహామేధావియు నగు మాదన్నగారు పైకము చెల్లించితన మేనల్లని జెంచిడిపింపక మాచురుండువా? పైగాఁ జెఱలో నన్ని కష్టములు పెట్టుదుండఁ జూచి సహించురుండువా? ప్రధానామాత్యుని మేనల్లువే నేనకు లన్ని బాధలు పెట్టగలరా?—అనియు, రాజాజ్ఞ నమాత్యుఁడుమాత్ర మెట్లు వీరసింపగలఁ దనియుఁ బరిపరీ విధములఁ దలంపవచ్చును. కాని భారద్వాజగోత్రులగు సింగళిదా రాశ్వలనియోగులు కాక కాన్యలే యైనవో మాత్రము గోపన్నకు మాదన్న మేనమామయే యొయుండునని యొప్పుకొనక తీరదు. ఇతరుల వ్రాత లెఱుంగని వరదరామదాసు మాదన్న హైందవుండనిమాత్ర మెఱిగి యీముడి వేసియుండునని తలంపనై యుండెను.

5. రామదాసు గురు వెవరు?

కవీరు మాత్రము గాఁడు. రఘునాథభట్టరాచా గ్యుఁడని వాతలంపు.

జనశ్రుతి యెందఱినో తార్కారుచేయుచుండును. ఈలోక ప్రవాదాఘాతములకుఁ గొండలు పైతముమాలము. సముద్రములు పైతము వట్టిపోవును. చూడుఁడఁ: ౧౭-వ శతాబ్దిమధ్య మన్న రామదాసునకు ౧౩౯౦ - ౧౪౩౦ లోనున్న కలీ రెట్లు నురు ఎయ్యెనో? ప్రప్రథమమున రామదాసు కీర్తనల నన్నిటింగూర్చి సాంత్వికవనముం దూర్చి హరికథఁగా మార్చిన నాగండ్లవరదరామదాసి కాలవ్యత్యాసముం గమనింపంబాలఁడయ్యెను. అనియును

గాక నాకాలమున వ్యక్తుల కాలనిర్ణయము చేసికొనుటకు సాధనమునందలియు సమృద్ధిగా సంభవించినయ్యెను. అందు వలననే వృద్ధులమాట వాధారము చేసికొనుట సాధారణ మయ్యెను. బహుగ్రంథపరిశోధకుఁ డగు నప్ప కవియే

క, "అవధారు కృతకానమః
 దవనిఁ గలియుగమున కాది వారాజమహేం
 దవరంబునఁ జెప్పిన యాం
 ద్రవదో వ్యాకరణమాత్రతతిఁ చెవియింతుకొ." —అప్పకవీయము.

అనినం తెలువారిం దవవ శేల?

అవరవిరామదాసు పారికధనే మాతృకఁగాఁ గొనిన పింగిరిదా పాటోపమును విచారించి శేరడయ్యె. క్రమముగా పింగిరిదాసుపారికధే యాంధ్రదేశము పంథ యు నలముకొని యెల్లరి హృదయపీకముల వాక్రమించు కొనియె. ఆంజ నామటచే నాటకములు ప్రబంధములు మొలకెత్తినవి. అకవులైన విచారించినవారు కారు. చూడుడు, శ్రీయత ధర్మవరము గోపాలాచార్యుల గారిచే రచింపఁబడిన రామదాసురూపకమును. నాటక రంగముల సంవర్ధించి కనీరుపాత్ర మనోహరముగా నున్నదని పండితపామరు లందఱు ననుచున్నారే కాని యొక్కరైనఁ బదువ్యాఖ్యకతాల్లి నున్న కనీరు పదుశేవవ కతాల్లి మధ్యమననున్న రామదాసున కుపదేశించు టట్లు? ఇది యనాచిత్యమని విమర్శించినవారు లేరు. రామదాసునకు నురువను విషయమును స్మృతిపథ్యమనం దుంచుకొనియే గోపాలాచార్యులవారు తమ నాటకమున రామదాసును తెలుసుండి విడిపింపవలసినదని కనీరుచేఁ దానిపాకుఁ జెప్పించుటయే కాక యితని రామదాసు నోద్దకు రాయబారింఁగూడఁ తేనెను. మఱియుఁ జెప్పి రంగములఁ జెప్పి తెలుగులఁ గనీరు నాచిత్యముకొలండిఁ ద్రిప్పిరి. వారు తమనాటకము నాల్గవహర్వనఁ లీతిక "నేను హైద్రాబాదునగరమున చిరకాలము వసించి భద్రాచలరామదాసుచరిత్రను విమర్శించియున్నాఁడను. ఈనాటకముయొక్క కథాభాగము చరిత్ర వసునీరించి యున్నది. ౨౦౦ సంవత్సరములక్రిందఁ గోలకొండ

రాజ్యపాలకుఁడగు తానీమకాలమున వక్కన్నయను నియోగిరాహ్మణుఁడు రాజమంత్రియై యుండెను. అతనికి గోపన్న మేనల్లుఁడు. ఇతఁడే రామదాసు. ఇతఁడు కనీరుదాసువలన రామమంత్రోపదేశము వడసి" రచియు వ్రాసియుండిరి. "విమర్శించియున్నాఁడను" అనుటకు మఱొక యర్థము కలదా?

"కనీరుదాసుని కటాక్షమునఁ బాఁ గాంచె రామనామయము"

అని రామదాసుపారికధలో నుండుటవలనను, జనశ్రుతివల నను రమారమి నూలువత్సరములనుండి విశ్వసించుచున్న దానిని నేఁ డెట్లు త్రోసివేయఁగలమని యాధునికు లన వచ్చును.

మఱియుఁ, గనీరు (విక్రమశకము ౧౪౫౫-వ వత్సరమున శ్రీవృత్తపద్ధ పూర్ణిమనాఁడు) క్రీ. శ. ౧౩౮౧ లో జనించినవాఁడైనను ౨౫౦ వత్సరములు బ్రదుకుట యజమాదిసిద్ధులం బొందిన యోగాభ్యాసవల కొకరెక్క లోనిది కాదు. "వీరవ ధారణాః పంచ కుర్యాద్ద్యోగీ విచక్షణః, తతో దృఢకేర స్సాస్తి వృద్ధ్యుః ప్రస్థి న విద్యతే" అని యోగశత్రోపనిషత్తునం గలదు. మఱియుఁ బాఠంజలముందును మృత్యువును జయింపవచ్చుననియు, "కాయరూపసంయమా త్తద్భావ్యుకేతి స్తంభేచక్షుఃప్రకా శాపయోగే రంభేర్థానం"(పాఠం. 3 అధ్యాయం ౨౧ మా.) అనుటచే నంతర్ధానాదులంఁగూడఁ బొందవచ్చు ననియుఁ గలదు. కానఁ గనీరు భిష్యునివలె మృత్యువు లోఁబలు చుకొని కీచించియుండలగూడదా? అనియు, మఱియు,

"काशीमें हम प्रगट भये हैं रामानंद चेताये ।
 सम रथका परवा ना लाये हंस उवारन आये॥"
 —కనీరశబ్దావలి.

అని తన్ను జేవమాతగఁ జెప్పకొనియెం గనుక వతండు చిరంజీవియై యుండెరాదా? అనియు మీరు వన్నడుగ వచ్చును.

నా యుక్తర మేమన, రామదాసు చరిత్రలోని తోహారా లోకప్రవాదము ననుసరించి రచింపఁబడిన దులు నవిశ్వసనీయము. ఇత యోగశత్రోపనిషత్తు

పాతంజలముశ్రమలుకు సమాధాన మేమనఁ గలిగె
యోగాభ్యాసమందు గాఢం. అతఁడు పాతంజల సూత్ర
ములఁ జదివి యాచరించిన ట్లాధారములు లేవు. మైత్రా
నాయన యనతారవాదము, మాయావాదము, విగ్రహారా
ధనము, కర్మకాండము, వ్రతాదికములు, తీర్థయాత్రలు,
వర్ణాశ్రమధర్మములు మొదలగు వానికిం బ్రతిఘటవాది.
కనుక వాతెం దా సూత్రములఁ బాటించి యుండఁడు.
ఎఱిగియుండఁడె డనియు ననవచ్చును. భక్తివాదము
వాతఁ డంగీకరించిన సేకేశ్వరవాదియేమిట. రామరహీ
ములై కర్మము గూర్చినను ననతారముల వమ్ముఁడుమండీ.

“दुनिया पेसी बावरी, पत्थर पूजन जाय ।

घरकी चकिया काहे न पूजे, जिसका पीसा
खाय॥”

(లోకము నిచ్చిది. ఎందుకన, రాతిని బూజిం
చును, గృహముందలి తిరుగలి నేల పూజింపురాదు? అది
విసరిన పిండిని మనము తినుచుంటిమిగా!) అనియె.
మఱొకచో “జాతిని బూజించిన భగవానుడు
కనిపించినచో నేను బర్వతమునే పూజింతు”ననియె. ఇట్టి
వాఁడా రామదాసువకు నురువు? శిష్యుడు భద్రాద్రి
రాములఁ బూజించుచున్న నురువు వల దనఁడా?

మఱొకచోఁ గలిగె “రాళ్లు, కంకర ప్రాసచేసి
మసీదును నిర్మించెదరు. పూజారి దానిపై పెక్కి గొం
తు పగుల నజుచును. భగవంతువకుఁ జెవుడు వచ్చినదా
యేమి?” అనెను. ఇట్టివాడు తన శిష్యుడు భద్రాచల
మందలి యాలయనిర్మాణాదుల కాలులకులు వ్యయము
చేయుచుండఁ జూచుచు మిన్న కుండునా?

ఇతఁ డామ దేవమాలనని ప్రజల నమ్మించుటకుఁ
జెప్పెను. ఎవరు నమ్ముదురు? నమ్ముటకుఁ బ్రబలాధా
రము లేదె?

కలిగె కాశీశ్రమము వదిలి ‘బస్తీ’మండలము
లోని ‘మగహర్’ అను గ్రామమున కేగి యక్కడనే
విక్రమశేకము ౧౫౫౨లో శాశ్వయుజమహాదేవాదీశవాడు
పరమపదముఁ జెందవని “భక్తిసుధామిందుస్వా” డను
గ్రంథమునందున్నది. అయనకళిబరమును సమాధిచేయ

మహమ్మదీయులను, వివాసముచేయ హిందువులును బో
రాడి చివర కట్టో సమాధానపడిరిగదా. ఎవ రేది చేసి
నను ౧౩వ శతాబ్దిమధ్యమున రామదాసున కుపదేశింప
లేదవచ్చుట యసంభవము కాదా?

ఇతఁ స్వప్నగోచరుండై యుపదేశించె ననిన వది
తప్పకొనుట యగును. లేకున్న ‘చర్యభాషణంబగునిఁ
గలి రందురనియు నట్టివాఁ డెవఁడో యొకండు వచ్చి
మంత్రోపదేశము చేసియుండరాదా? అనియు నొక
చేయి యుద్ధముపెట్టవచ్చు. “అయ్యో! రామదాసునకు
నురువు కాదుగినవాఁ డెంత యనామకుఁడా? ఏల యీ
యూఁడవంపు.” అనినచో,

“అభివ్యంజకాధీవత్వా న్న స్వభావాత్” (ఈశ్వ
రచర్యనము 3-33.) (పూర్వసంస్కారము లభివ్యంజ
కాధీనములు. అవి స్వరస్పిద్ధముగా బయటికి రావు.)
కనుక నురు వుండితీరవలయును. రామదాసు గూడ
“ఎన్ని జన్మము లెత్తఁగవలయునో” — అను కీర్తనలో
“అమదివమును నురు నుపదేశయోగము నభ్యసించ
నైతిగా” అని తన యసంతృప్తిని జెల్లించినవాడు.
కనుక వాగురు జెరు? ఈభక్తుడు నురుధ్యానమునే
చేయలేదా? అనినచో నిదిగో స్పష్టముగానే యొకటి
రెండుపాదలు స్మరించినయన్నాడు.

“అర్చ్యుల కెల్ల మ్రొక్కి విన
తాంసుడైనై రఘునాథభట్టరా
చార్యుల కంజలెత్తి” — దాశరథిశతకము, ౬.
అనియు,

“పట్టితి భట్టరార్యగురు
పాదము లిమ్మెయి మార్గ స్థుండ్రముం
బెట్టితి మంత్రరాజ ముండె
బెట్టితి నయ్యమణికరాళికిం
గట్టితి బొమ్మ మీనిరగ
కంజములందు తలంపు బెట్టి పో
ధట్టితిఁ బాపపుంజముల
దాశరథీ! కరుణాపయోనిధీ!”

— దాశ. ౧౦౨.

అనియు దాశరథీతీతకమునం గలవుగదా. గోపన్నయు వైష్ణవమతేంద్రప్రదాయము కలవాడని యితని నడవడియే సుడువుచున్నది. కనుక రామదాసు తాను వ్యంగ్యము గాఁ గాక, ఘంటాపథముగా రఘువాగధట్టరాచాగ్యుల వలన మంత్రరాజును తారకము గ్రహించితి నమరుంశ నీడొంగితిరుగుదులు, పంకాయములు నేల?

ఇక వైపఁ గలిగె రామదాసునకు నురువు కాఁడని విశ్వసించురుగాక!

మఱి యీవాడుక వచ్చుటకుఁ గారణ మరయ వ్యాసము విస్తరించునని భయము.

౬. రామదాసు చెటలోనే మృతిఁ బొందెనా?

మండలచారిత్రములో “నీరామదాసు కారా బద్ధుడై యాకారాగారముననే మృతిఁ బొందినట్లుగూడఁ దెల్పబడియున్నది.”

(పెద్దాపుర సం. వి. ౩౫ పేజి.)

ఈజిల్లామాన్యులవ్రాత యెంతవఱకు సత్యము?

“అక్కడనే మృతిఁ బొందిన భద్రాద్రిరామన శివైవామువారి పుట్టి కట్టికైంకర్యామలఁ తెల్లించు నవ పర మెట్లు కలిగె నను శంక రాఁగా నది తానీషుగారి కుమార్తె రామదాసును వలచి యామె కృత్రిమము చేసి విడిపించెనని కొందఱు వ్రాసిరట” అని కావ్య వ్యాకరణ తీర్థుల చేఁ బరిష్కృతమైన యావంధి ముద్రణాలయమువారి రామదాసుచరిత్రమునఁ గలదు. ఆకొందఱుఁలతో కానికల్పవలొను మిక్కిలి యన్యాయ మునకుం బాల్పడిరి. నుహాభక్తశిఖామణి కీనిందఁ గట్టుటకుం దూర మాలోచింపవైరి. ఈవ్యంగ్యరావవాచముం దొలగింపఁ గాఁబోలు గోపాలాచార్యులవారు తమ యాప కమునఁ దానీషుభార్యయగు సీతారామాలమున నాచి త్యముం బాటించుచు రామదాసును రక్షింపంజూచిరి.

భద్రాద్రిరాముని కైంకర్యము లెట్లు జరుగుచుండె ననుటకుఁ దదాలయమందలి రామలక్ష్మణామాకస్తంభ ములమీద మన్ని శాసనముం జారము.

“స్వస్తికి విజయాభుద్యయ శాలివాహనశకవర్షం బులు ౧౫౭౪ అను నేటివ ద్రమానద్యవహాశక చాంద్ర మానసంవదనవామసం. చైత్ర శు ౯ భానువారం శ్రీభద్రా చలసీతారామచంద్రమహాప్రభువారి పన్నిధిని శ్రీరామ దాసుగారు శ్రీతానీషుగారి యనుమతివెంబడిసి జరిగించిన దేవప్రాహ్లాదవృత్తులు.....వ్రాసియున్న శాసనం ధంసాప్రపంచములో శ్రీవారు పోలవరంచలను వేంచేసి నపుడు ఒకదుర్భాగ్యుడు శాసనం చెక్కివేసినందున పర్య జనులకు తెలిసి పంతోషించెటందుకు తేకపోగా ఆగుర్భా గ్యుడు పుత్రమిత్రకళత్రాదులతోటి నశించిపోయాడు. తదనంతరము శాలివాహనశకవర్షంబులు అను నేటి ౧౭౫౪ సంవదనవామసం. చైత్ర శు ౯ ఇందువారం భద్రగిరి, వర దరామదాసు అనే రామదాసుపాంశమున జన్మించిన భిక్షుడు 1.....ఆదివఱకు దుర్భాగ్యులు ప్రపంచపరిపాలన కేయుటచేతను దేవప్రాహ్లాదవృత్తులు నిరాటంకముగా జరుగుటలేవందున;.....పాపవా బాదుపరగణాలో వుండే దేవప్రాహ్లాదవృత్తులు అగ్ర హారములు విమర్శించి పర్యదుంబాలా జరుగగలందులకు యేర్పాటు చేసినవివరములు—”2

దీనివలన నదివఱకు (వరదరామదాసుకుఁ బూర్వము) భద్రాద్రిరాముల కన్ని విధములఁ కైంకర్య ములు జరుగుచున్నట్లును, అమావారికి మాన్యము లున్నట్లును స్పష్టమౌచుచున్నది! శాసనమున నందందు “దేవప్రా హ్లాదవృత్తులు పునరుద్ధారంచేసి” అనియుం గలదు. కనుక రామదాసు కారాగారము క్షుద్రై సగౌరవముగాఁ దానీషువలన నధికారమును స్వీకరించి భద్రాచలమునకు వచ్చి స్వామికి మాన్యముల నేర్పాటు చేసియుండవలయు ను. కావుననే శాసనములో “తానీషుగారి యనుమతి

1 ఈయననునుటించిన వివరములు నేను వ్రాసిన ‘మాకు లక్ష్మీవృసింహదాసు చరిత్ర’ లోఁ గలవు.

2 ఈశాసనమును విస్తరభీతిచే నవపరమైనదానినే వ్రాసితిని. సమగ్రశాసనము ‘రామదాసు కైంకర్యము’ అనుపేరుతో శ్రీ సీతారామవిలాసిని గ్రంథమాలవారు ద్విత్వీయపుష్పముగాఁ బ్రకటించిరి. భద్రాచలము.వల ౧ అణ.

వెంటిని జరిగించిన" అని కలదు. అట్లు కాకున్నచో ధర్మకర్తలు, పూజారులు, వధికారులు మున్నగువా రెవరికిఁ జిక్కిన మాన్యముల వారసభవించును స్వామిశైలకర్మముల విముఖులై యుండుటయు, వరదరామదాసు స్వపింపాదాసులు గోల్కొండకుఁ జోయి చందూలాలు ద్వారమున నబాబులన వధికారము స్వీకరించి వచ్చి మఱల యథాప్రకారము పూజారుల 'దేవప్రాప్త్యానృత్తుల' బునరుద్ధరించుటయు వెట్లు జరిగియుండును?

రామలక్ష్మణులు నూరువేసములతో వచ్చి ధనముఁ జెల్లించిన, లేక సంబంధమున్నచో మాదమ్మయే యిరులం బంపి ధనముఁ జెల్లించిన, లేక దయాద్రోచిత్తుఁడగు తానీమయే యితని భక్తికి మెచ్చుకొని ధనము ముట్టినదని ప్రకృతివర్తమును (స్వీయము) వండించి వదలనీ, యెట్లయిన రామదాసు చెఱునుండి విడువబడియుండినమాట నిజము. కాకున్న రామదాసు రామలక్ష్మణులు ధనము చెల్లించిపోయిన పుత్రులంతయు కేల గావముచేసియుండును? అన్నివిధముల నన్నికీర్తనలు గలవే? అని కొందఱ అనవచ్చును. నిజమే. ఇదియుల చెయి కలియని రామదాసుకీర్తనలం జూచిన నీవిషయమై కొంత కేలునేమో? తంజావూరిలో గ్రంథాక్షరముల రామదాసుకీర్తనలు గలవట. వానిం జూచినచో రాముడు ప్రత్యక్షమగుటయు, దెబ్బ చెల్లించుటయు మున్నగు విషయములు లేలుటయే గాక పాఠికభలోని యితరవికృతములను కీర్తనలను నేర్పఁజేయుటయు కులభమగు. 1

శాసనములో "తానీమగారి యనుమతివెంటిని జరిగించిన" అని కలదుగదా? ఇతఁ సందియ మేల? అనిన నీవ్రాత వరదరామదాసుగారిదని వాయనమానము.

1 పరిశోధనమున దశంబుల క్రియంత ముల్లంపల్లి సోమ శేఖరశర్మగారుగూడ రామదాసుకీర్తనల భద్రముగాఁ గూర్చుకొని మిన్నకయే యుండిరి.

2 నిజమున కీవరదరామదాసు నిమిత్తమాత్రుఁడే. శాసనము వేయించినదియు, గోల్కొండఁ జోయి చందూలాలును వర్జించి రాజాధిరుదమును, దహశిల్పాదులొక్కమును స్వీకరించినదియుఁ మాము లక్ష్మీవృసింహదాసే. ఈ వృసింహదాసు యశోభిమాని గాని నిష్కాముఁడగుటచే దన కత్యంతప్రియశిష్యుఁడగు వరదరామదాసుగారినిగూడ వాఙ్మహారములం చేర్పింపబడెగాక శాసనమును వరని పేరనే వేయించె. ఈవిషయములు కచ్చిరములు గావు. ప్రబలాధారములు నేటికిఁగలవు. మాదుఁడు: నేను రచించిన తూము లక్ష్మీవృసింహదాసుచరిత్ర.

కాకున్న శాసనమున కాఱి. ౧౫౭౪ అని కలదే. అవగాత్రీ ౧౫౫౨ అనుట. తానీమ రాజ్యమునకు వచ్చినది క్రీ. ౧౫౫౪కదా: ఎట్లుపొందెను? పోనీ తెనుగంకెలలో ఒకరకపు తొమ్మిదికిని ఏడునకును రూపసామ్యము కలదు. అది కలయందు స్పష్టముగా గోచరింపక పోయెనని యెంచి కాఱి. ౧౫౪౪ అయియుండునని యూహించిన నిది చెఱునుండి విడువబడినవిదవనే వేయఁబడెననుట కాధారములం గూర్చుకొన నవకాశ మిచ్చుం గాని యీవల్లనరము (క్రీ.పూ. ౧౫౭౨ అనును) సంవత్సరవల్లనర చైత్ర శు. ౯ కి పరిపాదే? 2

ఇంతకు వా రురక రామదాసు శాసనముం జెల్కిచైచుటచే నింతచిక్కు వచ్చినది. శాసనపరిశోధకు లీచత్వరనిర్ణయముం జేయఁజెరి.

శాసనాంతమున రామదాసు వ్రాసిన పద్యముందు గన్పించుటచే, లోకములో దేవాలయాదుల నిర్మాణముచేసి యప్పుడే శాసనము చెక్కించుట కలదు గాన రామదాసు భగవంతునిపై భారమువేసి తాను దహశిల్పదారుగుటచే దేవాసులకు మాన్యములనయితము నేర్పఁజిది యిదియంతయుఁ 'తానీమయనుమతివెంటిని జరిగించిన' దని వ్రాయించిన నిది ధర్మకార్య మగుటచేతను, దనపేర జరుపుటచేతను నేను వేడుకొన్న తానీమగారెట్లకేల కియ్యకొనకపోదురా? అనియు సాహసించి శాసనము వేయించియుండుననియు నూహింపవలయును.

చరిత్రజ్ఞుల ప్రబలకారణములు బలీంపనిది రామలక్ష్మణులు మాటురూపముల వచ్చి ధనము చెల్లించి దామును జేఱబడిపించెనన్న నమ్మక జిల్లామాన్యులువ్రాత

నే విశ్వసించి యతండు చెల్లలోనే మృతిం బొందనని తలంతుడు.

అయిన దేవుని మాన్యము లెట్లు పొందుండె నన, దాసు చెల్లకుఁ బోకపూర్వమే మాన్యముల నేర్పాటుచేసి యుంటచే, హిందూమహమ్మదీయులఁ దుల్యవృత్తి వరయు పార్థకదాముఁడగు తానీషా—జరిగిన దేదో జరిగినది. ప్వామిమాన్యముల నేల పొరించి పాప మొడిగట్టుకొన వలయు నని తూర్జీంభావము నహించి గాని, లేక బాని సంగీకరించి గాని యుండునని తలంతము.

2. రామదాసుకష్టములకుం గారకు లెవరు ?

పూర్వజన్మజ్ఞానము గల మార్కండేయపురాణ పతక బాక్రార్యముఁ దానీషాకుఁ గల్గింపక యేసితారాణో, లేక 'హహలవక్త్ర' అధికారమునుండి తొలగింపఁబడిన మహమ్మద్ ఇబ్రాహీముకో, లేక యేయమాయాపరు లకో తగిలించుడు.

చరిత్రవిదులుమాత్ర మాకాలమందు నిస్తులీయని వారి పెవ్వరివైన నన్ని బాములఁ దెట్టుట కలవనియుఁ దానీషాయే విధి లేక పెట్టియుండుననియు నందురు.

కవులు తమతమ కావ్యముల వ్యుత్పత్తికొలంది నాదిత్యము నాదరించి కల్పవలం జేయుదురు. "సత్కవి కల్పచావిధూహమహాపూర్వవృత్తములు సావలదీరిన బాతి రత్నము" అని భట్టుమూర్తి ఖిత్తవెట్టె గదా. కను కనే రామదాసుచరిత్రమునఁ గొన్ని పాత్ర లెక్కుడుగఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఈకల్పన రసవిహీనులు కాష్టాదముఁ గల్గించినను జరిత్రపరిశోధకుల కానేవననే కల్గించును. నిజచరిత్రలలోని కల్పవలం పరిణామదారుణములునుండే!

రామదా సంత్యకాలమున విమానము రాఁగా దాని నెక్కి చైకుంఠమున కేగనని కొందఱుం, దా నెక్కిన నుజ్జముతోఁగూడ భద్రాచలమందరి క్రిరామ

విగ్రహమువోటఁ తొరఁ బడె నని యు, నేఁటికిం గూడ నుజ్జముచెనుక కాచిగిట్టు నుర్దుగాఁ గాన్పించుచున్న దనియుఁ గొందఱు పలుకుదురు. సూక్ష్మవృత్తి గలవా రెవరైన వీనిని విశ్వసింతురా? ఏమో! ఈమూలకేరీరమే పరలోకమున కేగనమట నేమతథ్యమును విశ్వసింపదు. తానీషారామదాసుల పూర్వజన్మవృత్తాంతములు మొదలగునవి పాపభీతి లేని పాము దులను సన్మార్గులం జేయుట కుపయుక్తము లగును. ఒకండన నేమి, రామదాసునడవడి యొందఱిం దిద్ది తీర్చు నది కాదు! ఆయనభక్తి యచింతలము, ఆయన త్యాగము నిరుపమానము, ఆయనదైర్యము వర్ణనీయము, ఆయన తీవ్రతను నిత్యస్మరణీయము, అంద్రుల ప్రతిరక్తకణము నందును నాయన ప్రతిస్వనించుచుండును. అట్టి

" రామదాసుకథ వరదరామదాస్
రచియించెను మాచనగా
క్రేమతోడ ?ంగరిదాసీకథ
ప్రకటనపఱిచెను బాగా."

నాగండ్ల వరదరామదాసు, సింగరిదాసు మనకు బులుదాతలు. వారి గ్రంథముల సత్యాసత్యము లున్నను వానినిం జదువుచున్న వానందామృతమయోనిధి నోల లాడుచు బాహ్యప్రపంచమును మఱవకుండఁజాలము. తస్యయులమై భక్తిరసముం బాజ్ఞకమానము, అట్టి గ్రంథ మునునుఱింది యింత వ్రాయుట సత్యాన్వేషణమునకే యని నన్ను మన్నింపుడు. తూము నృసింహదాసు, వరదరామదాసు, సింగరిదాసు, మఱియు నితరులు రచించిన కర్తవలఁ, బద్యముల, శ్లోకముల నేర్పఱిచి తత్కవి నామసహితముగా రామదాసునమ్రచరిత్రను, మాదన్న చరిత్రను క్రద్ధాశువులకు చరిత్రపరిశోధకులు ప్రకటించుటకుఁ బోత్సహింపనే యీ నా యల్పప్రయత్న మని మనవి.

గాంధీ లండను ప్రయాణము

మహాత్మా గాంధీ—లండను సన్మానము

మహాత్మా గాంధీ—మార్చెయ్యకందు (చాన్సు)

[కృష్ణపత్రిక (౧౨-౯-౧౯౩౧ నాటి వారి) నుండి]

ర సపూర్ణ హృదయలై రత్నాకరాలింగన త్వరమాణలౌ నదులపర్య
విరియు గ్రొన్నన తావి విశ్వమ్ము నిను గాంతారాలి యానంద తాండవమ్ము
ఉరుము మద్దెల మోత కుబ్జి మొగిలైరదాటు విద్యున్నటి యాట ముర్య
నిటుపానమ్ముల నింగి నల్లాడు చాతక చిరంటి వ్రతోద్యాపనమ్ము
నొక్క దెనయాచు జగముల కుబ్బువుట్ట - ఛాత్రి శాద్వలరోమాంచితమ్ము గాగ
వర్ష ఛారల చల్వ దువ్వలువ దాల్చి - ద్వారభూమి శ్రావణ శుక్రవార వేళ
నిలిచి తెవరమ్ము, వరలక్ష్మి పాలుపు దోష?

ఎన్నడు రాని తల్లి జగదీశ్వరి కామిత దాత్రి చేర వ
చ్చెన్నిరువేద గేహముల చెంతకు బిల్వని పేరటమ్ము, నం
పన్నుల యాడుబిడ్డ తలవాకిట నిల్చిన, రిత్త చేతులన్
గన్నుల నప్పగించి నిలగా నయితిన్ గడు మందభాగ్యుడై.

ఆయన యారలేరు నెల లైదు గతించె ప్రవాసమై, యెటో
త్రోయుచు నుంటి కాల మిసిరో! యొక గవ్వయు చేత లేక నీ
కే యుపచారముల్ నలుప నెట్టుల నేరుతు నీ యభాగ్యు రా
లీ యనురాగ భారమున నెంతయు కుమ్మలు నోయి క్రుంగడిన్

అచ్చపు టి యనుగ్రహమునార్పి దలంచి మనీయ భాగ్యమున్
మెచ్చి నుతించుకొందునో? నమీషగవ్ నిను కల్గి నంతలో
పొచ్చెము లేని బత్తిమెయి పూజ లొనర్చగ నీయకున్న ని
ప్పచ్చరమున్ దలంచికొని పాపము లాడుదునో, దయామయీ!

శ్రావణ మాసమ్ము చనుదెంచె నని సున్నమలదిన యట్టి కువ్వములతోడ
పసుపున గలపమ్ము బాటించి చెందిర తిలకమ్ము లిడిన దేహకుల తోడ
చివురు దోరణల వై నేసియు, దీప్తముగ్గులు దిద్ది నట్టి ముంగిళులతోడ
గమ గమ ధూప ధూమములు పూజా ద్రవ్యసమితి నిండిన చత్వరములతోడ

కొల్చు చవికెలు నా నీకు గొమరు మిగిలి - శుక్రవార వ్రతమ్ముల సొంపు లొలుకు
భాగ్యశాలుల గృహముల పజ్జ కరుగ - కీకుటిరమ్ము దరిసితి వేమి తల్లి!

నోములు తొంటి జన్మముల నోచిన తల్లులు, నూతనాంబర
స్తోమము, లంగరాగములు, దోయపు సొమ్ములు దాల్చి, పూచు లే
మామిడి మ్రోకలో యనగ మాటికి పేరటముల్ చనంగ, గ
న్నా మెతగా గనుంగొనుటె కాని వ్రతమ్ము లెటుంగ మెన్నడున్.

విందవైన నిన్ను వెడల సంపను లేను - వ్రత మొనర్ప సజ్జరాలగాను
ముందు నోతునన్న ముందేమొ? నేనేమొ? కులము వారి బిలుతు నిలుము తల్లి!

రావె కాదంటి! క్షణప్రభిరౌ రమ్ము! - చాతకీ! రమ్ము; కేతకీ! జాగునేయ
కీపు నీవారు రారె; మాయింట నేడు - విందు వరలక్ష్మి; మీకెల్ల పేరటమ్ము.

నవ వర్ష సలిహార్ద్రహా మెత్త మెత్తని మొగలిపూ వీల్లంట ముడువరమ్మ!
పాపటన్ దురుమరమ్మా! పుష్పాదులు వాలు కడిమిపూవుల నింపు గడలు కొనగ
తైనేయరే! మాలికలు గ్రుచ్చి గళము వేటోక విరిసి రాలు పొగడ పూలు
కర్ణరంధ్రము లలంకరణమ్ము నల్పరే! పుల్ల నీలోత్పలమ్ములను గూర్చి
జాజి పూవుల మొత్తముల్ సంతరించి - భద్రపీఠ మృమర్పరే! భక్త వరద
కారతుల నెత్త రారె! క్షీరాబ్ధిపట్టి - కాగడము మాని శంపా లతాంగులార!

నాదికేళాంబుల నవవర్ష జలముల సభిషేక మిదె యభియాడువిడ్డ
కగరు గండమ్మున మొగలిపూరజమున చర్చయిదే జలజాత నిలయ
కంభోజ నేత్రు నిల్లాలికి సుమగంధవహ పృషద్వాహన వ్యజన మిదిగో!
లర్ధికల్పద్రుమంబైన మా యమ్మకు సజల కాదంటినీచిత్ర మిదిగో!
లహరహం బప్పురః కన్య కాశిసృత్య - నేవ లంగీకరించెడు దేవి కిదిగో!
ఉలుము మద్దెల్ల లయ తప్పకుండ నాడు - నెమ్మివట్టువ లొనరించు సృత్యనేవ!

నేరిచి నేరకే నలుపు నేటి సపర్యల నందుమమ్మ! మా
వారు సుఖమ్ముమై మరలివచ్చిన గన్నియపెండ్లి నేసి మా
కూరిమి విడ్డగూడి నినుగొల్తుము శ్రావణ శుక్రవార ల
క్ష్మీరమణీ! మముక్ మనుపుమీ! వేదపద్యము లంటి మ్రొక్కెదగ.

'గీర్వాణవాక్య' పంచచరిత' విమర్శము*

['వైదిక కాలిక' (ప్రథమభాగ) సమాలోచనము]

ఈయూజ్ఞి వేంకట వీరరాఘవాచార్యులుగారు (ఆంధ్రగీర్వాణసాహిత్యపరిషత్తు)

మూర్ఖనెల (ప్రథమాద్యంత - ఘల్లణమాసపు)

భారతీలో: వైగ్రంథమునందలి 'తౌతిక కాలిక' మను ద్వితీయభాగమును విమర్శించియుంటిని. ఇప్పుడు 'వైదిక కాలిక' మను ప్రథమభాగమును [౧-౧౩౫ పు.] విమర్శించెదను. ఈభాగము ద్వితీయభాగముకంటె విచిత్రముగా రూపకతో రచింపబడినట్లులు చూపబడెడి. అట్లనుటచే నీభాగము నిర్దుష్టముగను, సర్వంకమముగను, సర్వధాత్వప్రకరముగ మున్నదని వాయుభిప్రాయము గాదు. తండుభాగములఁ దులనాత్మకముగఁ జూచినచో నీభాగము విచిత్రముగాఁ జూపట్టుచేయె! ద్వితీయభాగ రచనముకంటెఁ బ్రథమభాగవిరచనము కష్టతరము.

గ్రంథస్థ విషయసూచిక:—

ప్రకృతగ్రంథములో 'వైదిక కాలిక' మను ప్రథమ భాగమున ౧౩ అధ్యాయములు [౧౩౫ పుటలు] గలవు. బ్రహ్మసూపయోగార్థ మందలి విషయముల నూహించెదను:

౧ అధ్యాయము [౧-౧౦ పుటలు]: ఇది 'మేక్ థానె' పండితుని సంస్కృతపారస్వతచరిత్రమునందలి వీతికాయాపమును ప్రథమాధ్యాయము [౧-౨౦ పు.] న కించుమించు భాషాంతరీకృతి యనదను. కాని 'మేక్ థానె' వివరించిన పాశ్చాత్యపండితుల గీర్వాణవాక్య యసేవంగూర్చి యిటు సేమియు వ్రాయఁబడదయ్యె. అనన్యపేక్షము, నవిచ్ఛిన్నము నను భారతీయవిజ్ఞానము యొక్క యభ్యుదయము, తద్వాక్యమున యుగ (Period) విభజనము, భారతీయచరిత్రలోపము, హేతువులు, వైదికయాత్రికుల గ్రంథములలో భారతవర్ష ముంగూర్చిన విషయములు, తేజోవర్షి, లిపులు, లిఖ

తగ్రంథములు, తేజనసాధనములు, వైదికసంస్కృతిపారస్వతముల వైలక్షణ్యము, ప్రాచీన గ్రంథాలయములు, ప్రాచీన భాషాసామ్యరూపము, గీర్వాణభాషాసామ్యతరము, పాశ్చాత్యతాదీభాషలు మొదలగువానింగూర్చి యిటు వ్రాయఁబడియున్నది.

౨ అధ్యాయము [౧౧-౧౪ పు.]: ఇది 'మేక్ థానె' పండితుని గ్రంథమునందలి 'వైదిక కాలవిచారము' [Vedic Period — ౨౯-౩౦ పు.] అను ద్వితీయాధ్యాయమున కనుకృతి. ఇందుఁ జతుర్వేదరత్నము, బ్రాహ్మణారణ్యకోపనిషద్విజ్ఞము, మూత్రరత్నము అను వైదిక కాలరత్నత్రయవిభాగముంగూర్చి వివరింపఁబడెను.

౩ అధ్యాయము [౧౫-౧౭ పు.]: ఇందు ఆర్యులు, దస్యులు, ద్రావిడులు, పారసీకులంగూర్చి వ్రాయఁబడెను.

౪ అధ్యాయము [౧౮-౨౫ పు.]: 'మేక్ థానె' పండితుని గ్రంథములోని 'ఋగ్వేదవిచారము' ['The Rigveda' — ౪౦-౫౮ పు.] అను తృతీయాధ్యాయమున కిది ప్రతిబింబివంటిది. ఇందు ఋగ్వేదమునందలి మండలచరిత్రవిచారము, దశమమండలపంధానచరిత్రము, తస్యమండలార్యాచీనతాప్రతిపాదనము, మండలంతరీయకూక్రములయొక్క యవాస్తరకాలభేదవిర్ణయమున విజ్ఞానము, వేలకాలది వత్సరములనుండి ఋగ్వేద మత్యంతాపధానముతో పంరక్షింపఁబడుట, ఋగ్వేదముయొక్క యవస్థావ్యయము, సంహితాపాదము, తదుత్పత్తికాలము, వేదరక్షణార్థ మవలంబితము లగు పదపాతాద్యుపాయములు, ఋగ్వేదీయపాతావ్రవిచారము

* ఈ వ్యాసమునందలి పంక్తియములను - (??) - ఈ సర్దుతో నూహించియున్నాము.

రము, స్వరవిచారము, ఘోషవిచారములు వివరింపబడి యున్నవి.

౫ అధ్యాయము [౨౬-౩౯ పు.]: ఇది 'ఋగ్వేదముకంటె నర్వాచీనములగు వేదములు' ['Later Vedas'—౧౭౧-౨౦౧ పు.] అను 'మెక్ డానెల్' గ్రంథమునందలి సప్తమాధ్యాయమున కనువాద మవడను. ఇందు, సామసంహితా, తత్సమావ్యవహారములు, గానము, సామవేదకాలవిచారము, సామవేదియకాఖిలు, యజుస్సామముల వైలక్షణ్యము, యజుర్వేదవిభాగములు, శుక్లశ్రవ్యయజుర్వేద వివరణము, వేదముల పరస్పర సంబంధము, యజుర్వేదకాఖిలు, ఋగ్యజుర్వేదవివరణము, అభర్వణసంహితా, తద్విభాగములు, కాఖిలు మొదలగువానింగూర్చి వ్రాయబడినవి.

౬ అధ్యాయము [౪౦-౬౦ పు.]: 'మెక్ డానెల్' పండితుని గ్రంథమునందలి 'ఋగ్వేదీయకవితా విచారము' ['Poetry of the Rigveda'—౫౯-౧౧౫ పు.] అను తురీయాధ్యాయము దీనికి మూలము.

ఋగ్వేదవిషయవిచారము, వేదవ్యాఖ్యానార్థ విచారము, యాగ్నుని నిరుక్తమును, సాయగభావ్యమును వాస్తవికార్థబోధకములు గావను ప్రతిపాదనము 'రోథ్' (Roth) అను శార్దూలచేరియసంస్కృతపండితుని వ్యాఖ్యాపద్ధతియొక్క సాధుత్వప్రతిపాదనము, గాఢా, ఋగ్వేదస్వరూపనిరూపణము, దేవతాస్వరూప విచారము, ఋగ్వేదోక్తులగు ఋషులు, మృగ దేవతలు, ఓషధివృక్షాద్యదేవతలు, యూపాదులగు దేవతాస్వరూపణము, అనురవిచారము మొదలగువిషయము లిందు విస్తృతములు.

౭ అధ్యాయము [౬౧-౬౬ పు.]: 'ఋగ్వేదకాలిక' (??) ఋషుల యాధ్యాత్మికవిచారము. 'మెక్ డానెల్' పండితుని గ్రంథములోని ఋగ్వేదీయదార్శనిక విచారము ['Philosophy of the Rigveda'—౧౧౬-౧౨౮ పు.] అను పంచమాధ్యాయము దీనికి మూలము. యమ లోకము, వీరరులు, సంవాదసూక్తములు, అభిచారసూక్తములు, వైవాహికసూక్తములు, ఔర్ధ్వదైహికవిచారము,

దానస్తుతులు, హితోపదేశసూక్తములు, ప్రహేళికాసూక్తములు, విశ్వోత్పత్తిసూక్తములు నిందు వివరింపబడి యున్నవి.

౮ అధ్యాయము [౬౭-౭౫ పు.]: 'ఋగ్వేదవికాలవిచారము'. 'మెక్ డానెల్' గ్రంథమునందలి ['Rig-vedic Age'—౧౩౯-౧౭౦ పు.] షష్టాధ్యాయము దీని కాధారము. ఋగ్వేదోక్తములగు నదీపర్వతములు, ఋగ్వేదోత్పత్తిప్రదేశము, ఋగ్వేదోపనిషత్తులుగు వృక్షములు, లతలు, మృగములు, పక్షులు, ఋగ్వేదము నందు లభగాము స్మరింపబడకుండుట, ఋగ్వేదనిర్దిష్ట లోహములు, భారతవర్షీయాదిమనివాసులు, అర్యవర్షములు, పాశోహిత్యోక్తిర్న, బాతిభేదోత్పత్తి, ఆర్యుల సాంఘికధర్మములు, తదభ్యవహారము, వారి యుద్ధోగములు మొదలగువానింగూర్చి యిటు వ్రాయబడియెను.

౯ అధ్యాయము [౭౬-౯౭ పు.]: 'బ్రాహ్మణాది విచారము'. 'మెక్ డానెల్' పండితుని గ్రంథమునందలి 'బ్రాహ్మణములవిచారము' ['The Brahmanas'—౨౦౨-౨౪౩ పు.] అను సప్తమాధ్యాయము దీని కాధారము. బ్రాహ్మణాంగ్యోపనిషత్స్వరూప విచారము, ఋగ్వేదీయబ్రాహ్మణములు, శునశ్చేఫోపాఖ్యానము, యజుస్సామాధర్వముల బ్రాహ్మణములు, ఉపనిషత్స్వరూపవిచారము, ఉపనిషత్తులలోని పరమసిద్ధాంతము, పునర్జన్మసిద్ధాంతము, ఉపనిషదుత్పత్తిమయనిర్ణయము, ఋగ్యజుస్సామాధర్వముల యుపనిషత్తులు, గౌడ పాదకారికలు మొదలగువానింగూర్చి యిటు వ్రాయబడియెను.

౧౦ అధ్యాయము [౯౮-౧౦౪ పు.]: 'సూత్రకాలవిచారము'. ఇది 'మెక్ డానెల్' పండితుని గ్రంథమునందలి 'సూత్రవిచారము' ['The Sutras'—౨౪౪-౨౬౬ పు.] అను నవమాధ్యాయమునకుఁ బ్రతిధ్వనివంటిది. శ్రాత, గృహ్య, ధర్మసూత్రగ్రంథములు, ప్రాకాశిక కర్మములు, ప్రయోగగ్రంథములు, పద్ధతిగ్రంథములు, అను క్రమజ్ఞగ్రంథములు, 'వ్యాకరణ వైదికవిచారము' (??) మొదలగు విషయము లిందు విస్తృతములు.

౧౧ ఆధ్యాయము [౧౦౫-౧౧౮ పు.]: ‘మహా భారతిరామానుజవిచారము’. దీనికి ‘మెక్ డానెల్’ గ్రంథమునందలి ‘పురాణవిచారము’ [‘The Epics’ ౨౭౭-౩౧౭ పు.] అను దశమాధ్యాయ మాధారము. కాని పురాణముల వివరించు నిందలి ౨౯౯-౩౦౨ పుటలు మాత్రము శర్మకారి గ్రంథమునందలి ద్వాదశాధ్యాయ మున కాధారము. ఈయధ్యాయమున నితిహాసాఖ్యాన పురాణములు, మహాభారతము, తిరుత్తుత్తివిచారము, తత్కాలవిచారము, తిరువళ్ళలు, కుమారిలస్వామి క్షేమేంద్రులకృతులు, భారతవ్యాఖ్యాతల, భారతమునందలి యుహాఖ్యానములు, రామానుజవిచారము, తిరుత్తుత్తి, తన్నిర్యాగకాలము, రామానుజమునందలి రెండుభాగములు, ప్రక్షిప్తములు, రామానుజము సర్వజనమునః పీఠికొట్టంకితమై యుండుట మొదలగువిషయములు వివరింపఁబడినవి.

౧౨ ఆధ్యాయము [౧౧౯-౧౨౧ పు.]: ‘పురాణవిచారము.’ దీనికి ‘మెక్ డానెల్’ గ్రంథమునందలి ౨౯౯-౩౧౭ పుట లాధారములని చెప్పియుంటిమి. పురాణముల కాలము, పురాణపంచలక్షణములు, శైవ వైష్ణవపురాణములు మొదలగునవి విస్తృతములు.

౧౩ ఆధ్యాయము [౧౨౨-౧౩౪ పు.]: ‘వడ్డేర్పములు.’ దీనికి ‘మెక్ డానెల్’ గ్రంథమునందలి ‘దర్శన విచారము’ [‘Philosophy’—౩౮౫-౪౦౭ పు.] అను ౧౫-వ యధ్యాయ మాధారము. వ్యాయము, చైతన్యము, పూర్వోత్తరమోక్షాంశలు, సాంఖ్యయోగములు, వడ్డేర్పసూత్రకాలవిచారము ననుబంధము లిందు వివరింపఁబడియున్నవి.

సూత్రములు:—

‘బ్రాహ్మణములయొక్క గ్రంథవిస్తారముచే నందుఁ బ్రతిపాద్యమగు విషయములను మూక్ష్యముగాఁ జెలిపికొనుటకుఁ గష్టపాధ్యముగా నున్నందున సీసూత్రము లావశ్యకము లైనవి.’

—గీ. వా. ప్ర. చ. ౨ అ. ౧౩-౧౪ పు.

ఇది సత్యమారము, చేదములు, బ్రాహ్మణములు, శేఖనము, శేఖనసానుగ్రీ తెలియని కాలపు వాఙ్మయము; అందులవలనే ప్రతిగ్రంథమును నాయు వచ్చినవలెకు నల్లించి, వచ్చినవలెకు నెమరువేసికొనుచుండెడివారు. వాఁడువాఁటికి బ్రాహ్మణములు విశ్రుతము లగుచుండెను. ఎంతటి మేధానిధికైన నంతగ్రంథమును గంఠస్థము చేసికొనుటకుఁ జాలిన భారణాసంపద లేకుండెడిది. అందుచే దిద్వంతి వద్దములో నిమిచ్చినట్లు ఎంతబృహద్గ్రంథమైనను మూక్ష్యములో మోక్ష మున్నట్లు, సూత్రములలోనికి కుదించఁబడుచుండెడిది.

ప్రతికాస్త్రగ్రంథము, అమరము మొదలగు నిఘంటువులును గంఠస్థముచేసికొనుట కనుమలముగా నుండుకొలకే ఛందోబద్ధములుగా రచింపఁబడుచుండెడివి. మొదట సుగ్రహములుగా నున్న యీసూత్రములు రామరామ వ్యాఖ్యాతేక్షము లైనవి. మొదట సూత్రము, దానికి భాష్యము, దానికి వ్యాఖ్యానము, దానికి వివరణము, దానికి డీక, దానికి లఘుటీక—ఇట్లు గ్రంథ మపారమైపోయినది.

శ్లో. ‘అల్పాక్షర మసందిగ్ధం సారవ ద్విశ్వతోముఖమ్; అస్తాథ మవతద్యంచ సూత్రం సూత్రవిదో విదుః.’

అని సూత్రనిర్వచనము (లక్షణము ??). వాఁటి శబ్దకాస్త్ర జేత్రలు సూత్రలాభమును (సూత్రలాభునమున ??) బుత్త్ర) లాభతుల్యముగా నెంచెడివారట. అందుచే సూత్రము లలోఁ జెప్పఁబడిన విషయము సంధిగాఢస్థలోఁ బడి సుగమము గావించెను. ‘బుగ్గీదము, చైతికమతము’ అను గ్రంథములో ‘కేటన్’ అను పాశ్చాత్య పంఢితుఁ డెట్లు వ్రాసియున్నాఁడు:—

“The Brahmanas, being in prose, they were therefore not so readily learned by rote as if they had been in verse. It will be obvious, then, that as they increased in number, and as the number of subjects taught by the sages were multiplied, their disciples had to find a method that would insure the faithful memory of essential

rules and doctrines. Hence, series of aphorisms, strings of aphorisms, or sutras were formulated, reduced to the utmost brevity, indeed so condensed that they are all but intelligible".

[A. C. Clayton: 'The Rigveda and Vedic Religion', P. 37, 1913.]

రామాయణ విచారము:—

[౧౧ అధ్యాయము, ౧౧౭ పు.]:—

(అ) 'తాకికపద్యకావ్యములయందు శ్లోకవృత్తావతారకథ సుందరముగా వర్ణింపఁబడియున్నది.'

ఇటఁ గవిహృదయ మేకా!

(ఆ) "ఒకవారు వాల్మీకిమహర్షి యనుష్ఠానము చేయుచుండునపుడును నొకవ్యాధుఁడు క్రాంతపక్షిలలో నొకపురుషుని చంపెను. కానిని జూచి శోకోద్విగ్నులయిన వాల్మీకివాక్కునుండి వారికిని దిరియక 'మా నిసాధా' యనెడి శ్లోకము వెలువడినది."

ఇంద్రశోకభాంకితపదములు హాసజనకములుగా నున్నవి.

రామాయణవిచారమును గాలిదాసుఁ డిట్లు మనోజ్ఞముగ వర్ణించియున్నాడు:

శ్లో. 'తా మధ్యగచ్ఛ ద్రుతి(ది?)తామపారి
కవిః కు శేధ్యాపారణాయ యాతః,
నిషాదవిశ్వాండజదర్శనోత్థః
శ్లోకత్వ మాపద్యతే యస్య శోకః,'
—రఘు. ౧౮ ప. ౭౦ శ్లో.

* దీనినే మోక్షమూలర్ పండితుడు [Prof. Max Muller] తన 'మద్వర్తనవిచారము'న నిట్లు బుట్టించిందియున్నాడు: "In reality, all the Munis who have put forward these theories agree in wishing to prove the existence of the One Supreme Lord without a second..... These Munis cannot be in error, considering that they are omniscient and these different views have only been propounded by them, in order to keep off all nihilistic theories and because they were afraid that human beings, with their inclinations towards the objects of the world, could not be expected at once to know the true goal of man." [Quoted in Max Muller's 'Six Systems of Indian Philosophy,' P. 107-08.]

ఈవిషయమే కావలయు మీరు చెప్పవలసినది.

(ఇ) 'వాల్మీకి రామాయణమును తమకు శ్లోక పుస్తకరూపముగానే వ్రాసినది ప్రఖ్యాతియిటు. చొర! వాల్మీకిరామాయణము గద్యపద్యాత్మకమనియూ మీ యభిప్రాయము? ఎంతతప్పు! వాల్మీక మామూలమోదము ధండోబద్ధము కాదా!

మద్వర్తనములు [౧౩ అ. ౧౨౨ పు.]:—

మద్వర్తనములకు సంగ్రహముగా వివరించినదివ మధుమాదనసరస్వతి 'ప్రస్థానభేదము'లో వాదర్పనముల యొక్కముంగూర్చి యుద్వోషించియున్నాడు. *

'బ్రహ్మబిందూపనిషత్తు'లోగూడ నిట్లు చెప్పఁబడియున్నది:

శ్లో. 'గవా మజేకవర్ణావాం క్షీరస్యాఽపేక్షకవర్ణతా,
క్షీరవ త్వక్యతే జ్ఞానం లింగవస్తు గవాం యథా.'
జ్ఞానము క్షీరమువంటిది. నరులన్నవో గోసప్తుకుండు. గోవులలో బహుర్లత్వ మున్నను వాని క్షీరము మాత్ర మేకవర్ణమువే కలిగియుండుదుగదా.

'యోగసూత్రములకు భోజరాజ భాష్యము వ్రాసియున్నాడు' [౧౨ అ. ౧౩౮ పు.]:

శ్లో. 'యోగేన చిత్తస్య పఞ్చేన వాచాం
మలం శరీరస్యచ జైద్యకేన,
యోఽపాకరో త్తం ప్రవరం మునీనాం
పఠిత్తాని ప్రాంజలి రావతోఽస్యే.'
పఠంజలి తన చిత్తముయొక్క మలమును యోగ గ్రంథిర్యాగముచేతను, వాక్కుయొక్క మలమును శబ్ద

కాస్త్రురచనము చేతను, శరీరముయొక్క మలమును వైద్య గ్రంథవిరచనముచేతను నిర్మూల మొనరించుకొనెను. పతంజలివలెనే భోజదేవుడును తాదృశగ్రంథత్రయమును నిర్మించి మానసిక వాచిక కాయికములను మలములం బోగొట్టుకొనెను. భోజని ‘రాజమాత్రాంశము’ పతంజలి ‘యోగసూత్రముల’ ప్రా భావ్యము. ‘సరస్వతీ కంతాధరణము’ [తన్నామకమును సుప్రసిద్ధాలంకార గ్రంథముకంటె భిన్నము] భోజాదు రచించిన వ్యాకరణగ్రంథము. ‘రాజస్థాంగికము’ అనుగ్రంథ మీతడు రచించిన వైద్యగ్రంథము. అది అడయార్ ప్రాచ్యగ్రంథాలయములోఁ బండితులుగా మండిన శ్రీ యస్. భాష్య చార్యులవారు వ్రాసియున్నారు. * కాని యావిషయము లింకను బరిశోధనార్హములు.

పడ్డరససూత్రకాల విచారము [౧౨౯ పు. మొదలుకొని]:—

“బ్రహ్మసూత్రములకు నుపన్యస దనువా లొక భావ్యమును వ్రాసినట్లు శంకరాచార్యులవారు చెప్పుచున్నారు.”

ఇది సరికాదు. సంపూర్ణమీమాంసాసూత్రముల మీద బోధాయములు ‘కృతకోటి’ యను వృత్తిని నిర్మించియున్నారు. తిరువామ్మారుసంపక్రృతగ్రంథావళిలోఁ [కృ. ౧-వ గ్రంథము] బ్రచురింపఁబడిన ‘ప్రపంచ హృదయము’ వలన బోధాయనవృత్తి ‘కృతకోటి’ నామకమని తెలియుచున్నది. తద్వృత్తిసంక్షేపకారుఁడుపన్నుడు, సుప్రాచీనతమిళగ్రంథమును ‘మణిమేఖలై’ లో వేదవ్యాపకైమినుల కృతులునా, ‘గృతకోటి’యను బరమప్రమాణములుగ నుల్లేఖింపఁబడియున్నవి.†

“శంకరులకుఁబూర్వము ద్రవిడాచార్యులు ‘బ్రహ్మసూత్రము’నకు భావ్యము వ్రాసియున్నారు. టంకాచార్యులు (మొదలుగువారు) ఈసూత్రములకు భావ్యములు

వ్రాసియున్నట్లు రామానుజభాష్యమువలనఁ తెలియుచున్నది.” [౧౩౧ పు.]

‘బ్రహ్మసూత్రముల’మీద భగవద్వేదాంతదేశిక పూజ్యచరణులు రచించిన ‘తత్త్వటీక’ వలన టంకాచార్యుల [వాక్యకారుల] విజనామము బ్రహ్మనంది యని తెలియుచున్నది.

ద్రవిడాచార్యులు: ఉపనిషద్భావ్యముల రచించిరి. వీరు ‘భావ్యకారు’ లనియు వ్యవహరింపఁబడుచుండెడివారు. వైష్ణవప్రపన్నప్రపంచమున సుసృషీత నామమున ‘తిరుమొలపియాభావ్యులు’ [భక్తిపాదులు]ను వీరు నొకరని యొకానొకరు వ్రాసిరి కాని యిది సరికాదు.

ప్రకృతగ్రంథమును శ్రీయుత శేఖరుల్లే రాజగోపాలరావుగారు శుక్ల-మార్గశ్చిత్త పు ‘భారతి’ [౬ సంపు. ౧౨ సంచిక డిసెంబర్ ౧౯౨౯: ౧౦౦౨ పు.]లో విమర్శించుచు, “ఇది ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము నుండియు, నుదరాను విశ్వవిద్యాలయమునుండియు ప్రాచ్యభాషా పరీక్షులకుఁ బోవు విద్యార్థుల కత్యంతోపయుక్తమైనది. గ్రంథకర్తగారు ప్రాచ్యవ్రతీచ్యమిమర్శనములను సంశోధించి యాచరిత్రమును తేటతెలుఁగున వ్రాయుటచే నిది విద్యార్థులు కానివారికిని ఉపకరించును. * * * * ప్రాచ్యభాషాపరీక్షులకుఁ బోవువిద్యార్థు లెల్లరును నీగ్రంథమును చప్పక చదువలయునని మాయాశయము” అని వ్రాసియున్నారు. గ్రంథముం జూడకపోయిన నేమో కాని చూచినవిమ్మటఁ బైవిమర్శముతో నేర్పరచింపఁబాలము.

ఈ గ్రంథమువందలి భాషావిషయిక (??) దోషముల చిత్కాత్ర ముదాహరింపవలసియున్నది.

౧. ‘నోవుకు’ (౩ పాదులు): ‘నోవునకు’ అని యుండఁదగు, ఇట్లు ‘పాముకు’, ‘నిప్పుకు’ (౨ పాదులు).

౨. ‘దేవతాద్వంద్వములుగూడ యేర్పడియుండు’ యును: ‘కూడ నేర్పడి’ యనఁదగు. ఇట్లునే ‘గృహ

* From ‘The Age of Patanjali’, Re-printed from ‘The Theosophist’ of Sep. 1889.

† మా. ఆ. రంగస్వామిసరస్వతి: ‘బోధాయనోపన్యసలు’ — ‘Journal of Indian History’.

పర్మికి యధికారము'; 'వాక్యశిల్పకము అను యితర లక్ష్యగ్రంథము'.

3. 'పుస్తకము' (3 సార్లు): 'పుస్తక మనందన' 'ఉదహరించుట' (3 సార్లు): 'ఉదాహరించుట' యనవలెను.

౪. 'తరువాతపువాదన' (3 సార్లు): 'తరువాతివా' ననవలెను.

౫. 'వృషభానజ' (౨ సార్లు): 'వృషభానుజ' యనవలెను.

వెనుకటి కెవరో ప్రబోధచంద్రోదయము, సంకల్పసూక్ష్మయముల సామ్యమువలన 'విజ్ఞానభానోదయ' మని వ్రాసిరెట్లు. సలోపాఖ్యానమని యున్నదికదా యని 'శంలేనోపాఖ్యాన' మనిరెట్లు. శీర్ష్యగారు భావశబ్ద మకారాంత మనుకొనిరో?

౬. 'దేవకులు' [౧౫ సార్లు] నను బ్రయోగించి: ముద్రాపకరోష మైనచో దిద్దికొనలూడదా?

౭. 'దశమమండల దేబ్బదిరెండవ సూక్తము'. (౬౪ పు.).

'దశమమండలపదునెనిమిదవసూక్తము' (౬౫ పు.).

'దశమమండలముప్పదివార్లవ సూక్తము' (౭౦ పు.).

'క్రీస్తుశక ఏడవశతాబ్ది' (౧౦౪ పు.).

౮. 'స్వామనాచార్యులు' (3 సార్లు): 'సామనాచార్యులనయను.

ఉపసంహారము:—

ఆంగ్లాదిపాశ్చాత్యభాషలలో సంస్కృతసారస్వతము నందలి యాయాతాఖిల చరిత్రము లిశేకములు రచింపఁబడి యున్నవి. 3౫ సంవత్సరములక్రిందట ఫ్రాన్స్ దేశీసంస్కృతపండితశిరోమణియగు 'సిల్వన్ లేవి' [Sylvain Levi] సంస్కృతవాటకచరిత్రమును రచించియున్నాడు. ఏ. బెరిడేత్ కీత్ పండితుడు [Prof. A.B. Keith] ౧౯౨౪ లో నాంగ్లమున సంస్కృతవాటకచరిత్రమును విర్మించియున్నాడు. జకరయా [Prof. T. Zacharia]

అను భార్యగృహదేశ సంస్కృతవిద్యాంశమును గూడగూడలో సంస్కృతనిఘంటు చరిత్రమును రచించెను. స్వర్ణీయ, మహామహాపాధ్యాయ, సాహిత్యచార్య, పండిత రామావతారశర్మ మహాదయలు, 'వైక్వాడ్ ప్రాచ్యగ్రంథావళి'లో [౪౨ సంఖ్య] బ్రచురింపఁబడిన [౧౯౨౮] 'శీశపండితుని 'కల్పద్రుకోళము' నకుఁ బీఠికగా సంస్కృతనిఘంటుచరిత్రము నాంగ్లమున రచించి ప్రచురింపించిరి. వారచిందిన 'సంస్కృతమాత వ్యాచరితము' ['సంస్కృతమాతకావ్యోత్పత్తివికాసములు', ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రచీకలోఁ బ్రకటితము] అనుగ్రంథము నిటఁ జేర్కొనుట యప్రస్తుతము గాక పోవచ్చును. న్యాయదర్శనముంగూర్చి తెనుఁగులో నొక యధ్యాయముమాత్రము స్వర్ణత కొమట్టాజు అక్బరురావు గారు రచించియున్నారు. శ్రీమత్పండిత 'పేడేపల్లి శేంకటరమణాచార్యులవారు వై శేషికదర్శనముం గూర్చి తెనుఁగున నొకకృతిం బ్రచురించియున్నారు. ఆంగ్లాది భాషలలో చద్యర్శనచరితాత్మకములగు గ్రంథము లనేకము లున్నవి. అందు నొండురంటిం చేర్కొనియెద:

౧. మోక్షమూలరీపండితుని "భారతీయదర్శన మట్క-విచారము" (ఆంగ్లము).

౨. గోపీనాథకవిరాజు : "న్యాయవై శేషిక వాఙ్మయచరిత్రము, తదీయగ్రంథప్రజాళి;" పతీశచంద్ర విద్యాభూషణుని "భారతీయన్యాయకాస్త్రేలిహాసము" (ప్రాచీనము, మధ్యకాలీనము, ఆధునికము).

౩. ఏ. బి. కీత్ : "కర్మమీమాంసావిచారము;" శ్రీధరమణందార్ : "వేదాంతదర్శనము."

౪. ఏ. బి. కీత్ : "సాంఖ్యదర్శనము;" గార్స్ పండితుని "సాంఖ్యయోగవిచారము."

ఇట్లు సంస్కృతసారస్వతమునందలి యాయాతాఖిల చరిత్రమును విచారించుగ్రంథము లాంధ్రమున రచింపఁబడవలెను. మన కట్టిభాగ్య మెన్నటికో! శీర్ష్య గారు ద్వితీయముద్రణమున వైన రోషముల నవరింపించి, గ్రంథమును సంస్కరించి సంస్కృతకారదారాధనము నొనరింతురని యాశించుచున్నాము.

శబరి

చింతా దీక్షితులుగారు

3

[ఋశ్యమూకపర్వతముదగ్గర ఒకరాతిమీద ఇరి హూర్పుని ఉన్నది. ఎదురుగా పంపానరస్సు కనిపిస్తూ ఉంది. చుట్టూ పెద్దపెద్ద వృక్షాలు, అనుక చెట్లూ, దుబ్బిలూ మొలచిఉన్న ఋశ్యమూకము; ఇరి ఇదివర లోలాగే బట్ట కట్టుకొంది. ఉత్తరీయం పట్లో పడవేసు కొంది. బాట్టు బాగ్రతగా సవరించి ముడివేసుకొంది. బా ట్టులో రకరకాల పువ్వులూ, పక్షి సెరులూ పెట్టుకొన్నది. మెడలో గురివించడండా, రకరకాల పువ్వుమాలలూ వేసుకొంది. ఇరిబుజంమీద ఒకచిలక హూర్పుని తలలో పువ్వులు ముక్కుతో లాగుతూఉంది. ఇరి చేతులో గింజలు ఉంచుకొని పక్షులకు చల్లుతూ ఉంది. పక్షులు కొన్ని కింద పడ్డ గింజలు రింటున్నవి. కొన్ని ఇరిచేతుల మీద వారి గింజలు లాగుకొంటున్నవి. పక్షుల ఆటలు చూస్తూ ఇరి, కమ్యతిగా పొడుకొంటున్నది.]

ఇరి

పొడేటిపట్టలారా రండి పెడదాము
వినుకీధిమబ్బుల్లో కలిసిపోదాము.
మబ్బులో పాటలకు మననిన్న పాటలకు
వియ్య మందింతాము వేషగ రండి.
వానచినుకులవెంట మరల దిగి వడ్డాము
దిగి వచ్చి చెట్లమీ దాడుకొందాము.
హనుమానుడేనుమా అంచరికి రారాజు
హనుమానుకొరకే మనపాట లన్నీని.

[హనుమంతుడు వెనుకనుంచివచ్చి పాటవినును]

హ ను మం తు డు

దొంగా, దొరికావు లే!

ఇరి

[వెనుకకు తిరిగి నిలబడును. ఉత్తరీయం టుజంమీద వేసుకొనును. పక్షులు దూరదూ రము పోయి హనుమంతుని కేసి వింతగా చూచును.]

నాతో చెప్పకుండా నాపాట ఎందుకు విన్నావు?

హ ను మం తు డు

నాతో చెప్పకుండా నామీద ఎందుకు పాటలు పాడావు?

ఇరి

ముసలిదానిదగ్గర కూర్చోక ఇక్కడి తెం దుకు వచ్చావు?

హ ను మం తు డు

నీదగ్గరికి నే వచ్చానా, మాకొండదగ్గరికి నీవు వచ్చావా?

ఇరి

పోనీ, నాకోసం రాకపోతే, నే పెళ్లిపోతాను లే!

హనుమంతుడు

నీకోసమే, నీకోసమేనే వస్తా! నీకోసం రెండురోజులబట్టి తిరుగుతున్నాను. ఇప్పటికి నీవు దొరికావు.

ఇరి

నాకోసం ఎందుకు తిరుగుతున్నావు?

హనుమంతుడు

నీవు పాడేపాట తప్పని చెప్పడానికి!

ఇరి

పాటకు తప్పేమిటి? ఆముసలిదాని సావాసం చేస్తే నీకు మతి పోతోంది.

హనుమంతుడు

జింకపిల్ల ఏనీ? ఎక్కడ దానిపెట్టావు?

ఇరి

నేను వస్తూ ఉంటే నాతోకూడా వస్తానని ఏడ్చింది. కాలు నొప్పి పెడుతుంది రా వద్దని ఇంటివద్ద నిద్రపోగొట్టి వచ్చాను.

హనుమంతుడు

పాపం, ఇంకా కాలునొప్పి పోలేదా?

ఇరి

ఊరికే పరుగెత్తి పట్టుకుంటావేమోనని అడిగితే దానికాలు విరగగొట్టావు, నీమూలాన్నే—

హనుమంతుడు

నేను కొడుతూఉంటే ఎందుకు వద్దన్నావు కావు?

ఇరి

ఎందుకు వద్దన్నాను కానా? ఎందుకు వద్దన్నానుకానా? కోటి, నీదగ్గర ఉంటే నీవు చేస్తే చనులన్నీ మంచివనే అనిపిస్తుంది నాకు.

హనుమంతుడు

మరి?

ఇరి

నా కేం తెచ్చిపెట్టావు ఇవాళ?

హనుమంతుడు

చెప్పకో?

ఇరి

పువ్వులూ, పళ్లూ.

హనుమంతుడు

కాదు.

ఇరి

నాకు పువ్వు లక్క లేదులే.

హనుమంతుడు

ఏచేత?

ఇరి

నేను వస్తూఉంటే పిట్టలు నన్ను 'కో'అని విలిచి నామీద కొమ్మలు ఆడించి పువ్వులు రాల్చాయి.

హనుమంతుడు

నే నేం తెచ్చిపెట్టానో చెప్పకోలేమా?

ఇరి

నేను చెప్పకొలేనమ్మా! నువ్వు చెప్పు.

హ ను మంతుడు

[ఒకరాతివక్క దాచిన తేనెవట్టు తిసికొని వచ్చి చూపించును.]

ఇరి

ఇలా తే, ఇలా తే. [అని అతని చేతితో నుంచి లాక్కొనును. ఇద్దరూ ఒకరాతి మీద కూర్చుని ముక్కలుగా చిదిపి తింటూ మాట్లాడుకొంటారు. పక్షు లన్నీ వెళ్లిపోయినవి.]

హ ను మంతుడు

ఏమిటి ఆలోచిస్తున్నావు?

ఇరి

నీసంగతే! నీ వామునలిదాని దగ్గరికి ఇంకెప్పుడూ వెళ్లవుగదా! నీకు ఆటలూ, పాటలూ అన్నీ చెప్పతాను!

హనుమంతుడు

శబరి మహాతపశ్శాలిని సుమా!

ఇరి

పోదూ, నీమాటల కేమిటి! చూడు, ఆ మర్రిచెట్టు ఊడలు భూమికి దిగి ఎలాగ వేళ్లాడుతున్నవో. చెయ్యెత్తి పిలుస్తున్నవి మనను ఉయ్యాల ఊగమని; ఊగుదాం వస్తావా?

హనుమంతుడు

తరువాత ఆడుకొందాంలే. ముందు నే చెప్పే మాట విను.

ఇరి

నే వినను. చూచు చూడు, ఆ చెట్టుమీద రెండుగువ్వలు కూర్చుని ఎలాగ గుసగుసలాడుకొంటున్నవో!

హనుమంతుడు

నీవు వట్టి అల్లరిపిల్లవు.

ఇరి

మనం ఇద్దరం ఆగువ్వల్లాగ ఆకొమ్మ మీద కూర్చుని పాటలు పాడుకొందాము! రా, రా, హనుమా, రా, రావూ?

హనుమంతుడు

గువ్వల్లా కొమ్మ లెక్కి కూర్చోగలము గాని గువ్వల్లా ఎగరగలమా మనము?

ఇరి

నువ్వు ఎగరగలవు కాదూ? సూర్యుణ్ణి ఎగిరి మింగివేయ్య బోయావు కాదూ చిన్నప్పడు? నువ్వు ఎగిరితే నన్ను కూడా తీసుకుపోతా వన్నమాట!

హనుమంతుడు

నేను చెప్పినమాట విసకపోతే నిన్ను తీసుకు వెళ్లను.

ఇరి

మింట తీసుకు వెళ్లతావా?

హ ను మంతుడు

ముందర విను.

ఇ రి

ముందరి తీసుకు వెళ్లు. చూడు, చూడు
హనుమా! ఆమబ్బులో ఆచారకాలు ఎలాగ
దోబూచు లాడుతున్నవో.

హ ను మ ం తు డు

అయితే ఇరి! ఒక కథ చెప్పతాను,
వింటావా?

ఇ రి

ఇప్పుడు కథ లేమిటి? ఆమబ్బులు, ఆసూ
ర్యుడు, ఆ ఆకాశం, ఆచెట్లు, ఆపక్షులు, లోక
మంతా నవ్వుతూ ఉంటే ఆనవ్వు చూచి ఆనం
దించక కథ లంటూ వేమిటి యిప్పుడు?

హ ను మ ం తు డు

ఇరి, ఒక్కప్రశ్న వేస్తాను. సమాధానం
చెప్ప చూతాము?

ఇ రి

అడుగు చూతాము?

హ ను మ ం తు డు

లోకం నవ్వు నీ కిష్టమా, నా నవ్వా?

ఇ రి

ముందు నీ నవ్వు, తరువాత లోకంనవ్వా!

హ ను మ ం తు డు

అవును గదా మరి. నానవ్వు నీ కెందు కంత
యిష్టం?

ఇ రి

నీవు లోకంకంటె గొప్పవాడవు గనుక.

హ ను మ ం తు డు

నన్ను గొప్పవాడంటూఉంటు ఎవరు?

ఇ రి

ఎవరో అనడం నాకు తె క్కేమిటి? నేనే
అంటున్నాను.

హ ను మ ం తు డు

సరే; నీకు నేను గొప్పవాడినే! నాకు
కూడా గొప్పవాడు ఉండవచ్చు గదా!

ఇ రి

నీవే అందరికంటె గొప్పవాడి వంటె మళ్లీ
నీకిన్న గొప్పవాడేమిటి! అయ్యో, మంద
మతా!

హ ను మ ం తు డు

నాకన్న గొప్పవాడింకొక డున్నా డని
నాలో నే ననుకోవచ్చును కాదూ?

ఇ రి

నీ పెండు కనుకోవడం?

హ ను మ ం తు డు

ఎందుకు అనుకోకూడదూ?

ఇ రి

నీవు ఎంతటిమ్మగా వై నా వేటాడగల
వు. ఏనుగును లొంఢము పట్టుకు తిప్పి నేలకు
కొట్టగలవు. పర్వతాలూ చెట్లూ పెకలించ
గలవు. సింహాలనూ, చెడ్డపులులనూ కలియ
బడి చంపెయ్యగలవు.

హ ను మంతుడు

చాలు ఈపాటి ఏకరువు పెట్టడం. ఇంత
కన్న ఎక్కువకార్యాలు చెయ్యగలిగితే ఆ
చెయ్యగలిగినవాడు నాకంటె గొప్పవాడేనా?

ఇరి

ఇంతకంటె గొప్పకార్యా లేమిటి?

హ ను మంతుడు

సంకల్పమాత్రంచేత లోకాన్ని సృష్టించ
డం, నాశనము చెయ్యడం.....

ఇరి

అమ్మో! ఇంకా, ఇంకా.

హ ను మంతుడు

కొండలు సముద్రాలు చెయ్యడం, సము
ద్రాలు కొండలు చెయ్యడం.....

ఇరి

నిజంగా!

హ ను మంతుడు

సుఖం కష్టంగా మార్చడం, దుఃఖాన్ని
సుఖం చెయ్యడం...

ఇరి

నే నమ్మను!

హ ను మంతుడు

శాశ్వతసుఖాన్ని, శాశ్వతయవ్వనాన్ని,
శాశ్వతజీవనాన్ని సమీపవారికిదయచెయ్యడం.

ఇరి

ఆ, అమ్మా అంతా వేళాకోళం.

హ ను మంతుడు

ఎప్పుడూ ఆటలే, ఎప్పుడూ పాటలే. ఎప్పు
డూ సౌఖ్యమే, ఎప్పుడూ శృప్తే, ఆనందమే...

ఇరి

ఎవడాగొప్పవాడు చెప్పవు?

హ ను మంతుడు

ఎవరో చెప్పుకో?

ఇరి

వారి.

హ ను మంతుడు

కాదు.

ఇరి

సుగ్రీవుడు.

హ ను మంతుడు

కాదు.

ఇరి

వాయుదేవుడు.

హ ను మంతుడు

కాదు.

ఇరి

అంజనాదేవి.

హ ను మంతుడు

కాదు.

ఇరి

సూర్యుడు.

హ ను మంతుడు

కాదు.

ఇరి

ఆకాశం.

హ ను మంతుడు

కాదు.

ఇరి

ఇంక నే చెప్పకోలేను బాబూ! నువ్వు

చెప్పు.

హ ను మంతుడు

నే చెప్పితే నువ్వు నమ్ముతావా?

ఇరి

నువ్వు చెప్పితే నే నమ్మనూ?

హ ను మంతుడు

అందరికంటే గొప్పవాడు భగవంతుడు.

ఇరి

భగవంతుడంటే ఎవరు?

హ ను మంతుడు

భగవంతుడు వాలిసుగ్రీవాదులకంటే బలమైనవాడు.

ఇరి

ఉహ.

హ ను మంతుడు

సూర్యుడూ, చంద్రుడూ, నక్షత్రాలూ, మబ్బులూ—అన్నీ అతని ఆటవస్తువులు.

ఇరి

నిజంగా! నిజంగా!

హ ను మంతుడు

సముద్రాలూ, పర్వతాలూ, నదులూ అన్నీ అతనివే.

ఇరి

అయ్యో!

హ ను మంతుడు

అగ్నికంటే తేజశ్శాలి, హిమవంతునికంటే చల్లనివాడు, పువ్వులకంటే మృదువైన మనస్సతనిది.

ఇరి

పాటలు పాడతాడా?

హ ను మంతుడు

పక్షులన్నీ అతనివే. పక్షులకు పాటలు అతను నేర్పినవే. నీమనస్సులో ఉండి నీచేత పాటలు పాడిస్తున్నవాడతనే!

ఇరి

నామనస్సులో ఎవరున్నారమ్మా!

హ ను మంతుడు

మంచివాళ్ల మనస్సులలో అతడెప్పుడూ కాపురముంటాడు!

ఇరి

నాతో ఆటలు ఆడుతూ, పాటలు పాడుతాడా భగవంతుడు?

హ ను మంతుడు

ఎవరు అతనికోసం ఎదురుతెన్నులు చూస్తూఉంటారో వారికి అతను కనిపిస్తాడు.

ఇరి

నాకు కనిపించి పాటలు పాడుతాడా?

హ ను మంతుడు

నువ్వు అతనికోసం ఎప్పుడూ కనిపెట్టుకు ఉంటే, అతనిమీదే పాటలు కట్టి పాడుతూ ఉంటే, అతన్ని గురించి ఆటలు ఆడుతూ

ఉంటే, అతను నీకు కనిపించి నీతో ఆటలు ఆడి పాటలు పాడుతూ ఉంటాడు.

ఇరి

నీలాగ ఎప్పుడూ సంతోషంగా ఉంటాడా?

హ ను మంతుడు

నాకంటే మెయ్యిరెట్లు సంతోషము నీ కిస్తాడు. ఆయన సంతోషపు ముద్ద.

ఇరి

నీలాగ అందంగా ఉంటాడా?

హ ను మంతుడు

ఆయన సౌందర్యరాశి. ఆయన అందాన్ని ఒకమారు చూస్తే నీవు వదలిపెట్ట వన్నమాట.

ఇరి

నీ ఆటలంత బాగా ఉంటాయా అతని ఆటలు?

హ ను మంతుడు

అతని కన్నో ఆటలు తెలుసు. అతనితో ఆటలన్నీ సౌఖ్యప్రదాలే.

ఇరి

నాతో జట్టు కడతాడా?

హ ను మంతుడు

చెప్పను కాదూ, నీమనస్సులో ఎప్పుడూ అతన్ని తలచుకుంటూ ఉంటే నీకు కనిపించి జట్టు కడతా డని?

ఇరి

నిన్ను చూడకపోతే, హనుమా, నామన స్సంతో దిగులుగా ఉంటుంది గదా, ఇప్పుడు కడతా!

నిన్ను మరిచిపోయి అతన్ని తలచుకుంటూ ఉంటే నాకు దుఃఖం ఎక్కువ కాదూ?

హ ను మంతుడు

అతన్ని తలచుకోవడం మొదలుపెట్టా వంటే నీకు దిగులు పోయి సంతోషం వస్తుంది.

ఇరి

మరీ, మరీ, నేను కోపగించి కూర్చుంటే నన్ను ఓదారుస్తాడా నీలాగ?

హ ను మంతుడు

ఒక్కమాట చెప్పతా వీను ఇర్రీ. అతడు చెయ్యలేనిపను లంటూ లేవు. నేను చాలా పనులు చెయ్యలే నన్నమాట! అతడు ఆడ లేనిఆటలు, పాడలేనిపాటలు లేవు. అతడు ఎక్కలేనికొండలు, చెట్లు, ఎక్కడా లేవు. అతడు ఈడలేనిసరస్సులూ, సముద్రాలూలేవు.

ఇరి

ఆ! సముద్రాలు ఈడతాడా?

హ ను మంతుడు

ఆ, అతడు చెయ్యలేని దేమిటి?

ఇరి

నువ్వు నేనూ ఈపంపాసరస్సు ఈడినట్టు?

హ ను మంతుడు

అంతకంటే బాగానే.

ఇరి

అయితే అతన్ని చూపించు, అతనితో జట్టు

హ ను మంతుడు

అతనిమీద పాటలు కట్టి పాడాలి. నీవెళ్లు
లన్నింటిచేతా అతనిమీద పాటలు పాడిం
చాలి.

ఇల్లరి

ఆలాగే చేస్తాను.

హ ను మంతుడు

అతడు పుణ్యాత్ములకే గాని కనపడడు.

ఇల్లరి

నాకు కనపడతాడా!

హ ను మంతుడు

నీవు మంచిదానవై, నే జెప్పినట్టు చేస్తే
అగుపిస్తాడు.

ఇల్లరి

ఆలాగే చేస్తాను.

హ ను మంతుడు

అతడు ఎప్పుడో గాని, మన లోకానికి
రానే రాడు.

ఇల్లరి

ఎప్పుడు వస్తాడు?

హ ను మంతుడు

పుణ్యాత్ములతో జట్టుకట్టడానికి, పాపాత్ము
లయిన రాక్షసులను చంపడానికి వస్తాడు.

ఇల్లరి

ఎప్పుడువస్తాడు?

హ ను మంతుడు

ఇప్పు డీలోకంలో ఉన్నాడు.

ఇల్లరి

ఉన్నాడా, ఉన్నాడా! నాకు చూపించవు
హనుమా?

హ ను మంతుడు

మనుష్యరూపంతో అవతరించి పుణ్యా
త్ములనగ్గిరికి వస్తున్నాడు.

ఇల్లరి

నా కెప్పుడు చూపిస్తావు?

హ ను మంతుడు

మన కొండలమీదికి ఆయన ఒకరిని చూడ
డానికి వస్తాడు.

ఇల్లరి

నన్నేనా?

హ ను మంతుడు

కాదు.

ఇల్లరి

మరి నిన్నా?

హ ను మంతుడు

నన్ను కాదూ.

ఇల్లరి

మరి ఎవరిని?

హ ను మంతుడు

శబరిని!

ఇల్లరి

ఆ ముసలిదాన్నా?

హ ను మంతుడు

శబరి అతనికోసం నిద్రాహారాలు మాని
కనిపెట్టుకు ఉంది.

ఇరి

శబరితోకూడా జట్టు కడతాడా?

హ ను మంతుడు

శబరి గొప్ప తపస్విని!

ఇరి

అంత గొప్పదా?

హ ను మంతుడు

అతడు వచ్చినప్పుడు పాటలు పాడుతుంది.
అతనికాళ్లు తనకన్నీళ్లతో కడుగుతుంది. అత
నికి తనహృదయాన్ని కానుకగా నమర్చిస్తుంది.

ఇరి

శబరికి పాటలు వచ్చునా?

హ ను నుంతుడు

నీవు నేర్చుదువు కాని!

ఇరి

నేనా?

హ ను మంతుడు

నీవు నేర్చితే నీకూ శబరికీకూడా కనిపిస్తాడు.

ఇరి

నేను నేర్చుతాను అలా గయితే.

హ ను మంతుడు

నీపేరులనుకూడా తయారు చేస్తావా?

ఇరి

అలాగే.

హ ను మంతుడు

నీకు నే నెంతగొప్పవాడినో శబరికూడా
అంతగొప్పదిగా ఉండాలి. అందరికంటె గొప్ప
వాడు శ్రీరాముడు!

ఇరి

శ్రీరాము డెవరు?

హ ను మంతుడు

భగవంతుడు భూమిమీద అవతరించాడని
చెప్పాను కాదూ?

ఇరి

అవును.

హ ను మంతుడు

ఆ అవతారపురుషునిపేరు శ్రీరాముడు.

ఇరి

శ్రీరాముడు, శ్రీరాముడు! పేరు ఎంత
క్కుంది!

హ ను మంతుడు

ఆపేరు ఎప్పుడూ మరిచిపోకు. శ్రీరాముని
గురించి ఎప్పుడూ పాడుతూ, పాడిస్తూ ఉండు.

ఇరి

శ్రీరామ శ్రీరామ శ్రీరామ రామ
శ్రీరామ నీనామమే నాకు శరణు!

హ ను మంతుడు

బాగు! అలాగ, అలాగ పాటలు
కట్టాలి. 'శ్రీరాముడు ఎప్పుడు వస్తాడు, ఎప్పుడు
వస్తా' డని ఆత్రతతో ఉండాలి.

ఇరి

శ్రీరామనామం జపిస్తూనా?

హ ను మంతుడు

శబరిలాగ. శబరికి శ్రీరాముడే సర్వమూను.
అంచేతనే ప్రపంచాన్నంతా ప్రేమిస్తుం దామె.

ఇరి

నన్ను ప్రేమిస్తుందా?

హనుమంతుడు

నిన్ను కడుపున బుట్టిన కూతురుకంటే ఎక్కువగా ప్రేమిస్తోంది. నీకు శ్రీరామునిసంగతంతా చెప్పమన్న దావిడే.

ఇరి

శబరి, శబరి, అదుగో పంపదగ్గర పువ్వు లేరు తోంది. అవ్వా అవ్వా శబరి, శబరి, ఇలారా, ఇలారా. [అని గొంతెత్తి పిలుచును.]

శబరి

[పువ్వులు చేత్తో పట్టుకు ప్రవేశించి]

మాఅమ్మే, మాఅమ్మే, ఇరి! విన్నావమ్మా — శ్రీరాముడు వస్తున్నాడట, పాటలు నాకు నేర్పాలినుమా, నీవు బాగా పాడాలి సుమా! లేకపోతే నాతండ్రికి శ్రీరామమూర్తికి కోపం వస్తుంది.

[హనుమంతుని చూచి] నాయనా, ఇరికి శ్రీరామునిసంగతంతా చెప్పాలి.

హనుమంతుడు

చెప్పతున్నా సమ్మా! ఇరి, నేనూ నీకు ఏవిధమైన సహాయం చేయవలసినా చేస్తాము.

శబరి

మానాయనే, మాఅమ్మే! మరవకండమ్మా, శ్రీరామమూర్తిని మరవకండి. పంచవటివస్తారుట, నాతండ్రి శ్రీరాములూ, శాతల్లినీతమ్మాను; విన్నావా ఇరి?

ఇరి

[మాటాడకుండా శబరికేసి నిర్భాంతపోయి చూచును.]

శబరి

శ్రీరామచంద్రుడికి పాదములు నొస్తవేమో నని బాటంతా పువ్వులు చల్లుతున్నానాయనా, పువ్వులు.

హనుమంతుడు

నేనూ, ఇరి ఆపని చేస్తాములే అమ్మా.

ఇరి

నే నెన్నో మంచిపువ్వులు తెస్తా.

శబరి

నాచిట్టితల్లి, నాచిట్టితల్లి. [ఇరిగడ్డం పట్టుకు వదలిపెట్టి] మరచిపోకమ్మా పాటలు. శ్రీరామచంద్రుడిమీద పాటలు అన్నిపక్షులచేతా పాడింతామమ్మా, పాడింతాము. ప్రకృతిలో సౌందర్యం అంతా ఆమహాత్ముడికి ధారపోద్దాము. మరవకండి శ్రీరామమూర్తిని. హనుమంతుడూ, ఇరి, మరవకండమ్మా! ఏమిటి నాయనా, ఏమిటి, నా ఇరి, నువ్వు తింటున్నారు?

హనుమంతుడు

జేనెపట్టు శబరి!

శబరి

అయ్యో, నాయనా, ఎంతపని చేస్తున్నావు.

హనుమంతుడు

ఏ మమ్మా ఏమి?

శ బ రి

అలాంటివనులు చేస్తే నాశ్రామచంద్రుడికి కోపం రాదూ?

ఇరి

ఏం వనులు శీబరీ?

శ బ రి

హనుమా, ఇరి! మీరు ఎప్పుడూ మరచిపోకండమ్మా. ఎప్పుడూ ప్రాణిహింస చెయ్యకండి. తేనెపట్టు తేనెపడంమూలాన తేనెటీగలు దుఃఖించి చచ్చిపోతూ?

ఇరి

[హనుమంతుకేసి చూచి నవ్వుతూ]నువ్వే!

హ ను మం తుడు

ఇకనుంది హింస చెయ్యములే శబరీ.

శ బ రి

చెయ్యకండి నాకూసల్లారా, చెయ్యకండి. నారామచంద్రమూర్తి మనదగ్గరికి రావద్దూ? మనని రక్షించవద్దూ అలాంటివనులు చెయ్యకండి. విన లేదుట, ఇరి, తేనెటీగలు పాడుకునేపాటలు?

* బుజ్ బుజ్ అంటూ ఝంకరిస్తున్నా పువ్వు ఏదైనా దొరుకునో లేదో, బుజ్... మాచిపువ్వైనా దొరుకునో లేదో, బుజ్... మొగిలిపువ్వైనా దొరుకునో లేదో, బుజ్... బుజ్ బుజ్ అంటూ పూలు పీలుస్తాను పీల్చినా యింటిలో పోసుకొందామని బుజ్ బుజ్ అంటూ పూలుపీలుస్తాను

ఇరి

పాటా! నాకు చెప్పవు శబరీ, పాట! నేను హనుమంతుడికి చెప్పతానులే.

శ బ రి

చెప్పతా బల్లి, చెప్పతా విను. నారాముడికి కోపం రాకూడదు. అంచేత పాట జ్ఞాపకం చేసుకొంటూ ఇంకెప్పుడూ హింస చెయ్యకండి.

ఇరి

చెప్ప, చెప్ప, శబరీ, చెప్ప.

శ బ రి

* బుజ్, బుజ్, గామైనూతా ఇ తర్చాపోజ్ ఇజ్ తా ఇపోజ్, ఎజ్జాపోజ్ బుజ్, బుజ్, గామైనూతా ఇ ఉడా-తా తా ఇజ్ తా ఇపోజ్ ఎజ్జాపోజ్ బుజ్, బుజ్ గామైనూతా ఇ కెడాతా తా ఇజ్ తా ఇపోజ్ ఎజ్జాపోజ్ బుజ్ బుజ్ గామైనూతా ఇ బుజ్ బుజ్, గామై బే- బే- తార్తేనా ఇ సూజ్- ఇరు సూజ్ తె నా ఇ- గామై బుజ్, బుజ్, గామై బే- బే- తార్తేనా ఇ

పీల్చినా పిల్లలను పెద్దగా చేస్తా బుజ్ బుజ్ అంటూ పూలు పీలుస్తాను పెద్దగా పెరిగి అవి ఝంకరిస్తాయి బుజ్ బుజ్ అంటూ ఝంకరిస్తున్నా.

ఈనవరపాట, దీనితెలుగుతర్జుమా శ్రీరావు పాపీబుగ్గిర రామమూర్తిపంతులు, బి. యే. గారు దయచేయించారు.

ఓన్ థేన్ జి మరజ్ తాజి- గామై
బుజ్ బుజ్, గామై బె- బె- తార్తేనా ఇ
మరజ్ లేంజి అకిడి జో గూప తేజి గామై
బుజ్, బుజ్, గామై గూతా ఇ

విన్నాపుటే ఇర్రీ, పాతూ, విన్నాపూ హను
మా? ఎప్పడూ జంతుహింస చెయ్యకండమ్మా
నా రామచంద్రులవారికి కోపం వస్తుంది; మరి
చిపోకండమ్మా, మనతల్లిడిని ఎప్పడూ మరిచి
పోకండి. మనతల్లిదేగా మన దగ్గరికి వచ్చి
మనను రక్షిస్తాడు. మరవకండమ్మా శ్రీరామ
మూర్తిని. వెళ్లుతా, నాయనా, నాపాపురాలు
వచ్చేనే శయింది. మరవకండి శ్రీరామచంద్ర
మూర్తి వారిని, ఏలాగు పూజించాలో ఆలో
చించండి. శ్రీరాముల్ని మరవకండి అమ్మా!
[శబరి వెళ్లిపోవును.]

ఇర్రీ

వెళ్లుదాము, రా, హనుమా. నేను శ్రీ
రాములనిద పాట చెప్పతాను నీకు. ఇం
కెప్పడూ నాకోసం తేనెపట్టు తేకుమా!

హనుమంతుడు

తేనులే. నీవు వెళ్లు, ఇర్రీ! నేను సుగ్రీవుడి
దగ్గరికి వెళ్లాలి. శ్రీరామనామం నీవు జపిస్తూ
ఉంటే నేను నీదగ్గర ఉన్నట్టే నీకు తోస్తుంది.

ఇర్రీ

అలాగే ఉంది, హనుమా! వెళ్లు, హను
మా, వెళ్లు.

హనుమంతుడు

వెళ్లుతా ఇర్రీ. వెడతా, ఇంకోమారు
పాటలు. ఏం!

[వెళ్లును.]

ఇర్రీ

హనుమద్వారా శ్రీరామనామం నాకు
దొరికింది; శ్రీరామనామముద్వారా హనుమం
తుడు నా కెప్పడూ ప్రత్యక్షమవుతాడు.

మబ్బులో నవ్వేటి నా డెవ్వ డమ్మా
రాముడే రాముడే రాముడే నమ్మా
ఆకాశమంతనా డలి డెవ్వ డమ్మా
రాముడే రాముడే రాముడే నమ్మా
సూర్యమండలమధ్యవర్తి ఎవ రమ్మా
రాముడే రాముడే రాముడే నమ్మా
హనుమంతుహృదయాబ్జమందెవ్వ రమ్మా
రాముడే రాముడే రాముడే నమ్మా.

[అని పాడుకొంటూ నిష్క్రమించును.]

[తెర]

వెడదయురస్థలంబు, గురువిందనిధంబులు కన్నుఁగొల్కు, బు
 బృదుభజమీల్, పెనల్లొనుచు ఏఁగెడు బాహులు, పట్టె చీలి బ
 ల్బుడురలతోడి ఫాలమును ముప్పిరికడ్డియుఁ బోని వ్యక్తి యొ
 క్కెడు మరణించె ముప్పది కొకఁడో మఱియో కొఱురయ్యా స్థితి.

పల్లె యదేమొ కాదు పురపాలకసంఘసురక్షితంబు పూ
 ర్నబ్జ(?) మర్థహీనుడో వరాలవయి ప్నడచు, స్విశేషనం
 పల్లసితు ల్బుద్ధిత్రులు, స్వభావము స్తవ్యము, పుత్రవంతుఁ, డో
 చెల్లె యకాలమృత్యు వెటు చెందెనో చిత్రము వైద్యకోటికి.

ధనదునోద్ధ నవనిధానము ల్గులపు, నా - కవియు రెట్టి యనెడువల్లు రెండు
 తొమ్మిదులను జూపు తోరపుఁగర్జముల్-చిర్ల కాలబీవి తెరుపు గాదె.

ముడుత కిరువది యేం డ్లనఁబడెడు లెక్క - నొసలు దెల్పుచునుండఁ గన్గొనఁగ నాల్గు
 గాపు పెక్కుండె నవి యెల్లు కల్లయయ్యె - ననుచు సాముద్రకుఁడు నోటి నట్టె తెఱచె.

ఒకనాఁ డున్నని యూర్చె, రెండవదినం బుండె న్ని రాహుర మా
 యొకనాఁడు జన మానఁ డంగడికి వైద్య ల్పాచి వేర్వెల్లఁకుల్
 పెకలింప గదివైన లేక యడపుం బెంపయ్యె లోటొమ్మునం
 బ్రకటం బింతయు, నెంత గావలయుఁ జావఁ దై వయోగంబునఁ.

ఏమి కారణ మయ్యె ఏఁ డింతలోన - నిరుగుపారుగును నెఱుంగని యిట్టిరీతి
 మరణ మందె నటం చనుమానమునను - బల్కుఁ గఱివృతుఁ డొకఁడు నప్పట్టనమున.

కాని కృతాంతం జాపురుషుఁ గాంచి వచించెను చిత్రగుప్తనం
 తానముతోఁ గనుం డితని తత్త్వ మకాలమృతిం గనంగ నె
 ళ్లొను దృఢాంగుఁ డారయుఁడు వ్యాధియొ లేక మఱొక్కఁ డేదియో
 కానఁగఁ గ్రొత్తరోగములు గల్గుచునున్నవి కాలవక్రతఁ.

అనిన న్వారు బహుప్రకారముల నాయాత్మం బరీక్షింపఁగా
 మును మర్త్యంబున నుండి వచ్చినఘనుల్ ముఖ్యాగదంకారు లా

ఘననాథ్ సేనుడు దొడ్డి పల్వరను “డాక్టర్ వండితే” త్యాది స
ద్వినుతోద్యద్విరుదాంకులం బిలిచి వేవే చెప్పి రావంగతి.

ఒక్కడు చేయి చూచె నొకఁ డూపిరితిత్తుల నొత్తి చూచె, నిం
కొక్కడు గుండె గొట్టుకొను, టొక్కడు నాచులు తొమ్మిదింటిలో
దక్కువ యెక్కువ ల్లనియె, దట్టెను ప్రేలిడి ప్రేలిపైని లో
డొక్కను నొక్కఁ బ్లిహమును వొంపులు గన్గొనె నొక్కఁ డిమ్మెయి.

గాలిలో నెగిరినయల్లు కలగనియెనో-యేమొ యెప్పుడైన ఏఁపున నేరు వుట్ట
నేమొ, వ్యత్యస్తముఘ్నఁడో, కామచారి-యేమొ, పానప్రియుఁడో యంచు నెఱుంగఁ
[దలచి.

*

*

*

*

ఏమిటికైన మంచిదియె యెల్లి యొనర్తము శత్రుశోధనం
బేమియుఁ దోచె పీకతిగ మృత్యువు చట్టన రాకకుం గతం
బేమయియుండునో తెలియు టొక్కపు డెవ్వరికేని మంచిదే
పో మఱి యంచు నల్వరును బూనిరి తత్త్వి)కు కేకచిత్తత.

కోసి గుండెకాయకును గొంత వెనుకను - దాండబెత్తువంటి గుండ్రనైన
యొక్క-వస్తువుఁ గని “ఊఁ ఊ” యిదేమిటి - దొరకెనయ్య దొంగ దొరకె” ననుచు.

ఇంతటి పెద్దవస్తు వెటు లెక్కటి మ్రింగెనో యాత్మహత్యకై
యెంతటి దైన మ్రింగినను నిట్టులె యీకడఁ గూరుచుండునా!
త్రుంతను, వల్లు, పైపటిమ రోసి యనంతర మట్లు చేయఁగా
నెంతయు లెస్స యంచు మది నేమియుఁ దోచకయుండి యంతట.

గాజబరణిలోన గాలి రాకుండఁగ - మూసి “దూర్చి”నులను బూని చూచి
యొకరివెన్న నొకరు నురక వెట్టెల్లఁగ - గాఢమగు పరీక్షఁ గడంగి చేసి.

చేసిచేసి విసిగి నీయని వదలిరి - కొందఁ టట్లు గాదు కొంతదాఁకఁ
జూచి వదలవలయుఁ జూడనివింతలు - విడిచిపెట్టరాదు వికలబుద్ధి.

ఈపగిదిఁ గొందఁ టనికొని - రోపిక నొక్కొక్క రెత్తి కుూరక యిటున
ట్టాపుచు నుండిరి కొందఁలు-గోపాలాచార్యుఁ డంతఁ గుప్పియ యెత్తె.

ఎత్తి దానిమీఁద నేమి తోచెనో రెండు - మానెబొట్లు వైచెను దనయంత
మట్టివాననయును గొట్టెను జేపట్టి - నలఁచ నొక్కకొంత నలఁగజొచ్చె.

* * * * *

ఇది యొక మట్టిముద్ద యనియెం గవిరా జొకఁ డంతలోన ని
ట్టిది యెటువంటితోట జనియించునో భూమితరంబు గట్టువా
రిది గద యావిచారణ వరించిన వారు వచింతు రంచు నొ
ప్పదముగ వారి విల్పి వినిపించిరి సర్వముఁ జూపి రద్దియుఁ.

ఒక్కవృద్ధవేత్త యర్విలో నాది నా-రాయణాఖ్యఁ బరఁగు నతఁడు పల్కె-
గడియ మనెను నొక్క గ్రామంబుచేరువఁ - గనులు వెట్టి త్రవ్వఁ గనుదు మనుచు.

ఇంతవట్టుఁ జెప్ప నెట్టె యి దేమిటి - పృథ్వితాడనమున నెట్లు పొడము
దంతభగ్నత యన దర్పితఁ డొక్కఁడు - కాదు కూడ దనియె గర్వి యొకఁడు.

ఈతని కాఁపురం బెచట నేమిపనిం పొనరించు నెట్టిచో
సీతము నుండు సీతఁ డిది నేరుపుగా నడుగుండు దానిపైఁ
జూతము నా నొకండు చని నుద్దినమ స్తముఁ జెప్పమన్న నా
ఖ్యాతచరిత్రఁ డిట్లు ~~మనం~~దొడఁగెం దనవా స్తవస్థితిఁ.

పదినంవత్సరము ల్వసించితిని నేఁ బ్రాగ్విత్సరత్రేణిలో
నిదియా రాజనపట్టనంబునను డుండీరాపుభోజ్యాలయం
బుదరిం జట్టలకొట్టు పెట్టుకొని యేప్రొద్దు న్నిశీథంబుదాఁ
క దుకాణంబున నుండు నింతకును నెక్కార్వంబు లేదెప్పుడు.

వచ్చి పదియేండ్లు నే నత్తవారియింటి - కంతకును మున్ను నొక చిన్న చెంతపల్లె
లోన నుండితి నెన్నఁడు గాని యెఱుంగ - జిజ్ఞాసం జీది యనుచును జెప్పె నతఁడు.

అమాట ల్విని వైద్యశేఖరులు పర్యలోచనాదీక్షతో
నామూల్యగ్రము చూచుచుండ నొక బాల్యవ్యక్తి తచ్చర్య స్వే
చ్ఛామార్గంబున రాకపోకలను నిచ్చల్ దాఁ గనుంగొంచు నా
శేమంచుం జనువా డిదేమి కథయో యిన్నాళ్లుగా సాగెడు.

పోయి యడిగెద నేమే నపూర్వవృత్త - మగునో యని వారి సనివారితాంతరంగ
మున నటంచును దత్సభాముఖమునకును - సరిగ నర్వంబు వారన నాకళించి.

ఈనాఁ డొక్కటి నాకు మీరు గడువిం జే నింత యోజించెదన్
నేనైనన్ ఘనబుద్ధిశాలినని కానీ కాదు మీకంటె మీ
లో నా కెక్కడిసాటి కొన్ని దినముల్ తూర్పిండియానంఘన
మ్మానం బంది “రిసర్చి” చేసితిని దన్వార్గంబునం జూచెదన్.

పిలువకుండ వచ్చి వీఁ డెవ్వఁ డనఁబోకుఁ - డాజ్ఞ యిండు దీని కనుచుఁ బలుక
నెంతమాట, యెవ్వ రెంతటివారలో - దీన బాధ యేమి తెలుపుమయ్య!

చూడు మప్ప నీవుఁ గూడ నీనాఁ డేల - రెండుమూఁడునా శ్వర్తిశ్రమంబు
చేయు నునిరి వారు. చేసెను బరిశోధ - కాగ్రసరుఁడు నేర్పినంతవట్టు.

* * * * *

ఏ నొకకొన్నినాళ్లు చని యీతని రాజనపట్టవంబులోఁ
బూని యొనర్చినాఁడఁ బరిపూర్వకశోధన నాగరక్షణం
భ్యాసమువేళ రెండవది యయ్యె నటంచురు “చెన్న” వెన్నఁ దా
నైన నగుం దగుం బురమునం దెటఁ జూచిన భోజ్యశాలలన్.

ఆతతిమార్గసంచయ నిరంతరనంచరదానప్రవజా
యాతరజఃవరంపరల సంధత వాటిలుఁ పారకోటికిం
జూత మనంగ లేద యొకచోటను నిశ్చలరథ్య సాగర
స్థితతటంబ కాని యెట శీతలవాతము వీన దెన్నఁడున్.

* * * * *

అది యేమీ కడువంత! యుండఁగద వీధ్యాసేచనార్థాంబుపూ
రదివారాత్రసమగ్రసేవకము యంత్రస్ఫరహా బండి యే
లదుమారంబులు రేఁగు మార్గముల — వాల్లభ్యాగ్రగీర్ణిష్ట్యభా
క్యదనంచారమె తీరు దానికిని జక్కంబుడ యన్నాళ్లలోన్.

ఎప్పుడు నేదియో యొకటి యొక్కడ నొక్కడఁ బోయె నన్నటుల్
చెప్పచు విప్ప మాంద్యగుణాతీలుఁడు చోదకుఁ డిండ్లు గాలుచు
న్నప్పుడుఁగూడఁ దేడు వినుఁడా! యొకమా తీటు వచ్చి పోయెడున్
రప్పన మార్గమధ్యజనరాజి కతంబున విప్పకట్లతోన్.

* * * * *

రోగి గాఁడు గాని రోమశుం డవరాదు - విధికిఁ బూజ్యతకును విఘ్నకారి
యైన నాసికాంతరారోగ్య కేశాలి - తక్కువగుట వీని కొక్కకొలుత.

కడియపు కంకరవీధుల - పొడుగునఁ బటచెదరు దానఁ బొడమెడు భూభుల్
తడుపనికారణమున నెక - సెడుఁ గెంజాయలను నింగి పీఠియు న్నిండక.

గుమ్మములుఁ దిన్నెలును వెల్లగోడ లిండ్లు - నిష్ప నీరును నెత్తియు నేల యిప్పు
డిపుడు వెడలెడు పోరుల యెడమకాలి - మీఁద జీరాడు గోఁచుల మీఁతె నెలుపు.
వాసగురిసిన నెత్తురువలదవలెనె - యుండు వీధులు బరదతో నుండి మాంస
మిశ్రణభూమి యననోష్ఠ మేదివీత - లంబు రాచారు లానగరంబులోన.

* * * * *

బలిరా బుద్ధిమదగ్రణీ, తెలిగె నీవ్యాఖ్యానమూలంబునం
దెలవార్జామునఁ బట్టి రాత్రివటకుఁ దీక్షించి యాయంగడి
న్నిలువ న్నీవనినట్లు ముక్కరముల న్నిండ్లారెఁ జెందూలి లో
పలకుం జొచ్చె ఘనీభవించె నిటు చంప న్నెత్తురూపంబునక.

అనుచు వారువారు నందఱు యమరాజు - కడకుఁబోయి యిట్టికారణం బ
టంచుఁ జెప్ప వింత నంది యెక్కింపుడి - పద్మలోనఁ గ్రొత్తవ్యాధి యనియె.

న్యప్పలబ్ధచర్య జాగ్రదవస్థలో - నెలుకవడినయంత యీవిధమునఁ
గూర్చినాఁడ దీనఁ గొన్ని యవందర్య - ములునుగలవు నింద చలువకుండి.

"కాటంరాజు మామా!"

"సోమలూ?"

"అవును మామా! ఏం భయపడ్డావు?"

"సావిడి కుడుస్తున్నాను. ఇలా వచ్చా వేం?"

"కాపుగారు లేత పుగిలించి ఇలా వస్తా మన్నారం. నేనూ వస్తా నుండు మామా!"

"ఇది యంత్రాలో కాదు. గాని దిగిలే యీవేళకి మళ్ళీ యొక్కరు కాపుగారు."

"ఇలాళ కాకపోతే లేనిస్తారు. ఇంట్లో రెండు కుంచాల మాక లున్నాయిలే. వస్తాను మామా!"

"వుంటే సూత్రం పోయివుకోవడం యెందుమా?"

"ఎక్కడికి పోతాయీ?"

"నువ్వుక్కడ యిలాగ పొద్దు గడిపేస్తే మీ బాబు తిట్టరా?"

"మా బాబు నలా అనకు మామా! వస్తున్నాను. డా! అను మరీ."

"నీ కందుకు సోమలూ యీ కష్టం?"

"కష్టం యేమిటి కష్టం? కాకపోయినా మన లాంటి వాళ్ళకి కష్టపడక తప్పకుండా? రమ్మను మామా!"

"మీ బాబుకి మంత్రం పొద్దొక్క పోరా?"

"మాలవ్యయ్యతాత కిచ్చే వచ్చాను."

"....."

"ఏం? వచ్చేస్తున్నాను. డా! ఎంతసేపటికీ రమ్మ నకపోతే యే మనుకున్నావు మరీ? ను వ్యాకొడవే కష్టపడతూ వుంటే నేను నూడలేను మామా!"

"దయ వుండి కనక. ఇంజిలో అయిపోయినా నికే నువ్వుకూడా చెయ్యి చేసుకోవడం యెందు కని గాని ను వుంటే యిష్టం లేకా సోమలూ?"

"ఇష్ట మన్న యిష్టమా? నా మీద నీ కిష్టమే లేకపోతే నేను బతగ్గలవా? ఆవేళ నువ్వు వెలగవండు కోసేపెట్టావు. ఎంత కష్టపడ్డావో అంత చిటాచిగురు కెళ్లడానికి. వుడత లాగ నువ్వు వునక వేసుకుంటూ పైకి పోతూ వుండగా నా రాజా! నా మనస్సు యేలా పొంగిపోయిందో యేం చెప్పను మామా? ... ఎంట్లా యొక్కరేకే దాన్ని విడిచిపెట్టేశారు. ఈ వ్రాళ్ళో నీతో సమానంగా యెవ దెక్కగలడు మామా చెట్లూ?"

"లగ్నమంది వున్నారు నా కష్టమే పొడిచిందా పొద్దు? కాని సోమలూ! పండు చేతిలో పెట్టాలప్ప టికి నీ మొగమీర్పిన మెరిసిపోయిందే సంతోసం? అది మాకాబప్పటికి నా రంగా! వొళ్లు తెలవలేదు నాకు."

"నేను చెప్పకోవడం కాదు మామాయి! నా కోరిక తీర్చినందుకు నీ కార్ల కాడ పడి చచ్చిపోవా లని తోచింది నాకు. బతికుండగా నీ కుంజం తీర్చుకోగలవా కాటంరాజూ?"

"దుకమా? నీ దయ వుంటే నా కదే చాలు. ఆనే శేం? గవీతి వుందా? చెరుకుతోట కాడ నువ్వు కనపడకపోయినా, కనపడి పలకరించకపోయినా నే నీపాటి రంగంలోనో, మెల్మీనులోనో వుండు నుమారు మంటూనూ. నువ్వు 'యొక్కడికి మామా?' అనేబప్పటికి నాకు నడం లటుక్కు మనిపోయింది."

"నువ్వు చెప్పేదాకా బరమా కెళ్లడానికి బయలు దేరా వని నాకు తెలవనే తెలవదు. ను వ్యావేళ కెళ్లే వుంటే నే నిప్పటిదాకా బతికి—నీ నయ్యా, ఏ గా య్యా—మా మాయి! ఇం కెప్పుడూ అలాంటి తలంపు చెయ్యకు నుమా."

"ఇంకానా? ఇక యెవ లేనా గంటినా— తోనేసినా చెళ్లగలనా? కానీ సోమలూ! పెద్ద గండ రగోళం వుధుమంది."

“అందులో పద్మవాల్లు అందులోనే మగ్గిపోతారు దివరికి. మన కేం?”

“కాని వాళ్ల కందుమా మన గొడవయ్యా?”

“పూసిపోవచ్చు?”

ఇలాగ కథలు చెప్పుకుంటూ కాటన్న, సోమలూ పేరెడ్డి పగువుల సాల బాసు చేస్తున్నారు. పావం కాటన్న పని చేస్తూ వుంటే సోమలూ చూసి “వాళ్ల” మని పూరుకోలేకపోయింది. “నేను పావం చేస్తూ” నంది. “నీ మంట” నంది. “రమ్మని పిలవ” నంది. “ఇక వుండలే” నంది. అయితే సోమలూ పని చెయ్యడం కాటన్న కిష్టం లేకపోయింది. వద్దంటే ఆమె మనస్సు దివుక్కు మంటుంది. రమ్మనానికి తనకి నోరు రాదు. మాట మరిపించా అని భావించు; గాని లాభం లేకపోయింది. గంప అక్కడ పడేసి సోమలూ గట్టి మని పనిలో వురికింది.

తరవాత యిద్దరూ పొరవళ్ళం కలిగించే పూర్వ పునంగతు లేవో చెప్పుకుంటూ క్రమ యెరక్కండా పని చేస్తున్నారు.

౨

సరిగా యిలాంటిప్పుడు పేరెడ్డి భార్య రంగమ్మ యాదాలాభంగా అక్కడికి వచ్చింది. ఆయిద్దరినీ చూశాటప్పటి కామెకి ముచ్చటయింది. ఆనందం మొగమంతా కమ్మేసింది. ముప్పయి సంవత్సరాల యువతి. ముఖమయకల్పనలు అతిజటిలంగా పుట్టినయిస్తున్నాయి. పైగా, రంగమ్మ విలాసవతి; ప్రణయవతి. కానైతే వాళ్ల యిద్దరి మధ్యా అతిగభీర మైన అగడ్త వొకటి వుండడం నిజమే. అయినా పదిహేనేళ్ల పిల్లా, ఇరవై యేళ్ల పిల్లాడూ కులాసాగా కథలు చెప్పుకుంటూ రంగమ్మ తా నేవో పరమరహస్య మైన వొక సంగతి గ్రహించేకా ననుకుంది. “తొందరపడి యెదటికి వచ్చా” నని కించపడింది. అయినా పూరుకునే స్వభావంకా దామెది.

“నువ్వు మాదా కుడుస్తున్నా వందుకే?”

“నుండవమాడ వండి రంగయ్యమ్మగారూ?”

“నువ్వు పావం చెయ్య నున్నావా యేమిటికా?”

“కావునా గాది యెక్కిరా అమ్మగారూ?”

రంగమ్మకి మాలైన బవాజుకి బదులు లొక్కం యెరు రైంది; కాని దానికంటే యిదే నయం. బవాజు లే జోంకల్లోకి యీస్తుకుపోయి వుండును. ఇప్పుడు తన సందేహానికి బలకర మైన ఫన్నిచేకం చూచాడుగా కనపడింది. ఏదో లేకపోలే యీ లొక్క మెందుమా?

“పెళ్లి మాట లాడుకుంటున్నారా యేమిటి పిల్లా?”

“కాటన్న మాలా, నేను మాదిగ పిల్లనీని; ఎలా గండి రంగయ్యమ్మగారూ?”

“మా బాబుకి తెలిస్తే నన్ను ఏకస్తాడు. అనుమతి మాట లనకం వచ్చుగారూ.”

“పోనీ దాని బాబుకి ఇవ్వ మేనా?”

“పెద్ద కులం అయితే మాత్రం మా బాబు వొప్పు కుంటాడా రంగయ్యమ్మగారూ?”

“మీ మాట చెబుదురా నేనాటి పోకా.”

దీనికి సమాధానం తోచక కాటన్న, సోమలూ మొగమెగాలు చూసుకుంటూ వుండగా పేరెడ్డి పిలుపు మీద పిలుపు వొప్పున వాలు గైదు మాట్లు పిలవవంచేత యిద్దం లేకపోయినా విధి లేక, సిద్ధమైన ఫలాన్ని బోర్ల తోసుకున్న దానిలాగ రంగమ్మ కార్లెడ్డుకుంటూ చక్కాపోయింది.

ఆమె చెల్లిపోయాక సోమలూ, కాటన్న వొక్కమాటు ఫక్కన నవ్వుకున్నారు; కాని చెంటనే వారి మొగాలమీద అసంతోసాభీర్యం అలుముకుంది.

3

“నీ మామరికింకా పెళ్లి చెయ్యవుటరా గంగమా?”

“చెయ్యకపోలే యెలా గం వచ్చుగారూ?”

“ను చెప్పుడు చేస్తావా?”

“ఏమీ తోచడం లేదండమ్మగారూ! నా బతుకు నట్టదీని అయిపోయింది కదాండీ. పోతూ పోతూ యెంకిపిల్ల నా గొంతు కోక్కేసింది. మా పోతూ రింత కాది పోస్తోంది కనుక తోజాలు దొర్లిపోతున్నాయి. యీ నాలు శళ్లమంది నే నేడవని తోజలేడండమ్మ! పోమలికి ఎక్కడో వాకప్పుడు పెల్లి చెయ్యక తప్పదు. చేస్తే మొగుడు మొన్నాడే తీసుకుపోతాడు. వాకు గంజీనీళ్లకోసం చెంగ లేదు కానండి— ఏలిసోరి నుమ్మం కనిపెట్టుకుంటే — నా కంత కావాలండి రంగయ్యమ్మగారూ? తమ రింత గంజీ పోస్తూవుంటే నా కిదే చాలు. ఇక నూలీ అక్కణ్ణేదు, నాలీ అక్కణ్ణేదు. కానండి రంగయ్యమ్మగారూ! వా కిడ్ల మాటే నండి. నేను చెప్పకోవడం కాదు కానండి— మహా నాళా కైన పిల్లండి. మాట పడకు. ఎంత పని చెప్పినా కష్టమని చూడదు. దానికి తగిన మొగుడు దొరుకుతాడో దొరకడో. వచ్చిన వాడు దాన్ని నిల్ప రంగా చూస్తాడో చూడడో. తల్లి లేని పిల్ల. దాని తోజా లేలా చెడతాయో తోచడం లేదండి. మొగాణ్ణి నే నేం చూడగల నండి అమ్మగారూ?”

“వోలేయి! అది లోకంతోపాటిది కాదు. దాని మాట ప్రచ్యుకోకుండా యెవణ్ణీ నిరుకు చెయ్యకు నుమా. నీకు చేత కాకపోతే నేను చూస్తాను తగినవాణ్ణి. మా నుమ్మంలోనే పండిరి వేయించి చేయిస్తాను దానికి పెల్లి. పెల్లికొడుకుని నువ్వు సొంతంగా చూసినా నాతో చెప్పకుండా మాట ఇవ్వకు.”

“చిత్త మండి, చిత్త మండి. తమ కంత చయవుంటే—”

“మాడూ గంగడూ! తీసుపాటయితే దాన్ని మా యింటి కెప్పుడైనా వస్తూవుండ మవరా.”

“ఇంత కంటేనా రంగయ్యమ్మగారూ? తప్పకుండా పంపుతా నండి. అది యింక పనికి చెల్లదండి. ఆ పనీ, యీ పనీ చూసుకుంటూ యేలినవారి పాదాల దగ్గికే పడి వుంటుంది.”

“తప్పకుండా పంపాలి నుమా!”

“చిత్త మండి.”

“మరిదిపోకు.”

“చిత్తం. మరి తెలివియ్యండి పొలం పోతాను.”

“పెల్లి రా.”

గంగన్న చెల్లిపోయాక “ఇదేలా పాసుకుందీ?... చేసి తీరాల్సి” అనుకుంటూ రంగమ్మ యింటికి చక్కా పోయింది.

౪

గంగన్న పుల్లిట్లో పెల్లిటప్పటికి సోమాయి వార్లింకపంపులో కోతిపిగ్రల మామిడికింద చిరుకు లేరు తోంది. కాటన్న చెట్టుమీద వుండి యిండిపోయిన చెమ్మలు విరిచి కింద వదేస్తున్నాడు. ఇద్దరూ అచ్చటా మచ్చటా చెప్పుకుంటూ ఆనంద రరంగాలమీద పూగి పోతున్నారు.

బోవెగ టైక్కేటప్పటికి గంగన్నకి ముందు సోమాయి కనపడింది. అవాసమిడి తిరగచేసుకొని పెల్లిటప్పటికి కాటన్న కిందికి వురికేడు. గంగన్నని చూసి వాల్లిద్దరూ మాడా వురిక్కివడ్డారు; కాని కాటన్న వెంటనే సమాళించుకొని “ఏం మామా? ఎందాకా?” అని అడిగాడు. సోమాయి మాత్రం మాట్లాడ లేక పోయింది.

“ఈచిరుకు లన్నీ నువ్వు—”

“ఏం కష్టం?”

“అది కాదు కాటంరాజూ! నువ్వు విరిచినవి మీ యింటికి—”

“అ దేమన్న మాటా? మా అమ్మ పొద్దున్న మాడుగంపల తాటి పెంకలు పట్టుకు వెల్లింది. నిన్న సందాల మాదా:యి రెండుకావిళ్ల తాటికమ్మలు మోసుకు వెళ్లెడు. ఇంకా నేనుమాడా పట్టుకు వెళ్లాలా?”

“నువ్వు మంచివాడవు. వారందీనాలు ఎలా తనుల పెట్టినా—ఏం అమ్మా?”

“బ్రాహ్మణా! వారందరూలు తెంక వుండదు. కాటంరాజుని తలుచుకుంటూ ముఖంగా మాచో వచ్చు.”

“అలా వుండాలి విశ్వాసం. చేసిన మే లెప్పుడూ మరిచిపోకూడదు. కాటంరాజు! నీపంగతి నాకు బాగా నచ్చింది. చేతుకున్న పెళ్ళాన్ని మాబాగా ముఖపెడతావు నువ్వు. మామనాన్నను కామా పేరెడ్డి కాపుగారి కమతంలోకి వచ్చినప్పుడుంటిని? కాపుగారికి నీమీద చాలా చాలా దయ.”

“కాపుగారు చాలా మంచివారు మామా!”

“మంచన్న మంచా? సలభైయ్యేమంచి వారి నుమ్మం కనిపెట్టుకుని వున్నాను నేను. రంగారెడ్డి కాపు గారున్నప్పుడు నా కేమీ లోటు జరగలేదు; కాని ఆ మారాజుకంటే పేరెడ్డికాపు ఎంతోమంచివారు. రెడ్డిగా రంటే ధర్మరా జుమోతేం.”

“అవు నవును.”

“రంగయ్యమ్మగారు ఆమారాజుకి తగిన భార్య. ఆయమ్మకి చేతు లెత్తి మొక్కితే యెక్కడికి పోయినా మాడు వుడుతుంది.”

“ఈ రైక నాకు రంగయ్యమ్మగారే యిచ్చారు. వెలా పడేను రోజుల కిందట కుట్టించుకున్నా రుట. రూపాయి మామ పావకా లయిందిట. ‘తొడుక్కోవే పిల్లా అంటూ మీద పడేశారు మొన్న.’

“మాడమ్మ! నీకూ నాకూ ఆయమ్మే నిక్క. ఆయమ్మని కొలుచుకుంటూ వుండు.”

“అలాగే బ్రాహ్మణ.”

ఇలాగ ఇంకాస్త నేవు మాట్లాడి గంగన్న చాడ వలోకి వెళ్లిపోయాడు. పెద్ద ఆఫసు తప్పించుకున్నట్లు సోమలా కాటన్నా వొకరికివీ వొకరు చూసి పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచారు.

తరువాత యిద్దరూ చిరుకులన్నీ తెచ్చి గంపలో పోసి కట్టారు. కాటన్న సాయం చెయ్యగా గంప యెత్తుకుని కళ్లు చేర చేసి చేతులాని వొక్కమాటు

కాటన్నని నిలుపునా చూసి, “వెళ్లిపోతాను మామా!” అంటూ సోమాలు బయలుదేరింది. కాటన్న మాట్లాడ లేక అలాగే మంచోగా ఆంత బరు వెత్తుకుని కూడా పది బారల కోమాటు నిలుస్తూ, ముకుపుదాటేదాకా వెనక్కి తిరిగి తిరిగి చూస్తూ చివరికి సోమాలు ఏదో వస్తువు పోగొట్టుకున్నట్లు దిక్కమొగంతో వెళ్లిపోయింది.

౫

మరి మాదిగల కందరికి సోమాలు దర్శనం కరు వైపోయింది. ఆమె కాకులు కూకాటప్పుడు విడిచిన నుడిపెకి రాత్రి పది చాటితే గాని చేరుకోవడం లేదు. తండ్రికి రాత్రంతా పొలం పని వున్నప్పు డామె గుడి పెకే వెళ్లడం మానేసింది. వెడితే అక్కడ ఆమె వొక్కతై పడుకోవడమే కామా? రెడ్డిగారి గారుల సావట్లో పడుకుంటే వంట ముసలమ్మ యించక్కటి కథలు చెప్పి నవ్విస్తుంది. తొరగా పెళ్ళాడ మనీ, మొన్నగి యెలా ముఖపెట్టాలో, యెలా లోపు చేసుకోవాలో—ఇలాంటి వన్నీ చెప్పి వూరిస్తుంది. తెల్లవారితే రంగమ్మ యిక తుణుం విడిచిపెట్టదు. తిండ్రి యింటికి రావడానికి వీ లేనప్పుడు ముంత పట్టుకు వెళ్లడం తప్ప సోమలికి తైట పనే లేదు.

సోమాలు వేమం పూర్తిగా మారిపోయింది. వారానికో తలగడుగు. ప్రతీ రోజునా తల దువ్వుకోవడం. రంగమ్మ కొంచెం నలిగిన చీర లన్నీ దాని కిచ్చేసింది. రంగమ్మే పట్టు పట్టి అంచెలూ, కడియాలూ చెరిపించి ప్రత్యేకంగా కడియాలు చేయించింది. చేతుల నిండా గోకరబాకా గాజులు; చెవులికి యెర్రపొల్ల గుడ్డులు; ముక్కులికి “అత్త”లికి బడులు ముక్కుపుడకలు. మొత్తానికి మనువు గాని రాయలగ వుండిన సోమా లిప్పుడు పట్టెలు తీర్చిన నీలం లాగ నిగనిగ లాడుతూ మెరిసిపోతోంది. కాటన్న సోమలిని మొదటి రోజున మాత్రాగా చూసి రెడ్డిగారిమట్టం అనుకున్నాడు.

కాటన్న మనువు పొలంపని నింపాదిగా చేసు కుని, నిదానంగా పొటలు పొడుకుంటూ వచ్చేవాడు.

ఇప్పుడు పొలంలో పని క్షణాలమీద ఆయిపోతోంది. పొటలూ, పక్కలూ మాడోకారంలో మెలికలు తిరిగి పోతున్నాయి. మునుపటి గూర్పులంది వడక యిప్పుడు మేల్కాగి పరుగు పోయింది. ఏ మంటే, రెడ్డిగారి యింటికి తోరగా వచ్చేస్తే సోమారి నింకో చూపు యెక్కువ చూడుకోవచ్చు.

చోకవాడు అప్పుడే తోచేసి వచ్చి బల్లమీద కూచుంటూ రెడ్డి చుట్టూ అంటించాడు. కాటన్న యెడట నుంచుని కొత్తగా వచ్చిన వరల్లవి గురించి ఏమిటో చెబుతున్నాడు. సరిగా అసమయంలోనే వచ్చి సోమారు చిన్న పాలికాపు కేదో పురమాయిస్తోంది. ఆమెని చూశాటప్పటికీ కేం తోచిందో యెమిటో, పేరెడ్డి కాటన్న తో, “వోరేయి! సోమారు పెళ్లి మానుకులాగ వుందిరా. నువ్వుంకా గోచీనుడ్లతో ఘోరికబ్రహ్మచారి లాగే వున్నావు” అన్నాడు. అప్పుడే వాకట్లో అడుగు పెడుతూ వున్న రంగమ్మ అది విని, “సోమారు పెళ్లి మానుకులా వుంటే మీరు కాటన్న పెళ్లి కొడుకుని చెయ్యండి. కానిమీద రెడ్డి “అవునా?” అని అడగగా కాటన్న “యెప్పటికేనా వాకు పెళ్లి చేసే పూచీ యేరినవారిదే” అన్నాడు. అందుకు రంగమ్మ “సోమారికి పెళ్లి కొడుకుని మాడవలసిన భారం వామీదా, కాటన్నకి పెళ్లి మానుక్కి లేవడం పూచీ మీ మీదా పడిందండోయి” అంటూ నవ్వింది. “అయితే యిక ఆలోచన యెంచు మా! సోమారిని పెళ్లి డతావులరా మరి?” అని రెడ్డి అడిగాడు.

ఆమాట వింటేటప్పటికీ కాటన్న హృదయం గుబుగుబు లాడిపోయింది. సోమారి నుండేలు మిడుతూ రుడుతూ కొట్టుకున్నాయి. సోమారు కాటన్న కేసి చూసింది. కాటన్న సోమారి కేసి చూశాడు. ఆ రెండు చూపులూ కలికాటప్పటికీ వాక లంతో మెరుపు మెరిపి పట్లయి పోయింది. రెడ్డిదంపతుల కళ్లు మిరుమిట్లు కొన్నాయి.

సోమారు, ఎక్కడ లేని పిస్ట వచ్చి, గోడచాటుకి పోయి, “పవ్వు పొలం వెళ్లిపో” అన్నట్లు రెండు పూసింది; కాని కాటన్న కదలలేదు. రెడ్డి తెచ్చిన ప్రస్తా

వనకల్ల కాటన్నకి గొప్పరాజ్యం వచ్చినట్లుంది. ఇంకా యెదటే వుంటే రెడ్డి యింకా యెలాంటిమాట లంటాడో? అసలు తోరగే ఇలా మాట్లాడిన రంగమ్మ చివరి కెలా చేలుస్తుందో?

ఇదేమిటో చూస్తే కాని కాటన్న అక్కణ్ణుంచి కదల లేకుండా లేడు. అయితే యింతేట్లో గంగన్న వచ్చి కాటన్నని పొలం తీసుకు చిక్కాపోయాడు. లేవేది లేక కాటన్న కాగ్గిడుకుంటూ వెళ్లాడు.

“అల్లుమా, మామగారూమా.”

“నిజమే అంటావా?”

“బాగానే వుంది. ఇంకా బోధపడ లేదుటండో?”

“బోధపడింది; కాని అంత పని జరుగుతుందా?”

“మీరు కలగ చేసుకుంటే పెళ్లి. లేకపోతే స్వయంవరం.”

“అబ్బా!”

“పున్నమి పెడితే కాటన్న రంగం చూకేస్తాడు.”

“సోమారు?”

“వాణ్ణి కదిపితే అదీ.”

“అయితే యిక చూస్తూ వుండు.”

ఇలా చెబుతూ రెడ్డి పొలం వెళ్లిపోయాడు. ఆనేక అస్తమానూ అతనికి ఇదే ఆలోచన.

౬

ఇక్కడ యిది యిలా వుండగా అక్కడ మరొక పిల్లిలో కొంప లంటుకున్నాయి. “కాటన్న ప వేమీ బాగా లే దండోయి నరిసీములూ” అంటూ, చూడుకాళ్ల ముసలి సోమన్న వచ్చి నిప్పు రాకేశాడు. రెండు వారే చంద్రన్న వచ్చి “మీవాడు కులం చెడ్డా డన్న మాటే” అంటూ ఆనిప్పు పూశాడు. నిలవతీసి అడగగా, “మీవాడు సోమా రిచ్చిన పిల్ల తాగా దండోయి” అని బుచ్చన్న చెప్పాడు. “మొన్న చిద్దికాట్లో సోమా రిచ్చిన చింతదినదు పచ్చడి నంజుకున్నా డంట కాటన్న” అని పీతన్న చెప్పాడు. “మీవాడీ! సోమారు

ముత అందిస్తూ వుండగా కానామంది మాకా రంబ కాపులు" అని పోతురాన ఝాడించి చెప్పగా, "ఇక కులమా? కొడుకా?" అంటూ టకాయించి అడిగి సోమన్న చక్కాపోయాడు.

సరిసీములికి కొండ విరిగి మీద పడ్డ ట్టయింది. ఒక్క కొడుకు. గారాళ్ళూ పాచి. తనకి ముసలితనం అటు ముకుంది. అన్నిటికీ యిక కాటన్న రక్కలే ఆధారం. తిండి మాట కేం? ఆహ్వానం కొడుకూ తన నింత బూడిద చేస్తాడా చెయ్యడా?

అతనికి చెన్నెట్టోనించి చీకట్లో పడ్డ ట్టయిపో యింది. కులం అయితే యెలాంటి పిల్లయినా సమాధాన పడవచ్చు. పెద్ద కులం అయితే పేచీలు ఎచ్చినా కులం చెడదు. ఇదేమిటి యిది? ఎటు చూసినా సర్వవాశేషే. మాడు లేకపోయినా బతకవచ్చు; గాని కులం లేక పోతే యెలాగా?

సరిసీములు యిలా కుమిలిపోతూ వుండ గా నీళ్ల కడర పట్టుకొని పోలమ్మ చచ్చింది. పెనిమిటి మొగం చూశాటప్పటి కామె కేరో భయం కలిగింది; కాని అడుగు లేకపోయింది. పోలమ్మని చూశాటప్పటికి సరిసీములికి కళ్లు నీళ్లు కమ్మాయి. అది చూసి పోలమ్మ యిక నుంచో లేక, కడర ఆక్కడే దింపేసి, పెనిమిటి దగ్గర కూచుని, "ఏం? యెందుకూ? యేం వచ్చింది?" అని అడిగింది. ఒకటి రెండు నిమిషాల పాటు సరిసీము లికి మాట తిరిగింది కాదు. ఆస్థి చూసి పోలమ్మ దుఃఖిస్తూ మీద వాలగా ప్రహ్వంధంమీద సరిసీములు అరిగిం దంతో చెప్పాడు.

"ఏమిటి" అంటూ పోలమ్మ పురికిపడింది.

"ఏడవకు, ఇది నిరుకా? కిట్టనివార్లు కల్పించి వుంటారు."

"నిరు కై తే యేమిటి చెయ్యడం?"

"కాటన్న నాదగ్గర ఏమీ దానదు. అడుగుదాం."

"నిజమే చెబుతా డిసెకో. నిరు కై తే? కులం మాట చెప్పే. 'కులమా? కొడుకా?' అని అడిగాడు చింతన్న గారి సోమన్న."

"ఇటు మాటలకి, అటు మాదిగలకి మాడా మార మైపోతాం" అని వరసీములు దీవంగా అన్నాడు.

"అందుకోసం వాళ్ళ నిర్లక్షి విడదీ వే పాపం కాదా?" అని పోలమ్మ అడిగింది.

సరిసీములు మాట్లాడలేకపోయాడు. ప్రేమోపా సన అతని మనస్సుని మృదువుపరిచి వుంది. అయినా అన్నె ర్యం పోలేదు. ఇది కనిపెట్టి పోలమ్మ "యిక్కడ కాదు" అంటూ అతగాణ్ణి నడిపెలోకి తీసుకుపోయింది.

2

పోలమ్మ, సరిసీములు మాడా దీన్ని నురించి చాలా రహస్యంగానే ఆలోచనలు చేశారు. కాని యిది పూర్వస్మృతి సరిసీముల్ని నుంజేసి విడిచిపెట్టింది.

బొబ్బిలికథ పొడదంలో సరిసీములికి వున్న కేర్పుచూసి పోలమ్మ, చేస్తూ చేస్తూ వున్న పండు వంటి కావేరం విడిచిపెట్టి సరిసీములుమీద వాలింది. నిత్యేనం లాంటి చూడు యకరాల భూమి ప్రేమ యెదుట ఆమెకి గడ్డి పరక లాగ కనపడింది. తొండ్రీ గదిమాడు; అన్నచమ్మలు పొడిచేస్తూ వున్నారు. వదివబూ, మరదళ్లు చెప్పిపొడి చారు తల్లి గొల్లవ గోలపెట్టింది. మొగుడు వాస్తీ యివ్వడానికి సిద్ధపడ్డాడు; కాని పోలమ్మ విన లేదు. జంకనూ లేదు. సరిసీములు అప్పుకు విజయగర్వాన్ని చూపించాడు. అయితే అది కులంలో కులం కనక సరి పోయింది. ఇప్పుడు?

"కొడుకే అని చెప్పలేకపోయావా?"

"అయితే మందు దారి?"

"కులం మాడు పెడుతుందా? నొక్క కొడుకు. మాట తీసెయ్యడం యెరగదు. రాచకొమారుడులాగ వుంటాడు. మొగం చూస్తేనే కడుపు నిండిపోతుంది."

"అంచేతనే సోమంల కన్నేసింది."

"అబ్బరమా? నే చెయ్యలేదూ నీ మీదా? యకరం భూమి అమ్మగారిదీ, యేమం భూమి అక్కడిదీ వొరులకో లేదూ నీ కోసం? కోరుకున్న పెని మిటి దొరికితే కుల మెందుకూ? కూ డెందుకూ?"

మూలపట్టి, మాదిగపట్టి కూడా పోటీపోయింది. ఎక్కడ చూసినా, యిదే గోడవ. చివరికి మూలపెద్దలు సరిసే ముల్ని అడిగినట్లే మాదిగపెద్దలు “ఏం చెబుతావోయి దీనికి?” అని గంగన్నని నిలచదీసి అడిగాడు.

గంగన్న పులికిపడ్డాడు. ఇప్పుటి కింకా అత గాడు తన మామయ్య చిన్న పిల్లే అనుకుంటున్నాడు; గాని ఆమె ప్రణయభారాలన అయివుందిని గ్రహించలేదు. మొదట్లోనే గంగన్నకి ఏడుకొండలవాడిమీద వున్నంత ధ్యావమూ, దృష్టి మరి దేనిమీదా లేదు. పెళ్లాం బతికి వున్నప్పుడు ఆతను సంపారంకేసే చూడలేదు. మాలో, నాలో తీసుకువచ్చి చేతిలో పోయ్యవమూ, ఆమె భోజనం చెయ్యమంటే చెయ్యవమూ, కాపుగారి పని మీది యెరక్కండూ చెయ్యవమూ, హాయిగా పడుకోవడం, — ఒక్క నిద్రపోయాలన్నాడు తప్ప తక్కిన అన్ని సమయాలలోనూ వెంటన్న బాబుని కలుసుకోవడం, పొయ్యిలోకి — ఇంతకంటే అతను మరో పని యెరగడు. అంతే అతను జరుగుతూ వున్న సంగతులేమీ గ్రహించ లేదు. మైగా రెండుమాసాటిండుట దగ్గరిచుట్టం పోకడు చచ్చి తన కొడుక్కి పోమాలి నిమ్మని అడగా, “చిన్న పిల్ల. దాని కిప్పుడే యేం పెళ్లి కావాలి?” అని కూడా అని వున్నాడు. అలాంటివాడు ఇలాంటి ముదలకంటే వదిలి పులికి పడవంటే ఆశ్చర్యం యేం వుంటుంది?

మనుషటి లాగే అత నిప్పుడు కూడా కులపెద్ద లతో “చిన్న పిల్ల. దాని కేం తెలుస్తుంది? మీరు చెప్పుడు మాటలు విన్నాడు” అన్నాడు; కాని వాళ్లు అంతటితో విడిచిపెట్టలేదు. ఆపెద్దరికి కులంమీద వుండే అభిమానం గంటే సోమాలిమీద అనుయాయ పోవచ్చునని పోయింది. ఉప్పు లేకుండానే ముప్పుకుండు రకంలో చేరిన కుల పెద్దలు ఏమీచూచా రంటే ఆశ్చర్యం యెందుకూ?

అలాగ్లయితే యేమి, మొగ్లయితే యేమి, యిరవై మంది చాకా గంగన్నని ముట్టడించారు. రెండు గంటల పేపు తద్దనభద్దన చేశారు. ఎంత పేటూ గంగన్న “మా పిల్ల అలాంటిది కా” అంటాడు. కులపెద్దలు “మీకా యింకా” అంటారు. “జాగ్రత్త” అని వాళ్లనరు. “మాక

లేస్తా” వని యితగా దనడు. చివరికి వ్యవహారం ముగిసిందిపోయింది. “వాళ్లంతా” నీమామరికి పెళ్లి చెయ్యకపోతే కులంభోమంది విన్ను కేటాయించేస్తా” మని ఖచితంగా చెప్పి వాళ్లు వెళ్లిపోయారు.

గంగన్నకి కష్టం తోచింది. ఎటు చూసినా యేమీ కనపడలేదు; కాని పాతాత్తుగా రంగమ్మ అనిన మాట నెమరుకి వచ్చింది. “కాపుగా రమ్మ దలాగ యెందు కన్నాలో యెరుగుదువా?” అని యెవరో అడిగి వట్లు కూడా అయింది.

గంగన్న యిక మనో లేకపోయాడు. “రంగమ్మమ్మగారి నడిగితే అంతా తేలిపోతుంటే నీకే యిందుకొని బతుకుదేరాడు. మనస్సు చిరుచిరులాడి పోతోంది; గాని వారిక మాత్రం “ఏడుకొండల పాదా! కోవించా, కామి” అని అందుకుంది.

పది బారలు వెళ్లాడు. పాట ఏ దేనిమిది చరణాలు నడిచింది. అప్పుటికి కొత్త గోదావరి నీటిలో యిందుకు గంధం కలిపినట్లుయింది. మరో పది బారలు వెళ్లాటప్పుటికి బుద్ధి నావరించుకుని వున్న కల్కవారికి దిగతీత మొదలయింది. తీరపతి ప్రేమను సమాపిస్తూ వున్నట్లూ, యాత్రీకుల గోవిందబొబ్బలతో భూసభోంత రాకాలు నిండిపోతూ వున్నట్లూ తోచింది. దీనితో గంగన్న, శరీరం మరిచిపోయాడు. అన్యచింతలు తుడిచి పెట్టుకుపోయాడు.

అలాగ పారవశ్యంతోనే నడిచి అతను పేరెడ్డి గుమ్మంలోకి వెళ్లాటప్పుటికి శిక్షి కొత్తగా అచ్చు పోసి విడిచిపెట్టిన ఆహోతుకి రంగమ్మ దగ్గర వుండి సోమాలిచేత పులవగ్గిళ్లు పెట్టిస్తోంది.

ఈదృశ్యాన్ని చూశాటప్పుటికి గంగన్నకి చెంకలు రమణమూర్తి సామెత్తగ్గిరించినట్లే అయిపోయింది. వెంటనే పాటకి స్థాయి పొచ్చిందాడు. వొట్టి చేతుల తోచే తాళం వేస్తూ, గట్టెలు తేని కాళ్లతోనే నృత్యం చేస్తూ ఆపువధానికి ప్రదక్షిణం ప్రారంభించాడు. అది కొత్తరైలే కొంచెం తెదరి వుండును; గాని చిన్నప్పట్లోనే కూడా దానికి గంగన్నకి చాలా స్నేహం.

మహాత్మా గాంధీ—స్ట్రీమరులో నూలువడకుట

శ్రీమద్రాష్ట్రీకర్షణ కమిటీ

అసలు గంగన్న ప్రాతాహించేతనే పేరెడ్డి దాన్ని అవ్వోసి విడిచిపెట్టాడు. అంచేత అది వదురూ బెదురూ కూడా లేకుండా తాపీగా దావా తిని చీలిలోకి బయలు దేరింది. చెరువు గట్టుమీదికి వెళ్లేదాకా దానికూడా నే చెల్లి, తరవాత గంగన్న పల్ల వాంలం వెళ్లిపోయాడు.

౪

పోలమ్మ సంగ తంతా చెప్పి మధురాన్ని సలహా అడగ్గా, మధురం దేవసహాయానికి చెప్పి, “నువ్వు కలగ చేసుకో” అంది.

దేవసహాయం అంటే ఆదిలో కుళానికి దేవాంగి కేరు దేవయ్య. పదునూడో యేట తల్లి పండ్లు విడ్డూరూ వొక్కమాటే చెప్పిపోయాడు. ఇటు అటు కూడా అతనికి “నా” అన్నవా లేవరూ లేకపోయాడు. అయినా కులచ్చత్తిలోనే మాలిపని చేసుకుంటూ అత వెలగో కాలం గడచేస్తూ వుండేవాడు.

ఇలా వుండగా పద్దెనిమిదేళ్ల వయస్సులో అత నోమాటు ద్రాక్షరం సంతసుంది వస్తూ రామచంద్రపు రానికి, ససలరాడికి మధ్య కలరా వచ్చి పడిపోయాడు. కులస్థులు కొందరు కూడానే వస్తు వ్నారు; గాని భయంవల్ల విడిచి పెట్టి పారిపోగా... వొక మిదనరీ మాసి, తీడుకువెల్లి, చికిత్స చేసి బతికించాడు. గ్రామ స్థులూ, కులస్థులూ అయినవాళ్లగా చెయ్యగా ఎక్కడో పాతాళంలోనుంచి వచ్చిన కిరస్తానీకొర యిలా చెయ్యడం అతని విశ్వాసాన్ని తిప్పేసింది. ఇంటనే దేవయ్య మతంలో కలిసి దేవసహాయం అయిపోయాడు.

తరవాత నాలుకేళ్ల కతను తాయవరంలోనే కిరస్తానీల పాత కాలలో పంతులుగా ప్రవేశించాడు. అప్పటి కతను బ్రహ్మచారీ; కాని వచ్చిన యేడాదికి గృహస్థు అయివాడు. వెలమ కులం మారెమ్మ మొగుడు చెప్పిపోగా మతంలో కలిసి, మధురం అయి, దేవసహాయాన్ని చెట్టపట్టింది.

అది మొదట ప్రణయంతో లంక వెస్ట్ భిన్న కులాలకు చెందిన యువకులనూ, యువకులనూ మతంలో చేర్చాలని ఆతను నిశ్చయించుకున్నాడు. ఈనిశ్చయం అక్క

డ్కిడ కొంచెం ఫలోన్సుబంగానే వుంది; కాని యిది అతనికి కేవలమా కొత్త.

“నాకొడుక్కి దారి చూపించండి బాబయ్య” అంటూ పోలమ్మ కాళ్ల మీద పడింది. “నాకు గ లేమిటి పంతులుగారూ?” అంటూ పరిసీచులు చేతులు పట్టుకున్నాడు. దీనిలో దేవసహాయానికి రక్తం వుదు కత్తి చీరుతుంది. వొక్క నిట్టూర్పు విడిచాడతను. నుక్కరిప్పుకోకుండా వొక్క అరగంట యేకమిని క్రిస్తుమతాన్ని నురించి వ్రవస్యానం చేశాడు. దేవుని కరుణకి చాలా వుదాహరణాలు చూపించాడు. తన సంగ తంతా పూస నుచ్చినట్టు యేకరువుపెట్టాడు. ఆస్పద్యంపకులికి తెలిపిన హిందూమతాన్ని తుక్కుతుక్కు కింద యేకేసి విడిచిపెట్టాడు. సోమాలూ, కాటన్నా భార్యార్యులు కావడం దేవుని సంకల్పం అన్నాడు. దానికి భిన్నంగా వడిస్తే మీకు నరకం వస్తుం దన్నాడు.

ఈసందర్భంలో మధురం కూడా విష్ణువువస్యా సంగ చేసింది. “దేవుని వయవల్లనే నేను మతంలో కలిశాను. కులమో, కులమో అంటే కులం కూడు పెడుతుందా నుడ్డ యిస్తుందా? దేవుని రాజ్యంలో కులాల లేవు. అక్కడ అంతా సమానమే. మీ హిందూమతంలో మట్టుకే యాపుట్టిమునక వుంది. నా మతం కంటే మంచిమతం మరెక్కడా లేదు. మీ కాటన్న కూడా మతంలో కలిశాడంటే చెందు నూ దేళ్లలో పంతులుగా రయిపోతాడు. సోమాలూ పంతులమ్మ అవుతుంది. చాల్లిద్దర్నీ విడతీస్తే దేవునికి కోపం వస్తుంది. పైగాపోమాలిది పెల్లిచెస్తేనే మీ కాటన్న మీకు తక్కుతాడు. బాగా ఆలోచించుకో” అని యిలాగ మధురం కళ్లిరిప్పుకుంటూ చెప్పగా పోలమ్మ వ్రచేకం పొంది మొగుడుకేసి చూసింది. దానిమీద పరిసీచులు, రక్తం వుదు కత్తిగా, “అలా అయితే మేమూ మతంలోనే కలుస్తా” మన్నాడు.

౬

“నాకు మహా గట్టిదిక్కు వచ్చిందంటే రంగయ్య మ్మగారూ!”

“చిక్కా?”

“చిక్కన్న చిక్క కావండి. యిక బతికేయో గం లేవట్టుం దం డమ్మగారూ!”

“ఏమిటిరా అదీ?”

“కులంలోనుంచి నన్ను కేటాయిం చేస్తారుటండి చెద్దలు.”

“యేం వచ్చిందనీ?”

“సోమాలు కాని పనులు చేస్తోందిటండి.”

“అంటే?”

“మాపిల్ల కాటంరాజుకి యిలాకా పడిందనీ—”

“చిన్న! ఎవళ్లరా అలా కేటాకున్నావాళ్లు?”

“కులం అంతా యిదే మాటండి.”

“పోగరెక్కి వున్నారే?”

“నా కేలిసోరి ఆసరా వుండి గనక కావండి, లేక పోలే నిమిషాలమీద గంటేస్తు రం డమ్మగారూ!”

సరిగ్గా యీ సమయంలో “యెవళ్లరా నిన్ను గంటేనీ వాళ్లు? అడవి యేలుతోందిటరా రాజ్యం?” అంటూ సింహావాదం చేస్తూ పేరెడ్డి వచ్చాడు. అది చూసి రంగమ్మ సంగతంతా చెప్పి, “మీరు కలగచేసుకోవాలి” అంది. దానిమీద రెడ్డి “లేకపోలే వాళ్ల అటలు సాగ నిస్తానా నేనూ? వోరే గంగదూ! అసలు సంగ లేమిటో గ్రహించావా? సోమాలు చుట్టలూగ మాయంటో వుండి సుఖపడుతోంది. దానికి కులంలో యెవరికీ లేని అన్యధం పట్టింది. అందుకోసం యేడుస్తున్నారు మీవార్లలాగ. మల్లి యేమేనా అన్నారంటే వాతో చెప్ప, తవ్వి పాలేస్తాను” అని దైర్యం చెప్పి, “ఇక్కడ కారు. ఫుల్లిట్లోకి వడదాం రా” అంటూ బయలుదేరాడు. “ఏలిసోరు యెలా చెయ్యమన్నా యిష్టమే నండి నాకు. మీరే పలువులా, మీరే దేవునూ నాకు” అంటూ గంగన్న రెడ్డి కూడా వెళాడు.

* * *

వీరిద్దరూ చెల్లెటప్పటికి కాటన్న చేనిగట్టుమీద కూచుని చుద్దన్నం తింటున్నాడు. ఎవరూ కూడా మా

ట్లాడలేదు; గాని కాటన్నని మాతాటప్పటికి గంగన్నకి మనస్సు సుఖసుఖలాడి పోయింది. ఇది కనిపెట్టి, యిక అక్కడ సుంచుంటే అనవసర ప్రసంగం రావచ్చు నని గంగన్నని తీసుకుని రెడ్డి ముందుకి వెళ్లిపోయాడు.

౧౦

రంగమ్మ, సోమాలూ గాది సావిట్లో కూచుని పసుపు దుంపలు బాగుచేస్తున్నారు. రంగమ్మ మొదట లోకాభిరామాయణం కొంత సాగనిచ్చి చివరికి పెల్లెగొడవలోకి దింపేసింది.

“.....”

“మాట్లాడవే?”

“ఏం చెప్పమంటా రండమ్మగారూ?”

“సిగ్గందుకే? నువ్వు ఇంకొకట్టి, కాటను మరొక టిని పెల్లాడిలే మీకిద్దరికి సుఖం వుండదు. తరవాత యిద్దరూ యేడుస్తారు. కనక దైర్యం తెచ్చుకోవడం మంచిది.”

“పెల్లాడిలే కులంలో వుండనిస్తారాండి?”

“లేచిపోలే వుండనిస్తారా?”

“.....”

“ఇక కులం యెలాగా వుండదు. అయినప్పుడు పెల్లాడిలేనే మంచిది కాదా?”

“.....”

“మాదూ మాతెమ్మ యెలా సుఖపడుతోందో నూ?”

“మధురమ్మగారు మతంలో కలిశారు.”

“మీరు కూడా కలిస్తే సరీ.”

“మా బాబుగ కేమిటండి మరి?”

“సుప్త్య లేచిపోలే గ లేమిటి!”

“.....”

“.....”

“ఇలాగే వుండిపోలే వోండి?”

“పెల్లాడకుండానా?”

“.....”

“లేచిపోకుండానా?”

“.....”

“కాటడి నురిచిపోయా?”

“.....”

“వుండగలవా నువ్వు?”

“.....”

“పెళ్లి లేకుండా వుండనిస్తారా నిన్ను కులం వాళ్ళా?”

“.....”

“మిత్రాబుమాత్రం వొప్పకుంటావా?”

“.....”

“రెడ్డిగారిని పిలవనా?”

“వారిద్దరి నే నేమాటా చెప్పలేనండి”

“కొడతారా తిడతారా? నువ్వు, కాటమా పెళ్లాడి నుఖంగా వుంటే చూడాలని వుంది రెడ్డిగారికి.”

“మా సంగతంతా—”

“మండు వారికే తెలిసింది.”

“.....”

“పిలవనా?”

“వొద్దం డమ్మగారూ! మీ కాళ్ళకి మొక్కుతా నండి, ఈగొడవ వారియెదట మాట్లాడలేనండి. పిలవకండి, మీ రలా చెవిలే ఆలా వింటానండి. ఏం చెయ్యమంటే అది చేస్తానండి, మీదగ్గర దాచడం యెందుకండీ యిం కానూ? అమాన పెళ్లాక రంగం పెళ్లిపోవాలని నిరుకు చేసుకున్నానుండి. మేము.”

“ఏమిటి?”

“నమ్మం డమ్మగారూ?”

“ఇక్కడ వుండరూ?”

“ఇంకెందుకండీ? ఏలిసోరు మమ్మల్ని కాపాడ తామంటే యిక్కడే వుండిపోతామండి. కాటంరాజా కూడా మీమాటకి అడ్డు చెప్పడండి.”

“అలా చెప్పి, మీ కేమీ భయం లేదు. ఏమీ లోటు జరగదు. మమ్మల్ని బరికివున్నంతకాలమూ నేను పోషిస్తాను, మీ కేమీ చిట్కలు రాకుండా రెడ్డిగారు వెయ్యికోట్లతో కనిపెడుతూ వుంటారు.”

“చిత్తమండి.”

“యిక లేచిపోవడం మాట—”

“ఇంకెందుకండీ? ఇక్కడే వుండి పోతామండి.”

“కాటడితో నువ్వు చెబుతావా, నేను చెప్పా లా?”

“నేను చెబుతాను లెండి.”

“మరి పెళ్లి మాట్లాడిరా.”

“అనక మాట్లాడమాడ దండీ?”

“అలస్యం యెందుమా? వారంకోజాల్లో పెళ్లయి పోవాలి మీకు? ఇంకా యెన్నాళ్ళూ నుటకలు వింగుతూ మాన్డండి?”

“.....”

“సిగ్గుపడకు, కాటడు అరిటిముక్కరికి నీళ్లు తోడుతున్నాడు, పెళ్లి మాట్లాడి రా.”

“.....”

“నువ్వు పట్టిదాకా నే నిక్కడే వుంటానుమనూ.”

“చిత్తమండి.”

“తొరగా —పోనీ సావకాళంగానే మాట్లాడు కోండి పాపం.”

సిగ్గుచేత సోమారు హంసపిట్టలాగ తక్కువగా, తారుతూ చెళ్లడం చూసి, “మనస్సులు కలిసిపోయాయి పాపం. విడితీస్తే పాపం కానూ? బలవంతాన్నేవా విడి రియ్యడం సాధ్యమారుందా? రంగం చూకేస్తే? పెళ్లి చేసి తీరాలి” అనుకుంటూ రంగమ్మ అక్కడే కూచుంది, సోమారు సందుగుమ్మం దాటిదాకానే నింపా దిగా పెళ్లి తరవారే పురకలు వేసుకుంటూ నూతి దగ్గరికి వెళ్లింది.

౧౧

“వాళ్ల పూచీ అంతా వాదీ” అని రెడ్డి దృఢంగా చెప్పగా, గంగన్న కాటన్నకి సోమాలి నివ్వడానికి వోప్పుకున్నాడు. “మేము వుండగా మీ కేం భయమూరా?” అని రంగమ్మ చెప్పగా కాటన్న నేకంలోనే — పూళ్లోనే వుండిపోడానికి వోప్పుకున్నాడు. “నీకు మురుగులా పట్టేదా చెయ్యమని కంపాలిసన్నానికి రెడ్డి గారు కాసు లిచ్చేరే” అని వంటలక్క చెప్పగా సోమాలి పొంగి పోయింది.

రెడ్డి అప్పుడే భోజనం చేసి వచ్చి, బల్లమీద కూచుని చుట్ట అంటిస్తూ వుండగా దేవసహాయం వచ్చాడు.

“మీకోసం వచ్చానండి.”

“నీకోసం కలుగు పంపా లనుకుంటున్నాను.”

ఇలా అంటూ యిద్దరూ యీపంగలే అందుకున్నారు.

* * * *

తరవాత వారం రోజులు పెళ్లొక యామాటూ, దాదీమా మురుక్కాలవగట్టున కూచుని చాలా కష్టంగా మాట్లాడుకున్నారు.

“దొరగారు మంచిపని చేశారు కారు.”

“ఇలా జరుగుతుందని నే నెప్పుడూ అనుకోలేదు.”

“మాలాదీకి మాదిగదానికి పెళ్లా? ఎక్కడేవా జరిగిందా యిలాగా?”

“మతంలో కలిశాక యిక కుల మేమిటంటున్నారు దేవసహాయంగారు. విన్నావా?”

“అయిన మరిసీ, ఇదంతా ఆమెనుడూ పెళ్లా లే చేశారు.”

“పిల్ల దొరక్క అయిన కులం చెడ్డాగు, అందర్నీ తనతో సమానం చేసుకో వాలని ఆయన యిలా చేశాడు. ఛీ! కిరస్తానీ మతం మంచిది కాదోవ్.”

“అవునోవ్.”

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ ‘చందాదారు’ సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము. చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందాదారులకు భారతి ౧౦-వ తేది లోపల అందకపోయిన యెడల వెంటనే తపాలువారికిని, మా కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము.

— మేనేజరు, ‘భారతి.’

౧. జోల పాటలు

ఏట చూలంతమ్మ కంట బాలింత
మునియేట కొడుకుకల్లి అబ్బాయిలమ్మ.

నిద్రపో అబ్బాయి నిద్రపోవయ్య
నిద్రక్కి వెయ్యేళ్లు నీకు వెయ్యేళ్లు
నినుగన్న తలిదండ్రులకు నిండ వెయ్యేళ్లు.

లాలిలాలిలాలి లాలెమ్మ లాలి
లాలిలో అమ్మాయి రాగిలా నుంది
లాలెమ్మ గుర్రాలు లంకల్ల మేను
అమ్మాయిగుర్రాలు పల్లాల మేను.

చిన్ననాలమ్మాయి చీర కేడుస్తే
నయ్యవోయి సాలీడ నేత్రాన పట్టు
మురుస్తు సాలీడు మూడునెలలు నేనె
అలుస్తు చాకలి ఆరునెలలు వ్రతక
వేడుకతో అమ్మాయి వెయ్యేళ్లు కట్టె.

ఊరిముందరచింత వుగంపుచింత
ఆచింత పూచితే మరిచింత లేదు
మారాజు అబ్బాయిని చేపట్టితేను
మాలమ్మ అమ్మాయికి మరి చింత లేదు.

వడ్డివారిబిడ్డల్ని నే నెత్తుకుంటు
వొప్పదే నామనసు ఓవిధము లాయ
నాచిన్న అమ్మాయిని నేనెత్తుకుంటు
తనివాయె నామనసు సంతోష మాయె.

వడ్డివారిబిడ్డలార ! ఓబాలలార !
దొడ్డయే రొట్టెది ఒడ్డక్కరయ్య.
నాలబ్బిబిడ్డలార ! ఓబాలలార !
పాలనముద్రం వచ్చే పాను పెక్కండి.
ఓసిఓసి పిల్లికి సిగ్గేల లేదు
చిన్ననాలమ్మాయికి బుడ్డేల లేదు.
జోల పాడు కృష్ణ జోకొట్టు బ్రహ్మ
పాలియ్య భద్రకాళి నిద్రపుచ్చు శివుడు.
పూసపాటివారి లోగిళ్లలోను
పురి విప్పి ఆడింది పున్నెంపునెమలి
భారద్వాజవారి లోగిళ్లలోను
పాలు తాగి ఆడేడు పట్టి అబ్బాయి
గుమ్మడి పూచింది వంగ వాలింది
అతిరాచగారాల పండు పండింది
గుమ్మడి మాయిల్లు వంగ మావంకం
అతిరాచగారాల పండు అబ్బాయి.
చిట్టిళ్లు పొట్టిళ్లు కావాల నంటె
శివుడు మా కిచ్చేడు చిన్న బాలలిని.
వారిక్కి పాలు నెయ్యి కావాల నంటె
పరమాత్ము డిచ్చేడు పాడాపులమంద.
వారికి అన్నమ్మ కావాల నంటె
వరలక్ష్మి యిచ్చింది వరుసగాదెల్లు.

* ఈపాతపాటలయొక్క మొదటిభాగం ౧౯౨౯-వ సం. నవంబరు, డిసెంబరు 'భారతి' పండ్లలో ప్రకటించబడింది. —శ్రీ. కా.

ఊల్లోది బిచ్చము గుల్లోది నిద్ర
ఎవ్వరిని పాడుతావు చంద్రశేఖరుడ!
అందరూ కలవాడు అబ్బాయిబిడ్డ
ఆయుష్మంతుడనినే పాడుతాను.

చిన్నారి పొన్నారి గాజుల్ల శెట్టి
తేరే మా అబ్బాయికి తేనెగాజులు
గుడి దిరిగి వచ్చేయి గుడ్లగాజులు
గుత్తాన మూచిన్న అమ్మిచేతులు
పట్నం తిరిగి వచ్చేయి పచ్చగాజులు
పచ్చన్న మూచిన్న అమ్మిచేతులు
ఊరు తిరిగి వచ్చేయి ఉత్తగాజులు
గుత్తాన మూచిన్న అమ్మిచేతులు.

చిన్నారి పొన్నారి గాజుల్ల శెట్టి
తేరే మా అమ్మాయికి తేనెగాజులు
నవ్వుతూ తొడిగిస్తు పల్లగాజులు
పాడుతూ తొడిగిస్తు పచ్చగాజులు
ఏరి యేరి తొడిగిస్తు యెర్రగాజులు
నిలుచుని తొడిగిస్తు నీలిగాజులు.

అందలాలు రెండు పొందు బడి రాగ
ఎవ్వరందల మన్ని నే తొంగి జూతు
మావూరి అందలం మల్లెపూచాయ
మారాజు అబ్బాయి అమ్మి కాబోలు
ఊరివారందలం పుల్లి పూచాయ
ఉత్తముడు చినబాబు అమ్మి కాబోలు
కలవారి అందలం కలవపూచాయ
కాముడు చినబాబు అమ్మి కాబోలు.

అందలాలు రెండు పొందు బడిరాగ
ఎవ్వరందల మన్ని నే తొంగిజూతు

చుక్కల్ల చంద్రుడే తాను అబ్బాయి
నను చూడ వచ్చేనే తాను అబ్బాయి.

వేసంగికాలాన విత్తనాలు పోసి
వెన్నుడి కనుదృష్టి మేఘాలవైన.

మాయంటిబాబులు మరి తిరిగి రాగ
బాబుల్ల కనుదృష్టి తమతల్లిపైన.

శ్రీలక్ష్మీ వరలక్ష్మి లొకచోట, గూడి
ఎవ్వరిని పొందమని నన్నడగ వచ్చె.

తూర్పుయింట్లో పున్న పెదబాబును పొందు
పడమటింట్లో పున్న చినబాబును పొందు.

దక్షిణయింట్లో పున్న బుచ్చిబాబును పొందు
ఉత్తరయింట్లో పున్న చిట్టిబాబును పొందు.

అన్నల్ల చెల్లెలు అలిగి తే ముద్దు
పొన్నల్ల గురివిడ పూచితే ముద్దు.

అన్నల్ల చెల్లెలే తాను అమ్మాయి
పొన్నల్ల గురివిడ తాను అబ్బాయి.

ఓమరిది సిగలోను వెండి మెరిసింది
ఓమరిది సిగలోను పమిడి మెరిసింది.

మామరిది సూరన్న కుంచసిగలోను
బంగారుపువ్వుల్ల గుత్తి మెరిసింది.

గుత్తి వెయ్యి చేసు కుందనం వెయ్యిచేను
మామరిది సూరన్నమాట వెయ్యి చేను.

ఎవ్వరే మాతండ్రి నేమి అన్నారు
ఎల్ల లేనివీళ్లులో యేను గన్నారు
మత్తేధ మన్నారు మావాడలోను
కూచున్న వారిలో గుమ్మిడికండనిరి
ఆడేటివారిలో అరటిపం డనిరి
పాడేటివారిలో పసపం డనిరి.

౧

విద్యార్థికాలమునుండియు వారాయణరావుకు నాట్యకళయం దభిరుచి మెండు. అప్పటి కప్పుడే అలిగి తమకళాకాల వార్షికోత్సవములలోను, తదితర ఉత్సవముల సందర్భములలోను ఉత్తమపాత్రముల వర్ణనయించి ప్రేక్షకులలోకమును రంజింపచేయుచుండెడి వాడు. క్రమముగా వాతడు యం. ఏ. పరీక్షయందు తీర్ణుడై రాజమండ్రి కాలేజీలో ప్రాధ్యపదగా జేరినాడు. వాదాపు ఇరువదేండ్లమంది యాత డీ శాశ్వతవృత్తియందు కాలము గడుపుచున్నను, తన యభిమానవిద్యయైన నాట్యకళను విడనాడలేదు. నాయకపాత్రధారణమునం దాత డిప్పటికిని అసద్విశ్వాసము. ఆయాసందర్భములయందు మానవునియందు సహజముగా నుత్పన్నము గావలసిన యవధిరము లాతని చెప్పుచేతలలోనివి. వివిధభాషలు లాక్కనిముసలులో వాతడు తన ముఖమునందు ప్రతి బింబింప జేయగలడు. దానికి తగినట్లుగా శరీరస్థావరమును, కంఠమాధుర్యమును వాతని కొప్పి యున్నవి. ఇదియు, వానుడును లేక సమావగతిలో గాంభీర్యమును, మార్దవమును జెవజల్లు వాతని వాచికము శ్రోతల కత్రా ర్యావంధమును గూర్చురుండును, ఇక వతడు నటకలోకి నాయకమణి యగుటలో నాశ్చర్య మేమున్నది? కావుననే యావదాంధ్రలోక మాతనికి 'కళాపార్యభాషు' డనువిరుద మొసంగినది. అది ఆతనికి తగిన బిరుదే కదా.

౨

నట్లుక దీవితమునందు వారాయణరావునకు దాదాపు ఇరువదేండ్లు గడచినవి. ఇంతకాలమునుండియు వాత డానేకనాటకములందు నాయకపాత్రము ధరించి ప్రేక్షకుల రంజింపజేసి యున్నాడు. ఈ పాత్రకేండ్ల మండియు ఆతని నాయక పురుషుడుగానే ఉండెను. అయినను ఆతని అభివ్యక్తి కెప్పుడును లోటు గలుగ

లేదు. స్త్రీపాత్రము వర్ణనయించుటయందు నిపుణు లను నొకరిద్దఱిని తోడుచేసికొని వారు నాయకవేషమును వేసిననే ఆతడు నాయకవేషమును ధరించువాడు. కాన పురుషనాయకయం దాత డెప్పుడును అసంతృప్తుడు మాడ కాలేదు. అయితే కాల మెప్పు డొకతీరున నుండుదు. తలంపు రెల్లప్పు డచంచలములై యుండవు. ఇటీవల కొంతకాలమునుండియు స్త్రీలే స్త్రీపాత్రము ధరించిన రానుగా నుండునను తలం పాతని చిత్రమునం గురియించినది. కలిగినదే తడవుగ "ఇంతింతై వటుఁ దింతయై మఱియుఁ దానింతై నభోవిభవై నంతై" అన్న ట్టుగా విజృంభించినది. ఇది పాశ్చాత్యవాగ్ధికతాసంపర్గంశేషమో, ప్రాచీననాట్యకాస్త్రపరిశిలనఫలితమో, చిరకాలానుభవపారమో — ఏమి యైన నేమి? నారాయణరావు పౌషణ్యమునం దున్నతపరివర్తనచేయజేసినది. స్త్రీలను నాటకరంగమున కెక్కించి తీరవలయునని దృఢభిక్షేయము చేసికొనినాడు. కాని, "ఆ స్త్రీలు కులటావృత్తిచే కళానితలైన వారననితలుగా నుండరాదు. అట్టివారివలన పవిత్రమైన నాటకకళ కపయశేషము వాటిల్లును. కాన వారు కుల్యాంగవర్తయించవలయు" నని యాత డనుకొనినాడు. ఈవిధముగా దృఢభిక్షేయమును చేసికొనినవెనుక తొలుత తన మిత్రులకడ నీ విషయము ప్రస్తావించినాడు. "ఫీ,ఫీ ఎల్వే డ్దే! నువము పాడవచున్నది గాక ఆడవాండ్లనుగూడవా? కూడదు. కూడదు" అని వా రాజేసిందివారు. తరువాత భార్య యైన రాజేశ్వరితో ప్రస్తావించినాడు. "సరే లెండి, మీ ఆలోచన, రంభపూనుకొని రంగాని కెక్కి పరాయి మగ వాడితో ఆడటానికి ఏఆడది సాహసిస్తుంది? ఒకవేళ ఎవరై నా సాహసించినా దానిపరువు ఏక్కడు. కాబట్టి మీ ఆలోచన నెక్కడి కాదు" అన్నది రాజేశ్వరి. వారాయణ రావు మనస్సు కలక్కు మన్నది. కొంచెముసేపు నిశ్చల్లుడై యుండి, "అయితే యెవరూ రారా? నా ప్రయ

త్నము వ్యర్థమేనా?" అనుకొనినాడు. కాని ప్రార్థిగా పాతాళుడు కాలేదు. "నా భార్య ఆమాయురాలు. నాగరికస్త్రీప్రపంచములో జన్మించును మార్పు లామెకు తెలియవు. అందువలననే ప్రతిహేళముగా నుడిచి నది. కొఠిమూచిములును స్త్రీ స్వాతంత్ర్యవాదిమలు సగు యువతీమణులచే నా యభివృద్ధి మోడేరక పోదు" అను తలంపు ఆతని మనంబును మరల ఆకాశ్చారికము గావించి నది. కాన వెంటనే స్త్రీల వాటకరంగ ప్రవేశమునుగూర్చి యొక దీర్ఘ వ్యాసమును పత్రికలలో ప్రకటించినాడు. ఆ మహావ్యాసమును చూచి పురుషులే చకితులైనారు. సామాన్యకుటుంబము లడవిపోయినారు. మతసాంఘిక రాజకీయములందు స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యము వాసిందేడు యువతీమణులకుగూడ నోడలు బల్లునున్నది. ఇక నా విషయమును బుద్ధిపూర్వకముగా వామోదించిన వా రొకరితో, యిద్దరితో! మొత్తముమీద నారాయణరావు తలంచినట్లంగి స్త్రీపురుషులలో నెవరినుండియు చేయవలె నారేదు. మఱియు నొకటిరెండు ప్రతిహేళవాదములు గూడ పత్రికలలో పడివి. ఉద్యమమునకు ప్రతిహేళత యెక్కువైన కొలది నారాయణరావునకు పట్టుదల యెక్కువైనది. ఎటులైన నీయుద్యమమును సాగించితిర వలె ననుకున్నాడు. పరస్త్రీలతోద్వాటు లేకున్నచో స్వకుటుంబస్త్రీలతోనైన నీసంస్కారము వారంభింప వలెనని కృతనిశ్చయము డైనాడు. కాని యెట్లు? రాజేశ్వరి యేడుగురుబిడ్డలకల్లి. ముప్పై బేండ్లకు పైగా నున్నది. వారి పెద్ద కొమార్తెయగు రుక్మిణి యిద్దలు బిడ్డలకల్లి యగుటచే రాజేశ్వరి అమృత్యుయు, నారాయణరావు తాతయు వై చాలకాల మైనది. ఆమె నిష్కడు రంగ మున కెక్కించుట హాస్యాస్పదము. మఱియు ఆమెపేరి మిటి రాత్రింబది శ్ల బేసనిగా వాటకభాగములను విల్లించుదు, పద్యముల బాడుదు, అభినయము సాధించుచు కళావ్యాసంగమున దిగిలియున్నను, వానిలో నొక్క విషయమునైనను మనస్సున బట్టించుకొన్న పాపమున బోలేదు. అట్టియామెకు బలవంతముగా రంగస్థలమున కీడ్చుకొనిపోయినను ప్రయోజన మేమి? ఈకారణము లచే భార్యావిషయమై ఆత తదులుకొనవలసివచ్చినది

నారాయణరావునకు. ఇక కొమార్తెలు ముగ్గురున్నారు. కాని వారు ముగ్గురు పెండ్లయినవారే. తన కిష్టముని తీసి కొని వెళ్లి కొమార్తెలచే నాటకా లాడించినచో వారి అత్తవా రేమందుకో. అదియు ఆవశ్యమాలముగానే యు న్నది. ఈవిషయముగా స్త్రీల వాటకరంగ ప్రవేశోద్యమ మును తలపెట్టినది మొదలు నారాయణరావు అనితది త్తుడై యువయాద్రుమయము రెఱుంగక యోచనానిను గ్నుడై యుండెను. ఎంత యోచించినను నారాయణ రావునకు తనకుటుంబస్త్రీలలో తనతో గలిసి నాట కము లాడగలవారు గానింపలేదు. లేచని తనయుడొక్క మునును విరమించుకొనుటకుగూడ నాతనికి బుద్ధి పుట్ట లేదు. కాన నీభార్యవలన గాకున్న పురస్కార్యాస్వీకారమువలననైనను నీయుద్యమమును వ్యాప్తిపఱచి తీరవల యు ననుకొనినాడు. ఈసంకల్పము గల్గినవెంటనే రాజేశ్వరినందకు బోయి, "స్త్రీలచే స్త్రీప్రాతముల నభినయింపలేని వాయభిమానకళయైన వాటకకళ వాన్నత్య వశకు తీసికొనిరావలయునని వాయభిప్రాయముగా నున్నది. ఇందులకు నీకు సామర్థ్యము లేదు. వాయింటివారి నెవరిని ముందు వాటకరంగమునకు జోడ్చుకొనిపోక పర స్త్రీలను రమ్మకుటయు నా కుదిరముగా నుండలేదు. కాన కళాప్రియుడగు నొకస్త్రీని పెండ్లాడుటకు నిశ్చయించుకొంటిని. నీయభిప్రాయ మేమి?" అన్నాడు నా రాయణరావు. పెనిమిటి మాటలను విని రాజేశ్వరి కొంచె మునేపు నిశ్చయిపోయినది. "రాగారాగా ఆయనకరాభిమాన మిట్టి వెట్టిదాగుటకు బోవుచున్న నేమి? దీనిపర్యవసాన మేమో!" అని చకితురాలైనది. కాని ఆతని ఉద్దేశ్య మును పూత్రము కాదనలేదు. నారాయణరావు పట్టు దలస్వభావము గలవాడని రాజేశ్వరికి తానుగా తెలియును. కాన ఆతనిఅభిప్రాయము కాదని వాదించుట నిష్ప్రయోజనమని భావించి, "మియిప్తమున కెప్పుడూ నాఅభ్యంతరము లేదు గాదా?" అన్నది రాజేశ్వరి. నారాయణరావు మహానందము నొందినాడు. తత్క్షణమే కలము, కాగితము తెచ్చి యాక్రిందివిధముగా వ్రాసి ఆంధ్రపత్రికకు పంపినాడు.

“వధువు కావలయును

“విద్యాభివృద్ధి, నాట్యకళాప్రియుడునునగునొక నటభామణికి రూపవతియు, విద్యావతియు, నాటక ములయం దాకనితో నభినయింపగల కళావతియు నగు వధువు కావలయును. కలయువారు విచరములకు వ్రాయుదు.

“కళాభిమాని

“c/o ఆంధ్రపత్రిక.

“మద్రాసు.”

3

“మన దేశము వేణు, మనభాష వేణు, మన కట్టు బొట్టులతీరు వేణు. మనసంప్రదాయమే వేణు, ఆట్టిచో ఆంధ్రస్త్రీలు నాట్యకళయందు గూడ ప్రవేశించి తమ వ్యక్తిత్వమును నిలువజెట్టుకో నక్కఱ లేదా? ఆంధ్ర నాటకరంగములలో పురుషులు స్త్రీపాత్ర నభినయిం చుటకంటెను, ఆంధ్రనీనీమా కంపెనీలలో కొద్దిపైలు, పడిమిగోపి, అర్ధచంద్రిలకము గల మహారాష్ట్రీస్త్రీ లభినయించిన బొంబాయిఫిలములును, తలపై ముసుగు, ఒకటినిండ ముసుగుగల ఉత్తరహిందూస్థానపుస్త్రీ లభిన యించిన కలకత్తాఫిలములును ప్రదర్శింపబడుటకంటెను ఆంధ్రస్త్రీల కవమానము వేటొకటి గలదా? ఏమైన సరియే, ఈవిషయమున ఆంధ్రస్త్రీలకు మార్గదర్శకు రాలను కావలయును. ఈనాటిప్రాయము నామోదింప గల కళాకోవిదుడు దొరకిననే నేను పెండ్లాడుదును. లేకున్న లేదు” అని మాలతి దీక్షపట్టి కూర్చున్నది. బుద్ధి తెలిసిన పిల్లకు ఆమె ఆశయముల కనుమారుడగు భర్తను విచారించుటే న్యాయ్య మని వేంకటరత్నముపంతులు గారు పెండ్లివిషయమై కొమార్తెను ఒత్తిడి చేయలేదు. నేడు ఆంధ్రపత్రికలో ప్రకటింపబడిన ‘కళాభిమాని’ ప్రకటననుగని తండ్రివిడ్డల మొగము సంతోషముతో చిక సించినది. ‘ఇతడు నా కనుమారుడగు వరుడు కావచ్చును’ అని మాలతి తండ్రితో రూఢిగా పలికినది. ‘అవును; ఉత్తరము వ్రాసి వివరములు తెలిసికొందాము’ అని వేంక టరత్నముగారు ఆలోచిస్తూ అన్నారు. ఈ విధముగా

తండ్రి తనయుల కిరువురకు యోచనాపూర్వక మగు సం భాషణ జరిగివచ్చెనుక ఉత్తరము వ్రాయబడినది.

మాలతి వేంకటరత్నముగారి యేకైకభక్తిక. ఆమెకు చిన్నతనముననే తిల్లి పోయినది. కాన తండ్రివద్ద చనువు మొందు. నేటి బుగ్గరకు దీసి మంచిచెడ్డలు చెప్పే స్త్రీ లెవ్వరు లేకపోవుటచేత ఏసంగతివైనను తండ్రితోనే చెప్పట, ఆయన అవును కాదుట, మాల తికి అలవాటైపోయినది. సంఘసంస్కారియు స్త్రీ విద్యాభిమానియు నైన వేంకటరత్నముగారు మాలతికి నాట్యవివాహము చేయక ఉన్నతవిద్య చెప్పించిరి. మాలతి నాగ్నలుపైనలు ప్యావై ఒక్కపంపత్సరమైనది. ఆచగ కొన్నియిబ్బందులవల్ల ఎఫ్. ఏ. చదువుటకు వీలు కాలేదు. కాబట్టి చదువు మాని విక్రాంతిగా నున్న మాలతి యిప్పుడు కళావిషయకములగు గ్రంథపత్రికాదు లను చదువుట, మంచిఅభినయకోవిదులచే ప్రదర్శింప బడు నాటకములను, సినిమాలును చూచుట,—ఇదియే పనిగా జెట్టుకొన్నది. అనుభవ మెక్కువైనకొలది తాను అభినయించవలయు నను కుతూహలముగూడ బలపడు చున్నది మాలతికి. అయితే యీసంస్కారముకొఱకు తాను స్వాతంత్ర్యము గల కన్యకగా నుండవలయునా? లేక గృహిణిగా నుండవలయునా? అను యోచన మాలతి చిత్తములో చేగినది. తనకళాభివృద్ధికి దోహద మీయ గల వరుడు దొరకినచో పెండ్లి చేసికొనవలయుననియే మాలతి నిశ్చయించినది. కాన ఆంధ్రపత్రికలోని ప్రకటన మాలతికి సంతోషము గలిగించినది.

౪

నాల్గవినములలో ఆంధ్రపత్రికాకార్యాలయము నుండి తగువివరములతో ప్రత్యుత్తరము వచ్చినది. వరుడు ‘కళాసార్యభోము’డని చిరునందిన నారాయణరావని తెలి సినతరువాత ఆతని కళాప్రావీణ్యమును పెక్కుమార్లు చూచి సంతోషించిన మాలతికి మిక్కిలి సంతోషమైనది. కాని అనుభవజ్ఞుడగు తండ్రికడ తనసంతృప్తికి దగిన యామోదము మాలతి కాంచకాలకపోయినది. ‘నాన్నా! నాఅభిరుచికి దగినట్లుగా ఈవరుడు ప్రఖ్యాతిచెందిన

కళాపార్యభాషామహిమ చాల సంతోషకరమును విషయము అన్నది మాలతి తలచితి.

మాలతియొక్క ఆహాయికానందము వకు నంకటరత్నముగారికి చాలివేసినది. ఆయనను పిడించుచున్న పెక్కుసంశయము లొక్కమాటుగా మనస్సును కలత పెట్టినవి. కాన తంకాకులీలేమైన స్వాంతముతో, 'అమ్మాయి! ఆయనవయస్సు వలెవదిసాలుగేండ్లు' అన్నాడు.

'అవును! అన్నది మాలతి.

'ఇరువురిమధ్యను ఇరువదిసాలుగేండ్లు తేడా.'

'నిజమే కాని, ఆయన అంత వయోవంతుడుగా కన్పడడు.'

'ఆయనకు భార్య ఉన్నది.'

'నాకు తెలుసు.'

'ఏమందు బిడ్డలతోండి.'

'విన్నాను.'

'పెద్దవాడు, మలీయ పెండ్లామబిడ్డలు గలవాడు.'

'అవును గాని, తనవివాహమునకు భార్య అంగీకరింపినది ఆయన వ్రాసినారుగా.''

మాలతి యవివేకమునకు వెంకటరత్నముగారు పెద్ద నిట్టార్పు విడిచిరి. కళాభిరుచి మాలతిని స్రుష్టిదానినిగా తేయుచున్నది చింతించిరి. కాని యుక్తవయస్కురాలగు మాలతికి తా నింతకంటె చెప్పవలసినదని తేదని ఆయనకు తోచినది. కాన వేంకటరత్నముగారు మలీ మాటాడలేదు.

కొలదిదినములలో నీ మాలతీవారాయణరావు లొకరి నొకరు చూచుకొనుటయు, సమ్మతిపడుటయు వైనది. అనంతర మొకకుంభదినమున కుప్రసిద్ధమైన విజయవాడకళామందిరమున కళాధారకుల ఆదరణమున కళాప్రియులగు మాలతీవారాయణరావులు దంపతులుగా తేయబడినారు. మాలతికి అయిదాఱుగముల బంగారుగాజులు, చంద్రహారము మునుపేయున్నవి. రవ్వలకమ్మలు,

తేనెరి పెండ్లిబహుమతిగా మాలతి తండ్రికిడ బడసినది. పెండ్లికొమారుడైన వారాయణరావు వధువు కిచ్చిన వగ నీలమణి-ముంగర మొక్కటే. ఆ ఒక్కటి వేయి రూపాయలు.

౫

అవి వేసవి నెలవులు. కనుక వసవధువును బోడ్డొని వారాయణరావు వెనుకూరు వెళ్లివాడు. అచ్చట వారండుటకుమాత్రమే యేబదిరూపాయలవాడుగగల చిన్న బంగారా. ఆహారపానీయము లన్నియు చోటలునుండియే రాక. ఇక వారి కేజంబాలుము లేదు. వారాయణరావు సంగీతసారస్వతమున కూలంకషప్రజ్ఞానిధి. మాలతి వీలె పాలుయందు నేర్పరి. వారాయణరావు కళాపాపకుడు. మాలతి దానికి తీవరిము సమర్పింపవలయుకొనిన కళాపతి. వారాయణరావు సారస్వతప్రియుడు. మాలతి దానిని సాధింపవలదిన విరుషి. వారాయణరావు రసాత్మ్యగలవాడు. అగుటచేకట్టులో, లోట్టులో, లాట్టులో శృంగారముచే లక్ష్మ్యముగా గొనును. మాలతియు వానివయమున నాతనికి తీసిపోదు. కాన ఒకరిభావము లొకరికి నచ్చినవి. ఒకరి అలంకారము లొకరికి ప్రియము నూర్చినవి. ఒకరినడవడి యొకరికి ఆహ్లాదకరమైనది. ఆసమయమున రసికజనముతోభిరామములగు ఆరామములకును, ఆలోకరమణీయములగు ప్రదిర్భవములకును, చక్కని సుఖశీతోష్ణతకును ఆకరమైన వెనుకూరునగరమున వారు వసించుట మలీంత ఉల్లాసకరముగా మన్నది. వారానగరమున జరిగెడి నాటకములు, పాటకచేరీలు, నీనీమాలు చూచుటయే గాక, మైమారురాష్ట్రమునగల సృష్టివికేషములు, ప్రాచీనకల్పములు మన్న నునవిగూడచూచి వచ్చుచుండిరి. ఇన్ని మనోహరకాలక్షేపములతో ప్రాద్దులు పుచ్చుచున్నను మాలతి తన అభిమానకళయైన అభినయమునుగూడ విడనాడలేదు. నీతపాత్ర వభినయించుటను వారాయణరావుకడ నభ్యసించుచున్నది.

౫

మాలతీవారాయణరావుల వివాహాన్తరంతము పత్రికలలో మాచి నాట్యకళాప్రియులు సంతోషముతో

పొంగిపోయినారు. 'మీదివాతాము నాట్యకళ కమాలము లాభమును చేపూర్వముగాక! మీవంటి కళాదంపతులచే నాం ద్రనాటకరంగము జగత్తు తక్కిరిది గాంచును గాక! అని పెక్కుమంది బంధుమిత్రులు నారాయణరావును ఆభి నందించుచు జూబులు వ్రాసినారు. మిక్కిలి చనవుగల మిత్రులు కొందఱు వ్రేసినవిచెలవులు ముగియులో మీసనీపకులు వాయికానాయకులుగా గల ఒక సునోహరనాటకమును ప్రదర్శింప ఆంధ్రలోక మెదురు మాయచున్నది అని హెచ్చరిక లేఖలు వ్రాసినారు. ఇట్టి ప్రోత్సాహకరమైన లేఖలు చూచుకొని, 'నాయత్తు మాంధ్రమహాజనుల యాచరము బడయుచున్నది. ఇకను నేను సంకల్పసిద్ధుడ నైవట్లే యని నారాయణరావు లోలోన పొంగిపోయినాడు.

మఱియు వారు కోరికట్లుగా వేధివిచెలవులు తీరు లోపల మాలతిని నాయకగా కేపికొని యొకప్రదర్శన మును జరుపుటగూడ నుత్తమకార్యమని భావించినాడు గాన మాలతితో నాటోందించి, "జూలై వెల మొదటివార ములో బెజవాడకళామందిరములో 'నీతారామ' అను నాటకమును ప్రదర్శించెదము. అందు మాలతీదేవి నీత పాత్ర వధివయించును; నేను రామభూమికను ధరింతును. ప్రదర్శనమున కనుహలమును నేర్పాటులు చేయవలసిన" డని బెజవాడమిత్రులకు ఉత్తరము వ్రాసినాడు నారాయణరావు.

నారాయణరావు వ్రాసిన జూబు చూచుకొని మిత్రులు పొంగిపోయినారు. చెంబనే ఈవిషయమును పత్రికలలో ప్రకటించి అచట కావలసిన యేర్పాటులు చేయుచున్నారు.

ఈవృత్తాంతమును పత్రికలలో చదివిన ఆంధ్ర మహాజను లనేకులు జూలై మొదటివారములో బెజవా డకు ప్రయాణము పెట్టుకొనినారు. ప్రదర్శనము వార ముదినము లున్నదనగానే టిక్కెట్లఅమ్మకము ప్రారంభ మైనది. దినదినము వందలకొలది టిక్కెట్లు అమ్ముడు పోవుచున్నవి. నాటక ఫలనదినము సమీపించినకొలది ఇతరనగరములవారు నీట్లు రిజర్వుచేయించుకొనుటకై

పెరిగ్రామ్మనువియార్థరులు పైరేము వంపడ మారంభించి నారు. పొరుగుూరివారి సంరంభమే యిట్లుండె ప్థానికుల సంగతి చెప్పవలసిన దేమి? టిక్కెట్లు కొననివాడు వెలి, ప్థలాభావముచే ప్రదర్శనము చెందుననము లున్నదనగానే టిక్కెట్లు అమ్మక ముగిసిపోయినది.

౬

సరిగా నాటకము ప్రదర్శించెనుదినమునకు మాలతీ నారాయణరావులు చెంబనూరునుండి దిగినారు. మిత్రులు వారిని చైలుస్తేషమువద్ద నెదుర్కొని పూరించుటచే బహుళకరించివాడు. ప్రదర్శనకుతూహలులై వచ్చిన ప్రేక్షకజనులతో విజయపురి కలకలలాడిపోయినది. దు గ్గావిలాసములో విడిసిన కళాదంపతులకు మిత్రులతోడి సల్లాపముతో పగలు గడచిపోయినది.

రాత్రి తొమ్మిదిన్నరగంటలకు నాటక మారంభ మైనది. 'నీతారామ' అనునది రామాయణాధార నంత యు సంగ్రహించి వ్రాయబడిన నాటకము. బాలరాముని పాత్ర నెవడో చాలు వధివయించి నెడలిపోయినాడు. శిష్యమర్షంగములకు కథ ఆలూనిలోనే నడచిపోయి నది. తనపడుచుభార్యపజ్జ నితరులను పతిగా నిలువబెట్టు టకు ఇష్టము లేదో యేమో గాని, కల్యాణసమయము నుండి రామభూమికను కళాపాఠ్యభామడే చేకొనినాడు గుప్రసిద్ధుడగు నాతనిని ప్రేక్షకులు తనివోనియాడ్కు లతో జూచుచున్నారు. ఇంతలో విద్యుల్లతవలె మాలతి రంగస్థలమున పాడనూసినది. నుకుమార మందరతనూ వల్లికి నీలకాశేయ మొక యపూర్వకోభయ గూర్పు చున్నది. సహజలావణ్యమునకు మణిమయాభరణములు నన్నె బెట్టుచున్నది. శిరోధమును గప్పిన వలిపెంపు మేల్పుగుండు వింతయందమును గలిగించుచున్నది. ముద్ర పన్నావనమున కన్యకాసహజమైన నునుసిద్ధ లేవగవులు తొండవించుచున్నవి. కాంతకృంగారప్రవాహవప్రవాహ కంబులగు తుగరులు ప్రేక్షకలోకంబు నరిగట్టుచున్నవి.

నయగునకు దగిన పౌందర్యము. పౌందర్యమునకు దగిన అలంకారములు. అలంకారములకు దగిన వస్త్ర విన్యాసము—అహో! జగన్నోహినిలలే నున్న మాలతికి

ప్రేక్షకులు కన్ను లప్పగించినారు. 'అహ! ఏమి సౌందర్యము! ఏమి సౌందర్యము! ఛీఛీ, మగవాని ఆడువేషము చూచి చూచి కన్నులు కాయలుగాచినవి. ఎన్నార్లు మగవాడు సాధనచేసిన శేమి? ఈవార్తంటి వయనవిశేషములో లర మాత్రమైన సాధింపగల్గెనా? తుట్టుకుద కొక్క పైట సవ రించుకొనుటైన, ఒక్కపక్క జొత్తిలియైన శేష్యుకొ నెనా? ఎత్తే! ఏది అభినయించినను ఎరవుచెప్పుకొనినట్లే కదా!' అని మగమనసుల ఎర్రనమును నిండించుచు అనిమి యనయనములతో అవలోకించుచున్నారు. మాలతి కెదురు గా నిలువబడియున్న వారాయణరావు జగన్మోహిని వలె మన్న మాలిని చూచినాడు. అనిమియనయనములతో నాలోకించుచున్న ప్రేక్షకులను చూచినాడు. ఆతని నిత్ర మేలనో చేయిపెట్టి కలచినట్లు లైసది. ఒడంబ చిటు చెటులు క్రమ్మినవి. మోము వెలచెల్లినైసది. "అటు మీదలక్ష్యం లేదు! వెళ్లవలకు అడదానిమీదనే. అదిడను చూచే దేమిటి, నన్ను చూడరామా" అనుకొనినా డప్పు డు వారాయణరావు. స్త్రీ యొక్క సౌందర్యమును కన్నార గాంచెడి పాక్కు ఒక్క పెనిమిటికే కలదు. తదితరుల కామె పరస్త్రీ. ఆమె తల్లియగుగాక, సోదరి యగుగాక, బిడ్డయగుగాక, ఆమె పరస్త్రీయే. వయో వంతుడను పురుషుడు భార్య గాని మఱి యేస్త్రీయందైన తన పరామర్శకమైన దృష్టిని బలపరచు. ఇది సవారే నార్యసంప్రదాయము. యోగ్యుడను ప్రతిప్రాండవుడును సంప్రదాయసిద్ధమైన యామర్యాదకు సహజముగానే ఆల నాటుపడిపోవును. తాను పరస్త్రీలయెడ నెట్టివ్రుతతో వర్తించునో, తనస్త్రీయెడగూడ నట్టిభావ మితరుడు చూపవలె ననుభావముగూడ ప్రాండవ్యుదయములో అన్యతో పెరిగినదే. స్త్రీలను రంగస్థలముల కెక్కించె నలయునని తలంపినవాడు, అందుకై తీవ్రకృషి నేయు నాడు, అందుకొకటి పునర్వివాహ ముడునాడు, దాని కొకటి మాలిని సిద్ధపజునాడు తనలో నిట్టిభావము నిలిచియున్నదియు, నది తన్ను కలతపెట్టుననియు వారాయణరావు వెలుగడేమా! వాట్లకళోద్ధరణోత్సాద ములో నాత డీరివయనిచారణకు మనంబున తొడియ లేదు గాబోలు! ఆతనివ్యుదయపరమనంబు దెచటినో

నక్కియున్న యాభావ మిపు డాతనిపై విజృంభించి నది. దాని కారకులు లాంగిపోయినాడు. ప్రేక్షకుల అన లోకనము లాతనికిన్నలలో వాడేమోదులు స్రుయ్యు కొన్నట్లు లైసది. తనపడుచుభార్య నన్ని వేలమంది పురుషులు వార్షముతో జూచుటాతనికి దుర్భర మనిపిం చినది. ఆమెను కన్నార చూచుటకు రివకుమాత్రమే గల న్యాయ్యమైనపాక్కును ఇతరులు దురుద్దేశముతో ఆక్రమించుకొనుచున్నారు అనుకొనినాడు. కాని తా నీవిధముగా తనపాక్కును ఇతరులకు పంచిపెట్టుటకే పెండ్లాడితి ననువిషయ మాతని కాపయయమన ముప్పించ లేదు. ఇట్టిభావకల్లోలముచే నీధిత్సహృదయుడై కనా సార్యభామ డల్లాడుటచే జగత్సావ్యమైన యాతనియభి వయసామర్థ్యముగూడ నాడు భగ్నుమైనది.

సాపమ! మాలిని యాదీభిత్స మేమియు నెలు గదు. తాను శేర్పినంతపట్టు, తనకు సామర్థ్యము కల యంతపట్టు నెప్పుడెగా, చిక్కగా, సమయానుకూలముగా నభినయించుచున్నది. శ్రేతాయుగపు నీతను నేడు కన్నార గాంచగల్గితిమని ప్రేక్షకు లానందించునంతటి యెప్పించుముగా నున్నది మాలిని యభినయము. కాని వారాయణరావును. కామెయభినయకాళల మేమాత్రము ఇంపును సూర్యుటలేదు. 'ప్రేక్షకులు ఎగబడి చూచిన కొలది మఱింత కులికిపోవుచున్న'దని ఆతని కామెపై, ఆమె ఆ అభినయము వైనను గూడ అమాయ జనించినది. ఇట్టియానుతో గొట్టుకాడుచున్న ఆతనికి అకల్మషచిత్త యను మాలినితో సమానముగా నభినయించుట కెట్లు సాధ్యమగును? కాన నా దితనినటనము ప్రేక్షకులకు మిక్కిలి అపంత్యమిని గొల్పినది. ఒకప్పు డాంధ్రమహా జను లందఱు నానందవారాణి నోలబాడించిన యాతని కభాళాళల మనాడు అనన్యాహేతు వైపోయినది. ఒక్కఅభినయలోపమే గాక మఱియొక గొప్పలోపము గూడ నాడు నాటకముయొక్క ఒకనకు కారణ మైనది.

వారాయణరావు కాయపాటునాడు. తటాలున చూచిన నాతని కున్నవయస్సునకు పడేండ్లు తక్కువ

వాడుగానే కన్పడును. అయిన నేమి? ఆతనినియెప్పు
వారిలో నాతడు దృఢగాఢుడుగా కాన్పించవచ్చును
గాని యిరువదేండ్ల జవరానికి తగిన పెనిమిటి యనిపించు
కొనుటకు సాధ్యమగునా? ఇరువది నాలుగేండ్ల వ్యత్యా
సమును కప్పివుచ్చుట సామాన్యకార్యమా? చెక్కినట
మీని విందుక పడలించియు, వికాలలోచనము లిందుక
కుండించియు, విసీలకొజముల నిందుక పలిత మొన
ర్చియు, తనకు వశుడు గాక యింకను యువకుడు
గానే యుండుటకు పోరాడెడి వారాయగరావుముఖము
పై కాలపురుషుడు వార్ధక్యచిహ్నములను ముద్రించక
విడువలేడు. అంటియు నంటకుండ నున్న ఆముద్రల
నెట్లులైన తుడిచివేయవలయునని వారాయగరావు విశ్వ
ప్రయత్నము చేయుచున్నాడు. ఒక్కడే కాన్పించినప్పు
డాతనియత్నము సఫలమైనట్లులే కాన్పించెడిది. కాని
ప్రాయపుయువతియను మాలతిపట్ట వారాయగరావు
తూముపై కాలపురుషుడు వేసిన వార్ధక్యపుముద్రలు స్పష్ట
ముగా గోచరించినవి.

2

ఎటులో ప్రథమాంకము గడచిపోయినది. రెండవ
అంకము ఆరంభమున జడలు గరియించి తపసులవంద
మున వనవాసము నేయ నేగెడు రామలక్ష్మణులు, సీత
రంగస్థలమున గన్పట్టివారు. రాజోచితౌలంకారములచే
నిందుక కప్పివేయబడియున్న వారాయగరావు పెద్దతన
మందు స్పష్టముగా కనుపించినది. 'ముసలిమగడు పడుచు
పెండ్లాము' అనుభావము అందజేయవలెనని పడిపోయినది.
నాటకమునకు వచ్చినవా రందఱు పెద్దమనుష్యులు కాదు
గదా, అందఱికిని కల్గినతలంపు బయలు పెట్టకుండ నుండు
నోర్పు ఉండదుగదా. నోరు కట్టిపెట్టినను ఆగని వదరు
జోడుజాతి యొకటి మనుజులలో నుండుట యెల్ల రఱి
గినసంగతియేగదా. అట్టివా డొకడు 'ముసలిమగడు,
పడుచు పెండ్లాము' అని ఒక్కకేక పెట్టివాడు. దాని
నింకొక డందుకొన్నాడు. వానివెనుక నింకొకడు, నాటక
కాల యంతయు ఒక్కనిముసములో గల్గింపై పోయినది.
చాపమీద పుట్టిన యీ అంటువ్యాధి నుంటులోని కుర్చీ

లకు ప్రాకినది. మగచెత్తలో బుట్టి అడచెత్తకునూడా
అల్లుకొన్నది. అందఱికోట్లు అడుతున్నట్లే కనపడు
చున్నవి. అందులో పెద్దమనుష్యు లెవరో విన్న మనుష్యు
లెవరో, అనుచున్నవా రెవరో, అననివా రెవరో తెలి
యదు. ఈ ప్రయమున మాలతి వారాయణులదిత పెట్టు
లున్నచో చెప్పవలసిన దేమి? వారు వికలులై, విహ్వలు
లై, ఒకరినిర్దమన మొక కెలుగకుండ దుర్గాచిలాశము
చేరేవారు.

౩

దుర్గాచిలాశమునందు వారాయణరా వొకగదిలో,
మాలతియొకగదిలో మేమ వాల్చివారు. కాని యిద్దఱు
నిద్ర నెలుగరు. వారాయణరావు ఇరువదైదేండ్ల నుండి
నాటకములలో పాల్గొనుచున్నాడు. ఎప్పుడును అభి
నందనములే గాని అధిక్షేపణల నెలుగడు. ఇంతకాలము
నుండియు అజేయమై విరాజిల్లిన నైపుణ్యము నేను పరి
పోసపాత్రమై పోయినది. 'మీ ఆలోచన వెగ్గెది కాదు'
అని రాజేశ్వరి పెట్టిన భావము తగిలినది. 'అయ్యో! ఎంత
ప్రయత్నము చేసితిని! ఎన్నిమాటలు పడితిని! ఎంత
పాపాపమున కొడిగట్టితిని! వ్యతిరేకుల కెంతెంత గట్టి
సమాధానము లిచ్చితిని! తుదకు నాకు కేట్రువు వాలోనే
యున్న దేమి? మాలతిచే రంగస్థలమున వర్ధిలయింపజేయ
వలయుననియే గదా వివాహపాడినయంద్రోకము? ఆమె రం
గస్థలమునకు రాగానే నాలో నాకంత కంపరము పుట్టు
కొనినదనినదేమి?..... అయినను ఇందు నా లో
లేమున్నది? ప్రేక్షకులు పెద్దమనుష్యులై, కథపై లక్ష్య
ముంది పదిలముగా నున్నచో నా కంతభాగ లేకపోవున
దేమో..... మాలతి సరగురాలు కాదు. ప్రజలచుట్టి
తనపై తగిలినకొలది ఆమెకు గర్వము పోచినది. ఆమె
లోప మేమున్నది?..... ఆమె అట్లు అభినయించు
టకే పెండ్లాడినది. అందులకు నేను బిచ్చుకొనినాను.
ఇప్పుడు సర్వపాధారణమును స్త్రీల నడవడులు, పత్ని
గర్వములు ఆమెపై చొప్పించి కేంకించుట మేల?...
రంగస్థలమున స్త్రీలతోడి నలనామే ప్రమాదకరము. ఈ
యంద్యమమునందే యున్న దీలోపము..... పాపము!

మృదులహృదయమును మాలతిదిర్త మీ యమనముచే వెంత వొచ్చియున్నదో? ఒక్కమాటు దగ్గరకు వెళ్లి పలుకరించి యోచార్చి వత్తునా? సిగ్గుసిగ్గు. ఆమె మొగ మెట్లు చూతును? స్త్రీలు రంగస్థలము నలంకరించి నాట్య కళను మహోన్నతజీవుల తేవలయునని పలికి ప్రయత్నించి ఆమె నీచుకొని వచ్చితిమిమె ననుబాటుపాలు చేసి నేనై — సిగ్గు ... సిగ్గు ... ఆమె మొగ మెట్లు చూతును?" — నారాయణరావు హృదయవేదన యిది.

మాలతి బహుశోమలహృదయ. యవతి. అనాయక. లోకానుభవము లేదు. తల్లి చాటున చెరిగినది కాదు. స్త్రీలకు స్త్రీలే నేర్పవలసిన మర్యాదలు, చర్చనములు, నీకులు ఎటుగను, స్వచ్ఛమైన హృదయములో దైవికముగా పడిన నాట్యకళ నభివృద్ధికి తేవలయు ననెడి యిచ్చకు తన్ను బలిపెట్టుకొనినది. కన్యత్వము చెలయకొనినది. కామితార్థమైన కళాపోషకత్వముమాత్రము వెలవేలలేదు. పైగా అమనముల పాలైనది. ఇప్పుట్టున ఆశోమలదిర్త మెట్లు దండవ్యాహున మైపోవుచున్నదో? ".....ఇటువంటికుంటులవలన మావనకులకు మాట వచ్చుననియే కాబోలు, పెద్దలు స్త్రీలకు రంగస్థలము త్యాజ్యమనిరి. నాట్యకళను చేకొని యిదివఱకే యొక జాతి పతిత్వమై పల్లటియైచున్నది. అది వారి దుర్వర్తన ఫలితము గాని కళయొక్క లోపము గా దనుకొంటిని. కాని యొకరలోనే యిట్టి ప్రమాదము గర్భితి మైయున్నది కాబోలు. అయ్యో! యోచించలేదు.....అవును. మానాన్న ఆప్పుడే అన్నారు: '24 సంవత్సరము కేదా' అని అది. యేవో ప్రస్తావనకేమైన మాట అనుకొన్నాను. తన్యత్వంనునది లోప మాయన కప్పుడే గోచరించి యుండును. కావుననే మానాన్న వాచనానామవిషయమై యెక్కువకాత్వహము చూపలేదు. పైగా భార్య యున్నదనియు, పిల్ల లున్నారనియు ఎన్నియోచివముల విరుగుదుమాటలు చెప్పినాడు. నేను తెలిసికోలేదు. నా మనస్సు నొచ్చుననియో, నేను తెలిసియే ఆమెడిందుచున్నాననియో మానాన్న ఒత్తి చెప్పలేదు. అవును, ఆయన వాప్రియజనకుడు, నామనస్సు నొచ్చుట ఆయన చూడలేదు.....అయ్యో! ఆవరమకిరాకుల కేమిజారి?

నెమలి కంట నీరు గారివ నేటగానికి కనికరమా? అబ్బో యెన్నిమా ర్థ అనివాడు: ఎంతగోల! ఎంతరీతిత్వము!అబ్బా! తలదిన ఒడలు జల్లునుమచున్నది. అవమానము.....అవమానము.....రీత ప్రణామనకు మందున్నది. కాని హృదయప్రణామనకు మందు లేదు. లేదు, లేదు. వాచనానామయొక్క యందేక మిట్లు లేలి నది. నాకళాభిరుచి యావిధముగా పరిణమించినది. నే నిప్పు డేమి చేయవలయును? ఈమడుసలిమగనివో సరికడ నొడిగిల్లుపడుచు రాజమండ్రిలో కాపురమా, నాన్న గారియింటికి ప్రయాణమా?.....ఆకళా సార్యభోముని అభినయ మంత అధ్యానముగ నున్నదేమి? ఎట్టి రసవంతమును పట్టునందును రిచ్చుచడినట్లు నిలువ బడేదేమి? అతడు చాకచక్యముగా ప్రవర్తించి యుండిన నాటక మింతరసాభా సయ్యోగిది కాదేమో!.....అతని చూపులలో నేదియో అసహ్యభావము కానుపించినదేమి? సకలసద్గుణరత్నకరుడగు రామనిధూమికను ధరించిన సర్తకు డటులేవా యుండునది? సీతిను నన్ని ప్రవేశము చేయించి సందర్శమున నట్లు లున్న రాసుండెడదేమో. కాని అన్ని పట్టుల నదే నూహి?"

చెలమ యవారిపట్టు బాదుచున్న యీ భావపరం పరలలో పడి మాలతి మురిసిపోవుచున్నది. కన్నీళ్లు కాల్యలుగట్టుచున్నవి.

E

అప్పుడే తెలతెలనాటుచున్నది. ప్రాద్దుటిరల్లకు ప్రయాణికులను గొనిపోవు మోటారుబండ్లు, జిట్కా బండ్లు పెద్దపెద్ద ధ్వనులు సేయుచు దుగ్గావిలాసము ప్రక్కనుండి పరుగులెత్తుచున్నవి. మాలతీనారాయణ రావు లఱులనే యొకరిమొగ మొకరు చూడ సిగ్గుపడి పడి యున్నారు. ఎవరో మాలతి గదివద్దకు వచ్చి, 'అమ్మా యీ! మాలతీ!' అన్నారు. ఆకంకస్యరము మాలతికి దిగ పరిచిత్వమైనదే. 'ఎప్పు డొచ్చారు నాన్నా!' అని శోక గద్గదిత్వమైన స్వరముతో ప్రశ్నించుచు మాలతి చివాటన లేచి తండ్రివద్దకు వచ్చి తండ్రిని పట్టుకొని శోకు చున్నది. ప్రాణపదమైన మాలతి దుఖమును చూచి ధరించలేక

తండ్రి కన్నులనుండి నీళ్లు పెద్దప్పుకొని తల నిమిరుచు,
 “ఎందుకు తల్లీ, ఏమవు! ఊరుకో! ఊరుకో! ఆరము
 కుభము నెలుగవు. అహయ్యపరాలవు. చెప్పినా తెలుగు
 కొన్నావు కావు. ఏమి చేయను? రాత్రినుండి నేనూ
 యీవిధంగానే దుఃఖపడుతున్నా. ఊరుకో, అమ్మా!
 ఊరుకో.”

‘నాన్నా! నేమగుడ ఏలూరు వస్తా? తీకు
 కొని పెట్టుతారా?’

‘ఎందుకు తీసికొనివెళ్లను? నీధర్మము అడిగినావా?’

మాలతి నారాయణరావు కడక గదిలోనికి వెళ్లి,
 ‘నేను నూనాన్న గారితో ఏలూరు వెళ్లుచున్నాను! అని
 నది, నారాయణరావు ఆవు నవలేడు, కా దనలేడు.
 వివిధము వివవట్టు లూరకుండెను. ‘కొలివొద్ది కేర్పడిన
 వాంపర్యము కొవిచ్చితికి కారణ మైవచ్చుదు విడిపో
 వులే ‘మేలూరు’ అనుచు మాలతి గది విడిచినది.

నారాయణరావు పెద్దవిట్టూర్పు విడిచి, “‘మీ
 ఆలోచన నెక్కడి కాదు! అవిస రాజేశ్వరిమాటే నెక్కి
 నది, నేను విధులయత్నుడ నై నాను” అనుకొన్నాను.

రాజమందిరము

అవ్వారి ను బ్రహ్మశాస్త్రిగారు

పురము - కోట

స్త్రీ రాజులుగ రాజులుగ గవి - రాజులు గోపాలనానూర క్తిః బాదలుట
 రాజమహేంద్రవరంబు పు - రాజననప్రాధవంబు రమ్యతః దలఁతుక.

బురుజుల దిబ్బ లున్నవి ప్రభుస్థలచిహ్నము లొచ్చు సౌతమీ
 పరిచయముక దొలంగుటకు భావము లొప్పక కోటగుమ్మమక
 గుఱులగు వాడుకక బ్రజలనో శ్లేడఁబాయఁగలేవు రాజమం
 దిరపురపూర్వవైభవము లే రొకనాటికి మాయునట్టిదే?

రాజరాజనరేంద్రు రాజ్యపాలనముల తీరులనెల్ల గన్నారఁ గాంచి
 వీరభద్రారెడ్డి విశ్వంధర భరించు పోలికఁ బ్రత్యక్షముగఁ గనుగొని
 గొప్పలక్షణి విన్నకోటపెద్దన చేతిగంటమ్ము త్రిప్ప సాక్షాత్కరించి
 అట్టి నారాయణభట్టు భారతపరిశీలనములను వీక్షించియుండి
 కృతులు కృతికర్తలుం గృతివతులు భూమి - పాలు రెండఱు మాతినఁ గాలగతుల
 మాటుపులు చెనకఁగలేని మహిమతోడ వఱలు గంగమ్ము రాజమందిరముమోల.

రహి భారతము రాజరాజనరేంద్రభూవిభుఁడు నన్నయనోట వినివచోటు
నన్నయభట్టియనున్న వ్యాకరణంబు పలుచిత్తులకా వ్రాయఁబడినచోటు
తేటతెల్లుగ విన్నకోటపెద్దన యలంకారశాస్త్రము వ్రాయఁ గన్నచోటు
శ్రీనాథసూక్తులు చెవి సోఁక వీరభద్రద్రాక్షి రసమునఁ దనియుచోటు
కటకటా దిబ్బలుగవైనఁ గానఁబడక-యుండ రూపతిపోవుచు నుండ నేడు
ప్రాతరాజమహేంద్రవరంబుకోట-త్రవ్వవేయంబడుచునుండ తాలకొఱకు.

ఏది తలంపుల కేతెంచి రిపులకు హృదయభేదం బొనరించి యుండ
ఎద్దానిఁ జూచుచునే శాత్రవత్కౌత్ర మెగిరిపోయినదయ్యె గగనమునకు
దేని యాన్నత్యంబు మానధనులలోన కాక తూతెను ఋక్షగణములోన
దేని యాశ్రయము పృథ్వీపతులకె కాక ముఖ్యమయ్యెను నేలుపులకుఁగూడ
రాజరాజనరేంద్ర ధరామహేంద్రు - కోటయను దేనివాడుక పీటపెట్టి
చెక్కుచెదర దివ్వుడు కూడఁ బెక్కునోళ్ల - నట్టికోట కటా! నేలమట్ట మయ్యె.

మెను తొంపిలోననే కనుదోయి రంజిల్లు మొలకపైరులు విలసిల్లినయట్లు
ప్రళయంబులోననే భావిన్పట్టికి వలసిన బీజనంగ్రహంబొనరి నట్లు
సూర్యాస్తగతి దెనల్ శోకించునప్పుడే శీతభానుఁడు ప్రకాశించినట్లు
ఎండిపోయినదంటు నుండియే క్రిందుగా నావయంకురము చెన్నారినట్లు
కోటరూపు మాయుచునుండ నీటుగా మ-నోహరములగు హర్ష్యసమూహములయు
సాధములయు కట్టడములు జాను మీతొ-ప్రభాతరాజమహేంద్రవరమునగల్గ

గోడలో వేపచెట్టు

గద్దటివై యెడంబు గలుగక బలువేళ్లను జాచుకొంటుకై
బద్దలు నేయుచుంటి బలవంతముగాఁ బెనుకోటగోడనుక
బెద్దటికంబునకా మిగులఁ బేరు వహించిన పూర్వవైభవం
బద్దిర! ఓకుఁగూడ విషమయ్యెనే నింబమ దైవచోదనక!

అర్చిత

అస్వాద్యం బగుచుక రసం బాలుకు పద్యశ్రేణి శ్రీనాథుకం
శస్వారస్యము మెచ్చుకొంచు వినె నానాఁ డేమహావృక్షములే

ప్రస్విన్నాంగము లొను నేశిలలు తద్వాక్తాధురీసార స
రవ్వంబున్ తెవి వేసికోగలిగెనో! వానిం గనుంగొంచు దై
వస్వాతంత్ర్యమువంకఁ జూపుఁ బజపున్ భావజ్ఞుఁ డింకెవ్వనిన్?

మట్టిమ్రాను

పోడిమి గల్గు నత్కపుల పోటుల మాటులు నేర్చి నీపయిన్
గూడులలోనఁ జిల్కగమి కూయుచు రాద్రము ప్రోదిసేయఁగా
జేడులు సీనుసీడలఁ జరించెయె మించిన శౌర్యవీరుతో
నూడనిఁబాడు శాస్త్రపుల నూపిరితో విడిపించి వచ్చు లో
యూడల మట్టిచెట్ట! కనియుందు వోకో! చిరకాల మయ్యెడిక!

సామర్లకోటలో సాము నేర్చిన యోధజనుల శౌర్యము మానసమును గదియ
పెద్దాపురములోని పెద్దకోటల శిథిలీభావ మాత్మకుఁ గ్లేశ మొనఁగ
రాజమహేంద్రవరంబునఁ బ్రాంతకోటల బునాదులు కంట జల మిడంగ
చూపఱ యెడఁదకుఁ జోద్యం బిడెడు కొండవల్లిజ్జలాసాంపు తావ మడఁచ
శోకమయ్య నానందమాచుం గరుణర-సంబు చొక్కింపఁ జొక్కెడు సహృదయునకు
రాజమందిరప్రాచీనరక్తి కిడు తి-లాంజలికరంబు క్లేశావహంబు కాదె?

(గాంధిమహాత్ముని స్వీయచరిత్రము) ఆత్మకథ (రెండుభాగములు)

శతావధాని, వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు తెనిగించినది.

ప్రకాశకులు: కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు

మేలయిన కాగితము, ముచ్చటలు గూర్పు అమ్మ, బైండు.

వెల ధా. ౧ రు. ౦-౧౨-౦.

వెల ధా. ౨ రు. ౧-౦-౦.

తపాలఖర్చులు ప్రత్యేకము

అమూల్యమైన ఈ గ్రంథభాగములు రెంటికిఁ బంపిణీ ఆర్డరులు పంపుడు.

మేనేజరు: ఆంధ్రగ్రంథమాల, 6-7, తంబుకెట్టివీధి, బార్డిటవుక్, చెన్నపురి.

మదరాసు నముద్రతీరమున జవము ఇంటి మొగము పట్టిరి. క్షాని యొక్క ప్రక్కను చేపలనావపై యువతియునకు లిద్దఱు కూర్చొని యున్నారు.

ఆమె తన చేతినందిలో నున్న ఒకకవరు నుంచి కార్డుపైజు ఫోటో తీసి, “ఇదిగో నా ఫోటో చూడు” అని చూపించి, ఆయువకుడు దానిని సరిగా చూడకముందే కొంటెతనముగా తీసుకొని ఒక కవరులో పెట్టి దీనిని నీ హృదయనమిషమున నుంచుకొను మని వ్యతంతరించి చొక్కాజేబులో తన చేతితోనే పెట్టెను. అట్లు చేయుటలో ఆజేబులో దళసరియైన కన రుండగా దానిని చూచుటకు లాగెను. “ఏమిటబ్బాయిది? ఏదో ఫోటోలాగుండే. నా కొడుకు నీఫోటో తెచ్చినట్లుంది చూస్తే”. ఆకవరులోనుంచి ఫోటో తీయనుద్యక్తురాలై రిచ్చర్డు యొక్క మొగమువైపునకు చూచినది. ఆ మోముపై చిరునవ్వు తాండవించుట చూచి,

“ఏమి, చూడవచ్చునా?”

“తప్పక చూడవచ్చును. చూడుము. నీవు ప్రేమతో నీఫోటో యిచ్చినందుకు కృతజ్ఞుడను. ని న్నేవ్వడు ఆప్తమిత్రులలో నొకరినిగా నెంచుకొందును.”

ఇంతలో ఆమె ఆఫోటో తీసినది. చూపవతియగు నొక యువతియొక్క ఛాయాపట

మది. ఒక్కసారిగా ఆ ‘మేరీథామస్’ చిన్న పోయినది. మొగమున రక్తబిందువు లేదు. అప్రయత్నముగా పెదవి కొరుక్కొన్నది. ఒక్కనిమిష మైనతర్వాత చిరునవ్వు నభివయించి, “ఏమి టిది? ఎవ రీ అమ్మాయి? ఆమె క్యాథరిక్ హాల్!”

థామస్ మిస్సమ్మ మొగము మరింత రక్తవిహీన మైనది. నోట మాట రాలేదు.

రిచ్చర్డు ఆసంగతి గ్రహించినాడు.

“మేరీ, ఏమి? ఇంత ఆశ్చర్య మెందుకు?”

మేరీ—ఈమె యెవరో నాకు సరిగా చెప్ప.”

రిచ్చర్డు—(చిరునవ్వుతో) నీవంటి న్నేహితురాలితో చెప్పటకు అభ్యంతరము లేదు. కాని నీవు మాత్రము దయయుంచి యీసంగతి యింకా చాటకు. ఆమె నాస్రియురాలు. నాఆవర్ణ పూర్తి అయి ఏదైనా క్షిద్యోగము దొరకగానే మేము పెండ్లి చేసుకొందుము. ఇది పర కౌప్యమును సందర్భము కలుగకపోవుట చేత నీతో చెప్పలేదు. మా పెండ్లికి నీవు తప్పక రావలెను సుమా!

మేరీ “తప్పకుండా” అని అనాలోచనముగా పలికెను కాని యామె భావ సముద్రములో గొప్ప తుపాను పట్టిన సంగతి మాత్రమే మొక మొగమునందు విస్పష్టముగా గోచరించెను.

రిచ్చర్డు ఈసంగతి గ్రహించి లోతు తెలియక సందేహముతోను, ఆతురతతోను ఆమెను చూచుచుండెను. అట్లు నిశ్శబ్దముగా కొన్ని నిమిషములు కూర్చొనియుండిరి. కాని అవి కొన్ని గంటలవలె కన్పించెను.

మేరీ కండ్లు మూసుకొన్నది. తెరవబోవునప్పటికి కన్నీళ్లు ముత్యాలవలె ఏకభారగా ప్రవహించుట ప్రారంభమైనది. మొగము ఎర్రబారిసది. రిచ్చర్డు తెల్లబోయినాడు. చేయి పట్టుకొని,

“మేరీ, ఏమి టిది? చెప్పవా? చెప్ప. ఈకన్నీళ్లకు కారణ మేమి?”

మేరీకి ఏదీ యెత్తినది. ఇక ఆపుకొనలేక పోయినది. ముందుకు వంగి చేతులలో మోముంచి వెక్కి వెక్కి యేడ్వ మొదలు పెట్టినది.

మరింత ఆదరముతోను, విచారముతోను రిచ్చర్డు,

“అమ్మా, మేరీ, చెప్పవా? ఎందుకి దుఃఖితరంగాలు?”

మేరీ సరిగా కూర్చొనెను. కన్నీళ్లు తుడుచుకొని అప్రయత్నంగా జేబునూలుతో పాటు ఫోటోకూడ తన చేసందిలో పెట్టెను. రిచ్చర్డు ఆసంగతి చూచెను కాని మాటాడ సంకోచించెను. మేరీ మరల తల వంచి కుడిచేతితో నుదురు నొక్కి పట్టుకొనెను. ఏదో గంభీరాలోచనలో నిమగ్నురాలైనది ఒక్కని ముస మట్లున్న తరువాత తలయెత్తి ఒక పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచి కంఠములో నొక వింత మార్గము వెలుగొందుచుండ ఇట్లనెను:

“రిచ్చర్డు! నిన్ను నమ్ముకొంటిని. ఇంత మోసగాడవా?”

“అయ్యో! నీ కేమి మోసము చేసితిని మేరీ”

“నేను వేరే చెప్పవలెనా? న నొక మహాకూషమున ప్రోయచున్నావే!”

మేరీ రిచ్చర్డుచేయి పట్టుకొని దుఃఖము, ప్రేమ, ప్రార్థన కంటతడిలో ఉట్టిపడటట్టు తన విశాలనేత్రముల వానిప్రక్కకు తిప్పి—

“నాప్రాణములు తీసెదవా రిచ్చుడు? నీ వెరుగవా? ఎన్నిదినాలనుంచో నిన్నే ప్రతి విమిషం ధ్యానించుచు త్వరలో విన్ను పొంద గలనని యువ్వెట్లాచూచుంటినే? ఇట్లు మోసము చేసెదవా? నాన్నేహితుడై డండరు నీమేరు చెప్పి నన్ను హేళనచేసినప్పుడు సిగ్గు, సంతోషము నాహృదయములో నుప్పొంగుచుండువే నాగతి యేమి టింక?”

రిచ్చుడు—మేరీ! మనం ఎప్పుడైనా అసంగతి మాట్లాడుకున్నామా? నీ వెప్పుడైనా నన్ను పెండ్లిచేసుకొను నుద్దేశముతో ప్రేమించుచున్నానని చెప్పితివా? నిన్నొక అప్త బంధువువలె, ఒకమిత్రురాలివలె ప్రేమించితినే కాని ఎప్పుడైనా నీకు వాగ్దానము చేసితివా? ఏమి మేరీ, ఎందుకు నాపై ఈ విడుగు వేయచున్నావు? నీ కిది న్యాయమా? నాక్యాథ రికాసంగతి విని సంతసించెద వనుకొని, ఒక తోబుట్టువువలె నాసంతసములో నీవుకూడ పాల్గొని నాకు మరింత అనందము కలుగజేసెద వనుకొంటిని కాని యిదేమిటి కొండ విరిగి మీద బడ్డది!

మేరీ — (ఒక్కనిమిష మాలోచించి) అవును కాని, నీవు నన్నింతకాలము ప్రేమించుట లేదా? నాతో నీవు గడచే సెలవులు, నాకు పంపే అనేకబహుమతులు, నాపుట్టిన దినమున నాకు పంపిన సిల్కు — దీని అర్థ మేమి? నాకొరకై నీవు ఎన్నిసార్లు రాలేదు? ఎన్నిసార్లు నీనీమాకు తీసుకొని

బెళ్లలేదు? ఎన్నిసార్లు చుచిమంతములైన ఫలహారములు పంపలేదు? ఎన్ని పుస్తకములు, ఎన్ని బహుమతులు పంపలేదు? నీవు పరీక్ష కృతార్థుడ వైతివనో, క్రిస్మసుపండుగనో, వత్సరాదిఅనో నీకు తెలియకపోయినా నాశక్తికి మించినవి ఎన్నివస్తువులు ప్రేమతో మక్కువతో నీకు ఈయలేదు? ఇవన్నియు అన్యోన్య ప్రేమసూచకములు కావా? మన ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములున్న ప్రేమవలన కావా? ఇప్పుడన్నీ మంట గలపవలసినవేనా? నన్ను సదా తలచుకొందువని, నాశ్రేయస్సు కోరితివని ఎన్నెన్నిసారులు బాబులు వ్రాయలేదు? నీవు చదువునపుడు ఏదైన మంచి పద్యముగాని, వాక్యము గాని నీకు వచ్చిన నాకు వ్రాసి పంపేవరకు తోచదని ఎన్నిసార్లు చెప్పలేదు? నీ వివన్ని చేయవచ్చును కాని వానివల్లన నాయందు నీకున్న ప్రేమను గ్రహించి తిరిగి నా నిష్కల్మషమైన ప్రేమపుష్పమును నీకు నమర్పించుట నాదోషమా? నీవల్ల ఆకర్షింపబడి పిచ్చిదాననై నాహృదయమును సంపూర్ణముగా నీ అధీనముచేసి అహర్నిశలును సర్వదా నిన్నే తలచుకొనుచు, ఏమి చదివినా ఎవ్వరిని చూచినా నిన్నే ధ్యానించుచు ఉన్నందుకు ఇదా ఫలితము? ఇది నీకు న్యాయమా? నావింటి అమాయకురాలి గాఢమైన, సంపూర్ణమైన, నిష్కలంకమైన, హృదయపూర్వకమైన ప్రేమ నీకు అటవస్తువా? నాహృదయము ప్రక్కలగుట నీకు నిర్లక్ష్యమా? రిచ్చుడు! నీ కిది న్యాయమా?

రిచ్చడ్డ—మేరీ! (నిట్టూర్పు విడిచి) మేరీ! అయ్యో! నీ కీభావ మున్నదని నా కిసుమంత యైన దృష్టి లేదు. నిజము, నమ్ము. నీకు సోద రీసోదరులు, బంధువులు ఎవ్వరు లేకపోవుటవల్ల నీనిక్కల్మషజీవితము, నీ సహజసంతోషము నీమంచితనము, నీప్రేమస్వభావము చూచి నిన్ను ప్రేమించిన నంగతి నిజము. కాని ఒక మిత్రురాలివలె, సోదరివలె, ప్రేమించితిని కాని వేరొక యుద్దేశ్య మెన్నడు లేదు. నీవు మార భిప్రాయములో నుండుట వింత గాదు, విచార ముగా నున్నది. మేరీ, నీయెడ నేను చూపిన అభిమానము కాని, నీకు నే నొసంగిన స్వల్ప కానుకలు గాని సోదరీప్రేమతో గావించితిని. నాచెల్లలే యిచ్చట ఉన్నయెడల ఆమెకై అందులో ఏమి చేయను? చెప్పు. నిన్ను నీసీమాలకు తీసుకొనివెళ్లిన నిన్ను ఆనందింప జేయుటకు నాస్వల్పశక్తి ననుసరించి నీకు కానుకలు పంపిన సాధ్యమైనంతవరకు నీకు సోదరులు లేనిలోటు తీర్చుటకై ప్రేమపూర్వకముగా పంపియుంటిని. అందు దోష మేమున్నది?

మేరీ:—చాలులే...కాని, రిచ్చరు! నీవు నిజముగా ఆమెను ప్రేమించుచున్నావా?

రిచ్చడ్డ—అవును.

మేరీ—ఆమె నిన్ను ప్రేమించుచున్నదా?

రిచ్చడ్డ—అవును.

మేరీ—నాకంటె గాఢముగ ప్రేమించుచున్నదా?

రిచ్చడ్డ—నే నానంగతి చెప్పజాలను. నీప్రేమను నే నాదృష్టితో చూడలేదు. కనుక చెప్పజాలను.

మేరీ—అసంభవము, నానంటి నైరిది మరొకతె యుండదు. నాయంత గాఢముగా మరొకతె ప్రేమించగలదని నే ననుకొనను... ఛీ! నాయంతటి మూర్ఖురాలు వేరొకతె లేదు. సరి. రిచ్చడ్డ! నాహృదయకలశము నిండార సమర్పించిన ప్రేమామృతమును తన్నుకొని గర్వముతో వెళ్లుచున్నావు. నా హృదయమును వ్రక్కలు చేసితివి....పురుషులెంతటి స్వార్థపరులు!...చూడు, రిచ్చడ్డ! నన్ను పెండ్లిచేసుకొనవా?

రిచ్చడ్డ—అయ్యో, మేరీ! క్షమింపుము. అది అసంభవము.

మేరీ—సరి. నాపంటి అమాయకురాలిని కూలద్రోసి దుఃఖిసముద్రమున ముంచుచున్నావు. జ్ఞాపక ముంచుకొనుము. నాకు నీ ప్రేమతోను, నీతోను, బహుశా నాజీవితమందలి యుత్సాహముతోను నేటితో సరి.

అని లేచెను.

రిచ్చడ్డ—మేరీ, ఇందు నాదోషము లేదు సుమా.

మేరీ—నీతోను, నీదోషముతోను నా కింక పనిలేదు.

అని రోడ్డువైపునకు నడువ ప్రారంభించెను. రిచ్చడ్డ లేచి వెంట పోవుచుండెను. నాలుగడుగులు వేసినతర్వాత,

మేరీ—దయయించి నాతో రావద్దు.

‘దయయించి నాతో రావద్దు’

రిచ్చర్డ్—రాత్రి ఆయినది. నిన్ను సెంట్రల్ వరకు దిగబెట్టెదను.

మేరీ—అవసరము లేదు.

రిచ్చర్డ్—పోనీ, బస్సు దగ్గరకు దిగ బెట్టెదను.

మేరీ—వద్దు, నీ కౌశ్రమ అక్కర లేదు.

రిచ్చర్డ్ నిర్ఘాంతపడిపోయెను. ఏమిచేయుటకు తోచలేదు. కాని వెంట నడచుచుండెను. కొంతనే పైన తర్వాత...

రిచ్చర్డ్—బుధవారం డగ్లసుఫిల్మున్నది, వస్తావా?

మేరీ—సిగ్గు లేకనా?

రిచ్చర్డ్—నేను నిన్ను మరల ఎప్పుడు చూడగలను?

మేరీ—నన్ను చూచుటకై నీ వెన్నడు రావద్దు.

రిచ్చర్డ్—కొద్దిరోజులు పోయినతర్వాత జూబు వ్రాసెదను.

మేరీ—వద్దు. వృథాశ్రమ పడకు. నీ ఉత్తరములతో నాకు పనిలేదు. వచ్చిన చదవకుండగనే చించివేసెదను.

రిచ్చర్డ్—అనుకొనకుండగనే నీమనస్సు నొప్పించితిని.

మేరీ—నరే కాని, దయయించి యిప్పుడైనా న నోక్క-తెనే పోనిమ్ము.

రిచ్చర్డ్—అయితే సెలవిమ్ము. ‘గుడ్ బైట్.’

మేరీ—నీవే శాశ్వతమైన సెలవు ఇచ్చి యుంటివి. వేరే సెలవు అక్కరలేదు.

అని వెనుకకు చూడకుండ త్వరగా నడచి బస్ ఎక్కి సెంట్రల్ స్టేషన్ దగ్గర దిగి తనబసకు వెళ్లెను.

2

మేరీ థామస్ ఒక అనాథబాలిక. మైలాపూరులో నున్న కాన్వెంటు అనాథశరణాలయములో పెరిగెను. కేంద్రబిడ్డి నీనియరు పరీక్షకు వెళ్లి అందులో తప్పి జనరల్ ఆస్పత్రిలో నర్సుగా ప్రవేశించి పని నేర్చుకొని నర్సు పరీక్షలో కృతార్థురాలైనది. కాన్వెంటులో పెరు

గుంటచేత సహజముగా పూర్వాచారపరాయణురాలు. ఏనుక్రీస్తునందు, మతాధికారులయందు ఆచంచలభక్తి. సన్యాసినులైన 'నన్ను' అన్నను, వారి ప్రార్థనాద్యమహానములన్నను ఎంతోగౌరవము. వాతీ ప్రార్థనలు, ఉపన్యాసములు, కళోరీక్రిక్షలు, శీవితనిబంధనలు చూచి వారి నందరిని భగవంతుని యొక్క ఆత్మీయపుత్రికలవలె భావించి భయభక్తులతో పూజించును.

రోజులు గడచినవి. కాని మేరీకోథాగ్ని చల్లారుటకు బదులు కాంక్షతో తీవ్రమై హృదయమును దహించుచుండెను. రిచ్చర్డు రెండుసార్లు సానుతాపముగ ప్రేమరాగముట్టి పడునట్లు జాబులు వ్రాసెను. మేరీ అవి చదువుకొనెను. కాని జవాబులు వ్రాయలేదు. మేరీ పుట్టినదినము వచ్చెను. ఆ రోజున రిచ్చర్డు ఆమెకు కొన్ని పండ్లు, ఒక చక్కని చేసంచి పంపెను. ఆమె వానిని తిప్పివేసెను.

తరువాత వా రచ్చటచ్చట కలసినప్పుడు రిచ్చర్డు ఒకటిరెండుసార్లు ఆమెకు వందన మొనర్చి కుశలప్రశ్న చేసెను. మాటాడుటకు ప్రయత్నించెను. కాని ఆమె మొగము చిట్టించుకొని మాట్లాడలేదు. తరువాత రిచ్చర్డు అట్టిప్రయత్నము మానుకొనెను.

ఆదివారమునాడు చర్చికి ప్రార్థనకు వెళ్లెను మేరీ. అప్పుడు ఉపాసకుడు శత్రుభావ మనాగరికమనియు, ద్వేషము త్యజింపుమనియు బోధచేసి, యితరుల నీతో సమానముగా

ప్రేమింపు మనెడి యేసుక్రీస్తు బోధించిన ధర్మ సూత్రమునుగురించి వివరించి చెప్పెను.

3

మేరీకి క్రోధము హెచ్చిపోవుచుండెను. స్నేహితులు క్రమముగా సంగతి గ్రహించిరి. మేరీ ఆటలాడుట మానెను. పూర్వపు సహజ సంతోషచిద్విలాసములు పోయి నిత్యము దీర్ఘాలోచనలోను, విచారములోను మునిగియుండెను. దుఃఖము, ద్వేషము అనున్నితమైన హృదయమును వర్ణవాతీతముగ దహింప జొచ్చెను.

కాలము మానవమనఃపరిస్థితుల ననుసరింపదు. కాలచక్రము తిరిగిపోయెను. అది ఆగట్టునెల. వర్షము హోరున కురియుచుండెను. మేరీ రాత్రి వాడ్లలో పనిచేయుటకై వచ్చి కోటు తీసివేసి, పగలు పనిచేసిన 'బోదరి క్లారెన్సు' వద్ద పని అప్పగించుకొనుచుండెను. కడు జాగరూకతతో చూడవలసిన రోగులగూర్చి చెప్పుచు, "క్యాథరిన్ హాల్ నన్ని పాతజ్వరము జాగ్రత్త. రాత్రి ౮ గంటలవేళ మంచియవలెను. కనిపట్టి చూచుచుండుము. తలకు మంచుగడ్డ అవసరమైనప్పుడెల్ల మరల వేయుచుండుము." అని అంతయు నప్పగించి క్లారెన్సు వెళ్లిపోయెను. రాత్రి 11 గంటలైనది. మేరీ కుర్చీలో కూర్చొనియుండెను. మనస్సు పరిపరివిధముల బోవుచుండెను. తాను ప్రేమించిన రిచ్చర్డుయొక్క ప్రియురాలే యీ క్యాథరిన్. ఈమెకు చేసిన వాగ్దానమువల్లనే రిచ్చర్డు

తనను నిరాకరించెను. తన మనోభీష్టమునకు ఈమెయే అడ్డువచ్చెను. ఈటైఫాయిడ్ జ్వరము వల్ల ఈమె చనిపోయిన రిచ్చర్డు తనను ప్రేమించునో యేమో. అదృష్టము బాగుండిన టైఫాయిడ్ జ్వరము క్యాథరిన్ నకు మృత్యు రూపిణిమై తనకు తోడ్పడగూడదా?...

ఇట్లు చిత్తము వచ్చినట్లు మనస్సు చరించుచుండెను. క్యాథరిన్ హాలునకు మేరీ సంగతి యేమీ తెలియదు. మరునాటి రాత్రి తిరిగి మేరీ యిట్లే ఆలోచింపబోడగను,— “ఈమె చనిపోతే ఎంగో బాగుండును. ఫీ! నావృత్తి యేమి! నా దుర్మార్గపు ఆలోచన ఏమి!... .. చనిపోతే, తీరెనా నా కోర్కెయు తీరును, లేదా, రిచ్చర్డునకు తగిన శాస్త్రీ యగును.” మరునాడు తనగదిలో కూడా ఇదే ఆలోచన, “క్యాథరిన్ యొక్క మృత్యు వెట్లు నిశ్చయమగును? సమృక్తము లేని రోగముపై ఆధారపడుటకంటె సమృక్తమైన మార్గము వేరొకటి లేదా?... ..ఎన్ని అమోఘమైన విషములు లేవు! కాని యుత్కృష్టమైన వర్షు పని చేయుచు మృత్యుముఖమునుండి తనసంరక్షణవలన కాపాడవలసిన తా నట్టి ఘోర పాపమున కొడిగట్టిన, రహస్యము నెల్ల చూచుచుండే ప్రభువునకు తా నేమి సమాధానము చెప్పగలదు? నరకకూషమున త్రోయడా?...”

ఇట్లు రెండుమూడు రోజులు గడచినవి. తన హృదయము నట్లు రిచ్చర్డు ప్రక్కలు వేయవచ్చునా? ప్రతికారము చేసి తీరవలెను;

పాపము కాని, పుణ్యము కాని; పగ తీర్చుకొని తీరవలెను. హాల్ మిస్సమ్మకు జ్వరము 10 వ రోజు. చాలా తీవ్రమైన జ్వరము వచ్చుచుండెను. ఆరాత్రి మేరీ రోగుల కీయవలసిన మందు లిచ్చి హాల్ మిస్సమ్మకు ఇచ్చుటకు బెన్సుగ్లాసు పట్టుకొని మందుల బీరునా వద్ద తటపటాయించుచు నిలుచుండెను. “ఇచ్చి తీరెదను” అని నిశ్చయించుకొని తాను తెచ్చిన నల్లమందు ద్రావకము 1 బెన్సు పోసెను. చేతులు వడకుట ప్రారంభించెను. హృదంత రాశమునుండి “సీ వెన్నడు హత్య గావించకు” మనెడి క్రీస్తుజోధ వివబడుచుండెను. “కసి తీర్చుకొనుము” అని రెండవప్రక్క నుంచి అనురభావము ఘోషించుచుండెను. “సీవు చేసినట్లు ఎవరికి తెలియుట శక్యము కాదు. ఇంత జబ్బుస్థితిలో చనిపోయిన అన్యథా యెవ్వరు తలంపరు. చివరకు రిచ్చర్డు నిన్ను పెండ్లిచేసుకొనునేమో” అని స్వార్థము ప్రోత్సహింప, తడబడుచున్న అడుగులతో క్యాథరిన్ వద్దకు పోయెను. “థామస్ మిస్సమ్మా, వచ్చినావా తల్లీ” అని ప్రేమపూర్వకముగా ఆమె మేరీ చేయి పట్టుకొనెను. మేరీ కంపించుచుండెను. ఏమిటో సమాధానము చెప్పెను. ఆమె కేమియు తెలియలేదు. మందు త్రాగమని చెప్పెను. క్యాథరిన్ నోరు తెరచెను. నగుకు చున్న చేతితో మందుగ్లాసు వంచుచుండెను. అమహాసంఘర్షణసమయమున నొక మహావిచిత్రమైన మార్పు కలిగెను. మేరీ ఆమెమొగము వైపు వెలిచూపు చూచుచుండెను. నిర్మల

మైన, నిర్దోషమైన ఆమె మొగము ఏనుక్రిస్తు

మొగముగా మారిపోయెను. “మేరీ, మేరీ! నేను నీడపచారములు కోరి బాధానివారణార్థము ఔషధామృతము కోరుచున్నాను గాని నీవు మృత్యురూపమైనవిషము నొసంగుచున్నావా? నరే పోయుము” అని ఏనుక్రభువు నోరు తెరిచి నట్లు మేరీకి ప్రత్యక్షమాయెను. శరీరమంతయు కంపించెను. చేయి వెనుకకు మరలి పోయెను. ఏమి చేయుచున్నదో తెలియకనే తన బల్ల వద్దకు బోయి ఆమందు పారబోసి గ్లాసు కడిగి వేసి ఆమూలను మోకాళ్లపై వ్రాలి, “హే యేనుక్రభూ! ఈ పాపిని, ఈ నీచురాలిని మన్నింపుము. ప్రభూ! పరితృకాలమున, ఈ ఆపత్కాలమున నన్నెట్లు కాపాడితివి? తండ్రీ!

ఈకంతమున ప్రాణ మున్నంతవరకు కృతజ్ఞురాలనై యుండెదను. నా హృదయమందలి పాపపంకమును దగ్ధము చేయుము. ప్రభూ! మన్నింపుము. నీవు నా ఘోరపాపముల మన్నించునట్లు ఇతరుల తప్పుల నేను పహించి ఓర్పుకొందునుగాక! ధన్యురాలను. నీ నేవయం దిక నాజీవితము ధన్య మొనరించుకొందును. ప్రతి వ్యక్తిలోను నీవు ప్రత్యక్ష మగుచున్నావు. ముమ్మాటికి ధన్యురాలను.” అని ప్రార్థన గావించి లేచి యొకనూతన తేజస్సు, నిర్మలప్రేమామృతము మొగమున తాండవింప క్యాథరిన్ వద్దకు పోయి మండిచ్చి ముద్దుపెట్టుకొని ప్రక్కను కూర్చొని బైబిలు విప్పి ఏనుక్రిస్తు బోధల చదివి వినిపించి, క్యాథరిన్ కు నిద్ర వచ్చుచుంటుచే పంతోపచిత్తముతో తన బల్ల వద్దకు వచ్చి బైబిల్ చదువుకొనుచుండెను.

౪

మరునాడు సాయంత్రాలము రిచ్చర్డు కాలే జీనుంచి రాగానే తన యుత్తరములలో చిర పరిచితమైన మేరీదస్తూరీతో జాబు ఉండుట చూచి వెంటనే యాశ్చర్యముతో చింపి చదువు కొనెను.

“ప్రియమిత్రమా, నావద్దనుంచి జాబు వచ్చునని నీ వనుకొనియుండవు. కాని నాలో నూతనమగు మార్పు, నూతనవికాసము కలిగి నది. నాజీవితములో నింక క్రోధద్వేషములకు తావు లేదు. నీయెడ నింతవరకు కఠినురాలనై ఘోరపాపమును గావించితిని. ఏకాకినై అనాథ

బాలికనైన నాయెడల నీవు దయతో జూచిన నీ నిర్మల-అవ్యాజానురాగమునకు అపమానము, కాశ్యపుము ప్రతిగా నొసంగితిని. అహంకారము, స్వార్థము, సంకుచితభావము, నీచత్వమే యందుకు కారణములు మిత్రమా, ఒకసోదరునివలె నన్నెప్పుడు ఆదరించుచుంటివి. ఈ అల్పురాలిని, కడినురాలిని, స్వార్థపరురాలిని తమింపుము. దయాస్వరూపుడవైన నీవు నన్ను తప్పక మన్నింతువని తెలియును. నే నట్టిశుభము అర్హురాలను కాననికూడ పూర్తిగా నెరిగియుండుటవలన సిగ్గుచే క్రుంగిపోవుచున్నాను. కాని యేసుప్రభువు దయవలన నా కొక నూతనజ్యోతి లభించినది. దాని దివ్యకాంతిలో ఈజీవితము సదా ప్రకాశప్రకాంతములతో గడవ గలదు. అందుచే నీవంటి ఉత్తముల ద్వారా యేసు ప్రభువు ముందట సాష్టాంగపడి, గతించిన అజ్ఞానావృతము, కాంత్యనిబద్ధము, పాపభూయిష్టమునైన అంధకారజీవితప్రకరణమును మూసివేసి నే గాంచిన నూతన జ్యోతియొక్క ప్రేమామృతశీతలకిరణజాలములను నేటినుంచి యభాశక్తిని నేవాయాపమున ప్రతిఫలించ జేసెదను. ప్రియమిత్రమా, రిచ్చర్డు! కామద్వేషపూరితమై, అంధురాలై, అధఃపతితురాలై, సంకుచితపాపమార్గగామినియై, పోయిపోయి యీ నాటికి మేల్కొని కండ్లు తెరచి శ్రేయోదాయకమైన కాంత్యవిరహితప్రేమమార్గమును గాంచి, పరుగుపరుగున ఆ నూతనమార్గము కొలకై పోవుచున్న యీదీనురాలిని మన్నింపుము. సర్వసాక్షియైన భగవంతుడు కూడ

నన్ను మన్నించుగాక! ఈదీనురాలి అపార్మిత ప్రార్థనల నాలించి ఆకరుణాస్వరూపుడు నిన్ను, నీప్రియురాలిని సర్వదా కాపాడుగాక!

“ఇట్లు: నీ శ్రేయోభిలాషిణి,
“మేరీ భామన్”.

వెంటనే రిచ్చర్డు మేరీని చూచుటకు పరుగున బోయెను. వీరి అన్యోన్యస్వచ్ఛంద ప్రేమ సహస్రకళలతో వారి మొగముల ప్రకాశించ, నిద్దరి కండ్లనుండియు ఆనందబొప్పములు దివ్యతేజస్సుతో రత్నరీప్తిని ప్రకాశించెను. తరువాత సతడు క్యాథరిన్ ను చూచుటకై ఆమె భద్ర సెలవు తీసికొని వెళ్లిపోయెను.

౫

క్రమముగా విడుదలములు గడచిపోయెను. క్యాథరిన్ హాలునకు బబ్బు పెచ్చినది. మేరీ యెంతయు జాగ్రత్తగ నుపచారములు చేయుచుండెను. మేరీ మాతనవ్యక్తిగా మారిపోయెను. ఆకార్యశీత, ఆయుత్సాహము, ఆనిరంతరమందహాసము పూర్ణచంద్రప్రకాశమువలె నానందము వెదజల్లుచుండెను. వలుప్రక్కలకును సదా ప్రేమామృతవృష్టి గావించుచుండెను. కాని ఆరవదినము రాత్రి క్యాథరిన్ యొక్క స్థితి తీవ్రరూపముదాల్చి తెల్లవారుజామున జీవితము చాలించెను. ఆ ప్రేమమందాకినియొక్క జీవితయాత్ర పూర్తియయ్యెను.

బయట అంతయు చీకటి. ఆకాశమున నక్షత్రములు ప్రకాశించుచుండెను. మేరీకి అది వజ్రాయుధభూతమైనది. ఆప్రకాంతసమయ

మున నామె ఏకాంతముగ వసారాలో ఒకమూలను మోకాళ్లపై వ్రాలి, అశ్రుజలములు ధారలై ప్రవహింప, “అయ్యా! నా కుటిలత్వమే, నా దుర్మార్గపు తలంపులే ఆమెకు మృత్యురూపమైనవా తండ్రీ! మన్నింపుము, ప్రభూ! ఈపాపినిని, ఈదీనురాలిని మన్నింపుము. మనోవాక్కాయ కర్తల సీసేవయందే నిమగ్నురాల నగుదును గాక! ఆశీర్వాదింపుము, తండ్రీ ఆశీర్వాదింపుము! ఆలమాయకురాలి నిర్మలాత్మకు సదా శాంతి నొసగుము. తండ్రీ! స్వర్గమున ఆమెను సీదరి జేర్చుము ” అని ప్రార్థించెను.

౬

మహాశక్తియగు కాలము మానవహృదయమున విపత్సరంపరలచే గల్గిన ఘోరములగు గాయములను మాన్పి తత్సంబంధమైన అగాధ కూషములను క్రమక్రమముగా గమనింపబడకయే పూడ్చివేయును. విదునత్సరములు గడచినవి. రిచ్చర్డు క్రిస్టియనుకళాశాలలో లెక్చరరుగా నున్నాడు. క్యాథరిన్ యొక్క ఆకస్మికమరణమువలన కలిగిన హృదయచ్ఛేదకమైన లోటును పట్టుత్వమైన యేడిన్న తాళయమును లేకపోవుటచే తీర్చలేకపోవుటయే గాక, నానాటికి జీవితము ఆనందరహితమై నిస్సార మగుచుండెను. కొంతకాల మానిర్మలప్రేమచే వివాహోద్దేశము తలపెట్టలేదు. కాని కాలవశమున క్రమముగా బ్రహ్మచర్యవ్రతము బాహ్యమున కేవలము వ్రతముగా నిలిచి అంతరంగమున నిస్సారమై అశాంతికి కారణమయ్యెను.

అనేకదినములు ఆలోచించి, ప్రారంభమున సంజీవనముగ్నమైన మనస్సున ధైర్యము నెలకొల్పి, యొకనాడు సముద్రతీరమున నేకాంతమున

తమున మేరీతో తనజీవితము శాంతి కాని, సౌఖ్యము కాని లేక ఎడలినలె నున్నదని చెప్పి, సంజీవించుచు క్రమముగా తన్ను జేపట్టి తన యంధకారబంధురమైన జీవితములో ప్రేమాత్సాహజ్యోతి నెలకొల్పి కాపాడవలెనని కోరెను. మేరీ తన ప్రశాంతముఖము, నందును, విశాలనేత్రములందును కనికరము ఆదరము తాండవింప, ఒక వింత మందహాసముతో రిచ్చర్డు చేయి పట్టుకొని, “మిత్రమా, నాభావప్రళంఠమును నీవు పూర్తిగా తెలుసుకొనలేదు. నేను నిన్ను గాని, మరెవ్వరిని గాని వివాహమాడి సంసార సేవకు పూనుకొనిన, మానవ సేవారూపమున భగవంతుని సేవించుట అసంభవము. ఏనుప్రభువు చెప్పినది జ్ఞాపకము

లేదా? ఇద్దరుప్రభువుల నేమింప శక్యమా? నా జీవితమును బంధదాయకమైన సాంసారిక నేపథ్యములు ముక్తిదాతయైన ప్రభుని నేమింపుటకు గడుపుచున్నాను. నాకు మానవ నేపథ్య భగవత్సేవ. మిత్రమా, జీవితమందలి నీదృక్పథము మార్చుకొనుము. అప్పుడు అన్యజనసాహాయ్య మక్కరలేకయే జీవితమందలి అంధకారము పటాపంచలై దుఃఖపూరితమైన బ్రతుకు ఉత్సాహపూరితమై తేజోవంత మగును. నా వద్దకు వచ్చు ప్రతివ్యక్తిలోను ఒక్కొక్క నూతనరూపమున యేసుప్రభువు ప్రత్యక్ష మగుచున్నాడు. ప్రతిదినము అనేకశరీరములలో నామహామహుని మనసార నేమింపుచున్నాను. ఇట్టి మహోత్కృష్టావకాశము కాళ్ల దన్నుకొని సంసార కూడమున బడి పోయిన నా కిట్టి యదృష్టము లభించునా? ప్రియ మిత్రమా, రిచ్చర్డ్! మన్నింపుము. చక్కగా ఆలోచించిన నీకే ఈ యుత్కృష్టాదర్శజ్యోతి ప్రత్యక్షమై తీరును. నిరాశ, నిరుత్సాహము నీహృదయమునుంచి పారద్రోలు"మని అమృత తుల్యముగా పలికెను.

2

మరునాడు సాయంత్రము మేరీ తన వాళ్లలో బల్లనద్ద కూర్చొని ఉదయమున రిచ్చర్డ్ వ్రాసిన జాబు చదువుకొనుచుండెను:

“ప్రాణప్రదమైన మేరీ, నానంతుచితభావమువలన నీయొక్క మహోన్నతదివ్యాదర్శ జీవితదృక్పథము గ్రహింపజాలకపోతిని. ఇప్పుడే కండ్లు తెరిచితిని. ఇప్పుడు దానిని ఒక ఛాయా రూపముగా మాత్రము చూడగలుగుచున్నాను. గ్రహించుచున్నాను. నీజీవితము ధన్యము. నన్నుగూడ ధన్యుని గావించవా? ఈవిత్ర జీవితయాత్రయందు అంధుడనైన నాకు చేయూత నొసగుము. ఒక్క నూలుపోగు ఆధారము దొరకిన దాని బట్టుకొని నీ అడుగులబాడ బడి వచ్చెదను. తద్వారా కొంతకాలమున కైనను వెలుతురును గాంచగలుగుదును. జీవితము ధన్యమగును. ఇకనుంచి నీవే నాకు దేవతవు. నామార్గదర్శివి. మేరీ, నీ కనేకధన్యవాదములు, కృతజ్ఞతాపూర్వక సహస్ర సాష్టాంగప్రణామములు.

“ఇట్లు నీ అనునరుడు,

“రిచ్చర్డ్.”

ఆనందజ్యోతి మొగమున ప్రకాశించుచుండ తిరిగి చదువుకొనునంతలో నొక ఒడలు కాలిన రోగి “అమ్మా, అమ్మా, మంట భరింపలేను. నో రెండుకొని పోవుచున్నది. కొద్దిగా మంచిని ప్లీయి తల్లీ!” అని యరవ, మేరీ మంచి నీళ్లు పట్టుకొని యతనివద్దకు పరుగు పరుగున పోయెను.

నామా బొక్కడదేల నేను సుతులు నాబంధులు నాసలు

ప్రేముఖ్యానని రాజ్యలక్ష్మీయును సర్వస్వంబు నీచేతిదే;
యీమే నియ్యలలోన నుండువట కిట్లే సాగినా జాలు; నా
స్వామిన్నే హముమోలఁ దుచ్చములు సప్తద్వీపసామ్రాజ్యముల్.

విమలారణ్య మనోజ్ఞవస్తు వితతుల్ పెక్కుల్ రహింక, స్వతం
త్రమహారాజ్యరమాధురంధరుఁ డహార్యశ్చక్రుఁ డావిద్విష

త్రముఖవ్యాఘ్రమహాకిరాతుఁడు కిరాతస్వామి, యాభీమచాం
దమలన్నేహ మెలర్ప వచ్చెను బ్రతాపాధీశ్వరుం బాడగఁ.

వెనుక ధనంజయవిక్రమ-ఘనుడగు సూక్తుండు ముందుగా ఫాలవిలో
చన సదృశుండు ప్రతాపుఁడు-చని మోఁదిరి సూకరము నిశాతాస్త్రములఁ.

ఒకకాడక జనియించు రెండుపువ్వుల ప్లాప్పారి మీ రెద్దఁ గూ
ర్మకినికే బేర్మికే దావులై మెలగినక, మిన్నంది మాబోంట్ల మూ
రక హర్షింతుము కాని యుద్ధము లొనర్పక బూనినక మాననం
బకటా! వ్రయ్యలు వ్రయ్యలై చనడె, కట్టా! చూచి యెట్లోర్తునో.

పలుకవ్వమ్ములఁ గూడు నీళ్లు గొన కీబ్రహ్మాండ మున్నంతకుఁ
దలక్రిం దామఁ దనం బొనర్చిన గురుధ్వంసాసుపుంజుంబులు
దలగఁ బాటునె? తన్మహానలశిఖల్ దర్పించి, సన్నుక నినుక
గులముక దేశముఁ గాల్పనె? యెటుల నాకుక దప్ప నిప్పాపముల్.

సమయక జేసి కృతాసుపుంజములఁ బశ్చాత్తాపదీప్తాగ్ని శు
ద్ధమతిక వచ్చినఁ జోటు లే దనదు వాత్సల్యంబు వారాశి కో
పము జన్మించని దొడ్డతల్లి మన మేవాణ్మాత దాక్షిణ్య హ
స్తముఁ బైఁ గప్ప, శతావరాధికయినక సదృశికి బ్రార్థించినక.

* 'రాజాప్రతాప సింహచరిత్రము' నుండి యుద్ధవృత్తము.

కోటిసూర్య ప్రభాంకుండు పృథ్వీసూర్యభాముఁ డీ యవనుల బారి మడిసె;
 సర్వజ్ఞతుల్యుఁ డానమరసింహవృపుండు తురకలతోఁ బోరి దొంగఁ గె దనువు
 సమవర్తిమూర్తి దుర్దమశౌర్యుఁ డా హమీరాయు వున్నంత కాహవ మొనర్చెఁ
 గుంభుండు రాజదిక్కుంబి తదర్థమై తన జీవితము నెల్ల భారవోసె
 నింక సంగ్రామసింహభూమిశ్వరాదు-బ్రహ్మప్రతాపులు; యవనసేన
 నాపి మెం డొడ్డి దేహంబు ప్రాణములను-గోరువెట్ట స్వాతంత్ర్యము గొలిచి రపుడు.
 ఒకనాఁడా, యొకమానమా, మఱియుఁ డా నొక్కబ్రహ్మ, వేయియేం
 డ్లకుఁ బై నయ్యె, మహమ్మదీయసుఫటుల్ లఖ్-ఫలఖల్ లహాం
 తకులై పైఁబడ సాగి; యెంత జనబృందం బున్న మేవాడమా
 తకువైసా, దలమున్న-లై, బ్రదు కసాధ్యంబుఁడూ దోపించడే ?
 నాడుములైత చండవృషాలుసంతతివాఁడు దుర్గారావు ప్రళయభైర
 వారావుండై, వైరు లడలి పారఁగఁ బోరి, పడియెఁ జోండాపదస్వయులఁగూడి
 యాపైన వచ్చె, మాయవ్య జవాహిరిభాయి, గాయంబులు వేయుఁ గాఁగ
 మహిషాసురేశ్వరమర్దనివలె, కేగి, విమతుల నోర్చి, ప్రాణములు విడిచె;
 బదియుమూఁడువేలు పడఁతులు గోలుపఁ గ-ర్ణావతియును నాడు నాయనమ్మ
 రోహితాశ్వశిఖిల జోహారు గావించె; - నిట్టి వీరమూర్తు లెందుఁ గలరు ?
 వైరులు, మానమానమును బైరులఁ గోసడువట్లు, వీరులఁ
 నూలులువేలు గోయఁగ; మనోజ్ఞసువర్ణశలాకలట్లు లం
 గారశిఖాచయంబులను గాలుచు, వేలకు వేలు స్త్రీలు జో
 హారులు సేయ; దేశ మకటా! జనకూన్యము గాక నిల్చునే ?
 తినడుకండలును రక్తము గ్రుమ్మరించి మేవాణ్మాత వీరసౌభాగ్యలక్ష్మీ
 యొక వేయియేండ్లుగా నోర్చి నోర్చుచునుండె; శాత్రవతతివోటు నడలదయ్యె;
 దద్ధాతములకు మాతల్లిశరీరమ్ము కుమ్మెలువోవుచుఁ గుట్టువట్టె;
 నుసచారకతముల నొట్లు పెట్టచు; చిక్కి చిదువలై శల్యావశిష్టమయ్యె;
 నామహామాతగతి తల్లిపైసయప్ప-డొడలు పరవశమై రక్త ముడుకులెత్తుఁ;
 గడుపు చుమ్ములుచుట్టు; నేకరణి నామె-దేర్చునని రేయుఁబవలు చింతించుచుండు.

కతియవారు ప్రేడింగుకంపెనీ యొక్క

సర్వజనాదరణీయమైన తలనూనెలు అండు వివిధపరిమళములుగల అత్తరులు

కుసుమూల్ హాయిరాయిల్ (రిజిస్టర్డ్)

ఈ రోజుములకు, మొదటకు, తగినటువంటి తలనూనె, గువాసన ప్రవృత్తులతోను, హీనాపుష్పములతో చేయబడి, సాటి లేవికై తయారుచేయబడి, సరిపాలు పెట్టినది. సీసా 1-కి రు. 1. వి. పి. చార్జీ 6 అణాలు ప్రత్యేకము.

కెటి వైట్ రోజ్ హాయిరాయిల్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

చెట్టుకలవృద్ధికిని, కాంతికిని తోడ్పడువట్టి తలనూనె. గుబారీపువ్వుల నిజసారథి మింగు గలను. ఒకసారి పరీక్షించిన మీకే తెలియగలదు.

తల సీసా 1-కి 14 అణాలు. వి. పి. చార్జీ 6 అణాలు.

కెటి కోకోనట్ హాయిరాయిల్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

పెంకాయనూనె తల వుపయోగించువని ప్రతిపాదికిని తెలియును. కాని ఎట్లు సిద్ధము చేసినదో వది ప్రకటన తెలియదు. ఈ నెం. 777 రులో (రిజిస్టర్డ్) చేసిన ఈ పెంకాయ నూనె వుద్ధిచేయబడి దుర్వాసనారహితముగాను ముత్తూగువాసనాసంకలితముగాను గావించబడి నది. అందుచే సామాన్యగృహస్థు లందరిమెప్పు నోరివిది.

6 ఔన్సులు గల సీసా 1-కి 14 అణాలు. వి. పి. చార్జీలు 10 అణాలు ప్రత్యేకము, మరియు జ్ఞప్తియిం దుంచుకొనుడు

కెటి ఒట్టో రోజ్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

దీనికి సరిపకూన మన నూనె లేదు. రోజాపుష్పములచే చేయబడినది. పుష్ప వనమునం దున్న రోజా గుబారీపుష్పము లెంతటి పరిమళము యొసగునో యంతటి సారథియు నిందు బడయగలదు.

అరఔన్సులు బుడ్డి 1-కి రు. 1-12-0, పావు ఔన్సు బుడ్డి 1-కి రు. 1-0-0.

కెటి ఒట్టో జాసిన్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

మల్లెపుష్పములను తెలియనివా రుండరు. కెటి ఒట్టో జాస్మిన్ (నెం. 777 రు) మల్లెపువ్వులలేని కాలము లందుమాడ మల్లెపూలవాసన నిన్నును అశ్రుర్యమును ఆనందమును కలిగించును. ఈ పరిమళము నొక్కసారి యాస్మాణించిన, అదిలేక మీ నొక్కఘడియ యుండవలదు.

అరఔన్సు బుడ్డి రు. 1-12-0, పావుఔన్సు బుడ్డి రు. 1-0-0.

ఒట్టో మధుకర్ (రిజిస్టర్డ్):—ఒకసారి యీ అత్తరు వుపయోగించినవారూ, సర్వదా దీనిని విడదాడలేకున్నారు. మేలైన పుష్పసారథి మే

యిందులకు కారణము, అరఔన్సు బుడ్డి 1-కి రు. 1-12-0, పావుఔన్సు బుడ్డి 1-కి రు. 1-0-0.

వి. పి. చార్జీలు 5 అణాలు ప్రత్యేకము. (ఒక్కొక్కదానికి)

మరొకటి:—మీ గ్రామములందున్న దుకాణములలో కొనుదెచ్చుడు కెటి మరియు నెం. 777 రు అనువదయు లను గమనించుడు. అట్లుచేసిననే గుర్తుపైనది మీకు దొరకగలవు.

పరీక్షార్థమై రెండు అణాస్థాంపుల వంటి యే రెండు తలనూనెల వమానాలుగాని, లేక అత్తరువరూపా యొకటిగాని తెప్పించుకొనుడు.

పోత ఏజెంట్లు:—ది కతియవారు ప్రేడింగు కంపెనీ,

బెల్వాడి మెయిన్ రోడ్, బొంబాయి నెం. 4 ,

మీ శిరోజముల కొక టానిక్

కేవల సమీపించుచున్నది. అప్పుడు మాకు మంటపుట్టి కేవల గలిగియున్నది. ఇక ఆ మూల క్షీణించును. అట్టి సమయములందు మీ వెంట్రుకల కొకటానిక్ అవసరము. మీ వెంట్రుకలను కాపాడుకొనుడు. వాటిని

కా మి ని యా నూ నె (రిజిస్టర్డ్)

సుపయోగించి పోషించును.

బట్టతల, వెంట్రుకలు రాలిపోవుట, గరుకురస మెక్కుట, వృద్ధాప్యము రాకమును పే వెంట్రుకలు నెలయును, మున్నగువాటి వాపులయందు దివజము మెరుగగును. చుండును కుదుర్చును. నెత్తిచిర్రు మును కుశ్రపలమును. వెంట్రుకలు పట్టుకుచ్చుకల పెరుగుటకు రోగ్యమే. ఇవన్నియుగాక, ఘనమయునుగాను దాని సుపరిమళము మనస్సున కావించదాయకముగా మందును. ఇటీవల వచ్చిన యీ దీనియొక్క పత్రికల నడుపును. విప్లవ ఆర్. కె. వాయర్, చిన్ కార్, వండిపెరియార్ పోస్ట్, (తిరువాన్కూరు) 1-2-1931 కేరీన వారు వ్రాసిన పోస్టుకార్డులను దిట్లు గలరు. రెండునెలలక్రితము మీరు కామినియానూనె సంపాదించుకు నంపనములు. నేను యీ నూనె సుపరిమళము తెప్పించితిని, అట్టి మిసెస్ శర్వోరప్పియొక్క శిరోజములకు అద్భుతమైన సుగంధముల నిచ్చినదని చెప్పబడు నేను విగుల సంతోషించుచున్నాను. కాబట్టి తిరిగి 12 సీసాల కామినియానూనెను వి. పి. గా పంపకొనుచున్నాను.

వెల సీసా 1-కి రు. 1-0-0 వి. పి. చార్జీ 6 అణాలు ప్రశ్నోకము.

8 సీసాలవెల రు. 2-10-0 వి. పి. చార్జీలు 12 అణాలు ప్రశ్నోకము.

పుష్పద్యానవనమును జేబునం దుంచుట

మీ రెప్పుడైనను ఓ ట్టో దిల్ బహార్ (రిజిస్టర్డ్)

OTTO DILBAHAR.

బుద్ధులు చూచితిరి. ఈ బుద్ధులనుంచి ఒక్కరోట్టు క్రిందవడిన, పుష్పవనములోనుండి తాళగా తెచ్చిన కొన్నివేల కుమారులు యింపైన పరిమళము నది యొసంగును.

పూర్ణిమము కలుగుటకై, ఉచితముగా నిచ్చెడి సమూహబుద్ధికోశము, పోస్టల్ ప్లాకాల నిమిత్తం రెండవారి స్థాంతును పంపును. పుష్పద్యానవనమును జేబునందుకొని మాలివానంపము సమర్థించువుడు. ఆంగ్ల కిలీగునట్టు, వివిధపైల సీసాలయందు విక్రయించబడుచున్నది.

ఆర్. జె. స్పెన్సీ సీసా రు. 2-0-0 పావురెస్పెన్సీ సీసా రు. 1-4-0 ఒకరూం సీసా 0-12-0 అరరూం సీసా 0-8-0.

వి. పి. చార్జీలు 6 అణాలు ప్రశ్నోకము. (ఒక్కొక్కదానికి)

ఒట్టోదిల్ బహార్ సమూహబుద్ధికోశము 0-2-0 అణాలు. పరిమళకాత్ములు ఒక్కొక్కటి ఒక అణా.

నొప్పులకు, బాధలకు, గొవ, ఔషధము

ఆర్డర్స్ సిప్రెస్-సాల్వి (పెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

ఎందుకు బాధపడెదరు? నిద్రపట్టక, ఆశ్మయమందుకు? హాయిగా తిరుగుటకు పిలుచేకుండ, మోకాళ్ల వాపుపొందనేలే! ఇవన్నియు

ఆర్డర్స్ సిప్రెస్ - సాల్వి (పెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

వలన అతితక్కువలో కుదుర్చుచునుగా? దీనిని కొంచము తీసికొని, బాధగల కేవలభాగ మందు బాసగా మర్చనచేయుడు. వెంటనే మీ బాధలు విహరణయ్యాయి, దాని మహిమాలికయములను మీరు గాంచగలరు.

దీనినిగుమలను నిరూపించుటకు సమూహబుద్ధిని ఉచితముగా పంపురుము. పోస్టల్ ప్లాకెట్ నిమిత్తము రెండవారి స్థాంతును పంపును. వెల డబ్బా 1-కి రు. 1-0-0, చిన్న డబ్బా 0-8-0 అణాలు.

వి. పి. చార్జీలు 0-6-0 అణాలు ప్రశ్నోకము (ఒక్కొక్కదానికి) సమూహబుద్ధిని ఒక్కొక్కటికి 0-2-0 అణాలు.

పోస్ట్ పింట్లు:—ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెనీ,

నెం. 285 రు. మార్కెట్, తపాలవెట్టె నెం. 2052. బాంబాయి నెం. 2 రు.

మహాత్మా గాంధీ—ఫోన్ స్టోను—ఇంగ్లండు రేవు

మహాత్మా గాంధీ—మంత్రి—ప్రజాశాస్త్ర సమన్వయకమిషన్

చిట్టకథలు

ఎగదీస్తే బ్రహ్మహత్య, దిగదీస్తే గోహత్య శంకర సీతారత్నాంబగారు

పూర్వం ఒకపూరిలో ఒకరాజు వుండే వాడు. అతనిదగ్గర ఒక బ్రాహ్మణమంత్రి వుంటూ వుండేవాడు. మంత్రి చాల తెలివైన వాడు. రాజ్యాన్ని అనేకసార్లు శత్రువులనుండి కాపాడినాడు. ఒకసారి శత్రురా జొకడు పెద్ద సేనతో యారాజ్యంపైకి దండెత్తి వచ్చాడు. రాజుకు యేమీ తోచింది కాదు. శత్రు రాజుసేన చాల పెద్దది. మంత్రిని పిలిపించాడు. మంత్రి వచ్చాడు. “ప్రభూ! ఏమిసేలవు” అన్నాడు. రాజు “మంత్రి! ఇంతకాలంనుంచి నీవు నారాజ్యాన్ని కాపాడుతూవున్నావు. కాని యిక మరి లాభం వున్నట్టు కన్పించదు. మన శత్రురాజు గొప్ప సేవతో వచ్చినాడు. ఏమి చేయుటకు తోచడంలేదు. నీవు యేమి చేయ మంటావో తక్షణం చెప్పు” అన్నాడు. మంత్రి వెంటనే “రాజా! మనకు వైస్యబలం తక్కు వున్నా, బుద్ధిబలం వారికంటే హెచ్చు వుంటే వారిని మనం గెలుస్తామన్న ధైర్యం నాకున్నది. కాబట్టి నాచేత వైసంతవరకు పోరాడుటకే నిశ్చయించవలెను. ఈపోరాటానికిమాత్రం

మీరు మన రాజ్యంలో నున్న యావన్నుండి బ్రాహ్మణులను, పవిత్రమయిన గోవులను తెప్పించి నాయెదుట పెట్టవలెను” అని చెప్పేడు. రాజు, తనమంత్రియొక్క బుద్ధిబలం యెరిగిన వాడుకాబట్టి, తనరాజ్యంలో వున్న యావన్నుండి బ్రాహ్మణులను, గోవులను తక్షణం తీసుకు రమ్మని ఆజ్ఞాపించాడు. రాజుగారి సేవలుకూడా వున్నంతమట్టుకు సిద్ధపరిచారు. మర్నాటికి బ్రాహ్మణులు, గోవులకూడా సిద్ధమయి నాయి. మంత్రి మిగిలినయేర్పాటులన్నీ చేసి, బ్రాహ్మణులదగ్గరకు వచ్చాడు. ఒకొక్క బ్రాహ్మణుడిని ఒకొక్క ఆవును యొక్కచున్నాడు. ఆలాగు తయారుచేసే సరికి ఆవులవయవ యొక్కైన ఒకవిధమయిన బ్రాహ్మణసేన సిద్ధమైనది. ఈ బ్రాహ్మణసేనను ముందు నడి పిస్తూ వెనుక సిఫాయిలు, రాతులు మొదలగు వారిని వెళ్లమన్నాడు. శత్రుసేనలు యెదుర్కొనుటకు వచ్చేయి. ముందు ఆవులపై నున్న బ్రాహ్మణులను చూసేయి. సేనలకు చెయ్యి అడింది కాదు. “ఎగదీస్తే బ్రహ్మహత్య, దిగ

దీస్తే గోహత్య". పై నున్న బ్రాహ్మణులకు గురి పెడితే బ్రహ్మహత్య; క్రిందనున్న ఆవులకు గురిపెడితే గోహత్య. ఏమి చేయడానికి తోచ లేదు. చాలనేపు ఆలోచించారు. లాభం లేకపోయింది. మారు మాట్లాడకుండా తిరిగి

తమ రాజ్యానికి పలాయనమైనారు. యుద్ధం ముగిసింది. మంత్రిబుద్ధిబలమే తుదకు గెల్చింది. రాజు చాలా సంతోషించాడు. అది మొదలూ 'ఎగదీస్తే బ్రహ్మహత్య దిగదీస్తే గోహత్య' అనే సామెత ఏర్పడింది.

ఛా సూదేవి

పూర్వం విశ్వకర్మ అనేఅత నుండేవాడు. అతనిపని ఏమిటంటే తరిమెనపట్టడం. అతనికి కూతు రొకరై ఉంది. దానికి పెళ్లియ్యాడు వచ్చింది. వరుల కోసం వెతికి వెతికి సూర్యుడికి ఇస్తే బాగుంటుందని నిశ్చయించి సూర్యుడికి ఇచ్చి పెళ్లిచేశాడు. ఆ పిల్ల పేరు ఛాయాదేవి. అత్తారింటికి పంపించాడు సారీ అవీ పెట్టి. పంపిన మొన్నా కే ఓ మనిషిని కుదు ర్చుకుని వెంటపెట్టుకుని ఎవరికీ చెప్పకుండా ఛాయాదేవి తండ్రియింటికి వచ్చింది. విశ్వకర్మ చూచి 'ఏమి? నిన్న వెళ్లావో లేదో అప్పుడే వచ్చావే' అన్నాడు. ఛాయాదేవి 'నాన్నా, నాకొంప ముంచేశావు. నేను వాళ్ల ఇంట్లో నిలవనైనా లేకపోయాన్నాను. వారి కేమైనా ప్రతిక్రియ వేస్తే కాని నేను కాపురం చేయలేను. ఎందులోనైనా దిగి వచ్చిపోతా' నంది. 'అమ్మాయి, యీ మూత్రానికేనా ఇంత హడావిడి. నాచేతులో నువ్వు పనేకా. నడు మీవాళ్లింటికి; నేనూ నాయంత్రం తీసుకొని వస్తాను. ఒక్క మారు బాగా నొక్కి తరిమెన పట్టానంటే ఏ వేడి ఉండదు. అన్నీ ఎగిరిపోతాయి. నీ కేమీ

కనకదండి గోపాలకృష్ణశాస్త్రిగారు

ఫరవా లేదు తల్లీ!' అని ఇద్దరూ బయలుదేరి వెళ్లారు.

సరీగా ఆవేశకి సూర్యుడుకూడా ఇంటి దగ్గరే ఉన్నాడు. విశ్వకర్మ 'ఏమోయి సూర్యు డూ! మాఅమ్మాయి ఇంతవేడి భరించలేనని నిన్న చక్కావచ్చింది. అంచేత కోపగించకు. నాయందు తాస్త దయయించి నా యంత్రం మీద కూర్చో. కొంచెం తరిమెన పడతాను. అంతవేడి ఉండదు. కొంచెం తగ్గుతుంది' అన్నాడు. 'నరే'అని కూర్చున్నాడు సూర్యుడు. విశ్వకర్మ బాగా తరిమెన పట్టేశాడు. 'ఇంక దిగు నాయనా' అన్నాడు. తనదారిని తానుబ యలుదేరాడు. వెంటనే ఛాయాదేవి పరుగెత్తి వచ్చి 'నాన్నా, నాసంసారం కూలిపోయింది. ఇదివరకే కొంత బాగుండేది. కొంతదూరంలో నైనా నిలవగలిగేదాన్ని ఇప్పుడే పోయింది. ఎదురుగా నింపేలేను. రెట్టించు వేడి అయిపో యింది. మహాప్రకాశంగా వుంది' అని గొల్లు మంది. 'ఏమైనా నరే, నీధర్త ఇంట్లో నీవుండాలి. నాఇంటికెందుకు? నీ కక్కడ చావేనా మంచిదే' అని వెన్నకు పంచేశాడు. తను వెళ్లిపోయాడు.

ఏం చేస్తుంది పాపం. ఎంతదూరాన్ని వుండ
డానికి పీలుగా వుంటుందో అంతదూరాన్నుంచి
చూస్తు కాలక్షేపం చేస్తోంది. అందుకనే అప్పు
టినుంచీ సూర్యుడు రెట్టింపుగా ప్రకాశిస్తున్నాడు.

డు. ఛాయాదేవికూడా సూర్యకిరణాలు ఎక్కడ
ఆఖరు అపుతామో అక్కడే వుండి భర్తని
ధ్యానిస్తుంది. కథ కంచి కెల్లంది, మనం ఇంటికి
వచ్చాము.

చందమామలో బొమ్మయేమిటి?

ముద్దా విశ్వనాథముగారు (కవితానమితి)

పూర్వకాలంలో జంతువులు మనవలెనే
మాట్లాడుతుండేవి. బుద్ధికుశలత కల్గిఉండేవి.

“అబ్బే, నేను మాంసం ముట్టను; అవ
సరం లేదు,” అంటూ బ్రాహ్మణుడు తిరిగి
బయలుదేరినాడు.

కుందేలు, నక్క, కోతి—ఈమూడు
జంతువులూ కాశీనగరందగ్గర ఒక అరణ్యంలో
ఒకే ఆశ్రమంలో నివసిస్తూ, తప మాచరిస్తూ
వచ్చాయి. అవి ‘స్వార్థం’ అంటే ఎమో ఎర
గవు. విహికభోగములు సనేమిరా, స్మరింపవు.
ఎంతసేపూ అతిథిపూజ చేస్తూవుండేవి.

వెళ్లి వెళ్లి, తిన్నగా కోతి వున్న ప్రదే
శానికి చేరుకున్నాడు. ఒక చెట్టుకొమ్మమీద
ఒంటికాలిపై జపం చేస్తూంది, మర్కటం. బ్రా
హ్మణుడింకా పెదవి విప్పినేలేదు, అతనిమనస్సు
కమపట్టి, ఇన్నిమామిడిపండ్లిచ్చి వత్కరించింది.

ఒకసాయంత్రం, బ్రాహ్మణుడొకడు ఆ
అరణ్యంలో ప్రయాణం చేస్తూ, గాఢతపస్సులో
ఉన్న నక్కను చూచి,

“నేను పండ్లు తినను” అని చెప్పేళిమల్లా
తనదారి పట్టినాడు బ్రాహ్మణుడు.

“ఓహో, నక్కగారూ! తాము చాలా
ఉదారులని ప్రతీతి. నా కీపూట కడుపునింపుకు
నేండుకు ఏదైనా కాస్త ఆధారం కనబరు
స్తున్నా,” అన్నాడు.

కుందేలు సమాధిలో వున్న సమయాన
బ్రాహ్మణుడక్కడ సమీపించి,

“అంతకంటేనా?” అన్నది, నక్క, ఒక్క
యెగురు ఎగిరి,— “ఇవేళ నాకు ప్రళయమైన
మాంసం దొరకడం, తమవంటి అతిథులు రా
వడం, ఏం అదృష్టం! నిజంగా పర్వదినం.
ఉండండి, నాగుహకు వెళ్లి తీసుకొస్తాను.”

“అయ్యో! కుందేలుగారూ! బ్రాహ్మణిని,
మూడురోజులనుంచి పస్తు. కడుపు మండి
పోతుంది, కాస్తభర్మం,” అన్నాడు.

అట్టే పర్యాయం చన చేసింది, కుందేలు.
“నేను ఇయ్యగలవస్తువల్లా గడ్డికదా, బ్రాహ్మ
ణుని కదేం పనికొస్తుంది? కనుక, నేనే అతని
కాపారమైతే, కొంతలో కొంతయినా నడుచా
యంగావుంటుంది” అని అనుకొన్నది మనస్సులో.

“బ్రాహ్మణ! నీవు నిష్పప్రయత్నం చెయ్యి, నీకు భోజన సదుపాయం అమరుస్తా” అని చెప్పింది.

అంతట నాలుగు చితుకులు ప్రోగుచేసి కొని వచ్చి, బ్రాహ్మణుడు మెల్లిగా అగ్ని రాశిని నాడు. బాగా రగులుకుంది. ఆపశంగా కుండలు అనిష్టలో ప్రరికింది.

కాని మింతలో మింత! ఆ కుండేటి శరీరం తగులబడ్డానికి బదులు, చెంగల్వపూలు పటచు కొని పడుకుంటే ఎలా గుంటుందో, అంత చల్ల ననిపించింది, దానికి. అతిథివై పు తిరిగి, “ఇదేమి టయ్యా! నిష్ప బాగా ఎగనంతోయ్యి, నా వల్ల దహనం కాకుండా వుంది” అన్నది, కుండలు.

తక్షణమే, చెట్లకంటే పొడుగ్గా ఎదిగి పోయి, దివ్యమైన తన విశ్వరూపం చాల్చి నాడు, బ్రాహ్మణవేషధారి.

“ఔదార్యము గల నా చిన్ని కుండేలా నేను ధర్మదేవతను. నిన్ను పరీక్షించడానికే ఇల్లా వచ్చినాను. నీ పుదారత అపారము. నేను చాలా మెచ్చుకున్నాను. నీపేరు భూలోకంలో శాశ్వతంగా వుండిపోయేటట్టు చేస్తాను,” అన్నాడు.

అంటూ—ఒకకొండ పిండినాడు, రసం వచ్చింది. ఈరసం సిరాగాను, ఒక కొండశిఖరం కలంగాను వుపయోగించి, ఎల్లప్పుడూ మనుష్యులందరకూ కనబడేలాగ, చందమామ మీదనే కుండలుబామ్మ లిఖించినాడు.

చందమామమీద కనబడే ఈబామ్మ చెరిగిపోయే పర్యంతమూ, ఔదార్యమును గుఱించిన ఆదర్శప్రాయమగు ఈ చిన్నిగాథ హిందూవిడ్డల హృదయాల్లో మెలగుతూనే వుంటుంది.

బాలభాష

యం. వి. పాపన్నగుప్తగారు

“ఋగ్వేదపత్తి

జున్నారిపత్తి

రాశ్వపత్తి

రఘుపత్తి

విడ్డల్లారా! బీగా లేసుకొండి

తల్లుల్లారా! తాళా లేసుకొండి.”

పసిబిడ్డలు చుట్టూ కూర్చోని చేతుల రెండింటిని కడుపునకు దగ్గరగా నుంచుకొని తలను వైకెత్తుకొందురు. వారిలో నొకరిని

దొంగినుగా చేతురు. ఆత దొంగుక దూరముగ గూర్చొని తలను వైకెత్తుకొని వాలుక వల్లాడించుచూ గూర్చుండ వలయును. ఇంతలో వై వాక్యముల నుడువుచు నొకరు తమ చేతిలోని పత్తిపుండను యెవరిచేతనో వుంచెదరు. అందరు గూడ తలను క్రిందికి వాల్చి మిన్నకుందురు, ఇంతలో దొంగగా యేర్పరచబడ్డవాడు తటాలున పత్తిపుండగల వాని బట్టుకొనవలయును. లేనంతట తిరిగి యాతడే దొంగగా బరిగణింప

బడును. ఈ యాట చాల వివోదముగ నుండును.

“అక్కమ్మబోటలో చిక్కికూర
కోసివ కొడవలి ముక్కబోయ.
చిరుడేసి వండ్లితే చిరుడిపోయ
పాలు బోసి వండ్లితే పాశిపోయ
నేయి వేసి వండ్లితే నేరమాయ

సారి! గిలగిల! అమ్మయ్య! గిలగిల!
అక్కయ్య! గిలగిల! చక్కిలి గిలగిల”

అని పసి బిడ్డలను నవ్వించుచుండురు.

“కొండక్రింద యిల్లు గట్టె నూమామగారు
కోరి కొడుకుల గనె మాయత్తగారు
వండనూ ఒకమఱది వార్చ నొకమఱది
వండుకుండాలకాడ వుండాడు మఱది
యిల్లలికి మ్రుగ్గు బెట్టి యింటిమగవారు
పెద్దెనుము పేడెత్తె పెద్దమామగారు
చిన్నెనుము పేడెత్తె చిన్నమామగారు.

అమ్మమ్మ! వీరింటికి
ఏమి! జూచి యిస్తే వమ్మ”

అని హాస్యము జేయుదురు.

రాటపుపాట

(శ్రీ మ తి

(రాటము శ్రీష్టనమయమన ఈపాట పాడుదురు.)

జిమ్మి జిమ్మి కదురు
జమ్మేటి కదురు
పాలేటి కదురు
పడమటికొండ
కొండమీదగుండు
కొక్కెరసానె
సానమెరుపులు
సంకెతాళాలు
దేవుడిచ్చిన పెద్దఫిరంగి
ఫిరంగిముందల కర్రెద్దు
కర్రెద్దుమెడలో మున్నూరుగంట
గంటలోపల భీముడు పుట్టంగ
అన్నా అన్నా మనాపు లెన్ని
ముందలబోయే మున్నూరు

వెనకాలవచ్చే ఏన్నూరు
నడనవచ్చే నన్నూరు
రల్లి చచ్చిన పుల్ల పెయ్య
రలనిండా రలంబ్రాలు పోసుకొని
దొడ్డి దొడ్డి తిరిగి దోరాపునేతికి
మందమండా తిరిగి మట్టాపు వెతికి
అయ్యయిపోగయి గజ్జలగుంటకు
నీళ్లకుపోతే
గజ్జలుగలలాడే
పుట్టలోనినాగన్న బుస్సుబుస్సనె
దండానికోకలు దడదడలాడే
పెట్టెలోని ఉరదాళ్లు పెడ బాబ్బలైసి
కోటలోనున్నది కొమ్మకేనుగుపిల్ల
తిగిలి తగిలెయ్యి తాబేటిబుట్ట.

క మ్మి ప ని ౨

కొ. సరసింహాచారిగారు

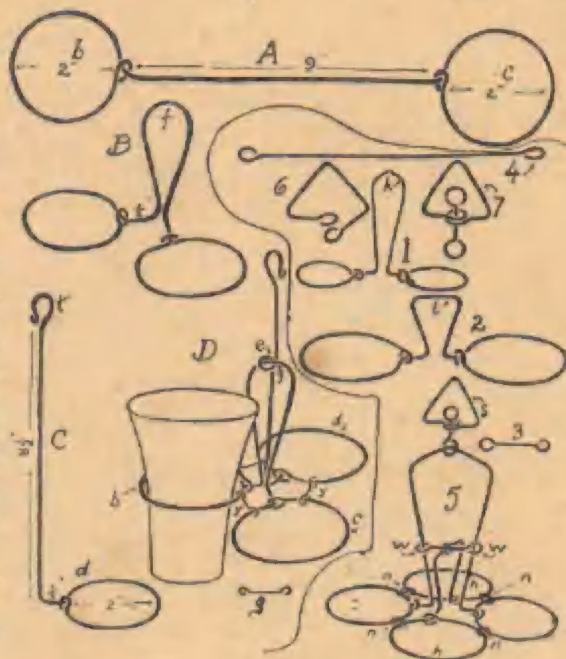
లోటాస్టాండులు

ఈవ్యాసమున రెండువిధములగు లోటాస్టాండులను చేయు విధము చెప్పబడును. ఒక స్టాండుపండు మూడు లోటాలును, మఱియొక స్టాండునందు నాలుగు లోటాలును ఉండవచ్చును.

మూడులోటాల స్టాండు

ఒక్కొక్కటి సుమారు 24 అంగుళముల నిడివిగల రెండుకమ్ములను దీసికొని, అందు ఒక దానియొక్క రెండుకొవలయందును 2 అంగుళముల వ్యాసముగల ఉంగరములను చిత్రము A యందు b, c, లలో జూపినవిధమున వంచవలెను. పిమ్మట ఉంగరములవద్ద నుండి అరయంగుళము వదలి తక్కిన కమ్మిని చిత్రము B యందు f వద్ద చూపినరీతిని వంచుకొనవలెను. పిమ్మట రెండవకమ్మిని దీసికొని, దానియొక్క ఒకకొవలయందు మూత్రము 2 అంగుళముల వ్యాసముగల ఉంగరమును (b, c, లకు సమాన

మయిన దానిని) చిత్రము C యందలి విధముగ వంచవలెను. కమ్మియొక్క రెండవ కొవలను t వద్దనుండునట్లు కొక్కిగా వంచవలెను. పిమ్మట B C కమ్ములనుచేర్చి, b c d ఉంగరములు ఒకేమట్టమున నుండునట్లు వట్టుకొని C అను కమ్మిని B యొక్క పై వంపు

చుట్టును చిత్రము D లో f వద్ద చూపినట్లు చుట్టవలెను. అప్పుడు మూడు ఊంగరములు చేరియుండును. ఊంగరములు కదలకుండుటకై 9 యం దుండునట్లు మూడు తునుకలను వంచుకొని b, c, d. అను పలయములను, చిత్రము d యందు y¹ వద్ద చూపినవిధముగ విగించవలెను.

నాలుగు లోటాలస్తాండు

24 అంగుళముల నిడివిగల ఒకకమ్మిని దీసికొని దానిని పూర్వము a వద్ద చూపిన విధమున వంచుకొనవలెను. పిమ్మట రెండు ఊంగరముల మధ్యభాగమును 1 వ చిత్రము వలె వంచుకొనవలెను. సుమారు 20 అంగుళముల నిడివిగల ముత్యయొక కమ్మిని దీసికొని దానినిగూడ A వలె వంచుకొని పిమ్మట చిత్రము 2 వలె వంచుకొనవలెను. 1 వ చిత్రమున ఊంగరములమధ్య పైకి వంచబడిన k అను భాగము, 2 వ చిత్రమున ఊంగరముల మధ్య పైకి వంచబడిన l అను భాగము నకన్న ఎత్తుగ నుండును. ఈరెండుకమ్మలను, వాటి ఊంగరములు నాలుగును ఒకేమట్టమున

నుండునట్లు 5 వ చిత్రమునందువలె చేర్చిపెట్టవలెను. 3 వ చిత్రమువంటి కమ్మిని వంచుకొని దానిని h, h అను ఊంగరములు గల కురుచ కమ్మియొక్క పైభాగమునకు సరిగా పెద్దకమ్మియొక్క ప్రక్కలకు W W వద్ద విగించవలెను. (చూడుడు: చిత్రము 5.) పిమ్మట 4 ఊంగరములును కదలకుండుటకై 9999 వద్ద నన్ననికమ్మితో కట్టవలెను.

తర్వాత స్తాండును వ్రేలాడగట్టుటకు చుట్టును తిరుగునట్టి revolving hanger ను చేయవలెను. 4 అంగుళముల నిడివిగల కమ్మిని దీసికొని 4 వ చిత్రమునందలి రీతిగ దానికొనలను వంచుకొనవలెను. పిమ్మట దానిని 6 వ చిత్రమునందలి విధముగ వంచవలెను. అటు పిమ్మట 3 వ చిత్రమువంటి కమ్మిని ముత్యయొక దానిని వంచుకొని దానిని 6 వ చిత్రముయొక్క కొనలయందలి ఊంగరములలో దూర్చి 7 వ చిత్రమునందువలె విగించవలెను. పిమ్మట దానిని 5 వ చిత్రమునందలి S యందు వలె స్తాండుకు విగించవలెను.

(All Rights Reserved.)

“ఏనాడు?”

మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావుగారు

ఏనాడు నీమోవి
లేనప్పు పొల్చునో
ఏరేయి చీకట్లు
నీచేయి తుడుచునో
ఏప్రాద్దు బొడుపులో
నీపేను మొలుచునో
ఆనాడు ఆరేయి
ఆప్రాద్దే రేకెత్తు
నావాడినట్టి గుం
జలలోని పూగుత్తి!

మరిగి కష్టపుటలలో
విరిగి తుంపర తాను
వేగి నిశ్వాసములో
పీగు తుత్తెనియలై
మొయిలుచాటున దాగు
మయిలకన్నీ రపుడు,

అప్పు డో చిరునవ్వు!
అప్పు డో చిగురాక!
రెప్పపాటున ముద్దు
లప్పగింతును నీకు!

గాలిలో రెపరెపలో
తేలి వచ్చు న దెప్పు
డే తమస్సులకొపల?
నే యుపస్సులదెనల?
నింగిలో చుక్కలో
తొంగి చూచు సువార్త
చెంగుచెంగున వచ్చి
మ్రొంగు నాదునిరాశ

ఎప్పుడో చిరుకన్నె?
చెప్పవా చిరుకన్నె?
చెప్పవా, చెప్పవా
చెప్పవా చిరుకన్నె?

(శివప్రసాద దశవతిరామపండిత కృతము)

ఊర్తి భారతదేశము దొక యద్భుతలహరత్వము. మన ప్రాచీనకవిత్యుల రీతియొడ చాల అన్యాయము మొనర్చిరి. ప్రాచీనకవులు సంస్కృతప్రాకృత భాషలందు తమరసపూర్ణకవిత్యములచే భారతదేశవాసిమల అశేకుల చారిత్రములు వర్ణించియుండిరి. కాని యూర్పి కచిత్రముకొంచెమైనను వర్ణనము చేసియుండలేదు. స్వభావతః కవిత్యులు చృష్టులగుటగను, నిరంకుశులుగను మందురు. వారు లేటు లొనర్పదలచిన నటు లొనర్తురు. తలచిన తో దూర్చినను పర్వతముగ నొనర్తురు. లేనిచో హిమాలయమువంటి పర్వతమువై నను కష్టమై యైన చూడదు. ఉదాసీపో చృష్టులత్వములు సాధారణతరగతికవులయందును కలుగుచున్నవి. కాని యాదికవియను వాల్మీకి మహాకవియను ఇందువిషయములో దిష్టించుకొన జాలకపోయెను. పక్షియుగ్మమందు ఒకశేకుంతియును వ్యాధు డొకడు వధించుచుండ నీకవిశిరోమణి వ్యాధయము దుఃఖిచీద్రమై హఠాత్తుగ “మా నిషాద ప్రతిష్ఠాంత్యం” మొదలగు వాక్యములు నెలువరించియుకూడ రామానుజుల చనాకాలముం దొక నవవిహారితవస్తువును పూర్తిగ మరచిపోయెను. ఈవిషద్గ్రస్తవనధూమిషయమై లేకమాత్ర మేదను ప్రకటించియుండలేదు.

ఊర్పి కవిజగత్ప్రసిద్ధ మేదినికవియనుచు, మిథిలాపురీ కవియనుచు నను జనకుని కృపారై. సీతాదేవి కనుజ. ఆనన్యభక్తుము, శ్రీరామచంద్రుని పోషకుడు వసు లక్ష్మణుని భార్య. వాల్మీకి రామాయణపాఠకులకు ముందుగా జనకపురమందు సీతామాండవీశ్రుతకీర్తులతోపాటు ఊర్పిగద్యము గలిగించెను. సీతచరిత్ర మందరు నెరింగి నదియే. సీతారాముల చరిత్రము వర్ణించుటకే రామాయణము లిఖింపబడెను. మాండవీశ్రుతకీర్తులకు సమాప్త పావకాధికపతివియోగ మనుభవించ నక్కర లేకపోయెను.

కాన వారల చరిత్రముం దేని శేషమును లేదు. ఇక చాల వియోగినియను మార్పిగనూర్చి నక్కాణితము.

ఈమె చరిత్ర మన్ని విధములను ప్రశంసాయోగ్య మయినను కవిత్యులు లక్ష్మీనర్మక అన్యాయ మొనర్చిరి. వాల్మీకి, ఎందుకు నీ కీ దేవిపై యంతటి యుపేక్ష? నను ప్రముఖునిరహితయను మార్పిగవిషయమై కొందె మైనను పక్షపాతము జూపలే దేమి? తాపకుల శరీరము లచోరాశ్రములు తపశ్చరణమువలన కళోగములైయుండువా?—ఈకవితల్లజాండు కటుత్వకళోరత్వప్రియుడు కాదని యితని గ్రంథమును జదివిన తెలియుచున్నది. కనుక మే మిది యూర్పి క భాగ్యకోషమని తలంకుము.

వాల్మీకి యొకసారి వివాహవేషమున జనకపుర ముం దూర్పిగోదర్యన మొనర్చి యున్నాడు. అయోధ్య కరిగినతరువాత క్యేకురగృహమున నెటు లున్నదో యొక సారియొనను తెలియజేయు లేదు. ఇదియేకాదు, లక్ష్మణునిన గమనావసరమున ‘లక్ష్మణాశ్రువులు తుడుచుట’ మొదలగు సమయవర్ణనములుగూడ నీతనికి సరియని తోచలేదు.

రామచంద్రాభిషేకమునకై వందకోవాస మట్లు అంతఃపురమంతయు జక్కగ నలంకరించిరి. ఊర్పిగయు సంతోషతరంగముల నీచుటాచు దుండెను. నిజపత్యా రాధ్యుడైన రామచంద్రుడు రాజహింసావాసీను డగుట యూర్పి కంతయు సంతోషజనక మగుచుండెను. కాని భాగ్యహీనతచే ప్రాయుత్సాహ మంతరించెను. రామచంద్రుని సహవాసాసీను డగుటకు మారుగ వనవాస మొనర్పవలసివచ్చెను. భ్రాతృభక్తుడగుపామిరి యన్నతో వనగమనోద్యుక్తు డయ్యెను. అంతట మార్పి క కా సంగతి యొక మహారామమవకు తెలియవచ్చెను. వెంటనే ఖండితకదలితరువుతోత మార్పితయై నెలగూలెను.

లక్ష్మణుడు పాపభావిక ప్రేమచే, రాజ్యకార్యముల వన్నిటిని వదలి, నిజశరీరము సోదరసేవాచార్య మొనర్చి రామచంద్రునితో నడచి కేగెను. ఈవిషయము చాల మహత్వపూర్ణమైనది. కాని యూర్విశ్రమి నర్పించి యాత్మోత్సర్గ మింతకంటె వధికమైనదని చెప్పవచ్చును. ఆర్యులనలకు ప్రాణాధికవస్తు జొరకటి యుండును. అది ప్రాణాధారపరియే. కాని యుదారచిత్త యగు నూర్విశ్రమి సీతారాములసేవకై ప్రాణాధిక్తడైన పతిని త్యజించెను. నిజగుణము, భోగము త్యాగమొనర్చెను. అదియు సేవయనునా? ఏనయమునా? వివాహమైన కొలది కాలమువలె యీమహాకార్య మొనర్చెను. నిజ సాంసారికగుణాశేను ద్యక్తమొనర్చెను. అదియు నొకటి రెండుమాసములవరకు గాదు; పదునాల్గువత్సరములవరకు. పాతకసోదర సోదరి మణులారా! కొంచె మాలోచింపుడు. ఊర్విశ్రమి వివాహమైనచెంట్టనే పతితో వసుభవించిన యౌవనగుణముతో పదునాల్గుమాసముల పతివియోగము పహించిన పిదప వసుభవించిన గుణము సమానమునా? వివాహిత యగుటతోడనే సీతారాములకై తన గుణపాత్రాజ్యమును విరాజింపించినది.

ఇద్దరు నొకేయింటి బారిక లగుటచే సీతకును, ఊర్విశ్రమికును సమానముగ పతిసేవ, పతిభక్తి, పతిప్రేమ మొదలగు శిక్ష లొసంగబడెను. సీతకువలెనే మన యూర్విశ్రమికును పతిసంబంధభావనలు దృఢముగను, నున్నతముగను నుండెను. పాతివ్రత్యధర్మముల నీమె లానుగా గ్రహించియుండెను. సీతవలె నీమెయు పతిచెంట్ట సంతసంతోషముగనే వనమునకు జనియుండును. కాని యామె తెలిసియే యట్లావర్చలేదు. ఆమె తలచిన దేమనగా, తానుగూడ నడచి జనినచో లక్ష్మణునకు—తనకు సంతోషము గూర్చుటయందు, సుఖమొనగూర్చుటయందు శక్తువకాలము చల్లముత్పలసియుండును. అందువలన సీతారాములసేవాశ్రమావలయందు కొంచెమైనను లక్ష్మణునకు విఘ్నము కలుగకపోదు. ఈస్థితిలో పరమారాధ్యులగు సీతారాముల లక్ష్మణుడు తగినట్లు సేవింపజాలడు. తన గుణమునకై పరియొక్క ధర్మపాలనమందు లేకమాత్ర

మైనను లోప ముండరాదని యామెతలంపు. మరియు నందరు వదలి జనినచో పూజ్యులగు నర్తలు—కాసల్యా సుమిత్రలకు మహాపూర్తిగ సేవయొనర్చువారలు ఎవ్వరు లేరనిపూడ యామె తలంచెను. ఇవన్నియుగూడ వాలోచించియే సీతవలె నడచి తాను జనియుండలేదు. ఈవిషయమై గంభీరముగ మన మాలోచించినచో మూర్తిచరిత్రమం దీవిషయ మత్యంతమహత్వపూర్ణమైనదని గోచరింపకపోదు.

కాని యూర్విశ్రమి విషయమైన హిందీకచిత్రమైన 'మలినీదాసు' కూడ ఆదికవియగు వాల్మీకిసే యనుసరించెను. ఆతడును వనవాసగమనసముయమున నూర్విశ్రమి లక్ష్మణుల సమాగమ మొనర్చియుండలేదు.

పరేకాని, భవభూతిమాత్రము కొంచె మివిషయమై చయము కనబరచివాడు. సీతారాము లడవినుండి తిరిగి వచ్చినతరువాత భవభూతి కొకసారి యూర్విశ్రమి పాపముచెప్పెను.

ఎట్లు? చిత్రపటప్రదర్శనమం మూర్తిశ్రమి గాంచి లక్ష్మణుని సీత "ఇయమ ప్యుపరా కా?" (లక్ష్మణా, ఈరెండవరూమె యెవరు) అని అడిగెను.

ఈవిధముగ వదిలె మరది వడుగుటయం దొక కుతూహలమే కాక ప్యారఫ్యముకూడ నున్నది. కాని సౌమిత్రి యాభావము పెరుంగకపోలేదు. ఊర్విశ్రమి యమె యడుగుచున్నదని తలచి తనమనస్సులోనే లజ్జపడి జవాబేమియు చెప్పక ఆవిగ్రహమును చేతితో గప్పివైచెను. చేయి వైచుటయే తడవుగ మాయబడిన యాచిత్రము నేటిదనుక తెరువబడియుండలేదు. ఆ రోజుననుండియే యూర్విశ్రమి యుజ్జ్వలచరిత్రచిత్రము కళీశ్వరులచే చిత్రంపబడక మరుగుపరుపబడుచున్నది. ఏమైనను సరియే కాని విద్యాంసులకు ఊర్విశ్రమి మామె వాటి చరిత్రమందలి విరుషీమణుల చరిత్రమలవలెనే యత్యంతోత్కృష్టత నొంది లోకోపకేత్రప్రదమై చెలంగినదని చెప్పకతీరదు.

వసములఁ బూరిమేసి గిరివాహినులన్ దెలిసిరుగ్రోలి కా
ససముల సంచరించు పారిణంబులు నేసిన దోస మేమొకో
వనచరులన్ వనాగ్నులును వ్యాఘ్రములున్ బసివట్టి చంపునం
చను టదియేల మానులకు నాస్తరణంబులు వాని చర్మముల్.

తలపై పట్టద మొండు చుట్టితిరుగన్ దప్పేమి మత్తేభ య
య్యళినాథున్ వెలయిచ్చి కొంటివాకొ నీ వట్టైన విక్రేతదా
గులకున్ లేవొకొ తొత్తిపాన లకటా శూర్యోరుకన్లద్వయీ
దళితున్ జేతు నిరంకుశుండవును దుర్ధర్ముండవౌటగదా.

లంటనిరానిదాను వికృతాకృతియాను మలీమసాంగమా
తుంటరిదా నికృష్టమగుఁ దుచ్చమగున్ గరటంబు; కాని యా
కంటఁ గృశించియుండియును “కా” యని చుట్టలఁ బిల్వకుండ దా
నొంటరియై భుజింపదట యుర్వర ధన్యతముం డెవం డేకన్

సర్వజ్ఞుండగు, శంకరుండగు, మహేశానుండగున్, భర్గుడౌ
సర్వాభీష్టఫలప్రదాతయు సగున్ సత్యంబు; కానిమ్ము పో
దుర్వారాహికపాలకాంచన మహాదుర్గంధ చర్మాంబరా
ఖర్వోద్విగ్న పదార్థసంగతులు నీకా, పొమ్ము రాజోత్తమా!

వచ్చును మూర్ఖునున్ దిరుగు పైముసరున్ రొదనేయు పాయుచున్
విచ్చుచు నుండుఁగాని యొకవీనము తేనెను ద్రావ వీగ ల
త్యుచ్చమహిధరాగ్రమున నున్నను వానిని బల్మిదోలి నే
ర్పచ్చపడంగఁ గ్రోలును గృతార్థతముం డొకఁ డీచ్చమెచ్చుచున్.

భూరివిషాగ్నులన్ ద్రిజగముల్ దహించు మహాహివర్గమున్
ద్రూరత రేఖాద్యుతుల రూపడఁగించు ఖగేశ్వరుండు మా

ర్జారభుజంగభుగ్న కులజాతసహాయ మపేక్ష నేయునే
వారకశత్రు లోకబలవర్ధనుడంచు సమీరు దూరునే.

శిరమునఁ బక్షిసంఘము విశ్వంఖిలతఁ వసియించు వాసరో
త్కరములు గొమ్మలక, భుజంగతండము మూలములక గభీరకో
టరములఁ గాకభీరునరటాకులముల్ సుఖముండఁ గాదె యో
తరువర, నీడ నధ్వగుండఁ దార్కొనకున్నను లోపమున్న దే.

రవి తేపియింపనీ, జలధరంబు జలంబులఁ గ్రుమ్మరింపనీ
స్లవగులు గట్టనీ, దివిజవర్గములుక దనుజుల్ మథించనీ
అవిరళవాహినుల్ శశియు నంగము పొంగఁ జెలంగనీ జలో
ద్భవశిఖి గాల్చునీ వనధి తాపము నొందదు పొంగ దెప్పుడుక.

ఏ యవనీజమూలము నటేళ నివాసవిలాస భాసురం
బే యవనీజప్రతము రమేశుని సెజ్జ యుగాంతవేళలం
దాయవనీజహా వటము నాత్మఁ దలంపరు మ్రొక్కుచుండు ర
త్యాయతభూతరాక్షస మహాహిభయంకర మైన రావికిక.

జలచరనాదముల్ నదుల చండ తరార్భటు లొర్వనామక
జ్వలనచటచ్చటారవము పైజను నొకల చక్రఘంకృతుల్
అంఘు జలాంతరాద్రికుహరాంతర నిస్సరదూర్మికాండ సం
కులవిచలస్మహజలధి ఘోషమునంద యడంగిపోవనే.

— — —

ఋగ్వేదకాలమున గృహము సర్వాంగశోభితమై యొప్పుచుండెను. జనకుడు గృహాయజమాని. వైవాహికపద్ధతు లన్నియు గ్రమముగా జరుపబడుచుండెను. వైవాహికాచారమే గృహవిర్యాణమునకు పునాది. తాత్కాలికమున తీవ్రజంతుస్త్రీపురుషసంబంధము గృహవిర్యాణమునకు హేతువయి యుండును. అబలయున స్త్రీ తనకు కష్టపడక వచ్చినపు డాశ్రయంరక్షణార్థమును, శిశుసంరక్షణార్థమును తగినవర్తనని జూచుకొనవలసివచ్చెను. ఇట్లు తన సర్వస్వ భూవరుని కొప్పుకెప్పకమున్న పరస్పరసాహాయ్యనిబంధన తేర్పటయి కొనెను. స్యాభావికముగా స్త్రీ వరు నెన్నుకొనుటలో వానిసౌందర్యము, యౌవనము, బుద్ధి, బలము, సమయానుకూలవర్తన గమనించును. ఇట్టివిషయము లన్నియు గమనించి యెన్నుకొనిన ఎరునియం దెక్కుడు ప్రేమ గలిగియుండక తీరదు. పురుషుడు తన కన్నివిధముల తోడ్పడి సౌఖ్య మొనగూర్చుట కత్యుత్సాహము గలిగించుటకై యాతని నెంతయో ప్రేమించును. ఇట్లు ప్రేమించిన స్త్రీయంద తడును అనురాగము గలవాడగును. పరస్పరానురాగమే గృహ మేగ్ధమునకు మూలము. ఆగృహ మొక కొండపహ గాని, పర్వతాలగాని, కుటీరము గాని కావచ్చును. దంపతులు పైకి జడలునప్పుడు సంగ్రహించిన ఫలకంచమాలములందు పొల్లొని దుజాడిడితులై యున్నపుడు పరస్పరసాహాయ్య మొనర్చుకొనెడివారు. ఎడతెగని యిట్టి సాంగత్యముచే వారి ప్రేమాంకురము వృద్ధి పొందుచు వాత్యత్యాగము, పరోపకారబుద్ధి వారికి కలుగుటకు మూలమయ్యెను. యువకుడను నితరపురుషు డెవడేని కంటబడునపుడు సుహృత్ ప్రవేశించుచుండిరి. ఆచుట తోడ్పడర్న బాధలనుండి రక్షింపబడుచు శిశువుతోగూడ సురక్షితముగా నుండిరి. కావున స్త్రీవ్యక్తియే ఆధిభౌతికాధ్యా

త్మికాధిరైవికకేక్తిస్వరూపమై యిప్పటి బాగరికత ప్రభావమునకు జననియై యున్నది. తలకొలది సంవత్సరములక్రిందట విశ్వామిత్రమహర్షి స్త్రీవ్యక్తి ప్రభావమును హృష్టాత్మ్యకై ప్రశంసించుచు 'గృహిణీయే గృహముని వచించెను. మానవజాతి సహగరికపీతిమండి యొన్న త్యయునకు లేవ నెత్తినది స్త్రీవ్యక్తియే. ఆర్యులెన్నడు స్త్రీని మానవజాతిపరమమునకు హేతుమని నుడువలేదు. భూలోకమును స్వర్గసమానము చేసి మానవజాత్యభివృద్ధికిని, సౌఖ్యమునకును స్త్రీవ్యక్తియే యాధారభూత మని యార్యులు నమ్మెడివారు. సర్వప్రపంచము ప్రకృతి పురుషసంయోగజనితమని యార్యాశయము. ప్రకృతి స్త్రీయను, పురుషుడు మానవుడును. పితృ గృహజననమునకు కారకులు.

గృహిణీ భర్తకు ప్రేమాపుదురాలు. భక్తివిశ్వాస సమన్విత. వినయగుణవిశోభిత. భర్త కోరిక ప్రకారము ప్రవర్తించెడిది. భర్తను పంతసంపక్షియ నతని యెదుట హాసితవదనయై యుండెడిది. అత డింటికి వచ్చునరికి విశ్రాంతిశోఙ్కర కార్యాసనములు సిద్ధపజుచుండెను. భర్త నిట్లు ప్రేమతో బూడించి విడ్డలయెడ గారాలము జూపి వారిని సంరక్షించుచుండెడిది. గృహమును సం తోషపూరితము చేయువారు విడ్డలు. శిశు వాకలి గొనునపుడు జనని శిశువును గృహంతరమునకు గొనిపోయి ప్రవ్యమిచ్చుచుండెను. ప్రవ్యపాన మొనరించు శిశువు తోగూడిన జనని దిర్ఘవీయయై కన్నులవండు వొనరించుచుండెను.

ఋగ్వేదమున గృహిణీ గృహాదీపికయని వర్ణింపబడెను. మారోగ్యయమునకు మున్న లేచి తక్కివవారిని మేల్కొల్పి గృహసమార్థవము, భాజనపారిశుధ్యము మున్న గృహాకృత్యములందు ప్రవేశించు చుండెను. స్నానమొనర్చి సభర్తృకయై గార్హ పత్యాన్నిని బూజం

యందును, ఇట్లు సాధ్యాన్నిక సాయంకాలముల
యందుగూడ వన్ని చేపుని బూజించుచుండెను. ఈ పది
త్రాన్ని నిత్యము చెలుగునట్లు చూచుట యామెకు
ప్రథమ కృత్యము. పాలు పింకుట, మట్టిగ తరుచుట
మున్నగు పనులు తీరిన తరువాత వంట ప్రారం
భించును. ఈతరువాతను తన కుమార్తెలు కడుపులను
బాగ్రత్తతో బాదుచుండిరి. సాధ్యాన్ని భోజన మయిన
పింప భోజంకారము, భోతవస్త్రధారణ మొనరించి
పిల్లల నందఱు వట్టే యలంకరించి సాయంకాలము వంట
తన పిల్లలకు భోజన మిడి వారిని విడపుచును. ఆమె
వేషకులచే గృహకృత్యములు కొన్ని పెరవేర్చించి గోవు
లను, తదితరపశువులను సరియైనస్థితిలో నున్నదియు లేని
దియు బరికించుచుండెను. అప్పుడప్పు డామె గృహ
ప్రాంతముం దున్న చిన్న తోటలకు తోయి పుష్పములను
గోపి పూజకై కొనివచ్చుచుండెను. ఆమె యత్రమామల
యెడను, భర్త సోదరులయెడను ఉచితభక్తివిశ్వాసముల
తో మెలగుచుండెను.

బుద్ధివంతకాలమునుండి నేటివఱకు గుఱులు లేని
గృహము సౌఖ్యవిహీనముగా పరిగణింపబడుచున్నది.
ఆకాలమున గుఱులు కలుగుటకై శీరమిశ్రితమున సోమ
రసముతో చేవతల వారాధించుచుండిరి. బుద్ధిబలము
లేతను, జేహబలములేతను, ప్రవర్తనలేతను మిన్నయును
గుఱు ననుగ్రహింప చేవతల బ్రార్థించెడివారు. కేవల
పుత్రుని వివాహసంతర మాతని భార్యయే గృహధికార
మును స్వీకరించి సర్వకృత్యములు పెరవేర్చుచుండెను.
గుఱులు లేనపుడు పుత్రుల బెంచుకొనెనువారు. కాని
యీపుత్రుడు పెద్దవాడైనతరువాత కన్న తలిదండ్రుల
చిత్తవృత్తి ననుసరించుచు దత్తజనకుల దుఃఖమునకు
పాతువగుచుండెను.

పుత్రికాజనన మంతగా హర్షింపబడుట లేదు.
పుత్రిక దుహితృవామమున నొప్పుచుండెను. ఈపదము
దుహా = పాలు పింకుట (to milk) అనుధాతువునుండి
కలిగినది. ఆకాలమున వివాహము కాని పెద్దకుమార్తెలు
పాలు తీయు కృత్యమునందు నియోగింపబడు చుండిరి.

పుత్రికాజననము తలిదండ్రులకు సంతోషజనకమై యుం
డెను. ఏలన, నామె యింకొకయింటి కేగవలెను. ఆమె
సౌఖ్య మవ్యక్తులుంబుమునకు తెందిన పురుషునిపై నాధార
పడి యుండును. అభర్త యామెను సరిగా పోషింపగలి
గినవాడు కాకపోవచ్చును. కన్యకాద భర్త పెన్నుకొను
వాచారము కలదు. కాన సమర్థునిహిమరాలగు కన్య సరి
యగు వరుని పెన్నుకొనలేకపోవచ్చును. ఆమెకు సరి
యగువరుడు దొరకవచ్చు డామెకీవితము తలిదండ్రుల
యింట గడవవలెను. తలిదండ్రులు, సోదరులు, సోదర
భార్యలు చెప్పినప్రకార మామె వడచుకొనవలెను.
ఒక్కొక్కప్పు డామె స్వతంత్రశీతనమునకు సోదరులతో
పాటు తలిదండ్రులయొద్దలో భాగ మొందుచుండెను.
ఈవిషయము సోదరులకు, సోదరభార్యలకు పిర్వకలి
గించుచుండెను. తలిదండ్రులు పోవువచ్చును సరియగు
కట్టుబాటు లేకపోవుటచే నామె దుష్ప్రవర్తనకు లోనగు
చుండెను. ఇది యాకుటుంబమునకు కళంకము. అవివా
హితయు, విభర్తృకయు వగు స్త్రీ యిట్టికష్టములు పుట్టి
నింటికి కలుగజేయుచుండుట తలుచు. కావున పుత్రికా
జనన మంత సంతోషదాయకము కాదు. మతీయు
వివాహ మొనర్చిన తరువాతమాడ నామెకు నాభరణ
ములు మున్నగున వొసంగి భర్తృగృహమునకు బంపవల
సిన చిక్కుమాడకలదు. పుత్రు డట్లు కాక తలిదండ్రు
లకు వార్ధకమున పోషించువాడై దేవారాధనకు సమ
ుడై తమ యంత్యక్రియల కర్హుడై సౌఖ్య మొనగూర్చు
వాడగుటచే పుత్రజననము కొలకే చేవతల బ్రార్థించు
చుండిరి. పుత్రికాజనన ముత్సాహదాయకము కాకపో
యిన నామె పుత్రులతోగూడ సమానముగా శ్రేమింప
బడుచుండెను. ఆమె తన సౌందర్యముచేతను, చిఱునగ
వులచేతను కుటుంబమునం దిందఱు కానందము కలిగించు
చుండెను. పుత్రిక తన కన్ని విధముల బాపటమై యుం
డుటచేతను, తనగృహము వీడి యన్యగృహముం దుండ
బోవుననియు తల్లి యామె కెక్కువగా శ్రేమించు
చుండెను. కుమారుడు పెద్దవాడగుచున్నకొలది తండ్రి
ననుసరించియుండుటచే తల్లికుమార్తెల కెక్కుడు సౌఖం
ధము కలిగియుండెను.

అకాలమును బారీకల విద్యవిషయమై శ్రద్ధ వహించుచుండెడివారు. అందుచే నామెకు సంభ్రమం కొక యుదితస్థాన ముండెడిది. విద్యాధికురాండ్రుల తపస్విమలు యజ్ఞములు చేయుచు వారు రదిచిన శ్లోకములచే నైషప్రార్థన చేయుచుండిరి. ఋగ్వేదమునందు విద్యాధికురాండ్రు నజ్ఞేకస్త్రీలు పేర్కొనబడిరి. ధూమేహిణి ప్రసిద్ధికెక్కిన తపస్విని. అట్లే లోపాముద్ర, మమత, అపాల, మార్య, ఇంద్రాణి, శబి, సర్పరాజ్ఞ, విశ్వచర, మున్నగువారు ప్రణతి కెక్కిరి. అందు విశ్వచర అగ్ని దేవుని శ్లోకయావమున వారాధించుచుండెను. ఒకయజ్ఞమున నామె ఋత్విక్త్యాన ములంకరించుచుండెను. ఈర్వ్యాశువులకు మతగురువులు ఈస్థానమునకు స్త్రీలవర్హులని తరువాత కాసింపిరి. అపాల యింద్రునిసూర్యి సోమయజ్ఞము చేసి తన తలిదండ్రుల కష్టములను బోగొట్టెను. ఇంద్రియ కాక స్త్రీ లొక్కొకపుడు తమభర్తల ననుగమించి యుద్ధముల కేగుచుండిరి. విశ్వపాలాదేవి యుద్ధమందు కా లొకటి గోల్పోయి యశ్వరీదేవతల ప్రహవమున నాయుపసరణము కల్పించుకొనెను. ముద్గలఋషిభార్య యింద్రుడైన తమగోవుల నపహరించినవోరులను వెంటబించునపుడు భర్తరథ యోధకురాలై, భర్త యలపియున్నపుడు భనుర్పాణములు గొని యుద్ధముచే దొంగలను బాఱివోలి గోవుల మరలించెను. విశ్వచర యగ్ని వారాధించి గర్వాధానవయోనిర్ణయము గావించెను. దీనినిబట్టి ఋగ్వేదకాలమున స్త్రీలు గృహసాంఘికవ్యాపారములందు గౌరవోన్నతస్థానము లలంకరించెడివారని స్పష్టపడుచున్నది.

పుత్రవిహీనయగు వితంతువు తన భర్తచరస్థిరాదులకు హక్కుదారురాలు. అవివాహితయగు స్త్రీ తన పిత్రార్థమున కొంతభాగము పొందుచుండెను. ఆమె యవివాహితగా సంపదకుండునట్లు తలిదండ్రులు, సోదగులు ప్రయత్నము చేయుచుండినను వరించుట యామె

హక్కుయియుండుటచే నామె కిష్టపడిన వరు కొకప్పుడు లభింపక యామె యవివాహితయై యుండవలసి వచ్చుచుండెను. ఇట్టిచో నామెకు భరించుభాగ్యతయే కాక యామె క్రమక్రమముగా దున్నచిత్తవతు లోనయి కళంకముపొడ పుట్టినింటికి గలిగించునని తలిదండ్రు లిటీపిల భర్తను వరించు సధికార నామెకు తీసివేసి యుక్తవయసు రాకమున్నె యామెకు వివాహ మొనరించుచుండిరి. బాల్యవివాహముల కిది యొక కారణమై యుండవోవు. ఋగ్వేదకాలమున సంపూర్ణ యౌవనవతి యైనతరువాతనే స్త్రీకి వివాహము జరుగుచుండెను. యౌవనము నిండినతరువాత * మార్యుని మామగు మార్య సోమని కిచ్చి వివాహము చేయుటదెను. ధూమేహిణి నుట్లే చేయుటదెను. గర్వాధానముహోత్సవము వివాహమైన తరువాత నాల్గవరాత్రియే జరుపబడుటచే రజస్వలానంతరమే వివాహము జరుపబడుచుండెనని స్పష్టమగుచున్నది.

అకాలమున వివాహము నాల్గువిధములుగా నుండెను. స్త్రీపురుషులకు పరస్పరాంగీకార ముండి వివాహ మొనర్చుకొనుట, బలనంతమున నెత్తికొనిపోయి వివాహ మాడుట, ఇందుతండ్రి కంగీకారము లేక కన్య కంగీకార ముండును, ఇది రాక్షసము, విమచు దేనువాడు పురుషులై దుహిత నిట్లు వివాహమాడెను. కుమా రైన ఋషి కిచ్చి వివాహము చేయుట, ఇది ఆర్షము, తలిదండ్రు లిష్టపడి పరియైన వరుని జూచి మామ నిచ్చి వివాహము చేయుట సామాన్యమైన బ్రాహ్మము, ఇదియే వేదోక్తమగు వివాహము.

ఋగ్వేదకాలమున యౌవనవతియగు కన్య భర్తను వరించు సధికారము కలిగియుండెను. వధూవరులు సమాన గోత్రమువారు కామాడెను. ఈయాచార మిప్పుడు వాద్యేరి యలాలోని కొన్ని వంశములలో కలదు. అక్కడ కొన్నికొన్ని వంశములు జంతుచిహ్నములచే నోప్ప

* ఋగ్వేదము దశమమండలము ౮౫వ మూక్తమున నీ వివాహము వర్ణింపబడియున్నది. మార్యకాంతి చంద్రునియందు ప్రతిబింబించు విషయమే కవిభావముచే మార్యునిమామగు చంద్రుని కిచ్చి వివాహము చేయుట టగా వర్ణింపబడియుండును, ఆర్యు లీజ్యోతిశ్చాస్త్రవిషయ మెరిగియుండిరి.

మన్నది. ఈవిధమున వంశశ్రేణులు తెలియ జేయును. వేరువేరు వంశములవారు వారిలో వారు కల హించుచు యుద్ధము లొనరించుచు జయమొందిన వంశ మువారు అపజయమొందిన వంశములోని యనివాసము లగు యువకులను కొంపోవుచుండిరి. ఇట్లు యుద్ధమందు లభించిన యన్యవంశపు కన్యలను స్వవంశపు యువకుల కన్న కెక్కువ కామించి వారిని గూతులు వారి కెక్కు డానందవాణక మగుచుండెను. భుజబలముచే నొక వంశము నోడించి యందలి కన్యలను వారి తలిదండ్రుల కిష్టము లేకపోయినను బలవంతమున వివాహమాడి కామ మొడేర్చుకొనుట కనువుపడి యుండుటలేదను, స్వసంఘ ముం దిట్టి బలవంతపు కృత్రిమములకు తావు లేనందున స్వవంశపుకన్యల బొండుట నులభిసాధ్యము కాకపోవుట చేతను, సమానగోత్రములందు వివాహము పొపగకుండెను. ఈకారణముచేతనే యాద్యులందు సగోత్రోన్మిపు లగు వధూవరుల వివాహ మాచరణయోగ్యము కాకుండెను. అన్యభుండుములోని కొన్ని వంశములందు వలె వాద్యుల యందునూడ జంతువిహ్నులుచే కొన్ని వంశము లొన్ని చుండెను. వాగులు, గరుడులు మున్నగువారు పరస్పరము కలహించెడివారు. ఈభేదస్థితి జాతకభాగమందలి యోగి మాటములవలనగూడ స్పష్టపడుచున్నది.

వివాహమంతయు వాల్చుదినములు వేదమంత్రము లతో జేయుచుచుండెను. కంకణబంధనమయమున వరుడు వధువుతో బలికవంత్రము లీచట విడువదగినవి కావు. “వాతో మద్ద్యహమనకు రన్ము. గృహధికార ము వహించుము. మొదటి సోమడు నిన్ను జేపట్టెను. తరువాత గంధర్వమును, పిదప నన్నియు జేపట్టిరి. మాన వుడనగు నేను నాలసవాడను. సోమడు గంధర్వమును, గంధర్వ డన్నికి, నన్ని నాకును గ్రమముగా నొసగుట కలిగెను.” అనగ సోమడు పూర్వాధిపతి; బాలికల కీర బుద్ధుల వృద్ధికి కారకుడు. బాల్యమున కన్యల యభివృద్ధి సోమదేవు ననుగ్రహమున కలుగునట్లు నమ్మకము. గంధ ర్వుడు సర్వాంగసౌష్ఠవమునకు కారకుడు. లేజోనంతు డన నన్ని దేవుడు కన్యల రజోదర్శనమునకు కారకుడు. ఇట్టియువతి యామూడవంశము చాటినతరువాత బురు

షుని జేపట్టు వాచార ముండెను. వివాహమైన ప్రథమ దినానంతరము రథాదూశులై వధూవరులు వారి గృహము నకు బోయి కన్యపుట్టినదినుండి తెచ్చిన యన్ని హోత్ర మున ప్రధానహోమము చేసి మరల వివాహకర్మ నడ పించుచుండిరి. అప్పుడు వరుడు సోమగంధర్వాన్నుల బూజించుచు, “ఈయనవతిని నా కొనిగిని యన్ని దేవుని కియ్యది” యనుచు హోమము చేయుచుండెను. యవతి యని చెప్పటచే వధువు యు క్తవయసు కలది యని స్పష్టము. తరువాత మాడుదినములు నరుడు బ్రహ్మ విద్యక్రత మవలంబించి నాలసదినము శేషహోమము చేయుచుండెను. నాటిరాత్రి గర్వాధాన మహోత్సవము తో వివాహకర్మ పూర్తియయ్యెను. వివాహమంత్రార్థ మును గ్రహించుటకు సమర్థులగుట ననువు చాలికయై యుండవలెను. గర్వాధాన మొనరించుటచే కన్య రజ పూజావర్ణము పొందినదే యని చెప్పవచ్చును.

ఆకాలమున నేకపత్నీత్వమే యధికప్రచార ములో నుండిన నేకపత్నీత్వమునూడ నచ్చటచ్చట జూపట్టుచుండెను. పురుషులు యుద్ధములో దొరకైన కన్యలను స్వీకరించి తమ పౌత్రములొకరి చూచినను గృహకలహము లేక్కుచుచుండెను. ఈ యనేకపత్నీ త్వము దేవతలకుగూడ ననుసంధింపబడుచుండెను. కాని దేవుడు మానవుని సృజించునపుడు మానవుడునూడ దేవుని సృజించును. తమ యాచారమలే దేవతలకునూడ గల నటుట యసాధారణము కాదు.

అనేకధర్మత్వ మాకాలముం దార్యజాతులలో లేదు. కొన్ని యనాగరికజాతులం నున్నట్లు రూపించు చున్నది. దిలికుమారులు రైత్యులు. వైసలేయ, కాద్ర వేయ, అంజవేయ, జరత్కూర మున్నగు నామములు తల్లివలన గలుగుటబట్టి సరియగు జనకత్వము లేనట్లు కనిపించుచున్నది. కాని యార్యజాతులలో నట్టి యా చారము ప్రబలియుండలేదు. ఋగ్వేదకాలమున వితిం తూద్యావాము లేదని చెప్పుచున్నాడు. కాని వితింతువు తన ధర్మచర్యము నిలుపుటకు ధర్మకనిష్ఠసోదరు నింట వసించి యతినివలన కుమారుని కను నాచారము కలదు. కాని యిట్టి వివాహము విధ్యుక్తము కాదు.

విలంబువివాహముని వేటుగా నెచ్చటను జరుపబడలేదు. వేనుడను రాజు బాలవిలంబుద్యాహుముల శ్రోత్వహిం చెను. కాని యవియు సగ్రహణములందు జరుగలేదు.

స్త్రీలు తమ మావసంరక్షణయం దతిహింస త్రతో మండెడివారు, యుద్ధమందు గలిగిన స్త్రీలతో బురుషులు కాలయాపన చేయుచుండుటచే స్త్రీలలో గుచ్చివర్తన ప్రవేశమునకు నందు దొరకుచుండెను. స్త్రీలు రజస్వలాసంతరముకూడ చాలకాలమునకు పని వాహితలై యుండుటయు స్వేచ్ఛాప్రభావము కలిగి యుండుటవలన వివాహసంతరముకూడ పరపురుష సంగత్యమునకు మూలముగుచుండెను. కాని యాద్యు

లలో సుత్రమవంశములం దుత్తమకన్యలనేక లుండిరి. మొత్తముపై విలేవల దుచ్చివర్తనకు మూలముని కలది స్వేచ్ఛ కొంత తగ్గింపబడెను. స్వయంవరము తీసివేయ బడెను. పరుల నెమ్మకొను జ్ఞానము రాకమున్న వివా హములు చేయబడెను. ఈ కారణములచే స్త్రీ ప్రాపం చిక జ్ఞానము తగ్గి స్వతంత్రవ్యక్తిత్వము లేక కాలమా తయై తప కరీరదార్థ్యము గోల్పోయి బలహీనులగు పురుషుల గాంధుట తటస్థించెను. ఈ కారణముచే నిత్యటి హిందూదేశస్త్రీ యిహాబోధ్యము తాను పొందలేక, పురు షునికి కలుగజేయలేక దేశమునకు సాహాయ్యము చేయ నసమర్థురాలగుచున్నది.

మ శ క గా న ము

డా. నిడమర్తి ఈశ్వరస్వగారు

ఏనును మానినీమణిని, హేలఁ జరింతును రాణివాసమం;

దేవనబోణి నాకెన? మృగేంద్రవలగ్నను, మెచ్చి నన్న నా ఖ్యానముఁజేసి “హస్తీమకకాంతర”మంచు జను ల్నుతించ నా కానకదుందుభిలో మొఱుయవా చనుదేర మదేధయాననై?

“అనంగననంగ” నంచు మునలమ్ములు మీచిటుపాయమందె మి మ్మును దమ చెంతఁ జేర్చికొని ముచ్చటలాడి కథ ల్వదించి “‘యు’ వ్వాన నది పైకివచ్చునదె? ‘య’వ్వాన వచ్చునె?” యన్నమీర లూ కొనునది నమ్మఁ గూరిచియె కొంచెము మీమదిఁ జింత నేయుండీ!

అహహా! పక్కలు చెక్కలొనటులు మీరు-నవ్వి నాకథ నాలించినారుకారె? నాటి ప్రేముడిం దిగనాడ నాయమగునె?-గాన మొనరించు మీదోమసానిఁగానె?

నన్ను నే “యసూర్యంపత్య” నాఁగఁ జెల్లుఁ-బగళులం దేరికంట నే బడకయుండి చీకటులు క్రమ్మ నెమ్మి నీచెంతఁజేర-ముసుంగుఁదన్నె దే పురుషుఁ డా ముద్దులిడక?

సానిని, మేల్కూడానిని, బసందగుదానిని, సాధవంబున
దానము గానముం జలుపుదానను "సీవరిసాని"నం చిక్ష
గాన వ దేజగాన నను గాదనువంతటిదాన, సామి! నీ
చానకు మోముఁజూప కిటు జాలరులం బడి మున్నె దేలొకో?

ర క్తసంబంధమున్న కారణమువలనఁ-బ్రేమకున్ని ధానమవని పీఠులాడి
"దొంగలున్నారొక్కొక్క తొత్తో మెలంగు"-మంచు మేల్కొల్పుఁబాడి నేవించుదాన.

బ్రహ్మ ముద్దాడ నినుఁ జేరవచ్చు నాడు-సంగతిని గాంచ విడి యేటి సంగతంబా?
మధ్య సీతెరచా పేల మనకుమనకు? ఎవరి మందులు సీతల కెక్కానొగద?

బూరకాళ్లు బృహద్దోషములును గాక-మన్నె పుంజ్వరములు వచ్చి మాపునంచు
"అల్లా పాథిస్తు" లనుమాట కల్ల యెచుమి-మన్యముల జనుల్పుఖమునమనఁగఁగనవె?

అడుగునేలనుబెట్టి నడయాడ నిట్టట్టు "పెటన" స్మరువులు మంటిని వసించు

శీతోదకంబుల నేవింప నెంచినం "గలరా" పురువులు సీగులఁ బెట్టుంగు

స్వగృహంబున స్థాయిఁ బనశింపఁ గాంతి "స్మరేరియా" పురువులు చేరియుండు

వాహ్యశివేరెత్త వశమానె? "స్మార్పాకుస్" పురువులు గాలి నెగురుచునుండు

నీగలు మలమ్ముఁదెచ్చి యెల్లెడల విడుచు-నీదు స్వాస్థ్యము నెట్టులో నిలిపికొమ్ము

దాడి వెడలెదే న్పంచభూతములపైని-బ్రదుకవలె నింక నీవొక "వాక్యమును!"

మునుగు నిడికొన్నఁ దురకబూబునకుఁజోలె-తెరల మధ్యను సీపు నిద్రించియున్న

రాక యెదిమాను నీదుప్రార్థనవశత?-హతవిధిపరిపాక మృలంఘ్యమునుము.

క్షణములోమమ్ము దుంపనాశనముఁ జేయు- "బంపు గొట్టి" "యెమ్మను"ంబంపెసీపు

అకట! పిచ్చుకపైని బ్రహ్మాస్త్ర మేయ-స్పష్టిఁజేసితె కష్టించి యీవిషంబు?

శలభము ల్దీపమునఁ బడి చచ్చునంచు-తైనులు భుజింతు రాకదీపమైనలేక

జీవహింసనుఁ గలనైన నేయ రహహ!-మతము లన్నిటిలో తై నమతమె మతము!

1. పాశ్చాత్యైకై దుర్గుణ, 2. భవర్యాతము, 3. విహారి, 4. చలిజ్వరము, 5. మళూచి, 6. కూస్యము, 7. ద్రవమునుతోడి వైశిణ్యపుయంత్రము, 8. రసాయనము.

ప్రస్తుతము ప్రపంచములోని దూరవృష్టిపరుల హందోళనపజుచున్న జన్మనిగ్రహములను గూర్చి యొకంత నిట చర్చింపఁబూనిదిని.

ఈయుద్ధమును పదునెనిమిదవ శతాబ్దమువ్యభాగమునఁ బాశ్చాత్యదేశమున బయలుదేఱెను. భారతదేశమున నిప్పదేష్టదే యాయుద్ధమును వ్యాప్తి నొందుచున్నది. మనప్రాచీన-ఆయుర్వేదశాస్త్రములలో చిరకాలముక్రిందులకే గర్భనిరోధప్రక్రియలు వ్రాయఁబడియున్నవి. సంతాననిరోధోద్ధమును ఈవాడు ఆధికవ్యాప్తి నొందుటకుఁ గారణము నిరుద్యోగదారిద్ర్యసమస్యలు ప్రజలను బీడించుచుండుటయే యనక తప్పదు. నిరుద్యోగసమస్యయు, దారిద్ర్యసమస్యయు వంతగా భారతప్రజను బీడించలేదని చరిత్రకారులు చెప్పవట్టి ప్రాక్తనకాలమున సంతాననిరోధప్రక్రియలు నేల మనవారు కనిపెట్టవలసివచ్చెనో యని యాలోచించినచో కుడు మున్నగు సాంక్రామికవ్యాసులచేఁ బీడితులు సంతానమును గన వనర్హులనియు, వట్టివారు నైతికబ్రహ్మచర్యము నవలంబింపవేరనిచో నీ గర్భనిరోధప్రక్రియల వలంబించియుండు సంతానమును గవకుండ మండుటకే యని తోచుచున్నది. ఇద్వివయమున వారి దూరవృష్టిని మిక్కిలి కొనియాడవచ్చును.

ఈసంతాననిరోధోద్ధమును మన భారతదేశమున మిక్కిలి వ్యాప్తి నొందు టశ్యంతావసరము. ఏలయన, భారతదేశమును దారిద్ర్యదేవత ఁల్పి పిప్పిచేయుచున్నది. దానితోపాటు నిరుద్యోగసమస్య నానాటికి వృద్ధి నొందుచున్నది. ప్రాక్తనకాలమున మిక్కుటమగు ధనధాన్యసంపదలతో నోలలాడుచుండిన భారతదేశమున, నేడు ముప్పులు తినఁ దిండి లేనట్టియు, మానమర్యాదలను గాపాడుకొనుటకుఁ దగు వచ్చిదూగు లేనట్టియు నిర్భాగ్యులు లక్షలకొలది గలరు. ఆసంగతి యెవరును కాదన

వేరదు. ఇందులకుఁ గొంతవఱకు విదేశీయప్రభుత్వము కారణమైనను ముఖ్యకారణము మితిమించిన జనసంఖ్యయే యని పక్షపాతము, మొండిపట్టుదల లేనివారందఱు నొప్పుకొందురు. పరిశ్రమలకు రక్షణ మొనఁగుటయే, సాంద్రాణ్యములను విచ్ఛేదనము చేసి నేవ్యామకాలముగఁ జేయుటయే, పాకకాలలలోఁ గఱవఁబడు విద్యను స్వయంశక్తిపై నాధారపడుట కనువగుపట్టు చేయుటయును గొంతవఱకు భారతదేశదారిద్ర్యనిరుద్యోగసమస్యలను తాత్కాలికముగఁ దీర్చవచ్చును. ఇందు సాంద్రాణ్యములను భేదించుటచే వర్తములు తగ్గిపోవు నను వైజ్ఞానికసిద్ధాంతమును త్రోసిపుచ్చఁజాలము. అయినను అట్టి మహోన్నతస్థితి ప్రస్తుతభారతదేశపరిస్థితులను గమనించినచో సులభముగ నింతలోఁ గలుగునను నమ్మకము లేదు. అట్టిస్థితికి భారతదేశమును గొంపోయినను ఇప్పుడున్న ప్రజలకు సుఖకీర్తనము జరుగునో కాని యంతకెక్కుడు ప్రజాసంఖ్య పెరిగినచో తిరిగి దారిద్ర్యనిరుద్యోగసమస్యల నెదుర్కొనక తప్పదు. ఈ విషయమును బలపఱచుచు మొనమొన్నకే వెలువడిన వ్యవసాయవిచారణసంఘసేవకలో 'నిప్పటికంటె జనసంఖ్య వృద్ధి నొందినచో నెన్ని నూతనయంత్రములు' చేపట్టి యేవిధముగ వ్యవసాయాభివృద్ధి చేసినను ప్రజల సుఖకీర్తనమునకుఁ దగిన అహారాదులు దొరకఁజాలవు' అని వ్రాయఁబడియున్నది. ఇప్పటి మర కర్షకులలోఁ జెక్కురున్న తావును విడిచి వేటొకమండలమునకు నిలన పావుటకుఁగూడ దైర్ఘ్యోత్సాహప్రాత్యాహములు లేని పీఠిలో నున్నారు. నేటిరైతులలోఁ జెక్కురు పూర్వము పెద్దలు సంపాదించియిచ్చిన భూములను విభజించుకొనుట దక్క విస్తరింపఁజేసికొనుట గవఁబడుచుండుటలేదు. ఇందులకు ప్రభుత్వమువారి శిస్తుకొంత తొలించుచున్నను ప్రధానకారణము మితిమించిన జనసంఖ్యయే, నితరప్రాంతములకు వలసపోకుండఁబయు నైయున్నది.

రైతుల భూసంపద పెరుగకుండుటకువలన వారి భూములు ఖండఖండములుగా విభజింపఁబడుచున్నవి. ఈవిషయము రైతుల దారిద్ర్యమును క్రొవ్వుక చేపుచున్నది. స్వరాజ్యప్రభుత్వమున శిక్షల భారము కొంత తగ్గినను సువైరైతులలోఁ జెక్కిర జీవితస్వతుము శోజవాదులలో నింకను గొంత హెచ్చుతటవీయే యున్నది. మారదృష్టి లేమిచేసినను, మఱి యేయితరకారణములచేసినను బ్రహ్మచర్యము లేక కృత్రిమపద్ధతులచే మిలిమిందిన సంతానమును నిరోధింప నిచ్చుగింపనివారు వైర్య మూని యేపాలేరుప్రాంతమునకో, యేభద్రాచలప్రాంతమునకో, యేజయపురప్రాంతమునకో వలసపోయి దారిద్ర్యబాధ నుండి కొంతకాలమువఱకు విముక్తి నొందుదురుగాక. అయినను వలసపోవు ప్రదేశము లాలోగ్యప్రదములో కావో గమనింపనిలెను.

జనసంఖ్య నానాటికి మిక్కిలముగ వృద్ధిపందుచున్న సంగతి కాదననీరము. ఇందుకిదిట సంఖ్యలు వేసి పాఠకులకు విమర్శింప నిచ్చుగింపను. పూర్వము ఏఁబది యేండ్లకో, ఆఱువదియేండ్లకో యేమహామారివ్యాధియో వచ్చి ప్రజలను వివరీతముగ నశింపఁజేసెడిది. ఆధునిక వైజ్ఞానికబలముచే నట్లు ప్రజానాశము కాకుండు రక్షణము నేటికాలమునఁ బడయుచున్నాము. ఇంతవిరివిగ నేవాసదనములు, వైద్యకాలలు పూర్వముండెడివి కావు. అందువలన, మేము వైద్యకాలలు నేవాసదనము లుండ నవసరము లేదని చెప్పుట లేదు. ఇంకను విరివిగా నుండ నలయుననియే మాయభిప్రాయము; కాని, యిది యెట్లు ప్రజాసంఖ్య వృద్ధి యగుటకుఁ దోడ్పడుచున్నవో మావుటకో యావిషయము వ్రాయఁబడెను. మన యాంగ్లదేశమునను మిలిమించిన సంతానమును గనుటచేఁ గల్గుచున్న ఆనర్థములను జెప్పుదు సుద్రించిరి. అందు కొందఱు ఆవాదనుండి తప్పించుకొనుటకై యవలంబించుచున్న సాధనము లనాగరికములను, ఆపదలతోఁ గూడినవియు నై యున్నవి. అందులకు ప్రధానకారణము గర్భనిరోధమునకు సరియగు ప్రక్రియలను వా రెఱుంగకుండుటయే. అందుచే వారు తమ స్త్రీలను గర్భపాతములకై మందులను నేవించుటకుఁగూడఁ ప్రోత్సహించుచున్నారు.

మిక్కిలి గర్భమును నీవద్ధులచే ననేకులు మృతి నొందుట, లేక ఆజన్మము వ్యాధిగ్రస్తు లగుట జరుగుచున్నది. రషియాదేశములో ప్రభుత్వమువారు తమ వైద్యకాలలో కొరినవారికి మూడుమాసములలోపు గర్భము తోఁగొట్టుట చేసియున్నారు. మనదేశమున గర్భపాతము చేసికొనుటకు ప్రభుత్వకాసనముకూడఁ నంగీకరింపదు. అయినను ఆపాయకరమగువట్టి గర్భవిచ్ఛేదపద్ధతులను విడనాడి సక్రమపద్ధతులను గైకొని గర్భనిరోధము చేయవలెను.

ఆలోగ్యలోపమున్న దిక్క, భనవంతులు సంతాననిరోధము నవలంబింప నవసరము లేదు. ఈనాడు దారిద్ర్యకారణమున సంతానమును నిరోధించినను, తిరువారే నేదిగమగనైన భనము అభించినచో తమకటివలెనే సంతానమును నిరోధింపవలయు నమనూత్రము వర్తించదు. ముందెప్పుడైన భారతదేశము భనభాన్యసంపదలతో నిండి దారిద్ర్యనిరుద్యోగనమస్థులు తొలగిపోయిన యెడల వప్పుడు సంతాననిరోధోద్యమము నెదిరింపవచ్చును. అట్టిస్థితి భారతదేశమునకుఁ గలిగినచో నీయద్యమము నెదిరించుటకు మేమును సంసిద్ధులమే. అయినను ఆలోగ్యలోపముచే నెప్పుడును కొంతమంది సంతాననిరోధమును తాత్కాలికముగ లేక యెల్లప్పుడు నవలంబింపవలసియే యుండును.

కొందఱు చెప్పునట్లు సంతాననిరోధోద్యమముచే, ప్రజాసంఖ్య నశింపదు; పరిమితిని గలిగియుండును. హాల్లండుదేశమే యందుకు తార్కాణము. ప్రభుత్వకోశమునుండి భనమును విరివిగా వెచ్చించి హాల్లండుదేశమును మిక్కిలి యున్నతస్థితికిఁ దీవినొనిరాగల్గిరి. హాల్లండుప్రభుత్వమువారియొక్కయు, ప్రజానాయకులయొక్కయు లేక్కలవలన హాల్లండుదేశమున ప్రజాసంఖ్య తగ్గక పరిమితిని గల్గియున్నట్లుల తెలియుచున్నది. మఱియు సంతాననిరోధోద్యమవ్యాప్తిచే నచ్చుట నిలిఘ్టలను, వైర్యవంతులను, ఆలోగ్యవంతులను, చిరజీవులను నను మానవు లుచ్చించుచున్నారని ఆదేశము వాయకులు సగర్వముగఁ జెప్పుకొనుచున్నారు. దేశములోని పౌభాగ్యము సంఖ్యచేఁ గాక నుణములచేతనే కలుగునని మన పురాణములనుండియు, ప్రపంచచరిత్రము

మండియు నశేకములగు నుదాహరణముల నీయవచ్చును. గుణముచే సంఖ్య లేవుక పరాజయము జొందుననియు, రాజోవు యుద్ధమున జయము సంఖ్యకుఁ గాక గుణము నక యనియు బోమాప్తరుప్రభువరుఁడు మున్నగు పెద్దలు పెక్కురు వచించుచున్నారు.

మెక్కికోగవర్మ మెంటువారు తమ దేశములో నీయుద్ధమును వ్యాపింపఁగలందులకు ప్రతి మార్మ వివాహితేదంధకులకు సంతాననిరోధగ్రంథము నొక ప్రతి నిచ్చుచున్నారు. జపానుగవర్మ మెంటుకూడ సంతాననిరోధోద్ధమునకు ప్రోత్సహ విధాయున్నదని వార్తలు తెల్పుచున్నవి. మనదేశమున వైద్యకాలలు ప్రభుత్వకోశమునండి యెట్లు నిర్మింపఁబడియున్నవో అట్లు ప్రభుత్వవ్యయముతో హాంతుదేశమున సంతాన నిరోధసమితులు స్థాపింపఁబడియున్నవి. హాంతు గవర్మ మెంటు ప్రత్యేకముగ నీశాస్త్రమున గొండలకు శిక్షణ గలిపి వారిచే నూయార నుపవ్యాసముల నిప్పించి యాయుద్ధమునకుఁ దోడ్పడుచున్నది.

మితిమించిన జనసంఖ్య యుద్ధమునకుఁ గారణ మగును. చారిత్రమువారీనుండి తప్పించుకొనుటకు ఆహారము లేక అల్లాడు జనులను పైవీరులఁగాఁ జేసికొని పర రాజ్యములమీఁదికి దండెత్తవలసివచ్చును. పూర్వము మండియు నిట్లు జరుగుచునేయున్నది. సంతాననిరోధోద్ధమును పెరురించుచున్న ప్రాప్యవోరతనములొక్కయు, ఇబ్బలేదేశమును నిరంతులేముగ కానించుచున్న ముసులోని యొక్కయు తలంపు రాజోవు యుద్ధమునకు పైనిక సంఖ్యను వృద్ధిచేసికొనుటకే యని రాజీయభంగంధరులు చెప్పుచున్నారు. మఱియు ప్రాప్యదేశాలు సంతాన నిరోధోద్ధమునువంపలి శుభాత్మరమును ముద్దేశ్యమును మఱిది భోగలోలత్వమునఁ బడి కొట్టుకొని పావుటకూడ ప్రాప్య గవర్మ మెంటునిర్యకు మఱియొక కారణమై యున్నది. అయినను నేడు ప్రాప్యలోఁ గూడ నీయుద్ధమును విరివిగా వ్యాపించియున్నది. ఆహార దాహములు మధ్యఆసియాను విడిచి భారతదేశమును బొచ్చుటకు ముఖ్యకారణము జనసంఖ్య మితిమించుటయే. ఆనాడులతో యుద్ధము చేసి ఆర్యులు భారత

దేశమును స్వాధీనము చేసికొని తమ చారిత్రమును బావుకొవఁగలిగిరి. మితిమించిన జనసంఖ్యగల మనము నేఁజీదేశమునకు వలసపోవుట కవకాశము గలదో, చాద సౌకర్యమున మన్నదని యంగీకరించినను బోవుట కంగీకరింతుమో లేదో యొకింత ఆలోచింపవలయు. అరిష్టాటిలు, ప్లేటో మున్నగువారుకూడ జనసంఖ్యకుఁ బరిమితి యుండవలయుననియే చెప్పిరి. ఇప్పుడు ప్రపంచముందలి జనసంఖ్య ౧౮౫ కోట్లుగా నున్నది. ౬౦ సంవత్సరములలో ప్రపంచముందలి జనసంఖ్య యిసుమడించునని శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. ఇప్పుడే ప్రపంచములోని జనసంఖ్యకు గుఖటీవనము చేయుటకు వలయు నాహారాది సౌకర్యములు లేక్కుచగా నున్నదని చెప్పుచున్నపుడు 38౦ కోట్ల జనసంఖ్య అయినచో ప్రజలగతి యేమికావలయునోగదా! సంతాననిరోధోద్ధమునునకు వ్యతిరేకులగు కొందఱు మతముప్రకారము నా చందలకొట్టి జనసంఖ్యను ప్రపంచము భరింపఁగలదని యొప్పుకొనినను సంతాననిరోధోద్ధమును వ్యాపింపకున్నచో వాసంఖ్య పూర్తియగుట కెంతయో కాల మవసరములేదు. దక్షిణ ఆఫ్రికా మున్నగు దేశములనుండి భారతీయులను నిర్దయ వృద్ధయులై తరిమివేయుటకుఁగూడఁ గారణము అచ్చటి బలవంతుల జనసంఖ్య వృద్ధిజొందుటయే. క్రీ. శ. మునుపరించి సంతానమును గనుచుంచుచోఁ బరరాజ్యాక్రమణమునందుఁ గోరిక కలంగదు; కలుగ నవసరము లేదు. అందువలన యుద్ధములు సాధారణముగ జరుగక ప్రపంచమున శాంతి యేర్పడును. సంతాననిరోధముచేతనే సాంఘిక సమావర్త్య మేర్పడును. సంతాననిరోధముచే దక్కమఱి యొకర తాత్కాలికమున నేర్పాటుచేతను నిరుద్యోగ సమస్య కాశ్వలముగ పరిష్కరింపఁబడవేరదు.

ప్రతివారునువత్సరముల కొకవిడ్డ పుట్టిన విడ్డ యొక్కయు తల్లియొక్కయు వారోగ్యము చెడక చిరకాలము జీవించు రని సుప్రసిద్ధవైద్యశాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. ఆహా! వారి వాక్యములను విశ్వసించి, తదినుసరణముగఁ బ్రవర్తించినచో నిన్ని ప్రపంచ వైద్యకాలలుండ నవసరము లేరుగదా! ఇన్ని ప్రమాదిమరణములు, ఇన్ని శిశుమరణములు మందవేరవుగదా! అధికశిశు

జననము, ఆధికశిశుమరణములకుఁ గారణ మగుచున్నది మెల్ల రంగీకరించినది గనుక నావిషయము నిటఁ జెక్కలతోఁ గ్రువపఱప నవసరము లేదు. దారిద్ర్యముచేఁ బీడింపఁబడుచున్న భారతదేశమున నేడు పెక్కుమంది బిడ్డలకు మాతృసస్యము దొరకుట దుర్లభమునట కాశ్వర్యపడ నవసరము లేదు. నేడు మనదేశమున కొండలు స్త్రీలు ప్రసవమై స్త్రీజనవాచయములు యథాస్థితిః రాకపూర్వమే తిరిగి గర్భమును భరించుచున్నారు. అట్టిదుర్భరస్థితిలో గర్భము భరించుట మరకును, చంటిబిడ్డకును, గ్రూదమునకును నష్టమని గుర్తింపనేరని స్థితియందుండు తెంతయు శోచనీయము. తల్లిదండ్రులు గోరకయే కల్లు సంతానము పిటికి పండ లగుదురని కాస్త్రుష్టాలు చెప్పుచున్నారు. అందువలననే కాఁజోయ నానాటికి పిటికిపండుల సంఖ్య దేశములో వృద్ధియగుచున్నది.

పెక్కురు సంతానమును గన ననర్హులై యుండియు సంతానమును గని దేశీయకర్మణమును మంటఁగల్పుచున్నారు. అందువలననే యాచకులయొక్కయు, చోరులయొక్కయు, మోసగాండ్రయొక్కయు, సాంక్రామిక వ్యాధిపీడితులయొక్కయు సంఖ్య వానాటికి వృద్ధిపొందుచున్నది. నేడు భారతదేశమున సంతాననిరోధోద్యమము వెదికించు పెద్ద లెవ్వరును లేరు గాని యందులకవలంబించుపద్ధతులలో భేదాభిప్రాయములు గలవు. మహాత్మా గాంధీగారు కళోరబ్రహ్మచర్యము నవలంబించుటయే సంతాననిరోధమునకు తమపద్ధతి యనియు, నితరకృత్రిమపద్ధతుల నవలంబించు తెంతమాత్రము నుండిది కాదనియుఁ జెప్పుచున్నారు. మేము మహాత్మాగాంధీగారు చెప్పినటుల కళోరబ్రహ్మచర్యము నవలంబింపఁగలవారికి నవ్యసాధనోపాయముల నవలంబింపవలయుననియు, బ్రహ్మచర్యము నుండిది కాదనియుఁ జెప్పటలేదు గాని కళోరబ్రహ్మచర్య మెంతయో కష్టసాధ్యమనియు, నేలకు కొక్కరొక గాంధీమహాత్ముడు చెప్పినటుల కళోరబ్రహ్మచర్యము నవలంబింపఁగలరేమో గాని యందులకు సాధ్యము కాదనియు నముచున్నాము. ఇట్టితలంపుతోనే మహాకవియగు రవీంద్రనాథ్ ఠాగూరు ఇతరును

కృత్రిమపద్ధతులతోఁగూడ సంతానమును నిరోధించుట కంగీకరించియున్నాఁడు. ఏలకు కొక్కరొక సంతానమును నిరోధింపఁగలిగినను దేశమున కంతగా లాభ ముండవేరదు. ఇంతకాలమునుండి ప్రయత్నించుచున్న జనసామాన్యములో విద్య విరివిగా వ్యాపింపలేదు. అట్టి యెడ మిక్కిలి కష్టసాధ్యమును బ్రహ్మచర్యమును దేశజలలో పెక్కుమంది నవలంబింపఁజేయ సాధ్యముననా? “మానవుల నట్టి యున్నతస్థితికిఁ గొంపోవుముకును వారు చేయుని తప్పిదమునకై శిశువుల నకాలమరణములవారేయింపుమును, వియోగముల పార్శ్వయుటయును సంఘమునకుఁ బాల నక్రమము చేయుటయే” యని రవీంద్రుఁ డనిన దెంతయు గమనార్హము. భారతీయులలోఁ జెక్కురు గాంధీమహాత్మునితో సమాను లైనయెడల మనకు స్వరాజ్య మెప్పుడో వచ్చియుండెడిది. అందును గాంధీమహాత్మునివంటివారును, శ్రీకుటులు ఆంజనేయులు వంటివారలును నగుట సాధ్యము కాదు.

ఒక చ. మైలునకు 30 జనులుగల ఆమెరికాదేశజాను సంతాననిరోధమునకై యాందోళనము చేయుచుండ నంతకు పెన్నియోరెట్లెక్కువజనసంఖ్యగల భారతదేశము వెంటనే సంతాననిరోధోద్యమమునకై శ్రద్ధ వహింపవలదా? పరతంత్రజనులు మితిమించి సంతానమును వృద్ధిచేయుట పతనమునకే కారణ మగును. సంతాననిరోధోద్యమము మితిమించిన జనసంఖ్యచే దరిద్రులై నీవనము గడవక చొర్యము మున్నగుదు పైకార్యము లొనర్చువారిని లేకుండఁజేయుమ; దేశములో నచ్చటచ్చట జరుగు శిశుహత్యల నివారించును. ప్రతిపత్నీరము దాదాపు మదరాసురాష్ట్రమున ౧౪ వేలమంది విద్యార్థులు కళాశాలవిద్యను ముగించి యుద్యోగములకై రచ్చుచున్నారు. ఇందు ౭ వేలమందికి మాత్ర ముద్యోగములు దొరుకుచున్నవి. మిగిలినవారు దాదాపు నిరుద్యోగులే. నిరుద్యోగశాధనే వాత్సవాత్మలకుఁ బాల్పడువారి సంఖ్యనూడ వానాటికి వృద్ధి యగుచున్నది. ధనవంతులను, బీదలును ఉన్నతవిద్యావంతు లైనఁ గాని మానవులు ప్రబలులు కాఁజాలరు. పోషింపవేరని బీదలు బిడ్డల నున్నత విద్యావంతుల నెట్లు చేయగలరు?

కొండలు, జనసంఖ్యను చెరుగకుండఁజేయుటకు మానవప్రయత్న మే! ప్రకృతియే జనసంఖ్య మితి మించిపోయినప్పుడు ప్రజను నశింపఁజేయు—నందున, అట్లు ప్రకృతికిఁ బని కర్పించుట మహాసర్థదాయకమని మహాత్ముని యెనుబుడఁచియోలో ప్రాశస్త్యము పి. యస్. వేలుగా రీక్షించివర్ణమున క్రాపిరి: “ప్రకృతి యెట్టిపద్ధతుల నందుల కవలంబించిననునూడ వది కోరఁబడినది కాదు; అసర్థదాయకమే యగును. ఏలయన యెనుములు; సాంక్రామికవ్యాధులు గల్గించుటవలననే ప్రకృతి జనక్షయమును గలిగించును గాన మూలకారణము తొలగవేరదు. తాత్కాలికముగా జనసంఖ్య క్షీణించినను మరల త్వరలో పెరిగిపోవుచునేయుండును. అందువలన తలచుగా విట్టివారుగమారకపాధనములను ప్రకృతి వినియోగింపవలసియుండును. ఈరీతిగా వంటువ్యాధులు మున్నగునవి యేదేకముగదైన తలచుగాఁ గల్గుచున్నచో వాదేకమున వస్తుఫలపతనాల లెక్కినగా నున్నదియు, జనసంఖ్య మిక్కిలి హెచ్చుగా నున్నదియు స్థిరపఱపవలసియుండును.”

‘పుట్టించిన దేవుడు పూరి మేపునా’ యని కొండలు తలంపురు. అట్లు తలంచుట సరికారు. పుట్టించిన మానవుడు జీవనమునకు తగినమార్గములఁ జూపుట విధియని నేటికాలమున తలంచుట ఉత్తమము. అంతయు నీశ్వరమహిమయని మానవప్రయత్నమును మానుట మంచిదా? అట్లు అన్ని విషయములలోను మానుచుంటిమా! గాలిలో దీపము పెట్టి దేవునిదే భారమనిన అది యారిపోకుండునా! భగవంతుడు మార్గముఁ జూపును. మన మామార్గము ననుసరించి కార్యసిద్ధిని లభయవలెను. ‘వారు పోసిన దేవుడు నీరు పోయడా’ అను మతియొక్క ప్రవచనము మనదేశమున బాడుకలో నున్నది. అది యీకాలమునకు వర్తించునా? మానవుడు స్వాభావికమగు వాహారముతో సంతుష్టి నొంది కందమాలములతోను, కాయలకులతోను కడుపు నింపుకొనుకాలమున నీప్రవచనము యథార్థమై యుండవచ్చును. ఇప్పుడు మానవుడు ప్రకృతిని స్వాధీనముచేసికొని కుఖించుచున్నాడు. ఇట్టిస్థితిలో ప్రకృతి తన సర్వరక్షణకై నీ గోల్పోయినది. ప్రకృతి

సహజము వాహారముల తినుట మాని అదేవులను చేసింది నేవ్యామహులముగఁ జేసికొంటిమి. ఇట్టి సంచర్యమున వాప్రవచన మీకాలమున తెలివితాతమును వర్తించదు. కొండలు సంతాపనిరోధోద్యమము ప్రకృతి విరుద్ధాచరణ మందురు. వర్తమానయుగమున మానవుఁ డైన రిందుకార్యములలో ప్రకృతివిరుద్ధము కాని దేని? కృత్రిమ మేఘములనుండి వర్షముల కురిపించుట; నైల్లు, మోటారులు, విమానములు మున్నగువానిని సృష్టించుట ప్రకృతి విరుద్ధము కాదు కాబోలు. వర్తమానయుగమున ప్రకృతిని స్వాధీనముచేసికొని మానవుడు కుఖించుటే నాగరికరక్షణము. పాశ్చాత్యదేశములలోను ౧౯౨౨-వ సంవత్సరమునకుఁ బూర్వ మీ యుద్ధమునును తెక్కురెదిరింది; వ్యతిరేకముగ వాంతోశనము చేసిరి; గ్రంథముల ప్రకటించిరి; గాని అమెరికాలోను ఇంగ్లండులోను వైద్యసంఘములవారు ౧౯౨౨ లో వోశే సమయమున పథలు చేసి యీ యుద్ధమును వంగిరించిరి. అంతట ప్రతిహేతుర యాంతోశనము చల్లారెను. అట్లే భారతదేశమునను గొంతకాల మీ యుద్ధమునును గొంద తెదిరింపవచ్చును. సుప్రసిద్ధి నుండియు ప్రతిసంస్కారోద్యమమున కిట్టి ప్రతిబంధకములు కలుగుచునే వచ్చినవి. కాలక్రమమున వానియంతట నవియే తొలగిపోవును. కొండలు సంతాపనిరోధపద్ధతులలోఁ గన్గొంగము లందురు. సంతాపనిరోధపద్ధతులలోఁ గొన్ని కొంతవఱ కార్యగన్గొంగము లైనవి గలవు. అందుచే నన్ని పద్ధతులను ననార్యగన్గొంగములని నిందించుట అవిచారమూలకము. ౧౯౨౨-వ సంవత్సరము ఇంగ్లండులో సమావేశమైన పంచమాంతర్జాతీయసంతాపనిరోధ పథకు హాజరయిన కుప్రసిద్ధులగు ౧౬౪ గురు వైద్యులలో మువ్వరు లెక్క నొందిలు సంతాపనిరోధకృత్రిమ పద్ధతులలో నుత్తమపద్ధతులు శరీరమున కెట్టికిదు లేక, నష్టము నొనరింపవని సిద్ధాంతీకరించిరి. చావుపుట్టుకలు మానవహస్తమునఁ గలవని చెప్పు జన్మనిగ్రహవాదులు ఒకపంథ్యను ప్రజలకు నమ్మకము కల్గించుటకై యేల సంతాపపంతురాలుగాఁ జేయఁబడవని కొంద అందురు. ఈయాక్షిపణము చచ్చినవానిని బ్రతికింపలేని వైద్య

తేల యనివట్టు లున్నది? సంతానము కలంగకపోవుటకుఁ
తెక్కుకారణము బుడవచ్చును. సంతాననిరోధగ్రంథ
ములలో సందర్భముపొరముగ సంతానము కలంగకపోవు
టకుఁ గారణములు చెప్పుదురు. ఆకారణములు వెలెనిన
చో నట్టివారిలోఁ గొందఱు సంతానమును గనవచ్చును.
కొందఱు 'సంతాననిరోధము నవలంబించిన, మహాను
భావులు కొందఱు పుట్టుకపోవచ్చు'నని యందురు. ఈ
యాశీషణము గాంధీమహాత్ముడు బోధించు బ్రహ్మ
చర్యమునకును, వర్తించును. యువతీవివాహములు
చేయుటవలనఁ గొంతకాలము సంతానము కలంగకుండ
వచ్చుటయేగాదా! అయినను పుట్టుకకువలయును మాతయు
నారోగ్యముగ నుండవలయునను తలంపుతో యువతీ
వివాహముల కెల్ల రామోదించుచుండుటలేదా! మనము
ఎట్టి సంతాననిరోధపద్ధతుల నవలంబించినను నవతార
పురుషులు జనింపవలసియున్నచో నయ్యెడ నవి తప్పక
విధిమనను.

బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణవిభేదములు విజృంభించు
టకుఁ గూడఁ బ్రధానకారణము హెచ్చుజనసంఖ్యయ.
హెచ్చుజనసంఖ్య లేకయున్న ఇక్కలమున బ్రాహ్మణ
బ్రాహ్మణేతరులలోఁ తెక్కురు ఉన్నతవిశ్వ నొందినను
తమ కనుక్రతుముగ వచ్చుచున్న వృత్తులలోనే ప్రవేశిం
చెడివారు. ఆవృత్తులలో సంఖ్య పెరిగిపోయి నుఖశీవ
నము జరుగక యుద్యోగములకై వెవఁగలవాడుచున్నారు.
హిందూమహమ్మదీయబైషమ్యములు నానాటికి వృద్ధి
నొందుటకుఁ గారణముకూడ హెచ్చుజనసంఖ్యయే. ఎల్లవ
సంఖ్య పెరిగివలెనున ననుక్రతుమగు వృత్తులలో నుఖ
శీవనము జరుగక యిరు తెగలవారు మద్యోగములకై పోటీ
పడి కక్షలను తెంచుకొనుచున్నారు. హెచ్చుజనసం
ఖ్యచే మద్యోగములకై తీవ్రసంగర్షణ మేర్పడినది.
ప్రబలమగు నట్టి కారణమువలనఁ గాక యన్య స్వల్పకార
ణములచే హిందూమహమ్మదీయకక్షలు విజృంభింపువు.
ఇరుముతములలోని ఛాందము లెవరైన గలహములు
కర్పించుకొనినను ఆదరించు నాయకులు లేక నశించెడివి.
కక్షలు పెరిగినవిమృశ్య నిరుముతములవారును తమ శత్రు
పక్షము వారిమండి రక్షణ నొందుటకు లేక పశుబల

ముతో శత్రుపక్షమును జయించుటకు తమనను మరేస్థుల
సంఖ్యను వృద్ధిచేసికొనఁజూతురు. అయినను హిందూ
మహమ్మదీయకక్షలకు మాతృస్థానముల పొంచాలరావ్వు?
ప్రధానపగరమున బాహ్యరూలో సంతాననిరోధపద్ధతి
స్థాపింపఁబడి మిగుల తృప్తికరముగఁ జనిచేయుచున్న
యన్నది. "ధనవంతులుమాత్ర మేల విడ్డంగ గనవలెను?
అట్లు వారును విడ్డలను గనుచుగనుచో నాలుగయిదుతర
ములలో వారును బీద లగుదు"రని కొందఱు ఆశీషించెదరు.
ధనవంతు లారోగ్యస్థితిని గమనించి విడ్డలను గనుచుండు
టయే మంచిది. అట్లు ధనవంతులు విడ్డలను గనుచుండి,
ధనహీనుడు ఆర్థికస్థితి ననుసరించి విడ్డలను గమనిం
చుచోఁ గొన్ని పంచలయేండ్లలో ఆస్తిలో హెచ్చు
లొచ్చులు లేని స్థితి యేర్పడుచున్నను. అట్టిస్థితి ప్రపంచ
కాంతికి, తీర్థావరమున ప్రపంచకల్యాణమునకుఁ దోడ్ప
డును. "ఒకవిడ్డను గనుటకుమాత్రము పరిపోవు నాస్తి
మాత్రమే యుండును. అట్టివారొకవిడ్డనుమాత్రమే గవి
సంతాననిరోధపద్ధతుల నవలంబింపవచ్చును. విమృశ్య
నేదేని వ్యాధివలన నావిడ్డ మృతి నొందవచ్చును. అప్పు
డెట్లు?" అని కొందఱు అందురు. సాధారణముగ నొకవిడ్డతో
తృప్తి నొందు టంత మంచివత్తలి కాదు. ఇరువురువిడ్డల
నట్టివారు కలియఁబడవచ్చును. ఒకానొకచో నాయరు
పురుషుడ మృతి నొందుట తటస్థింపవచ్చును, అయిన నట్టి
స్థితి యరుదుగా జరుగను. ఎక్కడనో యొకరియేడ
నవకారముగ పరిగమించినదని బహుజనులకు మేలొనఁ
గూర్చు సంతాననిరోధోద్యమము గర్హ్యమా! స్త్రీ
పురుషుల సౌఖ్యముకొనుట వివాహమేర్పడినది. అట్టి
పావనమగు వివాహముగూడఁ గొందఱు పంచకులకు
నుఖము నీయక మనోవ్యగ్ర కలిగింపవచ్చును. అంతమా
త్రముచే వివాహపద్ధతి ప్రోహితముయ్యనా? ఈవిషయ
మున వింకను వివరములు, నిరోధపద్ధతులను ఎఱుంగఁ
గోరు తెలుచుపాఠకులు ఇంగ్లాండునుండి నాచే నను
వదింపఁబడిన 'జవ్వకాపవము' అనుగ్రంథమును జూడఁ
దనును.

గౌ. వ్యాయమాన్తీ శ్రీ రామేశం పంతులుగారి
నిరంతరకృషిచే పరీ శివస్వామయ్యగారి యధ్యక్షు

తను, సర్వ సి. పి. రామస్వామయ్యగారి యుపాధ్యక్ష
తన మదరాసులో నొక సంతాననిరోధపనితి యేర్ప
డెను. ఆసమితివా రీయుద్యమవ్యాప్తికి విశేషముగఁ
దోడ్పడ మన్నారవి వినుటకు సంతసించువాను.
సంతాననిరోధమునకు వలయు పరికరముల నమ్ముటకు
సమితి వా రొకదుకాణము నేర్పాటుచేయవలెను. దేశ
భాషలలో కరపత్రముల నచ్చొత్తించించి విరివిగాఁ
బంచిపెట్టవలెను. ఇతరపట్టణములలోను, తగిన గ్రామాదు

లలోను అనుబంధసమితులు స్థాపించి వాడుకలు తీరుబడి
అయినప్పు డెల్ల శ్రీరామేశంపంతులుగారివలె మహమ్మదీ
యమండవలెను. సాహితీసమితి యధ్యక్షులగు శ్రీ శివశం
కరశాస్త్రిలుగారును, శ్రీవరహరి, బి. పి., బి. యత్.
గారును గుంటూరులో నొకసమితిని స్థాపించినటులు తెలి
యుచున్నది. ఆసమితి యిప్పు డెట్టిస్థితిలో నున్నది
తెలియరాదు.

* కురంగము

శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు

హరి శీసంచయమధ్యభాగమున గర్వాతీతవృత్తి నిరం

తరముం గగ్గవమూసి త్రిమృతఁగనానే కృష్ణసారంబు? ని

ర్భరదంతావళ కుంభనిర్గళదస్పక్వచ్ఛన్నముతావిభా

స్వర మీకాననమధ్యభాగమునఁ బంచాన్యంబు వర్తించెడిన్.

ఎరగలి లేదు, బోయ విలు నెక్కిడి చంకఁగరాడు, ఘోరదు

ర్భరరవ మేమి విన్నడదు, వాగురికానిచయంబు నాప్తి, నా

కరయఁగఁ జంద్రమండలమె యాశ్రయమంచు వసించె లేడి, య

వ్వరు విని చాటునేర్తు, రట వాటిలె రాహువిమాగ్నిఘూర్కతుల్.

కల్లులు పల్కు వెందు, ఘనగర్వమదాంధుల మోముఁ జూడఁగా

నొల్లపు దుష్టవాక్కు విన నోపవు, చాతల వేడఁబూన వీ

వల్లన లేతలేతచిగురాకులతో సుఖనిద్రతో దినం

తెల్లఁ జరింతు వీసుకృత మేతపపుంఫల మోకురంగమా!

అకట, కురంగరాజమ, మహర్షి వరాశ్రమమంచు నీ కిరా

తకపురి కేగుదెంచితివి దైవవశంబునఁ, తెట్లనున్న చి

ల్కకదుపుగూడఁ జీల్పుమని, కండలఁ దిన్నని, కత్తిఁ బట్టి కు

త్తుకఁ దెగఁగోసివేయుమని దోనపుఁబల్కులఁ బల్కు నెవ్వడున్.

* జగన్నాథ పండితరాయల కురంగాశ్వాత్తికదలింపు.

పలలం బన్నిరి నల్ కలంకుల వనీ భాగంబునందున్న ప
ల్పలనీరంబులలో విసం బిడిరి; నేలం ద్రవ్వీ రారణ్యక
స్థలముల్ గాల్పిరి యంతః బోవక యధిజ్యంబైన విల్దాల్పి బో
యలు వెన్నాడిరి; కూనతో హరిణి హయక వచ్చె నచ్చోటికి.

అడవిసల్లడల నిప్పుంటించి విలుకాడు పదనుముల్కులతోడ నెదురుపడియె
వాగురికలకు నావల పలుగలంకులఁ గాననస్థల మెల్లఁ గాలుచుండె
సారమేయంబులు పేరెముల్ వారుచు మింగి రోజుచు వెంబడించుచుండె
అనుపదంబునఁ గాల్గకడ్డమై కూనలు వెనువెంట మునుముందు వెంబడించె

అతుల గర్భాలసాంగియై హరిణయువతి - యేమి నేయుదు నెచ్చటి కేగుదు నిశ
కరణ మీవె రమామనోహర, యటంచు - నగతికంబుగ నుండె నెట్లగునో యింక.

కరుణ దలంచి మాంసమును గైకొని మేన వ్రనంబు లుంచి వా
గురికలనుండి నక విడువఁగోరెద, మేతల మేయలేని నా
చిటుతకురంగప్రోలుములు చిత్తము లుత్తల మొంద నాకునై
తెరువులఁ జూచుచుండు నతిదీనత భిల్లకులావతంసమా!

వింట నెక్కిడి ముల్కు విడువ నుంకించుచోఁ గ్రూరధ్వనిని బోయ నారితెగియె.
అటవి నెల్లదహించు హవ్యవహంబు న ల్లడల వాగురికలఁ గాల్పివైచె
వెనువెంటఁ బడుచున్న శునకనందోహంబు వెఱచి యిచ్చకొలందిఁ బరుగులెత్తె
హుణములోఁ బొడము నకాలమేఘములచే గారుచిచ్చు తనంత నారిపోయె
కూనలను గూడి లేడి దిగు ల్దొలంగి - బ్రదికితి నటంచు సుఖముగాఁ బయనమయ్యె
సర్వలోకనియంతయా చక్రపాణి - కరుణచే నెట్టివెతలైన గడువకున్నె.

ఈమధ్యను ప్రభుత్వమువారిచే ఏర్పాటు చేయబడిన బీచారణసంఘము లన్నిటిలోను కార్మికులవిషయమై ఆలోచించుట కేర్పరుపబడిన సంఘము చాల ముఖ్యమైనది. ఆకమీషనువారు చేసిన సూచనలనుబట్టి దాని ప్రాముఖ్యము ఇంకను ఎక్కువయైనదని చెప్పవచ్చును. ఇంతవరకును మన దేశమునందు కార్మికసమస్య ఎక్కువ ప్రాధాన్యము పొంది యుండలేదు. కాని పరిశ్రమాభివృద్ధి ఎక్కువయగుటతో అదికూడ రోజురోజునకును ఎక్కువగ ప్రజలదృష్టిని, ప్రభుత్వదృష్టిని ఆకర్షించుచున్నది. పనిచేయువారి బాగుగులను విచారించుటయు, వారికి వీలైనన్ని సౌకర్యములు చేకూర్చుటయు వారికే కాక దేశక్షేమమునకు కూడ చాల అవసరమను అభిప్రాయము ప్రబలుచున్నది. ఈ అభిప్రాయము ననుసరించియే ప్రభుత్వమువారు కొన్ని చట్టములను (పనిచేయువారికి నష్టపరిహారపుచట్టము, ఫ్యాక్టరీచట్టములు, కార్మికవివాదముల చట్టము మొదలగునవి) ఇదివరలో చేసియున్నారు. కార్మికులతో సంబంధమున్న ఇతరులుకూడ వారి సౌకర్యములను చూచుటలో కొంత పని చేసియున్నారు. కాని వాటి యన్నిటివలనను తగినంతమేలు చేకూరలేదనియు, ఇంకను ఈ సందర్భములలో చేయవలసిన కార్యములుచాల కలవనియు ఇప్పుడు లేబరు కమిషనువారి రిపో

ర్టును చదివిన స్పష్టమగును. లేబరుకమిషను వారి సూచనలవలన ప్రస్తుతము మన దేశమందు ప్రబలియున్న కార్మికుల పరిస్థితులకంటె ఎక్కువఅనుకూల మగు పరిస్థితు లేర్పడునని నిర్ధారణగ చెప్పవచ్చును. కాని అవి పూర్తిగ మన దేశపు కార్మికులఆశలను సఫలపర్చు ననుటకు వీలు లేదు. వారి సూచనల నన్నిటివైనను ప్రభుత్వమువారు అమలులో పెట్టుటకు ప్రయత్నించిన దేశమునకు చాల లాభము కలుగుననుటకును, కార్మికుల స్థితిగతులు చాలవరకు అభివృద్ధి చెందుననుటకును సందేహము లేదు.

* * *

కార్మికుల అభివృద్ధికి సంబంధ మున్న ప్రతిముఖ్యవిషయమును గురించియు సంఘము వారు సూచనలను చేసియున్నారు. కూలి ఎంత యుండవలె ననువిషయము, పనిచేయవలసిన గంటలవిషయము, కార్మికుల గృహవసతి మొదలగువిషయములు, పనిచేయువారికి పని పుచ్చుకొనువారికి ఉండవలసిన సంబంధము. ఇట్లు అనేకమైనవాటినిగూర్చి వారు సూచనలను చేసియుండిరి. చాలపాడుగ నున్న పని ఎల్లరును బిచ్చుకొను కార్మికుల పరిస్థితులను బాగుచేయుటకు ఎవరెవరు ఏయేవిధముగ బాధ్యులై యున్నారో మొగమోటము లేక సంఘమువారు చూపిరి. వారిరిపోర్టువలన ఏఇతర

లాభము లేకపోయినప్పటికిని ఈవిధముగ నిజ పరిస్థితులను బయల్పరిచి ప్రపంచదృష్టిని వాటి పైకి కేంద్రీకరింపజేయుటవలననే వారు మహా పాపకార మొనర్చిరని ఒప్పుకొనక తప్పదు.

పనిచేయువారికి కాలి నిచ్చు విషయములో ఇదివరకున్న పద్ధతిప్రకారము కాక ఇక ముందు వారమున కొకసారి ఇచ్చివేయుటనుగూర్చి యజమానులు తగు ప్రయత్నములు చేయవలెనని వారు ప్రాసీయున్నారు. కార్మికుల వ్యక్తభమునుండి ఇది చాల లాభకరమగు సూచన.

కార్మికులు పనిచేయవలసిన కాలము వారమునకు మొత్తము 56 గంటలును, ఏరోజున గాని 10 గంటల కెక్కువ కాకుండునట్లును ఏర్పాటు చేయబడవలెనని సూచించియుండిరి. 18 ఏండ్లలోపుపిల్లలు పనిచేయుకాలము ఇంతకన్న తక్కువగనే యుండవలెననియు, ఆడపని వాండ్లు బాగ్గుగనులు మొదలగు అపాయకరములగు ప్రదేశములలో పనిచేయుట నిషేధింపబడవలెననియు, ఏపరిశ్రమయందైనను ఎక్కువమంది ఆడపనివాండ్రుండిన అట్టివారినిషయమై తగుశ్రద్ధ తీసుకొనుటకు ఆడమేస్త్రీలను, ఆడ ఇంస్పెక్టరులను నియమింపవలసి యుండుననియుకూడ కమిషనువారు సూచించిరి. ఇది వరలో ఆడపనివారల కిట్టి సౌకర్యములు లేక పోవుటవలన వారనేకబాధలను, చిక్కులను అనుభవించుచున్నారు. ఈపైన అట్టికష్టములు తొలగిపోయి వారి కెక్కుడు సౌకర్యములు చేకూరునని తలంపవచ్చును.

కార్మికులు మనదేశములో పనిచేయు పట్టణములలో స్థిరనివాసముల నేర్పాటుచేసుకొని జీవించుట చాల అరుదుగా నున్నసంగతి మన మెరుగుదుము. ఎక్కువమంది సాధారణముగ వారిపనికిమాత్రము పట్టణములకు వచ్చి అవసరమైనప్పుడును, వీలైనప్పుడును తమతమ గ్రామములకు పోవుట మామూలుగ ఆచారమైనది. ఈపద్ధతివలన లాభములును నష్టములునుకూడ కలవు. కాని ఇట్లు గ్రామములలో తమ కుటుంబములనుంచి పట్టణములలోనుండి గ్రామములలోనికి పోవు ఆచారమువలన కార్మికులయొక్కయు, వారికుటుంబములయొక్కయు ఆరోగ్యము, ఆర్థికస్థితి, నైతికాభివృద్ధి పెంపొందుటకు చాలఅవకాశము లున్నపనిమాత్రము అంగీకరింపక తప్పదు.

కార్మికుల కొరకై ప్రభుత్వమువారును, ఇతరులును గృహనిర్మాణమును చేయవలసిన అవశ్యకతనుగూర్చి కమిషనువారు చేసిన సూచనలు చాల సమంజసముగ నున్నవి. ప్రస్తుతము పనిచేయువారు బొంబాయి, కాన్పూరు మొదలగు పారిశ్రామికప్రదేశములలో నివసించు గృహములు నివాసయోగ్యములు కావనియు, ఇరుకుగను, గాలి చొరకుండగను, మరుగు ఏమాత్రమును లేకుండగను ఉన్నవనియు వాటిని చూచినవారికి తెలియును కార్మికులు నివసించుగృహపరిస్థితులపై వారి ఆరోగ్యము, పనియందు చురుకు గలిగియుండుట మొదలగు విషయము లన్నియు ఆధారపడియుండును. నివాసముచేయు స్థలము

లందు పాతావరణము నరిమైనదియు, ఆరోగ్యమైనట్టిదియు అగునెడల పనియందు వారు ఎక్కువ నేర్పరులై యుందురు. ఈ ముఖ్యంశమును పరిశ్రమాధికారులు గ్రహించి దానికి తగు నేర్పాట్లు చేయుట వారి విధి. పరిశ్రమాధికారులు మాత్రమే కాక, ప్రభుత్వమువారును, మునిసిపాలిటీలవారును, ఇతరసంస్థలును ఈ విషయమై చాలశ్రద్ధ తీసుకొనవలసియుండును. ముఖ్యముగా మునిసిపాలిటీలు ఈ విషయములో ప్రధానముగ కలుగచేసికొని తగినవసతులను పనిచేయువారి అవసరముల ననుసరించి కట్టించుటయు, వారి ఆరోగ్యశాఖాధికారులను తరుచు వారి గృహములకు పంపి వారి ఆరోగ్యవసరములను పరిశీలించుటయు చేయవలసియున్నది. ప్రభుత్వమువారు మన దేశములో అందరికంబెనుకూడ ఎక్కువసంఖ్యగల కార్మికుల యాజమాన్యము కలిగి యున్నారు. రైల్వేపనివాండ్ల ముఖ్యముగ ప్రభుత్వమువారిచేతులక్రింద నున్నారు. వారి సౌకర్యములను చూచుట ప్రభుత్వమువారి విధియై యున్నది.

కార్మికులకు సంబంధించిన విషయములను ఆలోచించుటకును, వారికిని పరిశ్రమాధికారులకును మధ్య సంఖ్యమును పెంపొందించుటకును రెండుపక్షములవారికిని కూడ సమాన ప్రాతినిధ్యముకల సంఘములు ప్రతి పరిశ్రమయందుకూడ ఏర్పాటుచేయబడవలెనని కమిషనువారు సూచించియుండిరి. ప్రస్తుత కాలములో యజమానులకును పనిచేయువారికిని

భేదాభిప్రాయము కలిగినపుడు కార్మికులు కట్టుకట్టి నమ్మించేయుటయే వారి కాధారముగా నున్నది. కాని వైని చెప్పబడిన సంఘములు ఏర్పాటుకాబడిన నమ్మించేయుటకు ముందు కార్మికులకష్టములను యజమానులకు తెలియచెప్పటకును, వారికిద్దేశములను కనుగొనుటకును అవకాశము లేర్పడి అవసరమగు కష్టములకు ఏతక్షమువారునుకూడ లోబడనక్కరలేకుండ నుండును.

లేబరుకమిషనువారు చేసిన ఇతరసూచనలలో ముఖ్యమైనవానిని ఈ క్రింద పొందుపర్చుచున్నాము:—

(1) కార్మికుల జీవితవిధానమును గూర్చి (అనగా వారి రాబడి, ఖర్చు, పుట్టుచావుల లెక్కలు, ఇతరపరిస్థితులు) విపులముగ తెలిసికొనుటకు ఏలుగా నుండునట్లుగా దానిని గూర్చిన లెక్కల నన్నిటిని నమకూర్చుటకు ప్రతి ముఖ్య పారిశ్రామికపట్టణమునందును లేబరు స్టాటిస్టికల్ బూరో (Labour Statistical Bureau) లను స్థాపించవలెను. కార్మికులవిషయములో అభివృద్ధిమార్గములను త్రొక్కుటకును ఏయేవిధముగ వారిజీవితములను సంతోషదాయకముగ నుండునట్లు చేయవలెను అను సంగతులు చర్చకు వచ్చినపుడు ఈ లెక్కలు చాల ఉపయోగకరములుగ నుండును.

(2) కార్మికులు ప్యాక్టరీలలో పనిచేయునపుడు వారికి కల్లుశేషద్రవములను, ఆపదలను తొలగించుటకును, ఏదైన ఆపద కలిగినప్పుడు

దానికి తగురీతి ఉచితముగా నష్టపరిహారము నిచ్చుటకును ఇప్పటికన్న కట్టుదిట్టము లగు ఏర్పాట్లు చేయబడవలెను. ఈనష్టపరిహారము లను నిర్ణయించుటకును, వాటిని తగు రీతిని ఇచ్చునట్లు చూచుటకును ప్రతిరాష్ట్రమునందును కమిషనర్లు ఏర్పాటుచేయబడవలెను.

(3) కార్మికులకు ప్రస్తుత మున్న అప్పులనుగూర్చి లెక్క తేల్చి వాటిని వీలైనంత వరకు తీర్చినేయుటకు ప్రభుత్వమువారును, యజమానులును ప్రయత్నించవలెను. ఇక ముందు వారికి సులభముగా పద్ధతులపై, తక్కువ రేట్లపై అప్పుల నిచ్చుటకు పరపతి సంఘములు మొదలగు సంస్థలు ప్రారంభించబడవలెను.

(4) కార్మిక-తగాదాలను పరిష్కరించుటకు ప్రతిరాష్ట్రమునందును 'పారిశ్రామిక సంఘములు' (Industrial Councils) ఏర్పాటు కాబడవలెను. ఇట్టిసంఘములవలన కార్మికుల యొక్కయు, యజమానులయొక్కయు ప్రతినిధులు వారివారి అభిప్రాయములను ఒకరి కొకరు తెల్పుకొనుటకును, విభేదములను తగ్గించుకొనుటకును అవకాశము లుండును.

(5) కార్మికులకు సంబంధించిన విషయము లికముందుకూడ ఇప్పటివలెనే కేంద్రప్రభుత్వమువారి యాజమాన్యముక్రింద నుండవలెను. ముఖ్యముగ కార్మికులవిషయములలో చట్టముల నిర్మించుఅధికారము కేంద్ర లేక ఫెడరల్ పార్లమెంటువారి చేతులలో నుండవలెను.

ఈసూచన చాల లాభదాయకము. ఏరాష్ట్రమున కారాష్ట్రము కార్మికుల విషయములో చట్టనిర్మాణాధికారము కల్గియుండిన వివిధములగు సూత్రములపై చట్టనిర్మాణము జరుగుటయు, అన్నిప్రాంతములందును సమానముగా పద్ధతులపై కార్మికచట్ట - నిర్మాణోద్యమము (Labour Legislation) జరుగకుండుటయు తటస్థించును. ఇట్టి విభేదములవలన కార్మికులకు నష్టము చాల వాటిల్లును. కమిషనరీవారి సూచనను కాండ్లుటెబిల్ సమావేశమువారు ఆమోదించుట అవసరము. దానివలన స్వదేశ సంస్థానమునందలి కార్మికుల స్థితిగతులు కూడ బాగుపడుట కవకాశములు కల్గును.

(6) కార్మికులకు కేంద్రశాసనసభ యందు ప్రత్యేకప్రాతినిధ్య ముండవలెను. లేబరుసభ్యుల నెన్నుకొనుటకు బ్రెజిడెంటు యాక్టాంగను మొదలగు కార్మికసంస్థల కధికార ముండవలెను. ప్రత్యేకనియోజకవర్గములు మనదేశపు రాజ్యాంగవిధానమునందు చేర్చబడిన ఈసూచన నంగీకరించి కార్మికులకు ప్రత్యేకమగునట్టియు, సరిపోవునట్టియు ప్రాతినిధ్యము వాటిద్వారా చేకూర్చుట చాల ముఖ్యము.

ఈవిధముగ అనేకములగు లాభకరములగు సూచనలను లేబరుకమిషనరీవారు చేసియున్నారు. వారి రిపోర్టును చదువువా రెవరును ఇండియాదేశములో బ్రిటిషుప్రభుత్వపు అధికారముక్రింద ఇంతకష్టతరము లగునట్టియు,

తోటలుతో నిండియున్నట్టియు కార్మిక పరిస్థితులు కలవా యని ఆశ్వర్యపడకపోరు. ఇంగ్లండులో కార్మికపక్షపత్రిక యగు 'డెయిలీ హేరాల్డు' పత్రిక కమీషన్ వారి నివేదికను గురించి వ్రాయుచు "ఇట్టి దుర్భరస్థితిగతులు ఇండియా దేశమందు బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారి క్రింద నున్న పని వినిపింపుడు ప్రతిఇంగ్లీషువాడును తల పంచుకొనకుండ నుండలేడు" అని వ్రాసెను. కమీషన్ వారు కొన్ని ముఖ్యవిషయములలో (అనగా కార్మికులకు కొంతకు తక్కువ కాకుండ నుండు కూలి నిర్ణయించుటకు మార్గముల నేర్పాటుచేయుట, కార్మికులకు పనిలేనిసమయములలో ప్రభుత్వమువారు పరిహారము నిచ్చుటకు తగు విధానము నేర్పాటుచేయుట, జబ్బుచేసినప్పుడు వారికి భుక్తికై కొంతధనము నిచ్చునట్లు నియమించుట, పని లేనికార్మికులకు పని కల్పించుటకు తగినపని చూపుటకు కొన్ని లేబరుఎక్స్ ప్లెంజిల నేర్పాటు చేయుట మొదలగువాటియందు) కార్మికులకు లాభముగా నుండు సూచనలను చేయనిమాట నిజమే. కాని తక్కిన సూచనల నన్నిటినికూడ

ప్రస్తుతప్రభుత్వమువారు అమలులో నుంచిన పైన చెప్పిన లోట్లను తీర్చుటకు త్వరలో ఏర్పాటు కాబడనున్న స్వరాజ్యప్రభుత్వమువారు తగుసావకాశములను కల్పించినవా రగుదురు. పనిచేయువారికి ఇంతవరకును ఎక్కువసహాయ కాదులగు చట్టములు మాంటేగ్యు సంస్కరణ శాసనసభలు చేయలేకపోయినచో దానికి ముఖ్యకారణము ఆసభలలో లేబరు ప్రతినిధులకు తగుప్రాతినిధ్యము లేకపోవుటయే. ఇక ముందట్టిలోటు తీరు ననుసూచనలు కాప్పించుచున్నవి. కాని అంతవర కూరకొనకుండ ప్రస్తుతప్రభుత్వమువారుకమీషన్ వారు చేసిన సూచనలలో వీలయినన్నిటిని అమలునందుంచుటకు వెంటనే ప్రయత్నములు చేయవలసియున్నది. కమీషన్ వారి సూచనలలో చాలవరకు క్రొత్తగ డబ్బుఖర్చుపెట్టనక్కరలేకుండ గనే అమలునందుంచుట కనుకూలమైనవి చాలకలవు. అట్టివాటిని గూర్చియైనను వెంటనే తగుచర్య ప్రభుత్వమువారు తీసికొనుట న్యాయము.

ఘనులని నమ్మి మోమునవికాసము జూకుమమ్మ! వారి తి
 య్యనినీగు మాటలెంచి హృదయంబున మెచ్చకుమమ్మ! యూరకే
 జనపునఁ జేరనీకుమ! లనద్రవసారథ సారమేదురం
 బును భవదంతరంగమును మ్రుచ్చిలవచ్చిరి వారు మల్లియా!
 తెల్లని కీర్తిఁ గాంచితి, సుదృఙ్మణిమండల మాదరింపఁగా
 నెల్లపుడుం తెలంగితి, వదేటికి రాజన మింత వీడఁగా
 నొల్లపు రూప ముండిన, నయో సుగుణం బొకయింత లేనిదో
 నెల్లనతుల్ గణింపరు, నుమీ! సుగుణాంచిత మైన మెచ్చరే!
 రాజన మింత గల్గి, నపురా! మలినాత్ములు త్రాఁగుబోతులే
 వ్యాజమొ పూని, తేరి, తియవల్కులుఁ బల్కుచు లోరనంబు బ
 లోబొజగఁ ద్రావిత్రావి తుండఁ బోచకుఁ జూడరు నిన్ను మల్లియా!
 సాజముసుమ్మ! వారి కది చక్కనిరీతి నెనంగలగున్.
 తావకరమృకాంతి జనతావినుతాదర సామ్య భారతి
 దేవిశరీరకాంతి యొక తీరున భాసిలు నీవ యా వహా
 టీవిలనచ్చరీరమున తీవీ తెలంగుదు విట్ల చేసెనే
 రా! విధి కింత ప్రేమ నవలా తలమానికమైన నీయెడఁ.
 మారుడు నారిఁ జేర్పని యమాన్యత లే దదియెట్లటన్న నా
 మారుని యగ్రజండు పరిమంబగు ప్రేమ చెలంగ నీకు బ
 ల్నారుల మాఘిలందునఁ తెలంగుట మున్నె రచించినాడు మా
 లారచనాకలా సుగుణలాలిత! సారభసారకీలితా!

కటికకసాయికోత పసికందుల పెచ్చని నెత్తుపేళ్ళలో
నటమటలాడు ముద్దయల హస్తము లంటిన దాహపావకో
దృట నిసదార్భటిం బడిన భస్మపురాసులు మల్లమాంబ సం
ఘటితము లోయి! నేటికి నఖండిత మోయి పతివ్రతాత్వమున్.

బావకు నేలుగా తెగిన బంధులపేరుగ దగ్ధయావతో
జ్జీవముగా చిరాభిమతశేముషి గూర్చిన కోటలక్ష్మికిన్
సేవయుగా పరాసుల కజేయముగా నొనరించు కర్మసం
భావన పో భవద్యగినిపై సభిమానము కల్గియున్నచో!

ధర్మ మధర్మముం దెలియదా యని యన్యుల పృచ్ఛ లేని న
త్కర్మము వీరవన్యులు ముదంపడు కర్మము భావిమానవాం
తర్మయ దేశభక్తికి విధాయకమా సహజప్రతాపదో,
కర్మము సల్పుమా భగినికై భవదాంధ్రమహత్త్వసిద్ధికై!

కోట పాడైనదానికి కుండ, బాల-వృద్ధనారీతతిని నివృత్త వ్రేల్చు కుండ
విజయరాముడు పలికిన వెలితిమాట-సరనరంబున ముల్లయి నాటె నోయి!

ఆవిజయావసీపతి దయాన్వితుడై మనువృత్తి నిచ్చి నా
జీవితశేషముగ గడువజేసెదనం చభయంబు నిచ్చి నా,
డావిధి తత్కళత్రముల కాగతి చేయగలాడవేని నీ
బావయు నేను స్వర్పలికి పై నొకస్వర్గము కట్టలేమొకో!

భౌతికశాస్త్రమందలి సూతనవిషయములు

విస్సా అప్పారావువంతులుగారు, యం. ఏ.

(New Physics)

భౌతికశాస్త్రము చిరకాలమునుండి పాశ్చాత్యులవలన ప్రయోగమూలకముగా అభివృద్ధిపొందుచు వచ్చుచున్నది. పదోమ్మిదవ శతాబ్దమందుగల యభిప్రాయములు ముఖ్యమగు మూలాధారవిషయములందు చాలా మార్పుచెందినవి. ఆమార్పులు అత్యద్భుతమగు సారాంశములకు కారణము లగుచున్నవి. భౌతికశాస్త్రవేత్తలు కేవలాధ్యాత్మికతత్వవేత్తలవలె తలపంకించుచున్నారు. భౌతికశాస్త్రముకూడ వింతవిధములచేత వేదాంతవిషయములగు కొన్నిటిని సూచించుచున్నది. ఇదేమియని యాశ్చర్యమున మునిగి లాడ్జి, జీన్సు, ఎడ్డింగ్టన్ ప్రభృతులు అనేకవిధములగా విమర్శనలను వ్రాయుచున్నారు. మనస్సు, ప్రాణము ఈ సర్వజగత్తునకు ఆధారములని భౌతికశాస్త్ర సాహాయ్యమున లాడ్జిగారు నిశ్చయించుటకు ప్రయత్నించుచున్నారు. ఈవిషయమును చర్చించుచు ఈమధ్యనే యొకపుస్తకమును వ్రాసియున్నారు. వీరియూహలు, చర్చలు, తర్కములు భౌతికశాస్త్రమునకు దూరముగా నుండుటచేత వీరిమార్గమును ప్రముఖులగు శాస్త్రజ్ఞులెవరును అంగీకరించుటలేదు. కాని జీన్సు ఎడ్డింగ్టనుగారలు లాడ్జిగారివలె భౌతికశాస్త్రవిరుద్ధముగా తర్కించక, యాశాస్త్ర

మును చాలవరకు అనుసరించియే పోవుచున్నారు. 'The Nature of the Physical world' (Eddington) 'The Mysterious Universe' (Jeans) అను నీరెండును వీరిరువురును వ్రాసినపుస్తకములు. అవి యెల్లరును పఠించవలసిన గ్రంథములు. వాటియందు సూతనములు, అద్భుతములు నగు క్రొత్తయభిప్రాయములు, పోకడలు శాస్త్రవిరుద్ధముగాకుండ జనరంజకముగ లలితముగా వ్రాయబడినవి. మఱియు వేదాంతవిషయకమైన సందర్భములు గలవు. భౌతికశాస్త్రమందలి మూలవిషయములలో అభిప్రాయములు ఎట్లు మారినవో, ఆమారుటచేత వేదిగముల బుద్ధియెటులు వేదాంతమార్గము ననుసరింప బూనుచున్నదో ఒకటిరెండువిషయములను విమర్శించిచూప ప్రయత్నించెదను.

ద్రవ్యము—శక్తి (Matter-Energy)

ద్రవ్యము, శక్తి యను నీరెండును భౌతికశాస్త్రమునకు మూలములు. ఈరెండే ప్రపంచమునందంతటను నిండియున్నవి. ఈరెంటి యొక్కవికారములే మనముచూచెడి ప్రపంచమంతయును. ఈరెంటియొక్క శాఖాభేదములగురించియే భౌతికశాస్త్రము చర్చించును. ఈరెంటిలో ద్రవ్యమును గురించి మొదట విమ

ర్పించి తరువాత ద్రవ్యము-శక్తి యీ రెండింటిని కలిపి చర్చించెదను.

ద్రవ్యము

ఉష్ణ, నీరు, గాలి, కట్ట, బంగారు ఈ మొదలైన వన్నియును ద్రవ్యవికారములు. ఉష్ణ అనుదానికి కొన్ని గుణములు గలవు. ఒకతలము ఉష్ణతీసికొనినను, దానిలో పది నూరు వేయి లక్ష భాగమును తీసికొనినను గుణములలో భేద ముండదు. గుణభేదము లేనంత వరకు ఎంతచిన్న భాగము తీసినను సరే, భేదము ద్రవ్యమందు సంక్రమించదు. అట్టి గుణభేద మేమియు నుండకుండునట్లుగా భావనయందు ఎంతవరకు ద్రవ్యమును విభజించుకొన వచ్చునో అంతవరకు విభజింపగా ఏర్పడిన ద్రవ్య లేకమునకు మోలిక్యూ (Molecule) అని పేరు. రసాయనశాస్త్రజ్ఞు లి మోలిక్యూలును ఇంకను విభజించియున్నారు కాని అట్టి విభజనమున తేలిన పర్యవసానము లేమనగా: ఒక గుణము గల మోలిక్యూలునుండి వేరుగుణములు గల రెండు, మూడు అణుప్రమాణము లగు ఇతర ద్రవ్యము లేర్పడుచుండును. వీటిపేరు 'ఏటమ్ము' (Atoms) అణువులు. ఏపదార్థమును రసాయన శాస్త్రరీత్యా విభజించి చూచినను తుదకు తేలెడివి ఏటమ్ముమాత్రమే. అందుచేత రసాయనశాస్త్రజ్ఞులు సర్వసాధారణముగా దొరకెడి పదార్థములను విభజించి తుదకు తేలెడి యణువులను బేరీజుపేసి చూచిరి. అట్లు చూడగా 92 విధములగు ఏటమ్ము మాత్రమే

యుండగలవని నిర్ధారణగా తేలినది. అనగా విశ్వమంతయు ఈ 92 ఏటమ్మువలననే నిర్మాణ మగుచున్నదని తేలినది. అందు మిక్కిలి తేలిక యైనవి కొన్ని; మిక్కిలి బరువైనవి కొన్ని. అనేక తారతమ్యభేదములు చూపట్టినవి. ఎన్ని విధముల సాధించినను ఇంతకంటె విభజనకు ఏలులేకుండుటచేత ఈ 92 ను విభజించుటకు ఏలులేని మూలద్రవ్యములుగా ఏర్పరుపబడినవి. వీటిని 'ఎలిమెంట్సు' అని పిలుతురు. ఏటమ్ము అన విభజనచేయ ఏలులేనిది యని యర్థము. ఉదాహరి (Hydrogen) యనునది వాయురూప కము. అది యన్నిటి కంటెను తేలికయైనది. ఇతర-ఎలిమెంట్సులకు దీనికి ఎత్తుకెత్తు తూనిక లలో గల తారతమ్యము శాస్త్రమువలన సాధింపబడినది. ఆతూనికలలో ఉదాహరియొక్క తూనిక ఒకటి యని యనుకొని తక్కినవాని తూనిక లింతింత లన్ని అంతెల చూపముగా ఏర్పాటుఅయియున్నది (బ్ర). ఈతూనికల నాధారము చేసికొని వరుసగా ఎలిమెంట్సులను వ్రాయవచ్చునుగదా! అట్లు వ్రాయగా మొదటిది ఉదాహరి, ౨ వది హీలియము, ౩ వది బొగ్గు, ౪ వది ప్రాణవాయువు, ౧౬ వది గంధ కము, ౨౬ వది ఇనుము, ౨౯ వది రాగి, ౪౭ వది వెండి, ౫౦ వది తగరము, ౭౯ వది బంగారము, ౮౦ వది రసము, ౮౨ వదిసీసము, ౯౨ వది యురేనియము (Uranium) అని ఏర్పడుచున్నవి. ఈ ఎలిమెంట్సు అనేకవిధముల పరిశోధింపబడినవి. వాటి వివిధగుణములు రసాయనశాస్త్రజ్ఞులు కనిపెట్టియున్నారు. వారికి

భౌతికశాస్త్రవేత్తలు Spectroscope అను యంత్రముతో ఈపరిశోధనలయందు చాలా సహాయము చేసినారు. * సూర్యకిరణములో గల వివిధములగు రంగు లెట్లు పరిశీలించవచ్చునో యట్లే ఒక్కొక్క యెలిమెంటున్ను లేజోహాపమును దాల్చినప్పుడు దాని లేజస్సునందు గల భేదములు ఈయంత్రమువలన కనిపెట్టవచ్చును. అట్టిభేదములు ఒక్క యెలిమెంటునకు ఒక్కరీతిగా ఉండును. దీనివలన రసాయనపరీక్షకులకు గొప్పసాహాయ్యము గలిగినది. ఏయే ఎలిమెంటుకు ఏయేగుణములు గలవో సిక్స్యము చేయబడినది. ఆగుణములన్నిటిని పరీక్షించినచో కొన్నికొన్ని ఎలిమెంటులు ఏకగుణముకలవిగా తేలెను. అట్టి ఎలిమెంటు ఒకజాతికి చేరినవని ఏర్పరచుకొనగా అట్టిజాతులు కొన్ని ఈ 92 ఎలిమెంటులోను ఏర్పడినవి. ఆవరుసలో 2, 10, 18, 36, 54, 86 స్థానముల నాక్రమించిన ఎలిమెంటు ఏకగుణము గలిగి ఒకజాతికి చేరియున్నవి. 3, 11, 19, 37, 55 స్థానముల నాక్రమించినవి మరియొకజాతిలో నివి. ఇట్లే ప్రధానముగా 8 జాతు లేర్పడుచున్నవి. చిత్రముచూడుము. ప్రతిజాతిలోను వరుసగా వచ్చుఎలిమెంటు స్థానమును చెప్పు అంకెలకు అంతరము వరుసగా + 8, 8, 18, 18, 32 గా ఉండును. ఇందు ఒకసూత్ర మేదో యున్నట్లు పొడగట్టక మానదు. మరియు, $[2 \times 2^2 = 8, 2 \times 3^2 = 18, 2 \times 4^2 = 32]$ ఇవియే

వైసమాపబడిన యంతరములు. వీటిని గురించి ఇంతకంటె నిచట వ్రాయుటకు వీలులేదు. దీనియం దేదోఒకవిశేషము గలదు అను ననుమానము గలుగుటకుగాను ఇంతమాత్రము వ్రాసి వదలివేయుచున్నాను. ఈఅంతరముల నాధారముజేటికొని 92 ఎలిమెంటుకు స్థానము లేర్పాటుచేయబడినవి. 55 వ ఎలిమెంటు వంటిది (55 + 32) 87 వ ఎలిమెంటు అయి యుండువలెగదా! కాని అట్టిది ఇంకను కనిపెట్టబడలేదు. నేజో రేఫో కనిపెట్టబడవచ్చును. ఇట్లే నాల్గయిదు ఎలిమెంటు కనిపెట్టబడినవి. వాటిగుణములును ఉండవలసిన జాతికి చేరియే యుండెను. ఇది రసాయనభౌతికశాస్త్రములకు చేరిన యొక యద్భుతమగు విషయము.

పర్యవసానము

అనంతవికారమయమగు జగత్తునందు గల వివిధవస్తువులును 92 ఎలిమెంటుతో సృజింపబడినవి. వస్తువులలో భేదము అనంతముగాదు, 92 మాత్రమే. ఇది పర్యవసానము.

ఎలక్ట్రాను (Electron)

ప్రోటాను (Proton) - వీనియుత్పత్తి

పైనుదాహరించిన 92 ఎలిమెంటు అవి భజనీయములని శాస్త్రజ్ఞులు చాలాకాలము వరకు నిశ్చయించుకొనియుండిరి. అట్టిసందర్భములో, భౌతికశాస్త్రములోని యొకశాఖయందలి విమర్శనలవలన అద్భుతమగు క్రొత్తసంగ

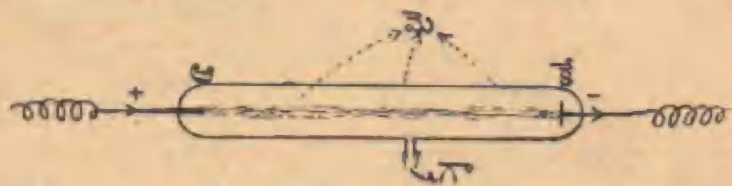
* ఇంద్రధనుస్సులోని రంగులు సూర్యకిరణములయందలి లేజస్సులోని విభాగములే. ఏవస్తువువైపును కొలిమిలోనుంచి వేడిపొచ్చించినచో అది లేజస్సున చెల్లులును. దానిని పరీక్షించవచ్చును.

+ 2, 10, 18, 36, 54, 86 — 10-2=8; 18-10=8; 36-18=18; 54-36=18; 86-54=32; 3, 11, 19, 37, 55, 87-11-2=8; 19-11=8; 37-19=18; 55-37=18; 87-55=32.

తులు బయలుదేరినవి. ఈఎలిమెంట్లు అవి భజనీయములు కావనియును, అన్నియును విభజనచేయబడగలిగిన కేయనియును, భాగములు చేసినతర్వాత గోచరించునవి రెండేవస్తువులనియును, ఈరెండోదేనిని విభజించినను కనిపెట్టబడుననియును సిద్ధాంతమైనది. ఇది 1896-వ సంవత్సరప్రాంతమున ఆరంభమై నాల్గయిదు సంవత్సరములలో కృతనిశ్చయమైనవిషయముగా తేలినది. ఇంగ్లాండుదేశమందలి కేంబ్రిడ్జివర్వకళాపరిషత్తునందలి భౌతికశాస్త్రవేత్తలలో అగ్రగణ్యుడగు సర్ జే. జే. థామ్స్

నుగారు, వారిశిష్యవర్గము ఈయన్భృతమగు విషయమును కనిపెట్టిరి. గాలిలో విద్యుచ్ఛక్తి వలన మెఱుపుకలుగుట మనమందరమును ఎఱిగినవిషయమేగదా! అట్టిమెఱుపును భౌతికశాస్త్రాగారమందు ప్రయోగమువలన కనుపరుపవచ్చును. ఈమెఱుపును మనల నావరింపగాలియందేకాక ఇంకను అనేక వాయువులయందును చూపవచ్చును. ఏగాలి నువయోగించినను ఒకగాజుగొట్టములో దానిని భద్రపరచవలెను. (అ) ఆ గొట్టమునకు ఈచివర ఆచివర లోహపుతీగలమర్పబడియుండును. ఒక

(అ)

గాలిని తీసివేయు పంపునకు పోవు గొట్టము.

ఆ=ఆనోడు.

కే=కేతోడు.

మె=మెఱుపు.

గొట్టములోని గాలిని తీసివేయును తీసివేయును ఆ, కే, C వడుమ అగపడు దిగ్రచిత్రములు చూడాలనివదే గాని వ్రాయ కలుదేదు.

దాని(Anode)ద్వారావిద్యుచ్ఛక్తిప్రవేశించును. రెండవదాని(Cathode)నుండి వెలుపలికిపోవును. వీటిని, 'ఆనోడు' 'కేతోడు' అని అందురు. ఈ రెండిటిమధ్య మెఱుపుపుట్టును. అందలి గాలిని క్రమముగా గాలియంత్రముచేత తీసివేసి గాలి యొక్కదట్టమును, సాంద్రతను తగ్గించవచ్చును. సాంద్రత బాగుగా తగ్గినకొలది మెఱుపులో అనేకచిత్రవిచిత్రములు కాన్పించు

ను. ఈవిశేషమును పరిశీలించుటకొరకై థామ్స్నుగారు ప్రయోగముల నారంభించిరి. అందు తేలిన దేమనగా కేతోడునుండి ఒకవిధమగు కిరణములు ఉద్భవించుట, ఆకిరణములకు కొన్నికొన్ని నిశ్చితములగు గుణము లుండుట మొదలైనవింతలు. ఆగొట్టమున ఏగాలి నువయోగించినను సరే, ఆనోడు కేతోడులు ఏ లోహముచేత చేయబడిననుసరే కేతోడు కిర

ణములు ఆగుణములనే కలిగి, ఆ చిహ్నములనే తాల్చియుండును. ఇది యొక యద్యుత మైన మూలవిషయము. ఏమనగా ఆకిరణము యొక్క గుణపరిశోధన చేయగా సూర్యకిరణములకును వీటికిని తాతమ్యమున్నటులు తేలినది. సూర్యకిరణములు తరంగజాలములు, వస్తురూపములు గావు. పదార్థాత్మకములు కావు ఈ కేటోడు కిరణములు అతిసూక్ష్మమగు అణుజాలములు. ఒక్కొక్క అణువుయొక్క బరువు, ఒక్కొక్క అణువు నాశ్రయించియున్న ఎలక్ట్రాను-ప్రోటానుల బరువు, పరిమాణము, చూపు పట్టిక (ఇ)

విద్యుచ్ఛక్తి, ఈ రెంటిని భామ్మనుగారు కొలచియున్నారు. ఈ కొలతలలో భేదములేక బరువుశక్తి రెండును ఇంజింతయని నిర్ధారణ చేయబడినది. ఇదివరలో ఉదజనియను గాని అన్ని పదార్థములలోను తేలికయైనది అని చెప్పి యున్నాను. ఈ సూక్ష్మోణువు (Electron) ఈ యెలక్ట్రాను, ఉదజని యాటము కంటె 1845 రెట్లు తేలికయైనదని ప్రయోగములవలన, లెక్కలవలన, తేలిన యంశము. (ఇ)

వస్తువు	బరువు (గ్రాము) †	పరిమాణము (బంతిగంటి ఆకారము) ‡ సెంటిమీటర్లలో-అడ్డకొలత. ○
ఎలక్ట్రాను	9 కోటి, కోటి, కోటి, కోట్లు అనగా 9×10^{-28} గ్రాము	3.7×10^{-18} సెంటిమీటరు అనగా $\frac{8.7}{పదిలక్షలకోట్లు}$ భాగము, సెంటిమీటరులో
ప్రోటాను	1.66×10^{-24} గ్రాము గ్రాములో 166 $\frac{1}{166}$ భాగము లక్ష, కోటి, కోటి, కోట్లు	2.06×10^{-16} సెంటిమీటరు 206 పదివేలకోటికోట్లు భాగము, సెంటిమీటరులో
ఉదజని ఆటము (అణువు) Hydrogen atom	1.66×10^{-24} గ్రాము	2×10^{-8} సెంటిమీటరు అనగా సెంటిమీటరులో 2 10,0000000 భాగము $\left(\frac{2}{పదికోట్లు}\right)$

† ఒకనులము 11.5 గ్రాములకు రమార్గవి సమానమగును. అట్టిగ్రాములో కోటిభాగమును 10^{-7} గ్రాము అని వ్రాయుదురు. అనగా $\frac{1}{10000000} = 10^{-7}$. క్రింద ఒకటితరువాత ఏనుగున్న లున్నవి గమక 10^{-7} అని వ్రాయుట. 10^{-28} అనగా, ఒకటి పైన, క్రింద ఒకటి వ్రాసి 28 నున్న లుంచిన వస్తుభాగము అని అర్థము.

‡ ఒక అంగుళములో $2\frac{1}{2}$ సెంటిమీటర్లు ఉండును.

కనుక కేతోడుకిరణములు సూర్యకిరణముల వలె తరంగపరంపరలు గాక విశేష వేగముతో రువ్వబడిన ఎలక్ట్రానులయొక్క పరంపర యని తేలినది. వీటి వేగము సాధారణముగా ఒక సెకనుకు 10,000 మైళ్లు. సూర్యకిరణములవంటి తేజస్సుయొక్క వేగము ఒక సెకనుకు 186,000 మైళ్లు. ఈ ఎలక్ట్రానులు (electrons) కేతోడునుండి బయలుదేరును. ఇట్లనే ఆనోడునుండి ఆనోడుకిరణములు బయలుదేరును. వీటికి పాజిటివుకిరణము లనిపేరు. ఇవియును సూక్ష్మతరములగు అణుపరంపరలే. వీటిని ప్రోటానులందురు. ప్రోటాను ఎలక్ట్రాను కంటె 1844 రెట్లు బరువైనను దానికంటె ఆకారమందు మిక్కిలిసూక్ష్మముగా ఉండును. దాని నాశ్రయించియున్న విద్యుచ్ఛక్తి ఎలక్ట్రానునందలి శక్తితో సమానము కాని ఎలక్ట్రాను ఋణవిద్యుచ్ఛక్తితో (negative electricity) చేరియుండును. ప్రోటాను ధనవిద్యుచ్ఛక్తితో (Positive electricity) కూడియుండును. ఈరీటిని అనేకవిశేషము లీవరిశోధనల వలన తేలినవి. కాని ప్రస్తుతాంశ మేమనగా

విశ్వమంతయును య వి భ జ నీ య ము ల గు 92 ఎలిమెంటుతో తేయబడి రసాయనశాస్త్రజ్ఞుల సిద్ధాంతమునకు విచ్ఛేదము సంభవించినది. జగత్తంతయును 92 ఎలిమెంటుతోగాక ఎలక్ట్రాను, ప్రోటాను, అను రెండింటిచేతనే నిర్మింపబడినది అను గొప్పసూత్రము ఏర్పడినది. అనంతభేదములు గలవని మొదటభ్రమపడితిమి. లేదులేదు, ఇవన్నియును తొంటిచేరెండు పేరుపేరు ద్రవ్యములయొక్క వికారములని ఎంతో ఆనందించితిమి. ఇదే గొప్పఅద్భుతమని నమ్మితిమి. తరువాత 92 భేదములులేవు, విశ్వమంతయు రెంటియొక్క వికారిములను సంగతి తెలిసికొంటిమి. ఇంతకంటె అద్భుత ముండునా యని తోచక మానదుగదా. ఈ సిద్ధాంతము శాస్త్రముచే సాధింపబడినది కాని, వేదాంతుల యూహలవలన నిశ్చయింపబడినవిషయము కాదు. కాన భౌతికశాస్త్రమువలన ద్రవ్యమందు అనగా స్థూలపదార్థమందు (Matter) వైత మేర్పడినది. ఇది యొక గొప్పసారాంశము.

(సశేషము)

[సాదీ పర్వ యాదేశపుకవి. ఈయన జ్ఞానులలో నొకఁడు]

అయభాగ్యుండె రాక్షి, శుద్ధాంతరంగ
యై విధేయయై యెవని యర్థాంగి యొప్పు;
సంగలార్చకు దైన బాధాళిఁ గూర్చి
తదననోదిన రాతి నీడండఁ జేరు.

వానికోరికలును ఫలవంతము లగు
వేని హృదయానురూపిణి యాను భార్య;
స్త్రీ విమలయేని మృదు వచస్పిన్నయేని
రోయఁజూడకు రూపవిరూపములను.

చారు రూపిణి కంటెను జారుశీల
యైన భార్యయ లెన్న, రూపాతిశయము
మఱిగు పఱచు నేనవరంపరలు కోట్లు
రంధయే దుస్స్వభావ జగత్త, సఖుడ.

పాంసులల నుండి పరమదార్భాగ్య జనులఁ
జెలగి సర్వేశ్వరుండు రక్షించుఁగాక—
చిట్టుబుట్టులు లేగెడు చెనఁటికొంప
కంటె గారాగృహము సుఖప్రదమ్ము.
ఏవమును గూర్చు చిత్తప్రవృత్తి గల్గు
పడఁటిగల కొంపలోఁ గూలఁబడుటకన్న

సవవరతయాన మగును ముదావహమ్ము.

భర్తృకంతాతేశాయియై భార్యకంత
మే గృహాంతరమునయందు మ్రోగు నాగృ
హాంగణకవాటమును మూయుమయ్య, శాంతి
దాయకంబైన యానంద భామమునకు.

నీగృహిణి రచ్చ కెక్క దం డింపు మొండె,
ఉవిదవలె నింటిలోఁ బడియుండు మొండె;
నూతనులముందు దా సంధిరీతిగా మె
లంగునట్లొనరింపు; కాలంబు దీటి
కాటి కేగనే నతి యింటిబైటఁ బడుట.

ఏటి కొకపారి గృహిణి గ్రహింపు పూర్వ
హేయనము వాడఁబడిన పంచాంగమెట్లు
పనికి వచ్చును నేడు? సాభాత్ర మూర్తి!

అడుగులకుఁ జాలకుండినయట్టి పాద
రక్షలను దాల్చుకంటె నే రక్ష లేని
పాదములతోడ నడచుట భద్రమగును;
గృహతిరస్కారమునకన్న గహనవీధి
యానము లనంతములు మేలుగా నెఱుంగుము.

కేదారనాథము-గంగోత్రి-యమునోత్రి

బదరీనాథమునకు తరువాత, హిమాలయపర్వతములందు అధికసంఖ్యాకులగు యాత్రికులు దర్శించు తీర్థము కేదారనాథము. ఇది హరిద్వారమునుండి 149 మైళ్లు. అల్మోరా తీరముననే బదరీనాథమునకు బోవుమార్గమునుండి రుద్రప్రయాగవద్ద తీరి నుంచాకినీ తీరమువెంట కేదారనాథమునకు బోవలయును. ఈ మార్గమందును యాత్రికులు దిగుటకు దగ్గరదగ్గర చిట్టిలు కలవు. వీనియందు యాత్రికులకు గావలసిన సకలపాకర్యములు లభించుచుండును. అటుతరువాత గంగోత్రి, యమునోత్రి తీర్థములు. మొదటి రెండుతీర్థములకు బోవునంతమంది యాత్రికు లీకడనటి తీర్థములకు బోకపోయినప్పటికి మొత్తముమీద ప్రతిసంవత్సరము వీనిని సందర్శించువారు గూడ గలరు. ఈనాలుగు తీర్థములును పూర్వకాలమున గడ్డవాల్ సంస్థానాధీశుల యధీనముం దుండెను. ఇప్పటికిని దీనిని తెండిన ధార్మికవిషయములందు వీరికి శాంతిహక్కు గలదు. ఈసంస్థానమునకు ప్రస్తుతపు ముఖ్యపట్టణము టిహిరీ నగరము. ఇది భాగీరథీ, భిలంగనా సంగమస్థానమున విలసిల్లి యున్నది. దీనిని శ్రీ. శ. 1819 వ సంవత్సరమున సుదర్శనకాహమహారాజు నిర్మించెను. మంచి మనోహరస్థానములగు దొకటి యని చెప్పవచ్చును. ఇచట నుండి తొమ్మిదిమైళ్లు ఉత్తరమున, సముద్రతటమునుండి 7,900 అడుగులఎత్తున శ్రీ. శ. 1877 వ సంవత్సరమందు హిన్ హైవెన్ మహారాజా ప్రతాపకాహ గట్టించిన ప్రతాపనగరము కలదు. ఇది ప్రస్తుతము రాజగుటుంబమునకు గ్రమ్మకాలనివాసముగ నుపయోగపడుచున్నది. టిహిరీకి 30 మైళ్ల తూర్పున శ్రీ. శ. 1896 వ సంవత్సరమున హెచ్. హెచ్. మహారాజా సన్ క్రికాహ, కె. సి. ఎస్. ఐ. తీర్థనగరమును తోకదానిని గట్టించెను.

టిహిరీకి నలువదిమైళ్లదూరమున దక్షిణ పశ్చిమమునందు వర్తమాన పరిపాలకుడగు మహారాజా సరేంద్ర కాహ, సి. ఎస్. ఐ. శ్రీ. శ. 1920 సంవత్సరమున సరేంద్రనగరమును గట్టించెను. ఇది యిప్పుడు శిశికాలావాసముగ నుపయోగపడుచున్నది. టిహిరీనుండి కేదారనాథము 70 మైళ్లు, యమునోత్రి 74, గంగోత్రి 100 మైళ్లు. ప్రస్తుత టిహిరీపాలకుడు ధర్మపరాయణుడని ప్రసిద్ధి. ఇత దీర్థముల నన్నింటి స్వయముగ దర్శించి వాని యభివృద్ధికి సదుపాయములను గావించి యున్నాడు. దేవస్థానములందలి ధార్మికకార్యవిద్యవ్యాసముం చెట్టి విఘ్నములు గాని, లోపములు గాని, దోషములు గాని కలుగకుండుటకై “గడ్డవాల్ రాజ్యతీర్థ సుధారవిధాన” మనుషేర నొక ప్రజాతీక శేప్పరచియున్నారు. 1925 వ సంవత్సరమునుండి ఈస్క్రిము అమలులో నున్నది. టిహిరీ నగరమందు బదరీనాథ, కేదారనాథ దేవాలయములు గలవు. సంపూర్ణగడ్డవాల్ ప్రాంతమునకే కాక, అల్మోరా జిల్లా సమేతముగ వారాజ్యమున కంటిటికి టిహిరీ నగరము పాలకులుగ నుండినకాలమున వా రీదేవాలయములకు సమర్పించిన మడిమాస్యము లిప్పుటికిని వాని యనుభవసుందే యున్నది.

హరిద్వారమునుండి బయలుదేరిన యాత్రికులు రుద్రప్రయాగవద్ద చీలి కేదారనాథమున కేగి యటనుండి వాలా, ఉభయములమీదుగా చమోలీ చేరి యక్కడినుండి బదరీనాథమునకు బోవుదురు. కానిదో దేవప్రయాగవద్దనే చీలి భాగీరథివెంట గంగోత్రివరకు బోయి యచటనుండి మల్లా, దులందాచిట్టిలమీదుగా కేదారనాథముల కేగి మరల మీద చెప్పిన మార్గమున బదరీకి బోవుదురు. రేక టిహిరీమీదుగా గాని, దేరాదూన్, నుమారీ నగరములమీదుగా గాని యమునోత్రికి బోయి యక్కడ

నుండి మరలి నీమలీ, వాకోరులమీదుగా గంగోత్రి కేసి యటనుండి వెనుకటివలెనే బహిరీశాఖయై చేరుచుండును. హరిద్వారమునుండి బహిరీశాఖయనకు బోవలదిన వెచట గాని చీలవలసిన యవసరము లేదు. తిన్నగ అలకనందా తీరమునకే బోవలయును. కేదారమున కేసి బహిరికి బోవ నెంచిన దుద్రప్రయాగవద్దచీలవలయును. అట్లు గాక నాలుగు తీర్థములను నేరింపవలదిన హరిద్వారమునుండి దేవప్రయాగ, టిహిరీలమీదుగనో లేక జీరామూకా, మనూరి, ధరానూలమీదుగనో పోవచ్చును. ఇచ్చన్నియు చిత్రీపటమును జూచినచో బాగుగ విదితము కాగలవు. ఈనాలుగుయాత్రలు గావించ నెంచిన కనీసము మూడు మాసములు పట్టును. కేవలము కేదారనాథ, బహిరీనాథములనే దర్శింప నెంచినచో మూడుపక్షములు పట్టును. ఏతీర్థములకు బో నెంచినను ఈవ్యాసముయొక్క మొదటి భాగమున వ్రాసిన నియమము లన్నింటిని ప్రయాగకాల మందు బాలించుచుండవలయును. హిమాలయపర్వతము లందు నునాలుగే కాక వీనితో గలసి వచ్చువది పత్మధము, కైలాసమునని మరిరెండు తీర్థములు గలవు.

3

నత్వధయాత్ర

పత్మధమునకు బోవుమార్గము కేవలము ఆషాఢ, శ్రావణమాసములందుమాత్రమే తెరువబడును. బహిరీనాథమునకు తరువాత 2 మైళ్లపర్యంతము సరియైన మార్గమే కలదు. ఆనంతరము 5 మైళ్లవరకు మహాకేశిన మార్గము. పిమ్మట లక్ష్మీనవమను స్థానము వచ్చును. దీనిసమీపమున, ఆలకాపురినుండి మంచుగడ్డలక్రిందుగా వచ్చి ప్రవాహహోపమున ప్రకటమైన అలకనందయొక్క దృశ్యము మిగుల రమణీయముగ నుండును. అటుతరువాత మార్గము మహాభక్తల మైనది. 4 మైళ్లవరకు ఎగుడుదారిని నడచుచు బోవలయును. అంత వరవారాయణపర్వతము నుండి పడుచున్న శతధారల సందర్శన మతిమనోహరమైనది. కొంచె మావల కేసిన చక్రతీర్థము వచ్చును. ఇది చక్రబాకారమున నొప్పు నొక గొప్ప మైదానము. ఇచట బ్రజ్జేందినతోడనే ప్రకృతిసౌందర్యముయొక్క సీమను

జూచినట్లును. చిత్రమునందు ఋషిజనోదితములగు భావము లుత్పన్నములగును, నితాంతనిర్భసమయ్యా వచటనే స్థిరముగ వసించవలయునను బుద్ధి జనించును. ఆనంతరము ఒక అరమైలుమూర మెక్కినచో సెదురుగ నొక పెద్దబండ కన్పించును. ఆరాతివగ్గరనుండి పశ్చిమముగా మైలున్నర నడచిపోవలయును. సాధారణముగా నీమార్గమంతయునుసీభూతహిమముమీద నడువవలసినదే. అప్పుడెచట సెదురుగ నొక వల్లని కొండయు, దాని యడుగున పత్మధసరోవరమును కేత్రగోచర మును. ఇది మైలున్నర వికాలమై త్రిమాతృకృతి నొప్పు పరస్పరావృతమై, శుద్ధవినిశ్చలజలపరిపూర్ణమై భాసిల్లుచుండును. దీని కరమైలు ఆవల చంద్రకుండమును, దాని కొక మైలుమీద మార్గకుండమును గలవు. పత్మధము వద్ద హిమాలయముల శృంగములు స్పాటికసోపానములవలె గన్పించును. దీనికి పుష్కరాకోపాదమని పేరు. వాస్తవమున కీ ప్రదేశము స్వర్గమే. శివబాధ లేనిచో సాక్షాత్తు వైకుంఠమే యగును. చక్రతీర్థమునుండి యచటికి ప్రాతఃకాలమున బోవలయును. అక్కడ కట్టెలు దొరకవు. వెంట నేరైన పుల్లరివస్తువును, శుష్కశోభనమును, మార్గమును బాగుగ నెరిగియుండు మనుజుని ఉంచుకొనివలయును. మరియు ధరించుటకును, శయనించుటకును, ఊనివస్త్రములను, కంబళ్లను దీసికొనిపోవలయును. ఉష్ణము కలుగచేయు వస్తువులగూడ వెంట నుంచుకొనవలయును. పత్మధమునద్ద మకాముచేయుట కొక గుహ ఉన్నది. కాని వాన నురిసినచో మైదుండి నీటిబొట్టు పడుచుండును.

౪

కైలాసమానసనరోవరముల యాత్ర

ఈయాత్రకు బోవుటకు మార్గములు చాల కలవు; కాని వానిలో మానాఘాటి, నీతిఘాటి, అల్మోరా, శేలంగ్, గంగోత్రిలగుండా పోవుదారులు ముఖ్యమైనవి. అందుమానాఘాటినుండ పోవుమార్గ మిందు వ్రాయబడుచున్నది. నిజమున కీయాత్ర గావించవలయుననిన ధనాధ్యులగు అమీరులైన గావలయు; లేనిచో వట్టి ఫణి

లైన గావలయును. అట్లు గాక మన్యమశ్రేణివార లగు
హా వొంటరిగా బోవలసినదైనయెడల ద్రోవలో దొంగల
భయ మత్యంతముగ గలదు. తుపాకులు లోవను అస్త్ర
శస్త్రముల చెంట నుంచికొనవలయును. పదిరోజులకు
పరిపావువానికి దక్కవ కాకుండ ఆచారపదార్థములను
ఎప్పుడు చెంట నుంచికొనవలయును. ఈపర్వతపూర్ణ
ముల వన్నింటి బాగుగ నెరిగిన మనుజు నొకని చెంట
నుంచికొనుట ముఖ్యపరము.

మొట్టమొదట ఆశేడురోజులపర్వంతము మహా
వికటమైన మార్గమున నడచిపోయినయెడల టిబ్బెట్
రాజ్యమునందలి ధాప్పానామకపట్టణము వచ్చును. ఈ
గ్రామమందును సకలవిధములగు ఆచారపదార్థములు లభిం
చును. అటుపిమ్మట నడువవలసిన మార్గము కష్టమైనది
కాదు. అవసరమైనయెడల హులికి బరువు మోయుటకు
ఎడ్డునెత్తము దొరకును.

ధాప్పాతరువారే రెండుదినముల ప్రయాణము
సాగించిన దప్పున అటు వేరొక గ్రామము వచ్చును.

ఇచటనుండి రెండుదినములతరువాత చివచిలింగ్ నామక
గ్రామమును, అచటనుండి రెండుదినములతరువాత జ్ఞాని
మామండియును స్థానమును వచ్చును. జ్ఞానిమామండి యను
నది గొప్ప వ్యాపారము జరుగుచోటు. ఇచట సమస్తవిధ
ములైన పదార్థములు దొరకును. ఊనీ, పక్కినానీస్త్రము
లిచట మేలుతరగతివి దొరకును. జ్ఞానిమామండినుండి
5 దినములపర్వంతము ప్రయాణము గావించినచో కైలా
సశిఖరము నేత్రగోచరమగును. ఇదియే జగత్ పితరు
లగు పార్వతీపరమేశ్వరుల ఆవాసము. దీని యాకృతి
యంతయు నొక వికాలమైన దేవాలయమును బోలియుం
డును. దీని సమీపముననే మానససరోవర మున్నది.
ఈసరసీపరిక్రమము సుమారు 72 మైళ్లుండును. శుభ్ర,
గంభీర, వినిర్మల, జలపతీపూర్ణమైన యీ సరోవరము
యొక్క శోభను, వాలుగుచైత్రులయందలి నైసర్గికదృశ్య
మును, భువీధుత తుహిన సంధన్న కైలాస శృంగంబుల
యందంబును కనులార గాంచి యానందించవలసినదే
కాని వ్రాయుటకు నీలులేదు.

2. హరిద్వారమునుండి దేవప్రయాగ-దుద్రప్రయాగలమీదుగ కేదారనాథము 149 మైళ్లు

సంఖ్య	చట్టల పేరు.	చట్టల పరస్పర దూరము-మైళ్లు.	చట్టల పరస్పర దూరము-మైళ్లు.	స్థానముల సంఖ్య ప్రవర్ణనము.
1	దుద్రప్రయాగ	-	95	ఇక్కడనుండి ఒకమార్గము అలకనందాతీరముచెంట బదిరీనాథ మునకు బోవును. రెండవది మందాకినీచెంట శ్రీకేదార నాథధామమున కేనును.
2	ఛతోరీ	5	100	మార్గము సమానము. సులభమైనది.
3	రిత్ వాదా	1	101	" "
4	రాంపూర్	1	102	" " ఈస్థానము నుండి. ఇచట నుండి రెండున్నర మైళ్లమీద రాధానీలంగాళి యున్నది.
5	అగస్తముని	4½	106½	మార్గము సమానమైనది.
6	పూరీ	2	108½	" "
7	చంద్రాపురీ	2	110½	" "

సంఖ్య	చట్టలేపేరు.	చట్టలే పర పుర మార ము-మొత్తము.	సంఖ్య సంఖ్య సంఖ్య	సంఖ్య సంఖ్య సంఖ్య	సంఖ్య సంఖ్య సంఖ్య
8	ఫీరీ	21	118	ఇక్కడ ఫీరుదేవుని దర్శనము చేసికొనవలయును.	
9	కుండచట్టే	3	116	ఇందుక ఎనుకుదారి.	
10	గుప్తకా?	21	119	ఎనుకుదారి. ఇక్కడ మహాదేవుని దర్శనమును.	
11	నాలా	1	120	మార్గము సరలము. ఇక్కడనుండి ఒక మార్గము ఉభయము మీదుగా బహిరంగమునకు బోవును. కేదారముని దర్శించి బహిరంగమున కేనువారు ఇంతవరకు మరలించి ఇక్కడినుండి ఉభయమార్గమును గొనవలయును.	
12	శేత్ర	2	122	మార్గము సమానమై, మిగుల మహాదేవునిగ నుండును. యాత్రి కులు రేమనర్దమందు అనవసరపు సామానును ఇచటి వాధరితద్ద బిప్పించి కేదారము వెళ్లవచ్చును. ఏలనన బహిరంగమున కేనువారు కేదారమునుండి మరల ఇచ్చి టికి వచ్చితిరవలయును.	
13	వ్రాంగ్ తల్లా	1	123	కొంతెము దిగునుమార్గము. ఇక్కడ దారుతో నానావిధప్రాత్ర ములు రేయారనుండును.	
14	వ్రాంగ్ మల్లా	1	124	ఎనుకుదారి.	
15	మైఖిందా	2	126	ఇచట మహాదేవుని దర్శనము చేసి దర్శించవలయును.	
16	ఫాలా	2	128	మార్గము సమానము.	
17	రామఫూర్	3	131	మందిరము.	
18	త్రిజాగినారాయణ్	4	135	ఎనుకుదారి. గంగ్ త్రికి బోయివచ్చువారు ఇచటినుండి కేదార మున కేనువారు. ఇచట మూడుయొగములకు సంబంధిం చిన భువి (కుండము) కలదు.	
19	సోమర్వారా	3	139	ఇక్కడ సోమనదీ మందాకిముల సంగమము. ఇకముందు ఎత్తు దారంధ్రమును.	
20	గోరీకుండము	3	142	ఇక్కడ ఉష్ణజలముల ప్రాతములు కలవు.	
21	రామనాదా	4	146	ఇక్కడనుండి కేదారము కేవలము మూడుమైళ్లు మాత్రమే. అచట రాత్రికి నిలువనివ్వుము లేనివారు తమ సామాను నంత నిక్కడనే జాగ్రత్తపరచుకొనవలయును. రోక్క మును మాత్రము వెంట మందిరమునకు వలయును.	

సంఖ్య	చట్టాల పేరు.	చట్టాల పర స్పర దూర ము-మైళ్లు.	చట్టాల పర స్పర దూరము హరిదాస్వరము సంఖ్య	పేజీ	ప్రావముల సంఖ్య ప్రవర్తనము.
22	పురీకేదారనాథము	8	149	ఇచట కేదారేశ్వరుని దర్శనము గలుగును. ఆమితమైన చలి ఎదురుగుండ కుభ్రహిమాలయ శృంగముల మనోరంజక మగు దృశ్యము గావడగును.	
				కేదారనాథము, మధ్యమహేశ్వరము, తుంగనాథము, రుద్రనాథము, కల్పేశ్వరము అనునవి పంచకేదారములు. పౌరాణికగాథల సమనరించి కేదారమున మహాదేవుని కట్టిన భాగమును, మధ్యమహేశ్వరమున నాశ్విప్రదేశమును, తుంగనాథమున బాహుప్రదేశమును, రుద్రనాథమున ముఖమును, కల్పేశ్వరమున జటయు గలవని ప్రఖ్యాతి. కావున నీ తీర్థము లన్నింటిని దర్శించినవారికి మహాదేవుని పముగదర్శన మగును.	

3. కేదారనాథమునుండి బదరీనాథమునకు 101 మైళ్లు

కేదారనాథమునుండి
బదరీనాథము
సంఖ్య

1	వాలా	-	23	కేదారమునుండి యింతవరకు పోయినమార్గముననే మరలి రావలయును. ఇక్కడినుండి ముందు కొంతదూరమువరకు దిగుడుదారి. తరువాత ఎక్కువ ఆరంభమగును.
2	ఉభీమకము	8	26	ఇచట కేదారేశ్వరుని యర్చకుడగు రావత్ నివసించుచుండును. ఆయనగద్దీ (ఆసనము) ఇచట మన్నది. ఇచటనుండి మధ్యమహేశ్వరము 19 మైళ్లు.
3	గణేశచట్ట	3½	29½	మార్గము సమానము.
4	పోశీవాసా	5	34½	ఈస్థానము దిగుడుకు మరిచిది.
5	కోత్	3	37½	ఎగుడుదారి. ఇక్కడినుండి మరియొక మార్గము తుంగనాథమున కేగును.
6	పొగర్వాసా	4	41½	దిగుడుదారి.
7	మండర్	4	45½	దిగుడుదారి. ఇచటనుండి యొక మార్గము రుద్రనాథమునకు బోవును. ఇచటనుండి రుద్రనాథము 15 మైళ్లు.
8	నోకేశ్వరము	4½	50	ఇక్కడ ప్రాచీనకాలమునాటి యొకగొప్ప దేవాలయము కలదు.

సంఖ్య	చట్టాల పేరు.	చట్టాల పేరు.	చట్టాల పేరు.	సంఖ్య
		పూర్వ ము-మైత్రు.	కర్మాగారము	
		పూర్వ ము-మైత్రు.	కర్మాగారము	
		పూర్వ ము-మైత్రు.	కర్మాగారము	

9 చమోలి	8	101 ఇక్కడ బహిరంగమార్గము కలియును. ఇచటనుండి బహిరంగము 48 మైళ్లు. మైత్రము కేంద్రమునుండి బహిరంగము 101 మైళ్లు.
---------	---	--

4. హరిద్వారమునుండి దేవప్రయాగ టిహిరీలమీదుగా యమునోత్రి 165 మైళ్లు గంగోత్రి 198 మైళ్లు

1 దేవప్రయాగ	-	58 ఇక్కడనుండి ఒక మార్గము ఆరికవందాతీరమున బహిరంగము నకు బోవును. మరియొక మార్గము భాగీరథి తీరమువంటి గంగోత్రి యమునోత్రిలకు బోవును. దారి కొంచెము ఎగుడుదిగుడుగ నుండును.
2 భుర్నాదా	10	68 స్థానము మంచిది.
3 కోలేశ్వర్	4	72 కోలేశ్వరమహాదేవుని దర్శనము లభించును.
4 వంద్రా	6	78 మంచిస్థానము.
5 క్యాత్	8	92 "
6 టిహిరీ	8	86 ఇది గర్భవాత్ పంక్తానమునకు రాజధాని. ఇప్పటి మహారాజు శ్రద్ధాళుడు, భర్తృతత్వమును నడుపుచే లోకు లీయనను మాటలాడు. 'బహిరంగ' డని యందురు. ఇక్కడనుండి ముమూరీ వలువది మైళ్లు.
7 సరాకు	5½	97½ సమానమైన మార్గము.
8 భల్లియానా	6	108½ " "
9 ఛామ్	5	108½ " "
10 ధరామా	10	118½ హరిద్వారమునుండి ఇంతవరకు నౌకేమార్గము. ఇక్కడనుండి ఒకటి యమునోత్రికిని, రెండవది గంగోత్రికిని బోవును. అందు యమునోత్రికి బోవుమార్గము ఎగుడుదిగుడుగ నుండును.
11 కల్యాణి	5	122½ ఈ మార్గమందు నీరు దొరకదు. పిలై ననో కొంతనీటిని నేకరించి కొనిపోవలయును. ధనముగల వాతలెవరైన చలివేం ద్రలగుడ నేర్పరచుచుందురు.

క్ర. సం.	చట్టీల శేరు.	చట్టీల పర స్పర దూర ము-మైళ్లు.	చట్టీల పర స్పర దూర ము-మైళ్లు.	సమాసముల సంగీత ప్రవర్తనము.
12	బరమెఖాలా	5	127½	సమాసముల మార్గము.
13	సిలక్యారీ	5	132½	మార్గము తిన్నగ బోవును. ఈచట్టీకి తరువార ఎరును ఆరంభ మగును. ఇచటనుండి రాబోవుచట్టీవరకు కాలిబాటయు మామూలుమార్గమును గలవు. కాలిబాటను బోయిన మహాప్రయాసమగునుకావున సరియైన మార్గమున బోవుటయే మంచిది. ఈమార్గమునను చరిత్రేంద్రలకావశ్యకము గలదు.
14	రాడీధార్	5	137½	ఇక్కడ చట్టీ ఏమియు లేదు. ఇటుతరువార సాధారణపు దిగుడుదారి చాలదూరమువరకు బోవును.
15	డెంచాత్ గాడు	2	139½	ఇక్కడివరకుగూడ నీళ్లు దొరకుట దుర్లభము.
16	పిమలీ	2	141½	ఇక్కడనుండి ఒకమార్గము శిత్తరకానికి బోవును. గంగోత్రికి బోవువారు ఇక్కడనుండ చీలవచ్చును.
17	గంగవానీ	2	143½	ఇచట కాలీకమలీ బాబాయొక్క భర్తకాలకలదు. యమునదగ్గరగనే ప్రవహించుచుండును. ఇచటనుండి మార్గము కష్టమైనది కాదు.
18	శైరాత్ చట్టీ	2	145½	సరియైన మార్గము.
19	జగన్నాథ్	3	148½	దారి ఒకమైలు ఎరును. తరువార రెండుమైళ్లు సమాసము.
20	జమువాచట్టీ	1	149½	దారి సమాసము. ఇచట యమువానదిగొన దారు నిర్మితమైన నేతు వున్నది. దాటుటయందు బాగదూకత గలిగి యశాంధవలయును. (ఈవ్యాసమును చదువుట తిట్టించిన విద్యార్థులగు ధనాధ్యులెవరైన విచట లోపాపువంతె నను గట్టింపనంకల్పించినయెడల వట్టివారు తిన్నగ గడ్డ బాల్ మహారాజుతో శిత్తరప్రయ్యత్తరములు సలుపు కొనవచ్చును.)
21	ఓజరీచట్టీ	2	151½	ఇక్కడఘాటి సరిగా పొందుకేత్వరముదగ్గర అలక్ష్మందాఘాటి వలె మిగుల మనోహరమైనది. ఒక్కమైలు మాత్రము ఎరునుమార్గము. తక్కిన దంతయు సరళమైనది.
22	డదోటి	2½	154	రెండుమైళ్లవరకు తిన్నని, సమాసమైన మార్గము. తరువార వంతెనను చాటువలయును. ఈవంతెనయు దృఢమైనదికాదు.

సంఖ్య	చట్టలపేరు.	చట్టాల పరస్పర మూలము-మొత్తము.	చట్టాల పరస్పర మూలము-మొత్తము.	స్థాపముల సంఖ్య ప్రకర్తనము.
23	రావాగావు	2	156	ఆర్మేలు ఎగుడుమార్గము. తక్కినది సమావము.
24	హనుమాన్ చట్ట	2	158	ఇచట హనుమాన్ గంగావామకవదిని వంతెనమీదుగా చాటవలయును.
25	ఖర్ సారీ	3	162	మూడు మైళ్లు సమావమునుదాటి. తరువాత ఒక మైలు ఎగుడు. యమునోత్రియొక్క పండాలు ఇచటనే వాసము చేయుచుందురు ఇచటనుండి మూడు మైళ్ల తరువాత ఈ మార్గము యముననుదాటి లీఫ్ గ్రామము వరకును బోయియున్నది.
26	మార్గం దేవుల తీర్థము	-	-	ఇది ఖర్ సారీ కందురుగ యమున కావలి ప్రక్క మూలముగా నిర్మింపబడిన స్థానము. ఇచట నొక ఉష్ణ జలకుండము కలదు.
27	యమునోత్రి	4	166	మార్గము ఒక మైలు సమావము. తరువాత ఆర్మేలు ఎగుడు, ఆర్మేలు సమావము. మరల నొక మైలు ఎగుడు, ఒక మైలు సమావము. మొదల లీ మార్గ మంతయు మిగుల కఠినమై యుండెను కాని యిప్పుడు చాలవరకు సులభసాధ్యమైనది. యమునోత్రియందు ఉడుకు చుండు వేడినీటి కుండములు గలవు. ఆనీటిలో అన్నము, రొట్టె మొదలగు పదార్థములన్నియు సుచిత్రముయములో నుడికి తయారగుచుండును. యమునా దేవతయొక్క దేవాలయము కలదు. ఈ స్థానము సముద్రతలమునుండి 10,000 అడుగుల యెత్తున నున్నది. ఇచట మురాదా బాదుచాసి రఘునందన నిర్మిత భర్తృకాల యాత్రికులకు దిగుటకు ప్రశస్తమైనది.

ఇక్కడనుండి గంగోత్రికి బోవుటకు సిమలీవరకు 25 మైళ్లు దిశముకు దిగివచ్చి యటనుండి సిగోటుమీదుగా నా కొరీచేరవలయును. సిమలీనుండి నా కొరీ 11 మైళ్లు. ఇచట దేవప్రయాగమీదుగా గంగోత్రికి బోవు మార్గము కలియును. హరిద్వారమునుండి గంగోత్రి మార్గము కేవల ప్రయాగ, టిహారీలమీదుగా ధరామాపర్వతంబు మీదివరకే వర్ణింపబడినది. కావున నిచట ధరామానుండి యారంభమగును.

5. హరిద్వారమునుండి దేవప్రయాగ, టిహార్, ధరాసులమీదుగా గంగోత్రి బోవుమార్గము

క్ర.సం.	చట్టీల పేరు.	చట్టీల పరస్పర దూరము-మైళ్లు.	శీతల ప్రాంతములలో ఉన్న చట్టీల సంఖ్య.	స్థానముల పంక్తి ప్రవర్ణనము.
1	ధరాసు	4	118	హరిద్వారమునుండి యంతవరకును, ఇచటినుండి యమునోత్రి వరకును బోవుమార్గ మిదివరలో వివరింపబడినది. ఇక విచటనుండి గంగోత్రి కేనుదారి చూపబడును.
2	డుండాచట్టీ	9	127	మార్గము సమానము. నిలిడమైన యరణ్యమధ్యమునుండ బోవలసి వచ్చుటచే మార్గమంతయు గడుమనోరంజకముగ నుండును.
3	వాకోరీ	8	130	ఇచట యమునోత్రినుండి వచ్చుమార్గము కలియును.
4	ఉత్తరకాశి	6	136	ఇది పరమపవిత్రమైన, సుప్రసిద్ధమైన, ప్రాచీనస్థానము. ఇచట పురాతనకాలపు మందిరము లనేకములు గలవు. వానిలో విశ్వనాథదేవాలయ మొకటి. దేవ్యాసురసంగ్రామసమయమున వెలువడిన శక్తివిశేషము దిర్ఘజీయును. జయపురమహారాజు గట్టించిన ఏకాదశరూద్రుల దేవాలయ మర్హంతమనోహరముగ నుండును. గర్భనాథసంస్థాన మందలి కాలికమఠీవారి తేత్రములకును ధర్మశాలలకును నిది కేంద్రస్థానము. ఈస్థానము దినదిన మభివృద్ధి నొందుచున్నది.
5	గంగోత్రి	3	139	ఇక్కడ దోడితాలమునుండి వెలువడిన అగ్నిగంగా భాగీరథిలో గలియును. "దోడితాల్" అనునది యొకమనోహరముగ సరోవరము. ఇచటనుండి సుమారు 16 లేక 17 మైళ్ల దూర ముండును. ఈసరోవరము అపదాగ్రహిమాచ్ఛాదితపర్వతపరివృతమైన, మోజనద్యయవిస్తీర్ణమైన యొక రమణీయముగ మైదానపు మధ్యమం దున్నది. మహాదివ్యదృశ్యము.
6	వైతాలా	3	142	మార్గము గంగాతీరమువెంటి తిన్న గ బోవును.
7	మశేరీ	4	146	" "
8	కుష్మావతీ	4	150	" "
9	మల్లాచట్టీ	2	152	ఇచటనుండి వేరొకమార్గము బూధాకేదారముమీదుగ కేదారనాథమునకు బోవును.

సంఖ్య	చట్టాల పేరు.	చట్టాల పరస్పర మూలము.	చట్టాల పరస్పర మూలము.	చట్టాల పరస్పర మూలము.	చట్టాల పరస్పర మూలము.
10	భాషానిరూపక	భాషానిరూపక	2	154	భాషానిరూపక. అనంతరము మైన పాపమునంతయు నిచట చాకి దారునిపరముచేసి అతనినుండి యొకరసీదును తీసికొనవలయును. గంగోత్రినుండి మరల నిచటికి వచ్చి తీరవలయును గాన నపుడు తీసికొనవచ్చును.
11	భూమి	భూమి	6	160	భూమి పరక మైనదేకాని ఒక మైలుదూరము దారి గట్టిది కాదు. ఎప్పుడుబట్టిన నపుడు తిరిగిమై జారిపోవుచుండునుగాన జాగరూకతతోడ బోవలయును.
12	గంగవానీ	గంగవానీ	3	163	ఈభూమిను అరమైలు పోయినపిదప దీనాయను చిన్నవదిమీద నొక వంతెనయు, దానితరువాత నొక మైలుదూరమున కూలావదిమీద నొకవంతెనయు గలవు. వీని తరువాత గంగవైచిత్రం వచ్చును. ఈవంతెన కీవలన భూమి నకు నిండుక ఎత్తుగా ఋషికుండమునుండి స్థలస్థానము గలదు. ఇదియొక పవిత్రమైన ప్రసిద్ధతీర్థము.
13	భాషానిరూపక	భాషానిరూపక	4	167	భూమి పాపమునందును. పాపమును ఎగుడుదిగుళ్లుగలవు. గంగవానీనుండి ఒక మైలుదూరము దనగల్, డిబ్రాంగ్ యను రెండువంతెనలు భాగీరథిపై నిర్మింపబడి యున్నవి. మరియు నిచట సహజానందబ్రహ్మచారియొక్క భగ్యుకాల కలదు.
14	భాషానిరూపక	భాషానిరూపక	1	168	ఇదియొక చిన్నచట్టి.
15	మట్టి	మట్టి	4	172	ఎగుడుదారి.
16	మట్టి	మట్టి	3	175	ఒక మైలు ఎగుడు దారి. తరువాత దిగుడు, సముద్రమైన భూమి.
17	భాషానిరూపక	భాషానిరూపక	2	177	ఇచటనుండి అరమైలుమీద క్యామప్రయాగ (క్యామగంగా భాగీరథి సంగమస్థానము) కలదు. ఇచట గంగాప్రవాహము దేశమందలి సమస్తామయించునలె వేరువేరుపాయలై పారుచుండ నాదృశ్య మెంతయు అద్భుతమై చిత్రకర్షకముగ నుండును. ఈమైదానము సముద్రతలమునుండి 6000 యడుగుల ఎత్తైన నున్నది. ఇచట ప్రవేశించిన

సంఖ్య

చట్టాలపేరు.

చట్టాల పర
స్పర మార
ము-మైళ్లు.
హరిద్వారము
నుండి ధర్మ
మారము-మైళ్లు

స్థానముల సంఖ్య ప్రవర్ణనము.

				తోడనే ఎదియె దివ్యలోకమున బ్రవేశించిట్లుండును. శ్యామప్రయాగమండి కెండుమైళ్లమీద గుప్తప్రయాగయు, నచటనుండి $\frac{1}{2}$ మైలు తిర్వాత హరిప్రయాగయు గలవు. ఇచట నొక లక్ష్మీవారాయణదేవాలయమున్నది. ఘోరెస్తువిభాగపు బంగాళాయు, నీమశనల యారామమును గలవు. ఇచట సమస్తవిధములైన దీని కస్త్రము లన్యుబడుచుండును.
18 అణియాపుర్	$\frac{1}{2}$	178	భాగీరథిమీద నిచట అణియా యనుపేరుగల వంతెన యున్నది. దానిదగ్గర నొక చిన్నచట్టియు గలదు.	
19 ధరాతీ	2	180	మార్గము సమానము. ఇక్కడ ధరియాలులను నొక జాతివారు గలరు. వీరు నేలంగుఘాటి ద్వారా టిబెట్టుతో వ్యాపారము చేయుచుండురు. ఈ మార్గము నుండా కైలాస, మానససరోవరముల కేగలేలదనవారు వీరిని చెంటుచెట్టి కొని పోవలయును. ధరాతీకి దగ్గర దగ్గర సాధుజనుల కుటీరము లనేకములు కలవు. వానియందు మంచుమంచి బ్రహ్మపురుషులు వాసము చేయుచుండురు.	
20 జాంగలా	4	184	సమానమును, మనోరంజకమును నగు మార్గము. ఇక్కడనుండి మైలున్నర తిరువాల నేలంగిఘాటికి బోవుటకుమార్గము వీరిను.	
21 ధైర్యోంఘాటి	$2\frac{1}{2}$	186 $\frac{1}{2}$	మైలున్నరవరకు సరియునుమార్గము. ఒకమైలు ఎగుడుదారి. ఇది అసలు గంధకపు పర్వతము. కావున నెల్లప్పుడు వేడిగ నుండును. స్థాన మత్యంతతరుణీయము. దేవదారువృక్షముల నిబిడారణ్యము. ఇచట కాలీకమలీవారి ధర్మశాల కలదు.	
22 గంగోత్రీ	$6\frac{1}{2}$	193	ధైర్యోంఘాటికి క్రిందుగా మాతనమార్గము నిర్మింపబడినందున యిప్పుడిది $1\frac{1}{2}$ మైలుమార మెక్కుచైనది. హరిద్వారము నుండి యిప్పుడు సరిగా 193 మైళ్లు. అసలు భాగీరథి యొక్క ఉద్గమస్థాన మిచటనుండి 18 మైళ్లు ఇంకను ముందున్నది. కాని యాప్రదేశ మత్యంతదుర్గమ మగు కారణమున యాత్రిక జనులు ఇక్కడే తమమనోరథ	

సంగ్రహము

చట్టాల పేరు.

చట్టాల పర
స్పర దూర
ము-మైదు.
చట్టాల పర
స్పర దూర
ము-మైదు.

స్థానముల సంక్షిప్త వర్ణనము.

ముల బూర్తిగావించుకొందురు. ఏర్పన, స్పర్శన, స్పృహనములచే సంకృత్యులై, కృతకృత్యులై యాత్రికు లిచటనుండి బలమును నిందికొనిపోవుదురు. ఈ స్థానము కొంతదూరమువరకు సమముగ మండును. దేవ దారువృక్షములు చట్టముగ నిందుకొనియున్నవి. ఈ పురినుండి కొంచెము దిగువను కేదారగంగయొక్క సంగ మస్థాన మున్నది. అక్కడనుండి ఒక ఫర్లాంగు క్రింద శివలింగముమీద చాల ఎత్తునుండి గంగాధార పడుచుండును. ఇదట బయ్యపురమహారాజు గట్టించిన విశాల మును గంగామందిరము గలదు. అందు బయ్యపురమహారాజుయొక్క అన్నక్షేత్రముపైతము గలదు. మరియు కాలికమలీవారి ధర్మశాలా, అన్నక్షేత్రములును, పంజాబు సింధుక్షేత్రమువారి అన్నక్షేత్రమును గలవు.

6. డేరామాన్, మసూరీ, ధరాసూల మీదుగ హరిద్వారమునుండి గంగోత్రిమార్గము.

మసూరీనుండి గంగోత్రికి 113 మైళ్లు

మసూరీనుండి
చట్టాల పర

1 మసూరీ	-	-	హరిద్వారమునుండి డేరామాన్ వరకు రైలుమీద రావచ్చును. అచటినుండి మసూరీ 8 మైళ్లు. మోటార్లు, బండ్లు మున్నగునవి మసూరీవరకు వచ్చును. నానావర్గకుసుమ సంపూర్ణములైన మసూరీపర్వతములు దేవతానగరముల చిరిపించుచుండును.
2 సువాఖోలీ	6	6	మార్గము మిక్కిలి మనోహరము. ఇచటినుండి టిహారీ సుమారు 84 మైళ్ళుండును.
3 నత్యూడా	6	12	దిగుడుదారి; మంచిరోడ్డు.
4 మోల్ ధార్	5	17	మార్గము సరళము, నత్యూంథరమణీయమునైనది. విశేషించి పూర్వాష్టమంధైవనో మార్గమంతయు నీడతో నిండి యుండును, ఇచటినుండి మాడుమైళ్లు ఎగుడుబాట. తరువాత నాలుగు మైళ్లు దిగుదు.

సంఖ్య	చట్టలపేరు.	చట్టల పర స్పర దూర ము-మైళ్లు.	చట్టల పరి స్పర దూర ము-మైళ్లు.	పానముల పంక్షి ప్రవర్ణము.
5 అంధియానీ		7	24	ఎగుడుదిగుడుమార్గము. బసచేయటకు గ్రామములందు చోటు దొరకును. ఆహారపదార్థములు గూడ నీ గ్రామములందే లభించును.
6 చాపడా		1	25	ఇచట నొక రాధారిబంగాళా కలదు.
7 త్యాడచట్టి		6	31	రెండుమైళ్లు దిగుడు. 4 మైళ్లు ఎగుడుదారి.
8 ధరానూ		7	38	6½ మైళ్లపూడ గంగోత్రిమార్గము వచ్చును. మరి ఆరమైలువడి చిన ధరానూ గలదు.
9 గంగోత్రీ		75	113	ఈమార్గ మిదివరకే వివరింపబడినది.

7. గంగోత్రినుండి కేదారనాథము 123 మైళ్లు

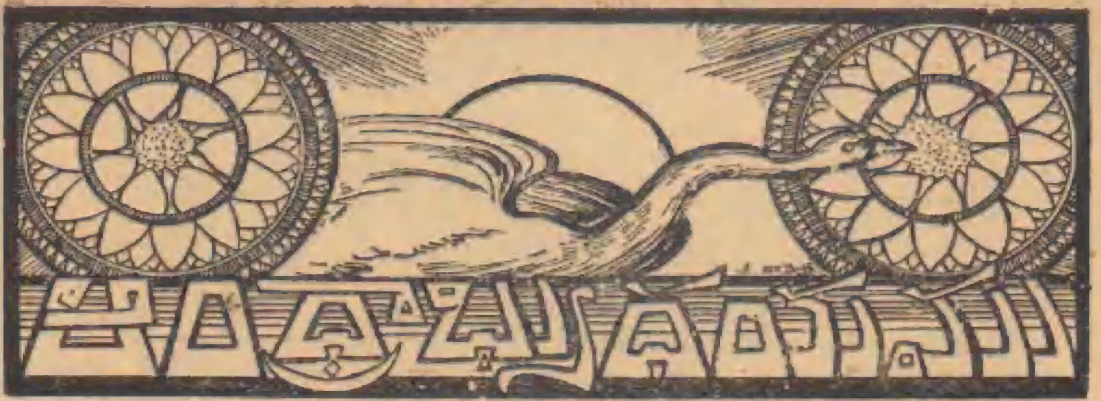
గంగోత్రినుండి

దూరము మైళ్లు

1 మల్లాచట్టి	-	40	గంగోత్రినుండి ఇంతపర్యంతము పూర్వకభితమార్గమువెంటనే రావలయును. ఇక్కడనుండి ముందు కొంచెము కఠినమైన దారి.
2 పారాకిగాడ్	3	43	మార్గము సరియైనది.
3 హ్యాలా	3	46	ఈమార్గ మత్యంతకఠినమైన ఎగుడుకలది.
4 ఘాడాచట్టి	3	49	ఒకమైలు ఎగుడు. రెండుమైళ్లు సమానము. ఇచట పంజాబ్ సింధుత్రేతమువారి ధర్మశాల కలదు.
5 ఖేలక్	4	53	అతికఠినమును ఎగుడుదారి.
6 పంగరానా	5	58	దిగుడుదారి. ఒడ్డొరక మెక్కువ. బాగయోకతతోడ దిగవలయును.
7 ఝాలా	4	62	ఎగుడుదిగుడుదారి. మధ్య ధర్మగంగానామక నది కలదు. దాని తరువాత మార్గము సమానము.
8 బూధాకేదార్	5	67	వైచిట్టినుండి ఘాడుమైళ్లతరువాత అగూడానామక గ్రామము కలదు. దానికి రెండుమైళ్ల తరువాత బూధాకేదారము వచ్చును. ఇచట మహాదేవాలయమును, కాలీకమలీవారి త్రేతమును గలవు.
9 తోలాచట్టి	4	71	కొంతవరకు ఎగుడు, తరువాత సమానము.

సంఖ్య	చట్టాల పేరు.	చట్టాల పరస్పర దూరము-మైళ్లు.	ప్రతి సంఖ్య	విశేష సంఖ్య	పానముల పంక్తి ప్రవర్తనము.
10	వాతకునీ	2	73	ఎగుడుదారి.	దీనికి ప్రైవేట్ చట్ట యనియు లేదు కలదు. ఇచట జోక అంగీకారముచేయదు కట్టించిన ప్రైవేట్ దేవాలయ మున్నది.
11	భోంట్	3	76	ఎగుడుదారి దైవ మార్గము.	
12	ధుమ్మాచట్ట	9	85	వాలుగుమైళ్లు దిగుడు. తక్కినది సమానము. ఇచట రఘుపాళ మందరము, కారీకమలీవారి ధర్మశాలా క్షేత్రములను గలవు. ఇచట ఫిలంగ వానదిమిద శోకవంశేన కట్టబడుచున్నది.	
13	గవావాచట్ట	1	86	పానాన్యమును ఎగుడుదారి.	
14	గోమాండా	3	89	ఎగుడుదారి	
15	దులందాచట్ట	3	92	"	
16	వాలీచట్ట	3	95	అరమైలు ఎగుడును, అరమైలు దిగుడును పైన మార్గము. తరువాత సమము.	
17	మిగ్గానీమాండా	9	104	మ్యంక్వాల్వావామక పానమువరకు ఎగుడుదారి. తరువాత రెండుమైళ్లు దిగుడు. అనంతరము సమానము. కేంపుము లావరించియున్న తరుణమున ఈదారి నెప్పటికిని బోగూడదు. మాన్సుమాన్సు ఉండగనే మంచుగడ్డలు పెడగండ్లు గూలును. అట్లగ్గర గ్రామములమండి యొకమనుజాని దారిని బాగుగ పెరిగినవాని వెంట నుంచికొనవలయును. మిక్కిలి ఎత్తయినదారి. అరమైలు పొడుగున మంచుగడ్డలమీద నడువవలసివచ్చును. అందువలన పొదిరక్షలు లేనివారికి కొంచెము దుఃఖము గలుగును కాని ఇతరులకు గాదు.	
18	రిజానీవారాయ్	5	109	ఒక్క-మైలు దిగుడు. తక్కిన వాలుగుమైళ్లు పానాన్య మును దిగుడుదారి. దృశ్యము మనోరంజకము. ఎదురుగ హిమాలయొన్నది శృంగములు శేత్రపర్వము గావించును. ఇచటమండి తరువాతివార్గ విడివరకే వివరింపబడినది.	

* ఇందరి 2, 3, 4 భాగములలోని విషయములు, చట్టలకృత్తాంతములు శ్రీబ్రహ్మచారి చక్రధరకర్మగారి గ్రంథమునుండి కై కొనబడినవి.

ANDHRA PATRIKA

శ్రీయుత ఆర్. కోనలేంద్రరావుగారు, బి. ఏ.

పేరు ఈద్యుగంటి రాఘవేంద్రరావుగారి మేనల్లుడు. అర్థశాస్త్రమునందు ప్రావీణ్యమును బడయుటకు ఇంగ్లండుకు పోయినారు.

శ్రీమతి వి. పాపాయమ్మగారు
మూర్దుగోదావరి జిల్లాలోని నయిమింపటి సభ్యురాలు.

పూర్వగోచారి జ్ఞానోద్ధాన నియమింపబడిన పద్మరాజు.

బాబర్ మరణశాసనము

తన యోధులను, యువరాజును వగు, మాను యూజ్ పారుమెత్తెల్లండి బాబర్-చక్రవర్తి యొకమరణ శాసనమును వ్రాసియొచ్చెను. బాబరు సర్వమతసామర స్యమునకు, భూతదయకును, ధర్మమౌఖ్యజ్ఞతకు నీశాస నము నిదిర్చినము. దీని చూశ్యక భూపాలసంస్థానపు గ్రంథాలయమున జూడవగును.

దీని యాంధ్రానువాదము

కొడుకా! భరతవర్షమున వశించు ప్రజలం వివిధ ములగు మతముల నవలంబించుచువారలై యున్నవారు. దీనిని పాలించుటకు నీయాధీన మొనర్చినవాడు లోకైక నాథుడు సర్వేశ్వరుడు, నీయభివృద్ధులముల వాని కర్పించుట కిది విషయము. కనుక నీకర్తవ్యముది.

౧. మతవైషమ్యము నీ మనసున పంటనీకుము. ప్రజలయం దాయామతావలంబకులయొక్క యాచార వ్యవహారముల, మర్యాదల గమనించి నీస్వాతంత్ర్యపరిపాలన నిష్పాక్షికమై యుండెడియు.

౨. ముఖ్యముగ గోవధలను మానుకొనుము. దీనిని వదిలితివో ప్రజల పృథులయమే నీవశమగును. వారి కృత జ్ఞతావంధుములచే నీకు వారు కట్టుబడుదురు. దాని కిదియే మార్గము.

౩. పూజామందిరములకు - ఏమతమువారిచైవమ సరే-మృతి నాపాదించకుము. పదా ధర్మరతుడవై మెల గుము. అట్లు వర్తించితివో సంతుష్టికాంతులు దేశము

నందు వ్యాపించి రాజులకును, ప్రజలకును నన్యోన్యతను చెలయజేయును.

౪. ఇస్లాం మతమునుగూర్చి ప్రచారము చేయ వలెనన్న దానికి పాధనము హింస కాదు. దయాదాక్షి ణ్యము లను కత్తియే దానికి పరమాయుధము. పీయాల కుడు సున్నీలకును గలప్రభేదమును పాటింపకుము. అట్లు చేయకపోతివో ఇస్లాంమతము సన్నగిలుటకు మొదలిడును. ప్రజల దుచిభేదముల నరసి సంకర్షణములకు ఋతుభేదములవలెనే పాటించుచేని దేశమురుజారహితమై విలసిల్లును.

—టి. శివశంకరం.

1931 లో జరిగిన క్రొత్తజనాభారెక్కలు

[ఇండియా గజెట్టు ప్రకటనము]

“మతములనుబట్టి నిర్ణయింపబడిన జనసంఖ్య మొత్తములు చాలవరకు సరిగానే యున్నవి. బొంబాయి బర్రారాష్ట్రములలో మాత్రము కొన్ని ప్రాంతముల రెక్కలు సమగ్రములుగా లేవు. కొన్ని రాష్ట్రములలో ప్రధానములగు మతముల మొత్తములమాత్రమే చూపించ బడినవి.

1921 మొదలు 1931 వరకు 10 ఏండ్లలోను హిందువులలో 100 కి 10 వంతునను, మహమ్మదీయులలో 18 వంతునను, క్రిష్టులలో 83 వంతునను, జాథులలో 3 వంతునను, పార్సీలలో 5 వంతునను జనసంఖ్య పెరిగినది” అని దొరతనమువారు తెలిపిరి.

భారత దేశమున మొత్తము జనసంఖ్య

బెలూచిస్తానము

భారత దేశమున మొత్తముజనసంఖ్య	352,986,876
పురుషుల సంఖ్య	181,921,914
స్త్రీలసంఖ్య	171,064,962

మొత్తము	468,508
హిందువులు	91,482
సిక్కులు	8,688
మహమ్మదీయులు	405,809
క్రైస్తవులు	8,014

1921 కంటే 100 కి 10.6 వంతున జనసంఖ్య

పెరిగినది.

హిందువులసంఖ్య	238,330,912
మహమ్మదీయులు	77,743,928
సిక్కులు	4,366,442
క్రైస్తవులు	5,961,794

వంగరాష్ట్రము

మొత్తము	50,122,550
హిందువులు	21,687,921
బౌద్ధులు	815,801
మహమ్మదీయులు	27,580,321
క్రైస్తవులు	180,572

బ్రిటిషు యిండియాలో జనసంఖ్య

మొత్తము	271,278,107
హిందువులు	176,984,435
మహమ్మదీయులు	67,085,510
సిక్కులు	3,192,169
క్రైస్తవులు	3,551,708

బీహారు - ఒరిస్సా

మొత్తము	37,676,576
హిందువులు	31,010,660
మహమ్మదీయులు	4,264,776
క్రైస్తవులు	34,710

అస్సీరు-మేర్వారా రాష్ట్రము

బొంబాయి

మొత్తము	569,292
హిందువులు	434,509
సిక్కులు	341
జయినలు	19,497
మహమ్మదీయులు	97,133
క్రైస్తవులు	6,947

మొత్తము	21,854,841
హిందువులు	16,619,866
సిక్కులు	20,723
జయినలు	199,979
బౌద్ధులు	1,890
పార్సీలు	89,543
మహమ్మదీయులు	5,452,133
క్రైస్తవులు	817,042
యూదులు	17,443

ఆసాము

మొత్తము	8,622,251
హిందువులు	4,981,760
సిక్కులు	2,497
జయినలు	2,636
బౌద్ధులు	14,955
మహమ్మదీయులు	2,755,914
క్రైస్తవులు	202,586

బర్మా

మొత్తము	14,645,969
హిందువులు	574,697
జయినలు	77,895
మహమ్మదీయులు	606,841

మధ్యరాష్ట్రములు - బేరారు

మొత్తము	15,507,723
హిందువులు	14,480,105
మహమ్మదీయులు	682,854
క్రైస్తవులు	50,584
కొడగు (కూర్గు)	
మొత్తము	163,327
హిందువులు	146,007
మహమ్మదీయులు	13,777
క్రైస్తవులు	3,480

మదరాసు

మొత్తము	46,575,670
హిందువులు	40,332,900
మహమ్మదీయులు	3,816,083
క్రైస్తవులు	1,779,328

ఢిల్లీ

మొత్తము	686,246
హిందువులు	398,863
సిక్కులు	6,437
జయినులు	5,345
మహమ్మదీయులు	206,960
క్రైస్తవులు	16,989

సరిహద్దురాష్ట్రము

మొత్తము	2,425,076
హిందువులు	142,797
సిక్కులు	42,510
మహమ్మదీయులు	2,227,303
క్రైస్తవులు	12,213

పంజాబు

మొత్తము	23,580,852
హిందువులు	6,328,588
సిక్కులు	8,064,144
జయినులు	35,284
కొర్సులు	5,723

మహమ్మదీయులు

13,332,450

క్రైస్తవులు

414,788

సంయుక్తరాష్ట్రము-ఆగ్రా-అయోధ్య

మొత్తము	48,408,762
హిందువులు	40,905,523
సిక్కులు	46,500
జయినులు	67,954
మహమ్మదీయులు	7,181,927
క్రైస్తవులు	205,009

కవిసార్వభౌమ, రవీంద్రనాథ టాగూరుగారు

కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయసంస్కృతకాళివారు
వీరి కీ విరుద్ధము నొనరి.

బ్రిటిషు ప్రభుత్వ సూత్రక మంత్రిమండలి

మంత్రుల వారు: పార్టీ, బ్యాంకర్, మాన్యువల్, కామ్యూనిస్ట్, సాంకేతిక, నిజమత వాద : కమిటీ లిప్తరు, కామన్, కీలక, చేంబర్లను, చలోరుగావు.

బ్రిటిషుప్రభుత్వ సూతరమంత్రిమండలి

పర్ సానుయత్ హోరుగారు, ఇండియామంత్రి
 రీకింపుప్రభుత్వ, విదేశాంగమంత్రి
 రాంపీ మాగ్నవాల్డుగారు, ప్రధానామాత్యుడు
 హ్యూజీ లార్డ్స్మన్గారు, జూర్స్ ప్రెసిడెంటు ఆఫ్ కొన్సిలు
 పర్ సెర్నార్డు బాఖూల్లుగారు, బేరీయమంత్రి
 ఫీలిప్ హ్యూడుగారు, కోశాగ్రమంత్రి
 సాలోప్రభుత్వ, లార్డు చాన్సలరు
 జె. హెచ్. కామన్ గారు, డోమినియనుల అఫివిజేషన్మంత్రి
 వెలిల్లి దాంబర్లేమగారు, ఆరోగ్యకాభామాత్యుడు
 పర్ కుమలిఫ్ లిప్టన్గారు, వాణిజ్యమంత్రి
 పర్ జాన్ సిలోన్గారు, క్యవసాయమంత్రి

హోల్ కెయిన్

హోల్ కెయిన్ (Hall Caine) మొన్నటి ఆగష్టు 31-వ తేదీ రాత్రి పనునొకండు గంటలకు పదునాఱు నిమిషములున్న పవగా రివంగతుడైన వార్త గూటకు సంబంధించు తెలుపుచున్నాడు. హోల్ కెయిన్ ప్రపంచ ప్రఖ్యాతిగన్న అభివృద్ధికాంగ్ల విదలాకారులలో నొకడు. పర్ లిరుదాంబిరుడు. వలలలో ఉపకళలుండరాజునియు, ఒక్కొక్క వల ఒక్కొక్క కళతోడనే కురింపబడవలయుననియు నను సంప్రదాయమును నెలకొల్పిన ఆంగ్ల మహాగ్రంథరచయితలలో ఈతడు మొదటివాడు కాదు ప్పను తొలిజట్టుకు చెందినవాడు. ఇటీవల బయలుదేరుచున్న వలలకంటే హోల్ కెయిన్ వలలు ఎన్ని మోతెల్లు పెట్టెనో, అయినను ఈతడు తన ఈ పెద్దవలలు నెప్పుడును ఉపకళలతో జాప్యమొనర్పలేదు; సులలికతకే కథయు సంప్రదాయమును విడనాడలేదు. హెచ్. జె. వెల్స్ (H. G. Wells) వలలవలె హోల్ కెయిన్ నవలలుమాడ Semi-religious గా నుండును.

హోల్ కెయిన్ వలల కథారంగము Isle of Man. ఇది ఆంగ్లదీవుల చేరకగల ఒకదీప్తిదీవి. లివర్ పూలు (Liverpool) హోర్నరు కొంచెము పర్యావము.

ఇంగ్లండునుండి అదీవికి పోవువారు సాధారణముగ లివర్ పూలునుండియే పోవుదురు. అదీవినుండు పిల్లులకు హోల్ కలంబెత్తు. ప్రపంచమున ముఱియొచ్చుటకు లేని విదిత్రపు పిల్లులకు జనిస్థానమును ఈదిన్న ద్వీపమువందలి మానవుల ఆచారవ్యవహారముల విన్నవలతో హోల్ కెయిన్ వలలు పెక్కిటిల్లియించును. ఈతని వలలలోని కథావస్తువుకంటే 'ఐఫ్ ఆఫ్ మాన్యో' నందలి మానవుల ఆచారవ్యవహారవిన్నవమే పదునెరుల పెక్కివగ నొకర్నించును. అదీవిలోని మానవుల కీవితవిధానమునందలి ఆంతర్యమును ప్రపంచమువారు గ్రహించునట్లు చేసిన గ్రంథకర్త హోల్ కెయిన్ ఒక్కడే. ఈతని వలలయందు అద్వీప వాసుల నిత్యవృత్తీయలు, ఆరామనివాసము విపులవిభరణము వందినది. అద్వీపము దరిద్రులు నివసించుటకు చాల అనుకూలమైనది. పప్పు బండులు లేవు అల్లెల అల్పమైనను, ఆహారపదార్థములు కాకు చాక. దర్శివాండ్రీలేరు. ఇక ఆసంబంధమైన ఖర్చు ఏర్పించును? ఈవిషయము లన్నియు హోల్ కెయిన్ గ్రంథములందు చక్కగ వర్ణింపబడినవి. కష్టకాలమునందు ఈద్వీపవాసులు చావు ఒడ్డును ఈతడు 'శిల్పము మోయి' చిత్రించుచున్నాడు. ఈతని గ్రంథములను గూర్చిన ఇతరవిభరణలు నిపుడు తదన కలంపలేను. ఈతనిని గూర్చి చెందుచునోదవిషయములు మాత్రము తెలిపి విరమింతును.

అది హోల్ కెయిన్ సారవ్యతకీవరమున సూతనముగ ప్రవేశించిన దినములు. తాను రచించిన వలల నొకదానిని ఈతడు ఒక పల్లివరు దగ్గఱకు గొనిపోయి నాడు. పల్లివరు మొదట దాని ప్రచురణమున కంగీకరించలేదు. కాని కొన్ని రోజులు గడిచినదివచ్చుట ప్రయోచించుట కెట్ల అంగీకరించెను. వెంటనే ముద్రణము ప్రారంభించుటకు ప్రయత్నములు జరిగెను. కానీరైటు లరములవిషయమై సంప్రదింపులు నడచెను. వెంటనే సామ్య ఇచ్చి చేయవలసివనో నూరుపాములు, లేదా అప్పటికి సాతీక పోములు, పుస్తకముల అమ్మకముచూచి కొంత కవీమాను (Royalty) ఇచ్చుటకు పల్లివరు ఒప్పుకొనెను. పల్లివరు ఒక్కసారిగా నూరుపాములు ఇచ్చినవగా హోల్ కెయిన్ కు చుట్టరాని సంతోషము కలి

గను. వెంటనే మారుపానులను చేతిలో వేయించుకొనుటకే ఈతడు నిశ్చయించెను. తన నిశ్చయమును సంతోషపూర్వకముగ ఈతడు పల్లివరున కఠింగించెను. సరే యని పల్లివరు ఇట్టి బరతులను విభతమొనర్చి సంతకములు చేయుటకు విద్వజులైన ఒడంబడికకాగితములు తొనికచ్చుటకు ప్రక్కగదిలోనికి పోయెను. హోకేయిస్కును, పల్లివరుకును బయలుదేరిన పంభాషణము సంతయు అగనియందు ఒకమూల మార్పుండియంచిన ఆగ్రంగప్రచురణాలయపు సమాస్తా—పొట్టివాడు, ముసలివాడు—వినుచుండెను. కాగితములు తెచ్చుటకు తన యజమాని ప్రక్కగదిలోనికి వెళ్లియుండిన సమయమున అసమాస్తా మెల్లగా హోకేయిస్ దగ్గఱకు వచ్చి అప్పుడు మారుపానులు పుచ్చుకొని చేతులు కడిగికోనుటకంటె అప్పటికి పారికపానులుమాత్రము పుచ్చుకొని కాశ్వతముగ రాయల్సీ పొందుచుండుట మంచిపద్ధతియని నొక్కిచెప్పెను. ఆయాచితముగ వచ్చిన ఈయుపదేశకర్తమును అదృష్టవంతు డగుటచే హోకేయిస్ బారవిడువలేదు. తనమనసు మార్చుకొనినది. అంతలో కాగితములతో పల్లివరు ప్రవేశించెను. అప్పుడు ఈతడు పల్లివరుతో తన అభిప్రాయమును మార్చుకొంటిననియు, తనకు రెండవ పద్ధతియే ఇష్టమనియు చెప్పెను. ఈ ప్రకారము నిర్ణయము జరిగెను. పుస్తకము ముద్రితమయ్యెను. లక్షల కొలది ప్రతులు వెలువయ్యెను. రాయల్సీకింద హోకేయిస్కు కొన్ని వేల పానులు వచ్చెను. భాగ్యశేఖ బయలుపడెను. తన ఈ యైక్వర్యమునకు ఆముచలి పొట్టి

సమాస్తా ఉపదేశము పునాదియని హోకేయిస్ తన మిత్రులతో కలుచు చెప్పుచుండువాడు. స్థిరప్రతిష్ఠ గలిగినతరువాత ఈతనికి తనగ్రంథములవలన పాలుకు ఇరువదివేల పానుల ఆదాయము వచ్చుచున్నది.

పాలుకు ఇరువదివేల పానుల ఆదాయము, పారస్వతజగత్తున పాటిలేని ప్రతిష్ఠ కలిగి వలలుచుండిన హోకేయిస్ పృథ్వాప్యమున తన పిచ్చిచేష్టచే నలుసురిలో నపులపాలాయెను. ఈతనికి పోర్టుగర్ల ఇష్టము కాదుగాని వయసు చెల్లినతరువాత చేయకొడగిన వికృతచేష్టచే ప్రత్యేకప్రకటనము పడెను. ముద్రపద్ధతులకర్తయగు పేక్సుపియరును ఆకారశేఖయందు తాను అచ్చముగ పోలియుండినట్లు ఈతడు విశ్వసించెను. విశ్వసించి ఆకారశేఖయందే గాక నుస్తులయందును ఆతనిని పోలియుండుటకు ఈతడు నాలుగుశతాబ్దాలకు పూర్వము పేక్సుపియరు ధరించినట్లు బొమ్మలలో మాపబడు మోస్తరు నుస్తులను ధరించువాడు. ప్రాబలి పోయిన నుస్తులను ధరించుటచే ఫాషనునందు ప్రియులుగల ఇంగ్లీషుసంఘమున ఈతడు ఆభాషపాత్రు డయ్యెను. ఈవికృతచేష్టచే ఈతని ప్రతిష్ఠకుగూడ కొంత భంగము కలిగినదని చెప్పవచ్చును. ఈవికారపునుస్తులను విడనాడమని హోకేయిస్ మిత్రులు బలిహరిరి. అయినను ఈతడు మానలేదు. అనాడు పేక్సుపియరు తొడిగినమాదిరి నుస్తులనే ఈవాడు మరణించురూకు ఈతడు నొడుగుచుండువాడు.

—ఆండ్రే శేషగిరిరావు, బి. ప.

విమర్శనము

ఏకోదరులు

గ్రంథకర్త: మొక్కపాటి వరసింహాస్రీగారు,
సాహితీసమితి, విశాఖరము, వెల 0-8-0.

పాఠాధారముగా నవలను చదువగానే యిది
జాగుచు, లేదా యని నిర్ణయించుకోవడం ప్రధాన విష-
యం. దీనికి జవాబు చెప్పుకొని గాని, నుగంకోష విమర్శ
కోరి యెవ్వరూ పెట్టుకోడు. విశానికి విమర్శవల్ల లేలదు
ఒకవలల జాగు, ఓను. ఏకోదరులను జదివి పుస్తకము
మూయగానే వాలో జరించినభావం “ఏమై నై వా ఎంత
జాగుంది!” అని, అదే గ్రంథకర్తకు భవ్యత్వాన్ని ఆపా-
దించేది.

ఏకోదరులు ముగ్గురు. వెంకట్రామయ్య, రమ-
ణమ్మ, శివరామయ్య. వీరిలో పెద్దవాడు వెంకట్రా-
మయ్య యేదోఉద్యోగంలో కేరి, పెద్దలపద్ధతినీ పాంఘిక
తీంపం పాగిస్తాడు. రమణమ్మ చిన్నప్పుడే యిల్లు పట్టు-
తుంది. కడగొట్టువాడు శివరామయ్యలో పుట్టుతుంది
భౌవసంస్కర్త. తాల్యవివాహము, ఆజన్మ వైధ్యం
మీదగల విముఖత్వానికి, మాడా చదువుకొనేవిల్ల ఇందిర
మీది మోహంతోడై, బ్రహ్మసమాజంలోని తీతిన్ని దింపు-
తుంది. ఇందిరను పెండ్లి చేసుకొంటాడు. దేశోద్ధిరికని
దిగలే రుక్మిణిప్రాప్తి తప్ప వేరేమిన్ని సమహాదిదు.
కాని ఈయనాళ్ళలో వుటంచేపించువల్లనే, శివరామ-
య్యలము పరిపూర్ణమవుతుంది. తనమీది వెంగపెట్టుకొని
తల్లి చనిపోతుంది. ఇందిర తనకు దూరమారమై కృశించి
ప్రాణాలు విడుదలైంది. ఇందిర భూమినిపెట్టిన మాతుర్ని
గోదావరి పొట్ట పెట్టుకుంది. ఈయన పరంపరలే రమ-
ణమ్మ, శివరామయ్యలకు ఆశోకాస్మరణ మధ్యరీతాయి. సాం-

సారికతీవనంలో యెండుకట్టైవ వీరిరువురికి పునరుత్థి
వనకరణంగా జాతీయోద్యమము వచ్చి, యిద్దరినీ కైలుకు
చేరుస్తుంది. కుటుంబవాసనాబలముచేత నేమో వెంక-
ట్రామయ్యమాడా కైలుకు చేరుకుంటాడు. “నీ తెలివి
తక్కువ చేసినా మల్లి భర్త్యుకోసం పాటుపడే భాగ్యం
పర వేశ్యుడు కటాక్షించాడు” అనువురికిని. ఇది కథ.

నవలకు ఆటిసంతకథ కాకపోవచ్చు. మంచిసీళ్ల
ప్రాయంగా నుండవచ్చు. కాని మంచిసీళ్లకుండే నుగం-
దీనికి ఉంది. ఎక్కువతీరి లేకపోలే ఎక్కువ మత్తుబాడా
లేదు. మోహం అకాశ్వతమనిన్నీ, భర్త్యుబద్ధమైవ క్రేమ-
యే నిశ్చలమైనవనిన్నీ, అందుకు ఉదాహరణమే సం-
ఘాన్ని వదలిన కొడుకుమీదనూడే తెల్లికి గల అపార
క్రేమ అనిన్ని యీనవలలో మూలభావం.

కథలో రెండు విషయాలు విమర్శనీయంగా
ఉన్నాయి. ఒకటి: ఒక్కరాత్రిలోనే ఇందిరపై శివ-
రామయ్యకు పుట్టేవెగలు. దీనికి తగినంత కారణ
మేమిన్ని లేదు. శివరామయ్య నిజంగా సంస్కారభావ
క్రేతికుడై ఇందిరను పెండ్లి చేసికొన్నాడా, లేక ఇందిర
మీది మోహమే యితన్ని సంస్కారం పరచుకునిగా
తీసిందా యనేది సందేహకరమయ్య. రెండవది: ఏకో-
దరులపేరి కాని యేది ప్రబలమో దుశాపులేదు. అందు
వలననే, శివరామయ్యకు వచ్చే కష్టములకు సందర్భము,
కారణము నిర్ణయించడం కష్టమవుతుంది. రెండవది: ఏకో-
దరులను కైలుకు లాగడం. శివరామయ్య, రమణమ్మ
విషయ మెట్లున్నా, వెంకట్రామయ్యను గ్రంథకర్త
కైలుకు పట్టితీసికొచ్చినాడు, పోలీసువాళ్లలాగా.

కాస్త్రీగారు కరుణరసపుష్పబంధు మాశేషులి యితరపక్షబంధు కావరాదు. 'కరుణ'యే వీరికి గట్టి పట్టు. 'సోస్యం' కావని నానిశ్చయం. 'భారీష్టరుపార్వ తీశా'నితి వలగొన్నవారి కీమాట వచ్చకపోవచ్చు.

తైత్తి భారాకమైనది. సామాన్యమైన వాడుక భాష. కష్టమైనవచనము లుండనే ఉండవు. పిల్లలకై వా అర్థమవుతుంది.

గు. వెం. సు.

ప్రతినిబంధములు

గ్రంథకర్త: మొక్కపాటి నరసింహ కాస్త్రీగారు, సాహితీపండి, విశాఖరము. వెల రు ౧.

ఇందులో ఐదు కథ లున్నాయి. 'లక్ష్మి', 'మహాత్ము', 'చిత్తరువు', 'శిల్పిద్యయం', 'భిక్షువు' అని వాటికి నామకరణం. మొదటి రెండున్ను, కడపటిదిన్ని 'భారతి'లో ప్రకటితమైనవే. కడమ రెండున్ను 'సభ' పత్రికాయుఖయన చేయవలెనని. కథల పుస్తకములు కొద్దిగా మన్న యాశోకాలలో యీ సంపుటము ఆవిశ్య కమే.

ఈకథలకు 'ప్రతినిబంధములు' అని కీర్తిక వ్రాసిన గుటలో గ్రంథకర్తగారియుద్దేశ్యమేమో! తీవ్ర ప్రతినిబంధములని తోస్తుంది. కాని అన్నీ కథలు తీవ్రప్రతినిబంధము లనిపించుకోవు. 'మహాత్ము', 'భిక్షువు' రెండున్ను అద్భుతకథలు. సన్న్యాసుల మహిమ గాని, వనస్సుల ప్రభావం గాని, నిజమో అబద్ధమో వే తెప్పలేన, రెండున్ను అసామాన్యం, అద్భుత మగుట యాధి. కాస్త్రీగారి రచనాధోరణిమాత్రం తీవ్రప్రతినిబంధములుగా నుండవలె ననియే. కాని కథావస్తువు అట్టిది కాదు. 'చిత్తరువు'లో చిత్తరువునకు తీవ్ర వాపాదించడం తెలుగు కథలలో అపూర్వము. వాకు తెలిసినంతవరకు ఆప్కారు చల్లు నవల 'Picture of Dorian Grey'లో సతీతమైనది తైత్తి వాధారంగా నీని కథ నడుస్తుంది. దానికి, కాస్త్రీ గారి యాకథకు చాలా తేడా కలదు. పాఠిక కాస్త్రీ గారి కనుకూలించు. 'చిత్తరువు'లో గూడ కథ

స్వల్పము. వర్ణనాచారమీమాత్రము గలదు. 'లక్ష్మి'వంటి కథలు తెలుగులో సామాన్యంగానే ఉంటాయి. కాని కాస్త్రీగారి రచనలో సంగోచము లేకుండా విప్పిచెప్పడ మనే గుణం మెచ్చునలకు, ఏక ద్విపరితమమకు కూడా కారణం గావచ్చు. 'శిల్పిద్యయము' ఒక్కటే యాసంపు టములో ఉన్న తథావో వేతమైనది. భాషాము, చై హిక మైన సౌందర్యమునకన్న అంతరంగము, ఉపాధిద్ధమైన సౌందర్యమే కాశ్యలేము. ఆసందబాధకము అని కథ యొక్క మూలభావము. దీనికై వారు చేసిన కెంపకము కొంత అవవసరంగా కన్పడుతుంది. ఇంతకు కారణము పీరు కథలకు నవలపద్ధతిని వ్రాయడం.

గు. వెం. సు.

Our Duties to Hindu Widows

హిందూవిధవలకు వారిపట్ల మనధర్మములు

క్రమ ౮, పు. నై. ౮, పు. 3౨.

ఇది యొకరిన్ని ఆంగ్ల గ్రంథము, సరస్వతీసంఘ ప్రకటితము. వెల ఒక అణా.

వలయువారు: సరస్వతీసంఘము, ౨౮, పిడారి యరు కోటెలపీఠి, బార్డిటవును, మద్రాసు—అని వ్రాయవలెను.

హిందూవిధవలకు వలయునగుచున్న ప్రచురణ కర్తల యుద్దేశ్యము. వారికి గృహపరిశ్రమలను, వైద్య విద్యను, ఇతర తీవ్రవోపాయము లగు వృత్తులను నేర్పి వారు తీవ్రమును సౌఖ్యముగ గడపునటుల మనము తోడ్పడ వలెనని ప్రచురణకర్తలు కోరుచున్నారు. వీరి యుద్దేశ్య మెంతయు ప్రశంసనీయము. మనమందఱును ఈవిషయమై ముఖ్యముగ తోడ్పడవలెనని వేరుగ తెప్పనక్కరలేదు. కాని విషయములు ఇందు తగాదాఅంశములుగ నున్నవి. బాల్యవివాహము హిందువులలో పూర్వ మెప్పుడును లేదనియు, హైందవస్త్రీలు సర్వసాధారణముగ స్వయం వరమునే ఆవలంబించినవారనియు, బాల్యవివాహములు అసంఖ్యాకలగు బాలవిధవలకు లేర్పడుటకు అంకా

ముగ నున్నవనియు, బాల్యవివాహములచే దుర్బలముగ పంతాన పేర్పడుచున్నదినియు, 2, ౮ పంతర్సరముల బాలికలను యుక్తజ్ఞానము వచ్చిన పురుషులకు పరిణయ మొనర్చుటచే అట్టి కన్యలతో, అనగా రిజస్వల గాని లేకు భార్యలతో, వారు అక్రమప్రవర్తనమును గావించుచు వ్నారనియు ప్రచురణజ్ఞర్తలు తెలుపుచున్నారు. వీటిని సప్రమాదముగ వీరు చూడజాలకున్నారు. ఈవిషయములు కేవలము పత్రికామార్గములని వ్రాయుట కెంతయు చింతించుచున్నాడను. వీటిని ఖండించుట కిచట స్థలము చాలదు. ఇట్టి రిగాదా అంశములను వ్రాయుకున్న దాగుండెడిది.

జరుగుమిల్లి సాంబశివరావు, బి. ఏ.

God's Lenses

విశ్వరీయాదర్శములు

(Prohibition & Spirituality)

(పాపనిషేధము - ఆధ్యాత్మిక)

క్రాసు ౮ ఫు. ప్రెజ్, ఫు. ౧౪౪. వెల రు. ౨.

మద్యపాననిషేధము నొనరించు నొక చిన్న పుస్తకము. (అంగ్లము.) వస్తుతః రాజధానియందంతట, కనీసము కడపజిల్లాయందైన త్రాగుబోతు తనమును మాన్పవలయునని మద్రాసు గవర్నరుగారి చేర పంపబడిన ప్రార్థనానామకమున బహిరంగపత్ర మిది. దీనిని వ్రాసి పంపిన అవధానం కృష్ణమునిగారు రాయల సీమ కడపజిల్లా నివాసి. మద్యపానమును మాన్పించుటకై సర్కారువారు ఏర్పరచిన కమిటీలలో కొంతకాలము పనిచేసి యందులన విచుక్తైన బాధ్యతగానక తుద కిట్టి కమిటీలన్నియు వామకాథము, అమాయకులన లోకులను భ్రమింపజేయుట కేర్పడినవిని విశ్వయముజేసికొని వీరు వానినుండి వేరై స్వయముగ దను సంకల్పసిద్ధికై పాటు పడుచున్నట్లు ఈ గ్రంథమును జనువులవలన రెలియించుచున్నది. ఇట్టిజేయన మూడు బహిరంగపత్రములను ఇదివరలో గవర్నరుగా నుండిన గోవర్ ప్రభువుగారి చేర బంపియుండిరి. కాని వీరి ప్రార్థనామపాఠ మింత

వరకు నేమియు గావించబడినందులకు జూచి ఈవార్తని పత్రమును క్రొత్తగా వచ్చిన గవర్నర్ ప్లాన్లేగారిచేర వ్రాసియున్నాడు. కాని ఈప్రయత్నమును ఇంతవరకు ఫలోన్ముఖ మైనట్లు గన్పించదు. వీరి మిగులలో నొకరు వచించినలాగున త్రాగుబోతులకు మారదృష్టికాని రసజ్ఞతకాని భూష్యము. అన్యథా ఈముని వేరొకగ్రంథమును రమతలమీద చేతుక పూర్వమే, వా రీదుర్వ్యసనమును మానుకొనియుండుదురు. కావున నీరెండు వ్యాపారములు అంతమువరకు సాగవలసినవే. అవగా నేదైవరాజ్యనియమము చేర త్రాగుడుగాని గ్రంథకర్తయొక్క ప్రయత్నముకాని అడ్డగింపబడినంతవరకు నీరెండు కార్యములును సానుండులనినవే. ప్రస్తుతపు రాజ్యప్రజాశిక్షణి జూడ దుర్వ్యసనముల రొలించుటకు మారుగ వానికి వ్యతిరేకముగ కృషిచేయువారిని, వారియత్నములను నిర్దులించుటకే కంకణము గట్టుకొనియున్నట్లు గమపడుచున్నది. అందులకుగాను మూడు రెండుసంవత్సరములనుండి ప్రస్తుతపు దొర తనమువారికి పట్టుకొమ్ముల నడగిన పోలీసువారు ఇండియనుల కాంతిసాకార్యములకొరకని కావించుచున్న కార్యక్రమములే ప్రబల సామ్యములుగ నున్నవి. ఏది ఎటులైనను గ్రంథకర్తమాత్రము దృఢసంకల్పిడై యుండుటకుభావపాము.

ఉపదేశాత్మకమయ్య నీపుస్తకము నవలంబె జనువులకింపుగ నుండును. ఇందలి ముఖ్యవిషయము మద్యపాననిషేధమయ్య సంవర్షానుసారముగా వసేక విషయము లిందు జర్పింపబడియున్నవి. గవర్నరుగారి రెజిస్ట్రేటివ్ కాన్ఫిరమొక్క అకర్మ్యాగతయు, అందలి మొంబర్ల ఆశీకరతయు దాగుగ వివరింపబడినవి. మొంబర్లకు గవర్నరుగారిని సంతోషపెట్టి వారిమన్ననలను జొందవలెనని యుండునంతటి యొత్కిటచాపల్యము ప్రజలను సంతోషపెట్టవలయునని యుండును. ఇక మినిస్టరులలో ఒకచేతిలో విద్య, రెండవచేతిలో ఎక్స్రెజా అవగా లేకయ-ఉత్పత్తిపదార్థములపై పన్ను మొదలగు వాని యథోచితరీతి విధించి వాని వభివృద్ధిచేయుట. పానద్రవ్యములను దేజియొత్తుతలే; దానినిరూడ వభివృద్ధిపరచవలసి యుండును.

విద్యయనునది నీతిని పెంపొందించుటకు గావున ఒక్కచే మినిష్టరు నీత్యనిరీకుల పెంపొందిన అభివృద్ధి పరచాలమును, ఇది ఒక్కరి అసంగతమైన విషయము. అట్లుగాక గ్రంథకర్త యొక్కవక్కడ ముందిన విషయము ప్రస్తుత పరిణామల వృద్ధియగు ముగ్ధులను నోవములతో నేరినది కాదు కాబోలు! తరువాత నిక్కాలపు యూనివర్సిటీ విద్యల నిర్వహణను ప్రతిపాదించుచు వీరు గ్రామీణ వాక్యములు నవ్వును బట్టించును. ఎట్లనగా "విద్యవిద్యాలయములందు గర్భవద్య, విద్యాస్థులుగదిని వికసించేదేమునది కాదు. మైన్సు గ్రామ్యయేటు అను పతనికి భార్య ఎక్కడికైన పల్లినతో అన్న మెట్టుకండికొనవలెనో తెలియదు. ఇతిహాసవేత్త యగు గ్రామ్యయేటును అభ్యుత్థిని పేతాశీభువ చచ్చి పదియు తెలియను, ప్యూయ పారాణిక విద్యయనిన పర్యధా సూన్యము. వీరి (యూనివర్సిటీ గ్రామ్యయేటులను) హనుమాన్ ఎవ్వరిని యడిగిననో భిక్షువును అతని యైదవ భార్యయందుబుట్టిన మాడవవిధవకుమారియని చెప్పవారును గలదు. ఫిలాసఫీ గ్రామ్యయేటుగారికి మీపాలపై ఆత్మభూతిలు; 80 ఏండ్లు చాటినను ఇంద్రియ నిగ్రహపుమాటయైతిన తలబొప్పి. అర్థకాస్త్రప్రసాదు డను పారిటికర్ ఎకావమి గ్రామ్యయేటులవారికి నీపురాన లంకామైదువిల్లవస్త్రము మున్నగాని రాజీందను." యూనివర్సిటీ విద్యార్థులకు గూర్చి ఇంకను నిట్టిచే యుపహాస వాక్యములు పెక్కులు గలవు. అన్నింటి వ్రాయ నిచట నోటు చాలదు. కాన కావలసినవా రీగ్రంథముచే చూచి కొనవలయును. ఇదే విధమున మైకోట్టరీస్టుల రోషములు, వానికి పేగువులు, ప్రాంతిక పరిపాలనములలో గల లోపములు కలెక్టరు మొదలకొని గ్రామముననబు పరకుగల మునికాదులదర్శిలు మొదలగువాని రాగుగ చిత్రించి యున్నారు. ఈవిషయము లన్నింటియందు గ్రంథము మొదటినుండి ముదిరకు ముద్యపానమునలన గలుగు దురంతములన్నియు వర్ణింపబడి యున్నవి. ఈ దురంతముల నన్నింటి భారదోరీ ప్రజల నీతిమంతులుగ చేయునని యమగడుగున గవర్నరుగారిని చేసిన ప్రార్థనలు పాపాపాపానయము నైసమ గరగించును. మద్య

పానమును నిషేధించుటకున గలుగు సకలవిధములైన లాభవస్తుములను జర్పించి యానవస్తుములకు పరిహారమాద్యములకునూడ గనుపరచియున్నారు. వీని యన్నింటి తినువారే అధ్యాత్మముబంధము (Spiritual Supplement) అను దీక్షక్రింద నీతివాక్యము లనేకములు గలవు ఎట్లనగా—

౧. " కవియొక్క నులారీపువ్వు ఎప్పుటికిని వాడదు."
౨. " చెడుపనులకంటె మంచిమాటలు మంచివి."
౩. " వానిము, భక్తి యనునవి వేర్వేరు విషయములు."
౪. " త్రాగుబోతులచే దమ్ములనుబులన పేమనెత్తను గూడ మద్యపాన నిషేధమునకు దీటు నిచ్చును."
౫. " కాళిదాసు శిరోమణిపరీక్షకు గూర్పుండినయెడల నతనికి 3౫ మార్కులైతా వచ్చియుండవు."
౬. " 'నీయొక్క కుడిచేంపను ద్రిప్ప'మని క్రీస్తు ఆజ్ఞాపించియుండెను. కాని గాంధీయిట్లు ఆజ్ఞాపించుట లేమియు లేకయే రెండుచేంపలను ద్రిప్పి యున్నారు."
౭. " త్రాగుబోతులు అరైయతత్వముచే ధమ్ముదాము సమర్థిండుగొనజూతురు. చెడువారు మంచివానిని గూడ చెడుగునకే యుపయోగించు కొందురు."
౮. " ఒకపర్యాయము అరిష్టాటక అను గొప్ప తత్వవేత్తపమయమునకు శోభనమునకు లేచకపోవుట వలన నతనిభార్య యతని శిష్యుల ఎదురుగనే చెడతిట్టి పది. కాని యాయయముల కతడు పెరవక యథాప్రార్థము శిష్యులతో వాచివివాదములాడుటయందే మునిగి యుండెను. అంతట నామె శోపమునుబుజాటక చేడివేడి యన్నపు పాత్రమునుదెచ్చి యతని తలమీదవైచెను పాప మారెత్తికొని శిష్యులవంక దిగి నవ్వుచు 'నమా వ్యా! ఉరుము తరువారీ వాన కురిపినది. వాకు చాల సంతోషము.' అని మడిచెను."

ఇట్టిచేయన మా క్రమమందు మందలకు మించికలవు. ఒక్కొక్క వాక్యమునుండి యొక్కొక్కనీరిని దీయవచ్చును. ఇవికాక ధార్మిక లౌకిక ఉద్ధృంధములలోని

విషయములు చక్కని నీతికథలుగ నిందు వ్రాయబడి యున్నవి. వేద్యులకథలనుండి వేరువేరు నీతుల గ్రహింప వచ్చును.

ఇది ప్రస్తుతము మన్యుపానమును రూపుమాపవలయునని ప్రయత్నించుచున్నవారందరు దిప్పక వదులకొనిన గ్రంథము. పితరుల కిదిచోలా పాయముచేయును. ఉరక అంగళ్ల ముందు నిలుచుండి వచ్చువారికి చేతుల మోక్కుకంటె కొంచెముగనో గొప్పగనో సదుపదేశము లొసంగ గలకత్తి పితరులకు దీని జరుపుటవలన గలుగును. దీనికి పూర్వము ప్రచురింపబడిన మూడుగ్రంథములకూడ జూచినయెడల నీయుద్యమమునకు సంబంధించిన సమస్త విషయముల జ్ఞానము కలుగుటకు సందియముండదు.

అది యటులుండ “ఈపుస్తకము నమ్ముటవలన వచ్చిన ప్రతి దుష్కారము తొనవోతులయొక్క నిస్సహాయులగు భార్య విడ్డలను రక్షించుననిమిత్రము వినియోగింపబడును.” అని గ్రంథకర్తయే వ్రాసియుండుటవలన దీనినిగాని చదువువారికి రెండుప్రకారములగు లాభము కలుగగలదు. చివరకు ఈమునిగారిని ఈయుద్యమములో దిగుటకు ప్రేరేపించిన యొక ఘటవాప్యత్రాంతము నిందు జూచుపరచి దీనిని ముగించెదను.

“ప్రతిదినము పార్థసారథి దేవాలయమున కనేక మంది బోవుచుండును. స్త్రీలచేతులు ముఖ్యముగా వంధ్యాత్వనివారణమునకై ప్రార్థించుకొనబోవుట కలదు. ఒకనాడు నేను (ముని) అచటనుండగా నొకయాచిద తోకొకస్త్రీని ‘నీవుకూడ నిందులకే వచ్చితివా’ యని యడిగెను. అందులకా రెండవస్త్రీ యిట్లు ప్రత్యుత్తరము తెలుగులో నిచ్చినది:- “అక్కా! నేనువచ్చినది చొత్తిగా వేరువిభవైన వరముకొరకు. నాకు ౧౧ మంది బిడ్డలు. పార్థసారథిస్వామి వారికంటె నామగడెక్కువ గట్టివాడు. పలుకుబడిగలవాడు. దౌర్జన్యకీలుడు. నేడు నా బిడ్డలలో నైదురుది కలరా పొట్టను బెట్టుకొన్నది. నేను ఉడ్చిపనిచేసి తీవించేదానిని. ఒకపెద్దమనిషి నా మీద కనికరించి ౫ రూపాయ రిచ్చినారు. శవములను గవ్వలకు ఖడ్గరు గుడ్డను కొన్నాను. నారిని దీసికొని

పోవుటకు సిద్ధముగానుండగా నామగడు కల్లుసారాయి కమ్మకొనుచువచ్చి, నన్నుదన్ని, శవములమీది ఖడ్గరు గుడ్డను లాగికొని, నామెడలోని మంగళమాత్రమును దంచుకొని మరల కల్లంగడికి బయలుదేరుకొనిపోయావాడు. నామగడు తేషినపాపము లన్నింటిని తీయించుటకుగాను వతనికొరకు ప్రార్థింప వింటికి వచ్చినాను.”

అహ! ఈమెనుగన్న మాతృధామి ధన్యురాలు గదా! నాకు ఒడలు గనుక్కొనిదినది. హిమాలయముల నుండి కవ్యావమారివరకుగల దేవాలయములందరి గంట లన్నింటిని మ్రోగించిన బాగుండునని తోచినది. నాకు నోటికెంటు మాటరాలేదు. ఆమె పాదములమీద వ్రాలి యామె మాయంటి యిలవేల్చని భావించిపూజించినాను. దైవానుగ్రహమువలన నిప్పటికిని ఇట్టి తల్లులు ఇక్కడక్కడ ఉన్నారు. మహాకష్టముమీద నామెను సమాధానపరచి నాదగ్గర ఆత్మనున్న ౨౫ రూపాయల నామె కిచ్చివాను. నాకు మొట్టమొదట ఉద్యోగన కలిగిన దీమెకారణముననే. అదిమొదలుకొనియే నే నీయద్య పాన విషేధమునకై కృషిసల్పుట. హా! ప్లావేరే! నీకిప్పు టికైన కంటికి నీరురాదా? ఇందులకై నా నీరు తీరిక లేదా? లేక పౌడయమే (రోడిన - యంత్రము) చెడినదా?

కల్లజొల్లి యనుతాపములు పనికిరావు. నీ గొప్ప పదవికి నీకుశిక్ష కలుగుచున్నది. నీవు సౌఖ్యముగా నుండుటచే ప్రపంచ మంతయు ముఖ్యము నున్నదను కొనుచున్నాడవు. అహా! నీకిటువంటివారు తలపెట్టిన సెంతబాగుండును? కాని పిరిచినప్పు డంతయు దేవుడు రాదుకదా!”

వే. సు.

మేధానిధులు

కానుక పుటల వైజ. పు. ౧౨౧. పౌ. రు. ౦-౧౨-౦.

గ్రంథకర్త: బూరుగుల పూర్ణయ్య కర్మగారు, సహాయాంశ్రోహధ్యాయుడు, ధేలకు ఉన్నత పాక కాల, వరసాపురము.

వచనరూపమున నిందు విక్రమార్కుడు, ప్రతాప
రుద్రుడు, భీమనేనుడు, రామప్రభాసి, భిష్మత్కిన్,
భీమకవి, రామకృష్ణకవి, చాణక్యుడు, తిమ్మరసముండ్రి
అను నీతోమ్ముందునను గూర్చివకళలు గలవు. భారత
దేశాన్నత్యమును వెలపగల యిట్టి గ్రంథములే శేటి
విద్యార్థుల లక్ష్యము జనువలసివచ్చి, కాన నిట్టివానిని మరి
కొన్నిటిని సమన్వయపరచుట రచియింపవలెను.

గ్రంథమున రచనము సామాన్యము; వాక్యములు
దీర్ఘములు. వివరతప్పొప్పుల పట్టిక యున్నను, కఠినత
వోషములు (గ్రంథకర్తవి, ముద్రాపకులవి) గ్రంథమున
నిలిచిపోయినవి.

గ్రంథము వెల పండ్రెండు రూపాయలు.

దీనికను క్రియ మెంత యొక్కవయ్యునను రెం
డురూపాయలు మించదు. “కీర్తికలాపి ఈ గ్రంథరచనకు
విషయపంపుచీకడగలబున శ్రీ వీరేశలింగము పంతులు
గారి కవుల చరిత్రము, చంద్రుల ప్రచరిత్రము, శ్రీయుత
విలుకూరి వీరభద్రరావుగారి తిమ్మరుసు చరిత్రము నా
కొక్కడు సహకారము లగుటచే” నమటచే ప్రయాసయు
నల్లమని తెలియుచున్నది. “వేదాభిలాషు లగు మిత్ర
వర్మ లిందిలి స్థానికశ్రీమంతులు; దెలిసిన ద్వితీయముద్రా
మున సవరింపబడినది” నమటచే బాధ్యతయు కొరపడినది.
ఇక ఇంత వెలయే? పాశ్చాత్యగ్రంథముగ నొకవేళ నిర్ణ
యింపబడునని పండ్రెండురూపాయల నిచ్చి చాలురు తప్పక
కొనవలసినదే కదా! కట్టి, ఇప్పటివిద్యార్థిభావమువలన
విద్య యొకనంక, ఇట్లు గ్రంథముల వివరీకృత వెలలవలన
గ్రంథ మొకనంక సన్న నుండున్నది. దీనికి ప్రతికార మాన
శక్యము కాదా!

కల్యాణి

మాసపత్రిక. ప్రారంభము: ప్రకృతిస్థితిసంవత్సర
శ్రావణమాసము. సంవత్సరపుదండా రెండురూపాయలు.

సంపాదకులు: శ్రీ గంటి నారాయణరావుగారి
కామ్రాగారు, తిపాలపెట్టె నెం. ౧౧౦, మదరాసు.

సంపాదకులు ‘మనవి’యందు “ప్రస్తుత మాంధ్ర
సారస్వతప్రపంచమున నెన్నియో మాసపత్రికలు వెలు
వడినవి, వెలువడుచున్నవి. కాని యవి సర్వాంగముందర
ములు కాకుండుటచేత సర్వజవాదరణీయములు గాకు
న్నవి. ఒకటి, రెండు పత్రికలుమాత్రము బాహ్య వేష
డంబరముచేత నాంధ్రలోకమున తలలెత్తి సంచరించు
చున్నవి. ఆంధ్రసారస్వతము, ఆంధ్రవిజ్ఞానము, ఆంధ్ర
కళలు, ఆంధ్రభాషాస్మృత్యము మున్న ననవి పత్రికల
యందు మృగ్యములైనవి.” అని శేడుప్రకటితములగుచు
న్న పత్రికలను విరసించిరి.

‘ఆంధ్రపండిత మండలికిని, సారస్వతాభిమానుల
కును, ఆనందప్రదములగుటకు, ‘మాత్మకళలతో’ కలకల
లాడుదుండుటకు, ‘ఆంధ్రాభిమానమునకు పాత్రమగు
టకు పత్రికలు, ‘సరసకవిత్వము, అలంకారికవిలాసములు
మృదుమధుర పద సుభవములు, శత్రువును తొలగి
ములు, భావగాంభీర్యము, ప్రకృతిపాండర్య వర్ణనములు,
నవరసప్రసారములు మొదలగు వానిచే విరాజిల్లు! మండ
వలెనవ్వురు.

కావున ఇట్టిపత్రిక నొకదానిని వెలకొల్పవలె నని
బహుకాలమునుండి సంపాదకుల యత్నము. ఆ యత్న
మే ‘ప్రస్తుతము కల్యాణిరూపమున ఫలవంతమయినందు
లకు’ సంపాదకులు సంతసించుచున్నారు. ‘ఈకల్యాణికి
గ్రామ్యగ్రాంథికభాషలు రెండును రెండు శ్రేణులు.’
‘ప్రాచీనవాఙ్మనిక కవిత్వ చతుర్ముఖములయందు’ ఈ
‘కల్యాణి విహించును.’ ‘శేటివీరకాయ వంటి భావ
కవిత్వము (ఈసంచికయందును కలదు), రాజకీయరంగ
విలాసములను ప్రాచీనవాఙ్మనములను కల్యాణి
సహింపదు.’

ఇది యంతయు నొక పెద్ద యొత్తు. పత్రికలను
పోషించుట బహుతరకష్టవాన్యమును నీకాలమున నింత
యొత్తున నీపత్రికను ప్రారంభించిన సంపాదకులదైర్యము,
భాషాభిమానము ఎన్న దనవది. ఈప్రథమసంచికయందు
నొలుదొలుత ప్రాచీన సంప్రదాయానుసారము కల్యా
ణికి, తత్సంపాదకునకు వర్ణ్యదయ పరంపరాభివృద్ధిని

గాంక్షించును పలువు రాశీర్వాచ పరంపరలను సురిపించి వారు. ఏతదాశీర్వాచబలమున ఆచరణాలముననే సంపాదకుల యాశయములచే పత్రిక గుణోత్తర మగును గాక!

మరియు నీసంచికయందు పలువురు విద్యాధికులు రచించిన గద్యపద్యవ్యాసములు గలవు. వానిలో స్త్రీ రత్నముల వ్యాసములు కలండు. శ్రీ శ్రీ శ్రీ విక్రమ దేవవర్మ మహారాజాబంగారి (జయపురము మహారాజా గారి) చిత్రము సంచిక ముఖపత్రము నలంకరించినది.

విజ్ఞానాభివృద్ధికి పత్రిక బాహ్యములు కావున దేశీయు లుచితరీతి నిపత్రికయొక్క యభివృద్ధికితోడ్పడి తమ్ములమున విజ్ఞానమును పెంపొందించుకొనుదురు గాక!

బాలతంత్రము

౩౫౦ పుటల గ్రంథము. లెండు టిట్టముగా అందముగా నున్నది. వెల ౧-౮-౦.

గ్రంథకర్త: వల్లూరి గుబ్బరావుగారు, భీషగ్వర, ఆంధ్రవైద్యమండలి కార్యదర్శి.

‘శిశుపోషణ - బాలశోగములు’ అను నామాంతరముగల యీగ్రంథమును ‘కామరభృత్య’ మనుటయు దగును. “కామరభృత్యం నామ కుమారభరణ, ధాత్రీక్షీర దోషసంశోధనార్థం దృ(దు)ష్టప్రస్థగ్రహసముద్ధా(త్తా) నాంచ వ్యాధివా ముపశమనార్థం. — ముత్రతము.

శిశువుల పోషించెడి క్రమమును, తల్లుల ప్రసక్తి రదోషములును శోధించెడి క్రమమును, దుష్టప్రస్థపానముచే జనించెను వ్యాధులను, బాలర శోగములును, బాలగ్రహవేగములను పేర్చుట వ్యాధులును, వానిని హరించు చికిత్సలును తెలుపునది బాలతంత్ర మనబడుచున్నది.”

సామాన్యముగ వైద్యులలో బాలచికిత్స యెఱిగిన వారరుదు. కేవలము విశేషానుభవము లేక దానిని తెలియుట యసాధ్యము. పూర్వ మెప్పుడో ‘శివకతంత్రము’, ‘పార్వతకతంత్రము’, ‘బంధక తంత్రము’ మొదలగు

ప్రత్యేక బాలతంత్రగ్రంథములు పెక్కు లుండినవి. ప్రత్యేకించి యాచితములును తెలుపుగ్రంథము లిటీవల నంతగ కావరావు. కావున ససాధ్యవిషయమును బాలతంత్రమును మృద్ధుముగా తెలియుటకు అనుభవముచలనే గ్రంథములును ఆవశ్యకములు. ఈయావశ్యకమును గుర్తించి గ్రంథకర్త దీని నిట్లు సంధావించివారు. కావున సర్వాంధ్రవైద్యప్రపంచమును వీరి యెడ కృతజ్ఞతను జూపవలెను.

చరకసంహిత, ముత్రతసంహిత, వాగ్భటము, కుమారతంత్రము, కార్ద్ద్యధరసంహిత, మాధవనిదానము మున్నగు నాయుర్వేదగ్రంథములు, ఆంగ్ల వైద్యశాస్త్రము లు ఆంగ్లగ్రంథములు, పరిశోధనవ్యాసములు శీగ్రంథమున కాధారములు. బాలోపచారములు, ప్రస్థపాన క్రమము, దుష్టప్రస్థపానజనితశోగములు, బాలశోగములు, వానికి చికిత్స, దోషములు నమవిషయములను మొదటిభాగమునను, బాలగ్రహములు, తత్ప్రతిషేధము నమవిషయములు ద్వితీయభాగమునను వివరింపబడినవి.

ఆయా విషయములకు సరిపోవు ప్రమాణములు పైన పేర్కొనిన ఆయుర్వేదగ్రంథములనుండి యుద్ధరింపబడినవి. వానికి గ్రంథకర్త రచించిన తెలుగు తాత్పర్యము, స్వానుభవపూర్వకమును వివరణయు గలదు. ఉద్భృత సంస్కృత భాగములు దోషభూయిష్టములు. వైద్యగ్రంథము లిట్లు లుండుట అభాయకరము.

‘దీనిలో ఆయుర్వేదాచార్యపరీక్ష పాత్యక్రమము ఇమిడియున్నదనియే నాయుర్వేదేశ్యము’ అని గ్రంథకర్త భూమికయందు గలదు. దీనినిబట్టి యియ్యది ఆయుర్వేదాచార్యపరీక్షకు జరుపువారికి పాత్యగ్రంథముగా నియమింపబడవలయుననుటగూడ గ్రంథకర్త యుద్దేశ్య మని తెలియకమానదు. ఇట్టియుద్దేశ్యము సమచిరము.

‘నేను దగ్గర లేని కారణముచే ప్రాపులు సరిగా దిద్దుబాటు కానయిన ఆచ్య పారబాటులు విశేషముగ పడుట తలస్థించినది’ అని తప్పుకొన జూచివారు. నేటి గ్రంథకర్తల కిట్లుంటాక పరిపాటి యయినది. ‘రాబోవు మాన్యునందు (అవి) సవరింపబడును’ అనిరి. ఈమార్పు పుస్తకము లేమి కావలెను?

కేసరి

చరిత్రవిషయక నవల— లీలావతీ గ్రంథములు; గ్రంథకర్త: నిట్టల వేంకటసోమయాజి గారు; పుటలు 325; వెల ౧-౫-౦.

ఈనవలయందు వర్ణింపబడిన కథ పదునూడవ శతాబ్దమున జరిగినదనియు, ఇందు టిలెట్టుదండయాత్ర తప్ప భక్తయారు ఖిలీయొక్క కీవితచరిత్ర మంతయు వర్ణింపబడియున్నదనియు, కథ రసవంతముగ జేయుటకు గొన్ని చరిత్రాంశములను మార్చి యుంటిమనియు గ్రంథ కర్త పీఠికలో తెలిపియున్నాడు. వారణాసిప్రభు వగు మోహనసింహుడును, పాటలిపుత్రరాజ్యాధిపుడగు జగత్సింహుడును, జగత్సింహుని కొమార్తెయగు కేసరియు, లీహారుప్రతినిధియగు భక్తయారుఖిలీయు ప్రధాన పాత్రలు. మహమ్మదీయుల బానిసుండి రసపుత్ర పాలిత రాష్ట్రముల నశేకములను మోహనసింహుడు రక్షించుటయు, భక్తయారు బరిద్రావధముండి చివరకు మహమ్మదీయ ప్రభువుల యాచరణ బడసి రసపుత్రులపై మహమ్మదీయ వాహినీల నడుపుటయు, ఈ నవలయందు వివరముగ వర్ణింపబడియున్నది. కొన్నిచోట్ల యుద్ధవర్ణన కేవలము అతిశయోక్తిని నూదించును. మరియు, బంధితుడగు జగత్సింహుని గాంచి, మోహనసింహుడు తాను సకాలమునకు రాజాలమియై యందులకు కారణమగుట, నాత్యుపాత్య కుద్యమించెనని గ్రంథకర్త వ్రాయుట పాత్ర చిత్రికరణకరముగ నున్నది.

కేసరి మోహనసింహు లొండొరులను ప్రేమించి చిరకాల(మకారణముగ) వియోగమునకు లోనై యుద్వాహితులగుట యానవలయందలి ప్రేమకథ.

తైలి చక్కనిది. అచ్చుపారపాట్లు మిక్కిటము. నవల పదునైదువత్సరముల క్రితము ప్రకటితము. వ. చం. కా.

కావ్యాదర్శము (సంస్కృతము)

చెన్నపురి వావిళ్ల రామస్వామికాశ్రమి అందు పన్నువారి ప్రచురణము.

ఈనాటిపప్రచురణమున శ్రీ శివానంద విద్యా

పాగర ధట్టాచార్యుని (కలకత్తా సంస్కృత కలాశాలా ధ్యక్షులు) వ్యాఖ్యానమును, వి. వారాహణ ఆయ్యరు (యం. ఎ., యం. యత్.) గారి అంగ్లానువాదపీఠికలను గలవు. గ్రంథాంతమునందలి అనుబంధమున భామహుడి కృగులముండి కొన్ని సంవాదిశ్లోకము బుద్ధరింపబడి యున్నవి.

విద్యాపాగరుని విస్మృతి మబోధమై పృథయంగ మముగ నున్నది. ఆంగ్లానువాదమును చక్కగ నున్నది.

ఉన్నత్రరాఘవము

భాస్కరకవి సంస్కృతమున రచించిన ఉన్నత్ర రాఘవమును ప్రేమేణకమున కిది తెలుసు. తెలిసిన వారు ఆకలి శ్రీరామకర్మగారు. ఈయువరూపకమునకు గ్రీకోరాడ రామచంద్రకృతి దొక యనువాద మిదివరకే వెలువడియున్నది. ఇది రెండవది. దీనిని తెల్లూరు కలానిధి గ్రంథములవారు తృతీయకుముముగ ప్రకటించిరి. అనువాద మీనాందితో వారంభమునున్నది:-

‘పాలయులకొ బ్రశోణమెను

మోము నిశేకు పదానతికొ బ్రసాదిల సుమకుకొ దదీయపద

దిగ్గజకూపచిత్రాంకయై స్వకామలతః దదాస్య చంద్రునకు

మాణుపాసంగి తదీయరక్తిమం

తెలసిషయట్టు రెట్టవెను

నీకళిరక్కళిరళి శ్రీలిడుకొ.

ఇంతకన్న ను మూలశ్లోకమే మబోధ మనదనియున్నది; చూడుడు:

కలాచాంద్రీ శంఖోః ప్రణయకలహప్రాసితరుడు. ప్రణామే పార్యత్యాః పదకమల లాఙ్ఘపరిధితా;

గ్రెయ్ ధూయా దస్యామనశశివో రోమకలుషాత్
ప్రపాదే నాగుణ్యం వినిమయం కేనేవ దధతి.

అనువాదమిందుక సుబోధముగ నుండిన పెరుగుగ
నుండెడిది. ఇందు రెం డెడల తెల్లున్న ను అనువాదము
చక్కగ నే యున్నది.

గ్రంథస్వీకారము

వర్ణాశ్రమధర్మములు

క్రాసు వైజా, పుటలు ౩౧, వెల ౦-౪-౦.

గ్రంథకర్త:—వావిలాల వెంకటకవివాధాని గారు,
వి. ఏ., పింఛను సబ్ జడ్జి, మచిలీపట్టణము.

శ్రీమదాంధ్ర లింగపురాణము

డెమ్మి వైజా, పుటలు ౨౧, అట్ట బైండు.

గ్రంథకర్త:—విద్యాకా, ములుగు చంద్రమూర్తి
కాస్త్రిగారు.

ప్రకాశకులు:—సంతకేశ్వర గ్రంథమండలివారు,
తెనాలి.

శ్రీపూనపాటి వంశానుచరితము

(ప్రథమభాగము)

విజయనగరం కళింగభాగవత గ్రంథమాల ప్రథమ
ప్రచురణము.

క్రాసు ౮ పుటల వైజా. పు. ౧౫౨. షెడ
క్వేటు కాగితము. అ-మూల్యము.

సంపాదకుడు, ప్రకాశకుడు:—దువ్వూరి జగ
న్నాధ శర్మగారు, విజయనగరము.

ఈగ్రంథము తెవ్వూరు పట్టినవారు చదువుటకు లిలు
లెను.

For private circulation only, among
patrons and scholars' అని ప్రకాశకుల ఆవ.

శ్రీమద్భజనగీతమంజరి

క్రాసు, పుటలు, ౩౩ + ౩౧, వెల తెలియదు.

కర్త:—గోపాలవి హనుమంతరాయ కాస్త్రి
గారు, ముప్పాళ్ల, ఈపూరు పోస్టు (గుంటూరు)

సువర్ణమాలా గంగాధర స్తవములు

శ్రీ శంకరాచార్య, అప్పయదీక్షిత విరచితములు.
పులిపాక మహాసందికాస్త్రిగారిచే బరిశోధింపబడినవి.

ప్రకాశకులు:—తైవప్రచారిణీ గ్రంథమాలవారు,
వరంగల్. వెల ౨ అణాలు.

గృహలక్ష్మి - దసరాసంచిక

విలాసము, గృహలక్ష్మి కార్యాలయము, రేపాలా
పెట్టె ౩౫౨, ఎమ్మూరు, మదరాసు.

అధ్యాత్మప్రకాశ

(కర్నాటక మాసపత్రిక)

సంపాదకుడు:—బై. సుబ్బారావుగారు, ఏజూడి
చిందా రెండురూపాయలు.

ప్రకాశకులు:—అధ్యాత్మప్రకాశకార్యాలయము
వారు, రెండవవిడ్లి, చామరాజపేట, బెంగళూరు సిటీ.

Karnatak Historical Review

ఆరునెలల కొకటిగ వెలువడు వాంగ్ల పత్రిక.

ప్రకాశకులు:—కర్నాటకచరిత్ర విమర్శకుమండ
లివారు, ధార్వాడ.

ఆంధ్రపత్రికా ఆంగీరస సంవత్సరాది సంచిక

ఎప్పటితీరుననే ఆంగీరస సంవత్సరాది సంచికను బ్రకటింపజోవుచున్నాము. అందు సారస్వత, సాంఘిక, రాజకీ, యాధికారిక విషయములకు సంబంధించిన వ్యాసములు ప్రకటింపబడును. తాము పూర్వమువలెనే దయయుంచి అమూల్యములగు లేఖ వ్యాసములతో సంచిక నలంకరించి మా యుద్యమమునకుఁ దోడ్పడఁ బ్రార్థితులు.

ఈ సంచికయందు విషయవిభాగమును గావించి యే విభాగమునకు సంబంధించిన వ్యాసముల నావిభాగమునందే ముద్రించి సంచికను ఉగాదినాటి కాంధ్రుల కర్పింపఁ దలచినామా. నియమితకాలమునకుఁ బూర్వమే వ్యాసము లన్నియు మాకుఁ జేరినఁ గాని అట్లు విషయవిభాగమును గావింప ననుకూలము గానేరదు. సంచిక ముద్రణ మారంభించిన పిదపఁ బంపు వ్యాసములను సంచికయందుఁ జేర్చుటకు వీలుండదు. కావున వ్యాసములు రాజోపు నవంబరు ౧౫-వ తేదిలోఁపల మా కందఁ జేయ వేడికోలు.

వ్యాసముల చిత్రములును, ఇతరచిత్రములును సంపూర్ణ వివరణములతో నియమితకాలమునకుఁ బూర్వమే మాకుఁ బంపఁ బ్రార్థన.

కా. నా గే శ్వ ర రా పు,

ఆంధ్ర పత్రికాధిపతి.

 ప్రతివ్యాసమునకు 'సంవత్సరాది సంచికకు' అని వ్రాసియుండవలెను.

క్రానుసైజు పుటలు ౧౫౦, ధమ్మ పదము (వచనము) పెలరు. ౦-౧౦-౦.

గ్రంథకర్త: శ్రీ కేశాంబి రంగాచార్యులుగారు, యం. ఏ., యల్. టి.

ఈ పుస్తకం ఆంధ్రగ్రంథమాలలో ఏడవది. పౌద్ధధర్మమతసారమయిన ధమ్మపదం అనే పుస్తకానికి అరువాదం ఇది. 'అహింస' ముఖ్యధర్మం అన్న విషయం ఈ పుస్తకంలో చక్కగా వివరింపబడింది. మఱిన్ని కొన్ని గొప్పధర్మాలు విశ్వకల్యాణమున కుపకరించునవి ఇందు ప్రతిపాదించబడినవి. ధర్మజ్ఞానువులు లేక చదువ గలసినవి సైకం ఇది. ప్రతులు కొలదిగానే ఉన్నవి.

విలాసము—ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుశెట్టివీధి, నుద్రాను.

సా భి ప్రాయ వి శేష ము లు

గాంధీమహాత్ముడు - వర్ధంత్యుత్సవములు

ప పంచవ్యాప్తములైన గాంధీమహాత్ముని 63-వ వర్ధంత్యుత్సవములు గాంధీయుగోదయమును పరిస్ఫుటముచేసినవి. ఆత్మవిస్మరణము చేసిన ప్రపంచమున కాత్మసంస్మరణమును జేసిన మహాత్ముడు నవయుగావతరణమును జేయుచున్న విధము ప్రపంచమునకు విస్మయమును సంభ్రమమును గలుగజేయుచున్నది. ప్రపంచేతిహాసములు దైవబలమును ఘోషించుచున్నను ఆసురబలము మహాపంధ్రమమును గలుగజేయుచున్నది. ప్రపంచేతిహాసము లనవరతము హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపు నృసింహావతారముల వారాధించుచున్నవి. ఆత్మవిజయమును ప్రతిపాదించిన ప్రహ్లాద ధ్రువ బుద్ధ దేవకైస్తవాదుల యితిహాసములు విస్మృతములై భౌతికాభిమానము ప్రబలినది. మతసంస్థలు, సాంఘికవ్యవస్థలు, రాజ్యాంగములు, సాహిత్యములు, శాస్త్రములు, కళలు, ధర్మములు భౌతికసంపదాయత్తములైనవి. మానవలక్ష్యము నిత్యమైన ధర్మమునందును సత్యమునందును సంకుచితమై అనిత్యములైన భౌతికసంపదలందు విశ్వవ్యాపకమును గాంచినది. సర్వసంహారమును జేసిన ఐరోపామహాసంగ్రామానంతరమునందును ప్రపంచమునకు ధర్మసంస్మరణమును, ఆత్మవిశ్వాసమును

గలుగలేదు. దైవదత్తములైన మహాశక్తులు సుందోషసుందోపాఖ్యానమువలె నాత్మవినాశనమునకు వివియోగపడుచున్నవి. ప్రపంచావృతమైన ప్రళయావస్థయందు దాత్మవిశ్వాసము జాతులకును, సంఘములకును, వ్యక్తులకును దుర్లభముగ నున్నది. పాశ్చాత్యసంస్కారము భారతీయసంస్కారమును సకలవరణములందును స్తంభనముచేసినది. చైతన్యమయమైన భారతీయసంస్కారము జడప్రాయమైనది. పారతంత్ర్యము, గర్భదారిద్ర్యము బాహ్యభ్యంతర యోగములను దుర్లభము చేసినది. భారతీయులకు భుక్తియును, ముక్తియును దుర్లభములైనవి. ఆత్మవిశ్వాస మంతరించి విధిబలము సకలవ్యవస్థలందును వేదవాక్యమైనవి. ఆత్మయందు విశ్వమును, విశ్వమునందు విశ్వేశ్వరుని, విశ్వేశ్వరునందు లీలాప్రపంచమును సందర్శించిన మహద్వల సంతానమిప్పుడు మా యావాదోపహతమై, ఆత్మోద్ధరణమునకును, ప్రపంచోద్ధరణమునకును నిరుపయోగముగ నున్నది. సమ్మోహావస్థయందు మునిగియున్న భారతసంతానమునకును ప్రపంచమునకును నాత్మసంస్మరణము చేసిన గాంధీమహాత్ముని వర్ధంత్యుత్సవములు దుఃఖమయమైన లోకమునకు బ్రహ్మానందదాయకము లైనవి.

యూరపు నావరించిన మహాప్రళయవృక్ష
యువశిమించుట కాత్మసంస్కరణ మత్యంతావ
సర మైనది. పాశ్చాత్యశాస్త్రపరిశోధనలు
సుఖరూపమునను దుఃఖదాయకంబులుగను
నున్నవి. రాజ్యాదాయము మారణసాధన
ములకును, ప్రజాదాయము మద్యపానమున
కును నిరంతరభోగారాధనమునకును విని
యోగపడునపుడు రాజ్యములును, సంఘము
లును, వ్యక్తులును నిత్యమైన ధర్మాధారరహిత
ములై వినాశమును బొందుట ప్రకృతిధర్మము.
ప్రపంచేతిహాసములును, ప్రవృత్తియును నిట్టి
మహాదృశ్యములలో నిండియున్నను పాశ్చా
త్యపండితులకును, రాజ్యసంక్రమణకును జ్ఞానో
దయము గలుగకుండుట దురదృష్టము. పాశ్చా
త్యరాజ్యములు స్వయముగ నాత్మహత్యను
జేసికొనుట పాశ్చాత్యసంస్కారమునకు సహ
జఫలమైనను నిర్బంధముగను ప్రాచ్యరాజ్య
ముల కాత్మహత్యను చేయుట యధర్మము.
ప్రకృతిసిద్ధములైన సుఖదాయకములైన భౌతి
కసంపదలతో లోకము నిండియున్నను కృత్రి
మసంపదలను గల్పించుకొని ఆత్మనాశన
మునకు బూనుకొనుట ప్రపంచము నావరిం
చిన దురదృష్టము. విశ్వధారణమునకును
పురుషార్థమునకువలెను మూలాధారము
శాంతియును ధర్మమును గాని సంక్షోభమును
సర్థకామములును గావు. విశ్వమంతయును
ససంతముఖములను బోధించుచున్న యీవర
మార్గము కృత్రిమరూపములను దాల్చి పరమా
సర్థములకు మూలముగ నున్నది.

వివిధమతములవారును వారి మతధర్మ
ములను మతాచార్యులు ప్రతిపాదించిన నిత్య
మైన ఆత్మధర్మార్థము వినియోగించకను నశ్వ
రములైన భౌతికప్రయోజనములకై వినియో
గించుచు సంక్షోభాంకురములను నభివృద్ధిని
జేయుచున్నవిధము భయంకరముగ నున్నది.
జాతీయాహంకారము, మతాహంకారము,
ధనాంధకారము, కులాభిమానము, విద్యాభిమా
నము, దేశాభిమానము మానవలత్యము
ననిత్యములైన బాహ్యప్రయోజనములకు విని
యోగపడునటులు నిత్యమైన ఆధ్యంతర
ప్రయోజనములకు వినియోగపడకున్నవి. అభి
మానారాధన నూత్నవిస్మరణమునకును పర
పీడనమునకును వినియోగపడుచు మహాసం
క్షోభమునకు సాధనం బగుచున్నది. ఈ మహా
సంక్షోభమయమైన ప్రళయవృక్ష సనుభవిం
చుచున్న ప్రపంచమునందు శాంతిస్థానము
నకై ఆత్మశక్తిని, ఆత్మధర్మమును ప్రపంచము
నకు వ్యక్తముచేయుట కనతరించిన గాంధీ
మహాత్ముని వర్ధంత్యుత్సవములు జాతిమతికుల
దశాభేదములు లేకను సకలజనులకును నాచ
రణయోగ్యములుగ నున్నవి. గాంధీమహాత్ము
డాత్మసంయమయోగమును కర్మయోగమును
అహింసాధర్మమునం దేకస్థాయియందు విశ్వ
శ్రుతియందు సమ్మేళనమును జేసి ఆత్మోపల
బ్ధిని బొందగలవిధమును వారి పవిత్రజీవయా
త్రయందు లోకమునకు పరిస్ఫుటము చేయుచు
లోకమునకు మార్గదర్శకులై ధన్యవాదము
లకు పాత్రులుగ నున్నారు.

* * * *

గాంధీ యుగధర్మము

శ్రీ కృష్ణపరమాత్ముడు కురుక్షేత్రము నందు విజయున కాత్మవిజయమునకు జేసిన ధర్మోపదేశమునె గాంధీమహాత్ముడు భారతీయుల కాత్మవిజయమునకు జేయుచున్నాడు. గోపాలనందనుడు గీతామృతము ననుగ్రహించుటకు విజయుడు నిమిత్తమాత్రుడైనటులు గాంధీమహాత్ముడు లోకమునకు సత్యాగ్రహము ననుగ్రహించుటకు భారతీయపూర్ణ స్వరాజ్యమును నిమిత్తకారణముగ నున్నది. పురుషసూక్తప్రతిపాదితమైన ఆత్మసంస్కారమునకు సంతానమైన భారతీయులు సత్యాగ్రహసంస్కారమును నారాధింపుటకును నుపదేశించుటకును సధికారులుగ నున్నారు. గత సంవత్సరమునందు సత్యాగ్రహసమరమునందు బాలబాలికలు, యువతీయువకులు, వృద్ధులు, పామరపండితులు, సామాన్యసంపన్నులు బలిదానము చేసినవిధ మాత్మవిజయమును పరిస్ఫుటము చేసినది. వేలకొలది శాంతిస్నేనికులు ఖద్దరు దీక్షావస్త్రధారులై నిర్బంధమందిరములందు కల్యాణమందిరములందువలె నాత్మానందము ననుభవించిరి. భారతీయాత్మవిజయమునకై ప్రాణమానధనములను సమర్పించిన యపూర్వోపహాసము పాశ్చాత్యసంస్కారులకు భయసంభ్రమములను గలుగజేసి జిజ్ఞాసకు గారణంబైనది. ఈజిజ్ఞాస గాంధీ-ఇర్విను సంధికిని, గాంధీవిజయధ్వానములకును, గాంధీజయఃత్వత్సవములకును మూలముగ నున్నది. గాంధీవారము భరతవర్షమునే కాకను ప్రపం

చము సంతను గాంధీధర్మమయము చేసినది. ఆనేతుహిమాచలమును పర్యావృత్తములైన మహాత్సవములు, నగరసంకీర్తనములు, భజనలు, అన్నదానములు, అర్చనాభిషేకములు, సభలు, సంబోధనలు, ప్రతిష్ఠలు, మహాసంచలనములు భారతీయుల కాత్మసంస్కరణము గలిగిన విధమునకు నిదర్శనములు. భారతీయులకు గలిగిన యాత్మసంస్కరణము ప్రపంచమున కంతకును నాత్మసంస్కరణమును గలుగజేయుటకు సాధనముగ నున్నది. గాంధీమహాత్ముని ఆత్మశక్తి కైస్తవమతగురువులకును, రాజ్యాంగపండితులకును నాత్మపరీక్షకు సాధనంబగుచున్నది. ఆశురసంపదారాధనయందు లగ్నమై తరణోపాయమును గానలేకను పరితపించుచున్న ప్రాచ్యపాశ్చాత్యప్రపంచముల కాశాకాంతులు గోచరంబగుచున్నవి. ఆంగ్లరాజ్యతంత్రజ్ఞులు గాంధీమహాత్ముడు బ్రిటీషురాజ్యమున కవతరించిన పరమశత్రువని నిందించినను మతగురువులు శాంతిస్థాపనమున కవతరించిన ఏసుక్రీస్తుని శ్లాఘించుచున్నారు. భరతవర్షమునందువలెనే గ్రేట్టు బ్రిటనునందును లక్షలకొలదిప్రజలు గాంధీసందర్శనమును జేయుచు కృతార్థులగుచున్నారు. గాంధీ వర్ధంత్యుత్సవములు పురుషసూక్తప్రతిపాదితమైన ఆత్మస్వరూపమును, ఆత్మశక్తిని భారతీయులకు సంస్కరింపజేసినవి. భారతీయులు చిరకాలము విస్మరించిన యాత్మశక్తి నుద్ధరించి పూర్ణ స్వరాజ్యమును, లోకశాంతిని బడయుటకు భగవంతు డనుగ్రహించుగాత!

* * *

ఆత్మశక్తి

ప్రపంచవృత్తియందు సకలశుభములనుబడయుటకును స్వీయతరణము మూలాధారముగ నున్నది. "స్వయం తీర్థః పరాం స్తారయతి" యను ధర్మము సర్వత్ర చెల్లుచున్నది. దుర్భరమైన పారతంత్ర్యబాధయందు మునిగియున్న భరతవర్షమునకు జీవయాత్రసంయితము దుర్లభముగ నున్న విధమును రాజ్యాంగములు, వ్యాపారవాణిజ్యములు, ఆర్థికనిర్ణయములు, సామాన్యవ్యవహారములు విశేషము చేయుచున్నవి. లండనునందు రౌండుటేబిలు సమావేశమునందును, సింఘాయందు సామ్రాజ్యశాసనసభయందును, నితరరాజ్యాంగములందును మాటలయందును వాదనలందును గల పటుత్వము కార్యములయందు లేదని నిత్యానుభవమునువ్యక్తము చేయుచున్నది. గర్భదరిద్రమునందు మునిగి పన్నులభారముక్రిందను క్రుంగి నాశనమగుచున్న దేశమునందు క్రొత్తపన్నులను వేయుటయును, భాగ్యసితికి లక్ష్యమైన బంగారు వెండి ప్రచారమునకు ప్రతిబంధకములను గల్పించుటయును, వాగ్బంధనము చేయుటయును బ్రిటీషుపరిపాలనము గలుగజేయుచున్న జడత్వమునకు నిదర్శనములుగ నున్నవి. గ్రేటుబ్రిటనునందు జరుగుచున్న రాజ్యాంగార్థికసంక్షోభమును పాశ్చాత్యసంస్కారము గలుగజేసిన మహాసంక్షోభమును, ప్రపంచశాంతికిని స్వరాజ్యప్రాప్తికిని

నారాధనయోగ్యమైన నవధర్మస్థాపనారాధనావసరమును విశేషము చేయుచున్నవి.

లోకకల్యాణమునకును భారతీయస్వరాజ్యప్రాప్తికిని సత్యాగ్రహధర్మమును ప్రతిపాదించి ఆధర్మమును నిత్యజీవనమునందు సార్థకము చేయుచున్న గాంధీమహాత్ముని పవిత్రమైన జీవితవిధానము భారతీయులకువలెను సకలజనులకును నారాధనయోగ్యముగ నున్నది. సత్యాగ్రహమున కాత్మశక్తిపరములైన సత్యము, నిగ్రహము, అహింసాదిధర్మములు విజయమును బొందగల విధమును గాంధీమహాత్ముని దిగ్విజయము లోకమునకు పురుషసూక్తమువలెను పరిస్ఫుటము చేయుచున్నది. ఆత్మవిజయమును భారతసంస్కరణము నేలవీండ్లక్రితముననే గీతార్థమునందును పరిస్ఫుటము చేసినది. ఆత్మవిజయమును, ప్రపంచకల్యాణమును అనానక్తియోగరూపమునను నిత్యజీవయాత్రరూపమునను ప్రత్యక్షముచేయుచు భారతీయులకును ప్రపంచమునకును నాత్మశక్తిప్రభావమును నవగాహనము చేయబూనిన గాంధీమహాత్ముని సంకల్పమును సార్థకము చేయుటకు విజయుని వంటియులైన భారతీయులు కర్తవ్యయోగపరాయణులై ఆత్మవిజయమును స్థాపించెదరు గాక!

జ్ఞో. నటో మోహాః స్మృతిర్లబ్ధా
త్వత్ప్రసాదా స్మయాఽచ్యుత,
స్థితోఽస్మి గతపందేహః
కరిష్యే వచనం తవ.